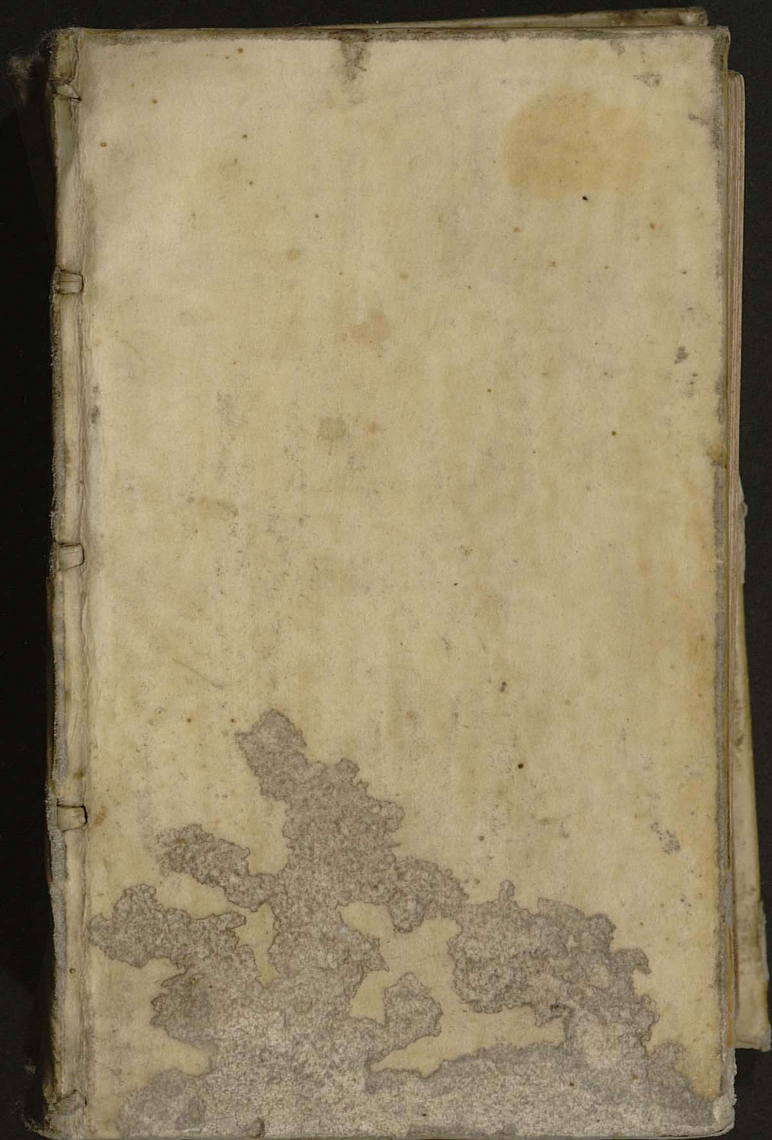

BREVIARII
HISTORICO-
POLITICI

Qvadripartiti

PARS TERTIA,

Erotematicâ Methodô

exhibens

Præcipuos Orbis Hodie-Imperantis

DUCATUS.

CAPITIS I. & II. PRÆLIMINARIA De UNIVERSA ITALIA ejusq; Statu.

EROTEMA I.

Cujus antiqvitatis est Italia?

TAm canæ est antiqvitatis, ut vero haut sit absonum: *statim & ipsam multitudinem populi, in extructione turris Babylon. disgregati, in eâdem terrâ sedem sibi qvæsivisse.* Habeo hâc in re suffragantem mihi *Athanas. Kircherum.* Sic enim ille *P. I. Latii Vet. & Novi c. I.* loqvitur: *Italiam, si non antè, saltem immediatè, post turris extructionem, multiplicatis in immensum humani generis familiis, habitari cœpisse, plerique tùm Latini, tùm Græci Autores abundè testantur.*

II.

Annon & ipse Noah in Italiam advenit?

Noachum cum primogenitô suô Iapetô, terræ à se divisione factâ, de Palæstinâ migrâsse, & colo-

nias eam in Regionem adduxisse, qvam nunc Italiam dicimus, in qvâ protinùs urbem nomine Cethim vel Kitim fundârit, ex Etruscarum Antiqvitatum Fragmentis, ab *Inghiramô* repertis, nobis *Edmundus Dickinson Diatribâ de Noæ adventu in Italiam ejusq; Nominibus Ethnicis demonstrat.* Atqve illam qvidem civitatem Etruriæ caput ac Metropolim fuisse, universæq; tandem Italiæ nomen impertiisse, ut inde χίτιμ vel χέτιϊμ diceretur, idem ibidem docet.

III.

De longè posteriori verò Æneæ in Italiam adventu ecqvid tibi in hôc qvæstionum limine videtur?

In promptu certè *Samueli Bocharto Epist. de qvæst. Num Æneas unqvàm fuerit in Italiâ?* conjecturæ sunt non contemnendæ, qvæ multum efficiunt: ut habeatur pro fabulâ omne illud, qvod de itinere Æneæ in Italiam, & progenie ipsius ad Romulum usqve, qvi conditor Romæ, proditum habetur. Unde nec ipse Vir ille πολυμαθέστατος paulò accuratiùs in rem præsentem inqvirere dubitat, de prædictis omnibus tandem repetens, *iter Æneæ in Italiam nullum habere fundamentum in rei veritate.* Qvum autem, præter Poëtas & Historicos, & Cæsaris familiares, Senatus ipse totusqve Populus Romanus origines suas retulerit ad Trojanos, idqve & ipsum fundamentum omnium sit privilegiorum ac immunitatum, qvas Romani ab uno tempore in alterum indulsere Ili-

ensi-

ensibus, aut pro iis rogaverunt, eum valdè ridiculum fore, idem ibidem existimat *Bochartus*: qvi in re tàm parvi momenti dicet, Virgilium se opponere huic debuisse, qvod tantô tempore creditum à Romanis universaliqve consensu tàm Imperatorum, qvàm Senatus Populiqve & ab omnibus memoratum Poëtis, & ab Historicis omnibus, Oratoribus, Antiqvitatum indagatoribus Criticisqve: *Æneam nempe coloniam in regionem Latinorum duxisse, è qvâ ortus sit Populus Rom. Cæsaresq; esse de Veneris & Æneæ progenie.*

IV.

In re tàm dubiâ ac controversâ qvid satis interim Antiqvitatem Italiæ nobis prodit?

Antiqvitatem ejus varia, qvibus notatur, ostendunt nomina. Jam enim *Saturnia* à Saturnô, qvô Noachum, primum à diluviô in Latium Hetruriamqve coloniarum deductorem, intelligunt; jam *Janicula* à Janô; jam *Oenotria* ἀπὸ τοῦ οἴνου & priscâ voce Gr. ὀτρέειν, qvod idem esse volunt ac *exprimere*; jam *Appennina*, *Taurina*, *Vitullia*, *Hesperia*, *Ausonia*, ac à nonnullis, nescio qvô errore, *Magna Græcia* dicitur. *Italiæ* verò nomen, qvod etiam antiqvitùs Latio tributum, hodiè adhuc obtinet.

V.

Ab antiqvissimis itaq; temporibus in hunc usq; diem qvibus subjecta fuit Italia?

Variis ante Imperium Romanum Italia obtemperavit. Ex antiqvissimis enim Historiarum monumentis tantùm adhuc constat: *terræ illius, qvam nunc Italiam vocamus, incolas antiqvissimos fuisse non Etruscos tantùm, Umbros, Sabinos, Opicos, Ausones;* sed & *Siculos,* qvos sedibus, dein suis *Aborigines,* qvibus *Pelasgi* auxilio fuêre, ejecerunt, ipsiqve *Pelasgi,* ut circa palustria domicilia constituerent, ab Aboriginibus impetrârunt: donec & *Arcades,* Evandrô duce è Græciâ discedentes, in eâ parte, qvam à Faunô Aboriginum Rege obtinuerant, urbem Palantium conderent. Imperante demum Latinô Æneas cum ingenti Trojanorum copiâ in Italiam confugisse, ductâqve ibi Laviniâ, Regis Latini filiâ, Lavinium extruxisse vulgò traditur. Sic itaqve urbibus Italia crescens jam alios atqve alios recepit populos. Longô verò tempore tota sub *Romanis* fuit; deinde *Gothis, Longobardis, Gallis, Normandis, Saracenis, Germanis, Hispanis* aliisqve, vel in universum, vel pro parte cessit. Hodiernô tempore dimidiam ferè Italiam *Hispanus* possidet. Tota sub seqventibus est Principibus: sub *Hispanô* nempe, sub *Papâ,* sub *Venetis,* sub *Genuensibus,* sub *Sabaudô,* sub *magnô Duce Hetruriæ,* sub *Mantuanô,* sub *Parmensi,* sub *Modenensi* &c.

VI.

Ecqvod novum jam olim in Italiâ Regnum exsurgere cœpit?

Cœpit, qvum, Theodoricô, Gothorum Rege, subla-

ſublatô, impulſu Narſetis, à Sophiâ Auguſtâ irritati, *Longobardi*, duce Alboinô, Italiam ingreſſi eſſent, *Longobardicum in eâ, qvam ſibi ſubjecerant, parte exſurgere Regnum*: qvô qvidem ſatis diu durante, non Franci tantùm, ſed & Hunni magnas dedêre turbas.

VII.

Qvam illud tandem cataſtrophen ſubiit Regnum?

Subiit Longobardicum Regnum ſub Deſiderio, univerſæ Italiæ imperium affectante, *hanc tandem cataſtrophen: ut Carolus, Rex Francorum, exercitu in Italiam ductô, Deſiderium ſuperaret, atq; ſic, Italiâ perdomitâ, Longobardorum qvoq; Rex appellaretur*: Qvi & ipſe Titulus ſub Caroli M. Succeſſoribus usqve ad Henr. IV. Imp. R. manſit: donec ſub hôc Gregorius VII. Hildebrandus antè dictus, in Italiâ *Monarchiam* ſacram, qvæ jam ſub Ludovicô Piô, Caroli M. filiô, in cunis qvaſi vagiverat, Imperatoriam valdè atterens auctoritatem, firmiter ſibi ac ſucceſſoribus ſuis ſtabiliret: nihilo tamen minùs Imperatoriâ ſuperioritate adeò fundatâ, ut Pontifici, exemptionem alleganti, probandi onus incumbat.

IIX.

Ecqvod nobis jam, rebus tàm mirè, ac non raro etiam miſerè, ibidem variatis, Italia exemplum ſuppeditat?

Insigne Vicissitudinum humanarum exemplum, Sal qvondam ac Sol omnium gentium, Italia suppeditat. Nam, qvum innumeri ferè olim illius essent cives ac multæ urbes, ab illâ amplitudine ditionum ac civium ad tàm angustos terminos est redacta ac reducta, ut, qvæ qvondam multas myriadas hominum & 1166. urbes complectebatur, jam civitates saltem 434. qvarum 300. Episcopales, & vix undecim milliones hominum numeret. Mutata & simul incolarum indoles, exterorum depravata moribus, pristini nihil ampliùs redolens. Hodie enim, utut acuminis præstantiâ laudem Itali mereantur, nec literarum elegantiam (qvod vel unius *Octavii Ferrarii, in Academ. Patavina humaniorum literarum Professoris*, exemplô patet) planè aspernentur : ad vitia tamen æqvè ac ad virtutes valdè sunt propensi, byssinis verbis ac in labris saltem natis officiorum promptitudinem & prolixam benevolentiam ostentantes, indeqve vix aliâ, qvàm Græcâ fide mercantes.

IX.

Qvæ nova gubernandi ratio tùm demùm subsecuta?

Certè, qvum Italia primùm per Reges, & pleriqve ipsius Principatus per Cæsares diu gubernati tandem essent; hæc demum, eademq; longe alia à priori ratio gubernandi tot tantasqve rerum Italicarum mutationes subsecuta : ut ibidem loci *Regnum* hodiè *unum, Neapolita-*

politanum nempè, *Respubl.tres, Veneta, Genuensis, Lucensis,* plurimiqve *Ducatus*, unus *Ecclesiasticus*, reliqvi *civiles*, iiqve cùm *majores*, tùm *minores* habeantur. In *majoribus* qvidem *Ducatus* sunt (1) *Pontificalis*, (2) *Hispanico-Mediolanensis*, (3) *Sabaudicus*, (4) *Florentinus. Minores*, potentiâ majorum qvi nituntur, *Ducatus Mutinensis, Parmensis, Mantuanus, Urbinus, Mirandulanus*, aliiqve sunt complures. Cæteri, qvi parùm amplô territoriô utuntur, *Comitum* titulô insigniuntur.

X.

Verumenimverò qvis Pontificis præprimis status est in Italiâ?

Is sanè Pontificis R. status est in Italia: *ut ratione ejusdem geminam sistat personam: unam qvidem, qvâ Dux est ac Princeps Italiæ; alteram, qvâ Romanus est Pontifex.* Utramq; autem ut tueatur, nulli parcit operæ. Qvid qvod & primatum Ordinis sui primatu Jurisdictionis Ecclesiasticæ & Civilis eò evexerit: ut nemo Italorum facilè ausit inqvirere, *Papa qvid faciat.* Statui proinde suo stabiliendo convenientem jamdudum Curiam erexit: in qvâ Cardinales, Episcopi aliiq; Strenuissimi pariterq; & ad omnes politicas rationes acutissimi Hieromonarchiæ Promachi forent. Regno huic Pontificio robur addit insignis Jesuitarum opera: qvippe qvorum ope omnium aularum arcana Pontifici patent. Utq; eò melius rebus suis ille consulere possit, *Nepotismus* introductus; res tantæ eminentiæ summè necessaria

faria ac utilis: qvâ Cardinalium ambitio & desideria ita coërcentur, ne secretiora aulæ Pontificiæ ipsis aut aliis etiam innotescant.

XI.

Hispani qvis in Italiâ status?

Hispani Status in Italiâ hic est: *ut & Neapolim & Mediolanum indirectô possideat dominiô.* Possidet namq; Neapolim ut Romani Pontificis de factô; Mediolanum, ut Romani Imperatoris de jure Vasallus. Qvum verò partim ditiones Ecclesiæ Hispanorum adeò commodè sitæ, ut si vel semel speciosum defensionis sanctæ sedis seposuerit prætextum, facilè insigne hoc Dominium subjugare sibi possit; partim & ipse tutandæ potentiæ suæ gratiâ, Mediolanensem Ducatum, *alteram* illam Italiæ extremitatem occupantem, conservare maximoperè studeat: non tantùm Romano Pontifici, sed & aliis Principibus, ut Sabaudo, Florentino, Venetis & Genuensibus, Hispani potentia sudes est in oculis.

XII.

Qvis cæterorum Principum Status?

Status cæterorum Italiæ Principum iste qvidem est: *ut alii sui sint juris, alii superiorem*, vel *Imperatorem nostrum*, vel *R. Pontificem* agnoscant.

XIII.

Sicci'ne ergò illi non omnes absoluti, iidemq; penitus nostro Imperio exempti sunt?

Sunt

Sunt,qvi omnes Italiæ Principes,majores ac minores, *absolutos* appellitent, fortè ideò: qvòd etiam illi, qvi Imperio R. astricti, absolutô penè Imperiô gaudeant. Atverò communis nostrorum Publicistarum sententia est: *& Principes & Civitates Italiæ etiamnum Imperio subesse.* Etenim, etiamsi exemptionem è *Constitutione Imp. Friderici I. de pace Constantiæ*, ac *Titulô emptionis* prætendant: reverà tamen, juxta *Carpzov. de Lege Reg. c. VII. Sect. 6.* Imperio subesse *Venetiæ*, *Mantua*, *Parma*, *Ravenna*. *Mediolanum*, *Florentia*, *Pisa*, *Luca*, *Genua* deberent.

XIV.

Anne verò ulla prædictarum terrarum Imperatoris nostri superioritatem recognoscit?

Omnes ferè prædictæ terræ nonnisi comiter Majestatem Imperatoriam observant: indeq; illarum Domini non incongruè *honorarii Cives* dici merentur. *Nec verò ullus Italiæ Princeps, ulla Civitas reverà Imperium agnoscit*, præter Duces Sabaudiæ, Mantuæ & Montisferrati, Parmæ ac Placentiæ & Modenæ: *nisi qvòd interdum adversus Turcas aliqvid auxilii mittant.*

XV.

Statu Principum Italiæ ita se reverà habente, ut alii de facto non ampliùs Imperium agnoscant, alii de jure id adhuc agnoscant, qvis egregiè Imperii nostri in Italiam jura vindicat?

Defendit ea & ab interitu egregiè vindicat, qvem ipsis universa minatur Italia, ὁ πάνυ CONRINGIUS *Tractatu aurô contrà carô de Imperii Fin. c. XXII. XXIII.* Et qvidem qvantum ad terras Italicas Romanorum Pontificum, cùm proprias, tùm beneficiarias, apertè ac liberè pronunciat: *ipsas esse limitibus Imperii adhuc comprehensas, adeoq; ipsum Papam ratione utrarumq; Italiæ terrarum* [illegible] *Cæsaris esse.* [illegible] inqvit. Nec enim cum *Joh. Bodino* audet illum *vasallum Cæsaris* appellare: qvod ille non dubitavit *L. 1. de Republ. c. 10. num. 138.* profiteri. Ita scil. est: qvod *Conringius* non solùm, Pontificis Romani terras & reapse & summô jure hodieqve inter Imperii nostri limites contineri alibi ostendat; sed & citatô locô investiget: qvemadmodum se habeant reliqva Italiæ: qvorum qvædam à Pontificibus lege beneficiariâ aliis concessâ, qvædam diversis conditionibus tenentur. Hæc, hæc etiamsi citra controversiam, in Tabb. Cæsareis nominatim Papis concessa tradantur; etiamsi ab aliis feudi aliqvô jure possideantur: nec tamen & ipsa juribus Imperii excidisse, *Conring.* existimat. Qvantum deinde ad eas Italiæ terras attinet, qvæ â Principibus & liberis Rebuspubl. possidentur, post longam, cum *Sigoniô* initam, disceptationem, non generali tantùm, sed & specialissimâ demonstratione id denuò asserit, qvod in fronte *captis 23.* statim collocaverat: *Id nempe, qvod præter bona Pontificia reliqvum in Italiâ, paucissimis exceptis, hodieq; ad Regni Itali-*

Italici, adeoq; Imperii, ditionem pertinere. Hoc si omne, & præcedentium aliqvot *Capp.* doctrina *de Pontificum ditione* addatur: simul erit in propatulô, qvàm justis de causis per sacras Imperii leges Ferdinando II. III. & IV. Augustis Cæsaribus & Regibus nostris disertis verbis id ab Electoribus datum negotii fuerit: ut seriò & diligenter Imperii per Italiam jura ab interitu vindicarent, ne qvid detrimenti Respubl. caperet.

XVI.

Cæterùm qvis Italiæ, in qvam Imperii nostri jura Conringius tantoperè vindicat, est situs?

Hæc, in Europâ inter Æqvatorem & Septentr. Occasum & Orientem media, sed aliqvô modô meridionalis, ipsaq; rerum gestarum magnitudine celeberrima, ita est sita: *ut ab Ortu sinu Adriaticô, seu Golfo di Venetia, ac Joniô Mari, ab Occasu Varô fluviô & Alpibus, à Meridie mari Tuscô, à Septentrione mari Adriaticô claudatur.*

XVII.

Cui rei eam recentiores comparant?

Comparant convenientissimè humano cruri Italiam: cujus *tibia* mari objacet Tusco, qvod & *Inferum* dicitur; *sura* Supero, Adriatico nempe; *pes universus* Joniô abluitur pelagô, *calcaneus* Epirum spectat; *vola* vel *concavitas* sinum facit Tarentinum; *crassiores partes* Promonto-

ria statuunt Zephyrium, Carcynum, & Bruttium: *digiti* in Siciliam sunt conversi; *genu* in promontoriô est Populoniô, *coxendix* & *femoris superiora* latè contingunt Alpes.

XIIX.

Omnium tamen commodissimè qvomodo à Geographis dividitur?

Inter tot tamqve varias Italiæ divisiones commodissima omnium ac facilior est illa: qvando in *Septentrionalem* & *Meridionalem* dividitur. *Septentrionalis* olim *Gallia Cisalpina* dicebatur, continens ditiones VII. Venetam nempè, Ducatum Mediolanensem, ditionem Sabaudicam, ditionem Mantuanam, ditionem Mutinensem, ditionem Parmensem; Oram Genuensem. *Meridionalis* vera illa antiqvitùs Italia erat, ac continet hodieq; Tusciam ac Romani Pontificis ditionem. Accedunt Regnum Neapolitanum & majores Insulæ, Sicilia, Sardinia, Corsica.

XIX.

Qvæ Politica Italiæ est descriptio ac divisio?

Est ea, *qvæ ab hodiernâ Dominiorum diversitate petitur*, magis *Politica*, qvàm *Geographica*. Ecce enim in Italiâ est Regnum (1) *Neapolitanum*, (2) *Status Ecclesiasticus*, cui Ferrariæ & Urbini Ducatus accensentur, (3) *Magnus Ducatus Florentiæ*, (4) *Ducatus Parmensis, Modenensis*, & *Mantuanus*, (5) *Respubl. Veneta, Genuensis*, ac *Lucensis*, (6) *Pedemontium*, Sabaudi impe-

imperio subjectum. *In totidem* proinde *portiones Politicas commodè & ipsa Italia dividitur.*

XX.

Annon & Domus Austriaca qvasdam in Italiâ ditiones habet?

Habet Göriziam in Italiâ, & *qvædam loca Alpina.* Nonnulla etiam possidet in *Forô Juliô* & *Histriâ.* Eidem subest *Tyrolensis Comitatus*, ubi *Tridentum*, habentq; Austriaci heic *Præfectum.*

XXI.

Qvi maximè tamen potentes in Italiâ sunt Principes?

Sunt *Hispanus*, *Papa*, *Veneti.* Post hos est *Toscanus*, *Sabaudus*, *Genuenses*: qvos seqvuntur *Mantuanus*, *Modenensis* & *Parmensis* Princeps, ac tandem *Episcopus Tridentinus.*

XXII.

Qvâre se mutuò coërcent præcipui Italiæ Domini?

Papa Romanus, *Rex Hispanus*, *Respubl. Veneta ac M. Etruriæ Dux*, *tanqvàm præcipui Domini*, *mutuô se metu coërcent*; *neq; patiuntur*, *ut inter qvatuor Elementa Italica unum vel alterum prævaleat.* Nam ne Hispanus totius Italiæ Dominus fiat, qvod ipsi esset facillimum (qvippe tenenti Regnum Neapolitanum, Ducatum Mediolan. & præcipuos litorum tractus) solus Rex Galliæ obstat: qvi se *Defensorem* seu *Protectorem Principum Italiæ* profitetur.

Un-

Unde qvotiescunq; Galli vel Germani transeunt Alpes, tunc Hannibal ad portas, & tota trepidat Italia. Semper enim Italis exosa res fuit Transalpinas admittere nationes.

XXIII.

Ecqvid cordi semper futurum Italiæ è dictis colligis?

Nil aliud Italiæ, utpotè montium jugis mariq; mediterraneô circumvallatæ, posteaqvàm barbaris gentibus tàm diu exposita fuit, *cordi semper futurum è dictis colligo: qvàm ut commodissimâ suâ situatione, qvâ non minus ac ratione Statûs sui, â reliqvis separatur provinciis, occlusa sit ac secura.* Et certè hoc ipsum anteà pro *Maximâ*, cujus ductum seqveretur, habuit. Imbecilliores enim in ipsâ Principes pacificè omninò & tranqvillè sub umbrâ potentiorum degere possent: qvippè qvi, dum viribus sibi mutuò sunt pares, ne minimum qvidem adversus impotentiores tentare valerent. Postqvàm autem Hispanus pedem in Italiâ fixit, & extrema duo loca subegit, bilancem versus latus suum inclinare fecit.

XXIV.

Vera interim omnium Italiæ Principum RATIO STATUS qvâ in re maximè consistit?

Semper in eô consistit: *ut ad minimum unam portam se adversus tàm formidabilem potentiam conservandi apertam servent.* Altera Regula Ita-

Italiæ obſervanda eſt: *ut ſeipſam in pace conſervet.*

XXV.

Cur in pace conſervare ſeipſam ſtudet Italia?

Id facit: qvia (1) *bellum gerere neqvit, qvin Reges Gall. & Hiſp. ſe immiſceant, vel uni parti favendo, vel arbitri partes ſumendo*: (2) *qvia bellum in iſtâ provinciâ geri neqvit, qvin periculum ſubſit, ne plurima turbida ingenia ſuſcitentur, qvæ altè obdormiverant.*

XXVI.

Qvæ ſunt turbida illa ingenia?

Sunt vel *eorum*, qvos *Banditas* vulgò vocant, vel *exulum Nobilium*, vel *eorum, qvi antiqvum jus ſibi in hanc vel illam civitatem, aut Principatum vendicant.*

XXVII.

Sed tu qvidem qvas cauſas eſſe noſti, ut cum Rege Gall. principaliter Italia faciant Principes?

Sunt (1) *vicinitas & terrâ mariq́ ipſis ſubveniendi commoditas*: (2) *ſummæ vires*, qvas Rex Gall. ſubitò cogere poteſt: (3) *Galli ad coërcendum Hiſpanum* promta *facilitas.*

XXIIX.

Noſtine & tute, qvæ Regiminis Politici ratio obtineat in Italiâ?

Duriter Principes Italiæ ſuos habent homines:

qvod

qvod res ſanè ipſa ita videtur poſtulare. Italorum namq; ingenia, ut valde ſunt ſubtilia, ita facilè ad diverſa conſilia poſſunt ruere. Qvæ tamen meliùs non impediuntur, qvàm introductâ ſerviendi conſvetudine: cui ſe libenter mancipant Itali & Hiſpani, ſecus ac Belgæ & Germani.

XXIX.

Omnium Italorum communem Scopum qvotuplicem noſti?

Novi hunc eſſe *duplicem*: (1) *præcavere, ne Italia* in *unius veniat poteſtatem*: (2) *excludere transmontanos*, Germanos nempe & Gallos.

XXX.

Italorum & omnium qvinam ſunt mores?

In amorem ac odium nimii, ſemel offenſi implacabiliter iraſcuntur: nec ultionis animum niſi cum vitâ deponunt: levi jocô & innoxiô ſæpe verbulô offenſi: qvodq; triſtiſſimum, amicitiam ſimulant, nec aliâ arte impuniùs nocent, qvàm amicitiæ ſpecie: ut multi antè ſe periiſſe intelligant, qvàm hoſtes noverunt. Nictus, oculos, geſtus, (adeò non ſola verba inter eos noxia ſunt) in ſuſpiciones & crimen detorqvent: ut illis gentibus, qvæ remiſſiore animô & candidiori, periculoſum ſit in Italiâ verſari. Et qvanqvam vim Italorum prudentiâ vel animi magnitudine eludas: occultiores tamen fraudes, venena, philtra ac ſicarios rarò, qvibus illa deſti-

destinantur, effugiunt. Adhæc omnes Itali *Zelotypi* sunt. Fœminas in ædibus tanqvàm in carcere captivas tenent: nec ulli illas videre fas est, ne proximioribus amicis, nisi singularem aliqvam ipsis exhibere velint gratiam.

XXXI.

Qvanta tamen indolis in iisdem est bonitas?

Tanta est, ut nihil tàm arduum sedulitati humanæ: ad qvod Italici acuminis præstantia non tollatur. Præprimis autem longè transcendit aliorum hominum conditionem acumen Italorum in literarum studiis: & illi etiamnum scientiarum dictaturam gerere videntur. Qvin etiam *virtutem militarem* divina judicii bonitate & immortalibus operibus Itali ad id majestatis culmen evexerunt: ut altiùs ascendere nunqvàm possit.

XXXII.

Qvâ cœli pariter ac soli qvalitate gaudent Itali?

Cœli temperies omnium qvidem optima est in Italiâ: sed passim in solô, multô solis æstu exsiccatô, parum felices proveniunt segetes. Unde magna frumenti inopia. Arborum contrà, qvam Italiæ natura præ cæteris indulget, varietas, vitium in nonnullis locis præstantia singularis, vinaq; palato omnium gratissima, omnis ferè generis herbæ, metallorum mineraliumq; proventus, vernantes sylvæ, montes plurimarum rerum feraces, inq; stuporem humanos

manos sensus admirandis naturis verè vertentes, ut & illustria antiqvitatis monumenta, qvibus non una sese effert Roma Italiæ adeundæ causâ alias atq; alias Gentes semper ad se pertraxere, & hodie nostros maximè Germanos, ubi in Galliam tutô iter instituere ipsis non licet, ad se pertrahunt.

XXXIII.

Ecqvid heic ipsius naturæ bona ac dona maximè commendat?

Facit id tritici copia: qvam *vetus Sophocles* jam agnovit. Hæc laus peculiaris hodieqve Italiæ est, addit *Plinius.*

XXXIV.

Inter naturæ miracula in Italiâ qvid potissimùm habetur?

Hoc potissimùm inter naturæ miracula ibidem habetur, qvod de Agrô Aqvaspartanô recentiores commemorant Physici: reperiri in eô mineras xyloticas & lignum qvoddam fossile, nigri coloris, cætera verò non secus ac aliud qvoddam lignum facilè scindi, dolari, poliri aptum, striarum deinde, sed confusiorum & qvasi contusarum varietate nucis aut pyri lignô æmulum. De qvô & *Fr. Stellatus* singularem emisit Librum. *Tarantula* qvoqve, phalangii genus, in Apuliâ repertum, atqve â Tarantô oppidô nomen ducens, non minorem sui admirationem excitat: eò qvod venenum ejus non ordinariis, sed proportionatô sonô musicô propelli possit: qvâ de re prolixè *KIRCHERUS L. de arte magnet.* agit.

XXXV.

XXXV.

Rebus Italiæ Politicis & ex parte deinceps Physicis qvibusdam breviter jam & leviter cognitis, qvid cognoscendum restat?

Religionis status restat cognoscendus: qvi in Italiâ obtinet. Ita autem est: qvòd Pontifex Ecclesiæ Rom. qvem vocant, sedem suam Romæ, ut supremus sacrorum Præsul, totam Italiam sub Romano-Cathol. teneat fide. Præter Catholicos ibi & tolerantur Græcæ religioni addicti & Reformati: qvi in ditione Neapol. ap. Venetos, Perusinos, Valejos, Ducem Sabaudiæ, Lucenses, sine publicô tamen Religionis suæ exercitiô, agunt. Judæi qvoqve in multis locis commorandi habent potestatem.

XXXVI.

De totius verò gentis pietate seorsim qvid habes?

Turpe nimis illud elogium est: qvod ex Autore qvôdam Gallô recitat *Limnæus ad Capit. Imp. p. 132. inter Christianos omnes, Italos esse pessimos, & inter Italos esse pessimos Romanos,* &c. Certè autem si *Somniis*, non qvidem stultorum, sed *sapientum*, qvæ non ignotus *Firmianus* nuper eruditè & multô cum sale finxit, fides adhibenda, ita se à Flaviô qvôdam, de pietate fugitivâ agens, informari passus est: ut in iisdem fidelissima pietatis Italicæ haberetur Icon. Multa scilicet insignis est & conspici vult, ita

sine

ſine arte nihil agens, niſi ſuæ gentis genium omninò exuerit: ut etiam, dum videtur ſimplicior, apud ſagaces ſuſpicione non careat.

XXXVII.

Unde uberiorem tandem rerum Italicarum omnium haurire licebit notitiam?

Horum omnium multi ſunt: è qvibus res Italiæ commodè petere licet. Præ cæteris verò nominandi ſunt *FLAVIUS BLONDUS*, *Libris XXX.* ab inclinatione Imperii ad ſua usq; tempora Hiſtoriam Italiæ, *Libris* item *X. Romam triumfantem* æqve ac *Italiam illuſtratam* complexus; *JOH. BAPTISTA ADR. Florent.* Hiſtoriam ſuorum temporum in Italiâ usqve ad mortem Caroli V. *Libris XXII.* proſecutus; *TH. BOZIUS*, ſtatum Italiæ antiqvum & novum adv. Machiavell. *Libris IV.* excutiens; *FR. GUICCIARDINUS*, Hiſtoriam ſui temporis, usqve ad Annum 1536. continuatam, *Libris XX.* memoriæ prodens; *CAROLUS SIGONIUS*, *Libros XXX. Hiſtoriarum de Regnô Italiæ* ad Ann. Chr. 1286. juris publici faciens. Accedunt *UBERTUS FOLIETTA* de rebus per Italiam ſuô tempore geſtis; *GALEATIUS CAPELLA* de Bellis in Italiâ inter Carolum V. & Franciſcum Regem Gall. geſtis, cum continuatione PARADINI; LUD. RUDOLFINUS de Italiæ Ducibus; LEANDER de Italiâ. Omnium verò Hiſtoricorum Italiæ vicem variæ *Italiæ illu-*

ſtratæ

ſtratæ Autores præſtabunt. Nec & prætereundum heic *priſcum ac novumLatium* ATHANASII KIRCHERI. Vidit enim id diu promiſſum tandem lucem *Amſtelodami An.1671*, continetqve novam ac parallelam Latii utriusqve deſcriptionem: qvâ, qvæcunqve vel Natura vel veterum Romanorum Ingenium admiranda effecit, Geographico-Hiſtorico-Phyſico Ratiocinio, juxta rerum geſtarum temporumqve ſeriem, exponitur & enucleatur. Qvod ſi Italiam ſimul ac ſemel totam accuratius cognoſcere cupias, legendus erit *Janſonis d'Abeville*, Galliarum Regis Geographi, de *Princip. Ital. Liber Gallicus Ao. 1643.* ſcriptus: legenda & *Italiæ Deſcriptio* erit, *Ultrajecti Anno 1656.* impreſſa: legendus &, præter *BOTERI de Italiâ Relationem, LUCAS de LINDA. Is qvippe L.VI. Italiæ illiusq; Principatuum ac Emporiorum mores, Statum Eccleſiaſticum, Politicum, reditus, vires, Pontificum, Ducum & illuſtrium familiarum ſeriem, prætenſiones, Rationes Status* fideliter proponit. Tranſcripſit hæc omnia, haut ſecus ac ea, qvæ pro & contra Italiam *TH. LANSIUS* in ſuis *Conſultationibus* habet, *Theſauri Rerumpubl.* P. II. PHILIPP. ANDR. Oldenburg.

Cap. I.

De
DUCATU FLORENTIÆ.

Erotema I.

Ducatûs Florentini nomine qvam Italiæ terram intelligis?

INtelligo *TUSCIAM, antiqvissimam Italiæ provinciam, in meditulliô illius sitam, terrâ mariq; inaccessam:* qvæ & *HETRURIA (la Toscana)* dicitur, ipsaqve ab Ortu tribus fluviis (ut sunt *Tiberis, Clani* & *Marta*) à Merid. & Occid. Mari Mediterr. à Septentrione monte Apenninô clauditur.

II.

Unde hoc, qvicqvid adjecti est, Ducatus præsens habet, ut Florentiæ dicatur?

A *Capite totius Ducatûs,* FLORENTIA nempe, Urbe jam Sullæ Mariiqve temporibus celebri, Magni Ducis hodiè sede, FLORENTINUS *dicitur* DUCATUS, dictus & ipse à tota ditione M. HETRURIÆ DUCATUS.

III.

Anne & omnem suô nomine comprehendit Tusciam?

Non omnem Tusciam comprehendit Florentiæ

Duca-

Ducatus, ſed *Agrum* ſaltem *Florentinum*, *Piſanum*, & *Senenſem*. Hiſpanus ſiqvidem & ipſe in eâ Principatum de Maſſa tenet, terras item Maleſpinæ & alias.

IV.

In qvot igitur principales partes Tuſcia dividitur?

Dividitur in *tres partes principales*, qvæ fuêre olim tres egregiæ Reſpubl. *Florence*, nimirum, de *Sienne*, & *Piſe*.

V.

In qvæ ac qvot Dominia?

In *bina* vulgò dividi ſolet *Dominia*, *vetus* ſcilicet & *novum*: qvorum illud *Florentinæ Piſanæq́ urbis* omnia, hoc *Senenſem urbem* aliaqve noviter Magnis Ducibus acqviſita comprehendit.

VI.

Cujus qvantitatis eſt Tuſcia?

Longitudo omnium partium ſimul ſumta eſt 120000. paſſuum (faciunt autem heic 2500. paſſus unam leucam ſive mill. Gall.) & *latitudo* paulò minor qvàm 100000. Hoc ſpatium complectitur ferè totam Tuſciam veterem.

VII.

Cujus ipſa eſt qvalitatis?

Tota terra Toſcana, aſpectu jucundiſſima, qvâ mari propinqvior in planitiem deprimitur; interna amœniſſimis montibus elevantur: adeò ut nulli Italiæ Regioni ditio hæc fertilitate ac beatitudine cedat. Vinô qvoqve generoſiſſimô,

mô, malis citriis, & jucundissimis hortis gaudet. Ager Senensis adeò fertilis frumentô: ut aliis qvoq; provinciis affatim annonam suppeditet.

IIX.

Qvô aere gaudet?

Crassiorem habet aërem & peregrinis imprimis noxiū. cujus rei causam esse putant, qvod terra in plurimis locis hominibus haut freqventetur.

IX.

Qvâ libertate fruitur?

Creditur â qvàmmultis Hetruria seu Tuscia plenâ, eâq; â pluribus Imperatoribus jam olim impetratâ, libertate frui. Atverò, qvum id præprimis *Conringio L. de Fin. Imp. c. 23.* fabulosum sit, qvod vulgò de emptâ â Rudolphô I. Cæs. Florentiæ Urbis integrâ libertate refertur, *nondum cum cæteris ditionibus Italicis ad perfectam libertatem Hetruria adspirasse videtur: propter jus* videlicet, *qvod Germania in eam habet.* Et, posito, afflictis Germ. rebus, Rudolphum I. 6000. Ducat. vel 12000. scutat. pretiô libertatem Florentiæ vendidisse: illam tamen potiùs ad subalternum regimen accommodari, qvàm ad libertatem omnimodam cum vulgô absq; fundamentô extendi, Publicistarum nonnemo vult: qvum seqvens adhuc ætas videri Regibus Germ. qvibus Italiæ Regnum adhæreret, tantum honoris, obseqvii ac reverentiæ passim in & ab Italiâ tributum, qvantum non nisi superiori exhiberi moris est. Esto & juxta

juxta hæc: qvòd Florentia in libertatem plenam, extinctis Cæsarum juribus, antehac asserta: utiq; cùm Familia omnis Medicea, tùm ipsi Florentini cives fassi sunt, excidisse Florentiam illô pristinô statu, & Cæsari licuisse Rempubl. ex arbitriô ordinare, & nunc adeò pœnis obnoxios cives, nisi præscriptis â Cæsare legibus parerent: fassi imò sunt, etiam olim, nisi ex Cæsarum privilegiô, immunitatibus ornatos fuisse Florentinos, & qvidem mutabili ob admissam culpam. Adhoc nemini non patet: Mediceos novum illum Principatum non urbi & civibus, sed soli Cæsari debere, atq; auctoritate Cæsareâ cùm Alexandrum, tùm omnes successores Florentinis præesse.

X.

Qvam omnium famosissimam Hetruria habet Familiam?

Familiam Hetruria hodieq; dominantem sibi habet Mediceorum. Fundamentum hujus circa Annum Chr. 1378. posuerat *Sylvester Mediceus.* Secuti eum, sed diversæ Familiæ, alii, *Ludovicus Guicciardinus*, *Michaël Landonius*, Carminator, sed magni vir ingenii: cujus beneficiô plebis aditus per triennium ad Rempubl. patebat.

XI.

Qvâ occasione Familia hæc constanter obtinuit Principatum?

Occasione id factum motuum civilium & dissensionum in liberâ Florentinorum Republ. Etenim,

nim qvum in hâc Patricii cum plebe, & illi inter se diu ambiguâ fortunâ dimicâssent, ipsiq; in maximas tandem angustias ab Imp. Carolô V. redacti essent, Ducem designârunt sibi *Alexandrum de Medicis*: qvi & ipse nunqvàm interruptum in suâ Familiâ, antè urbe ejectâ, ad nostra usq; tempora transmisit Principatum.

XII.

Qvi potissimi, ex eâdem perqvam celebri Familiâ oriundi?

Sunt (1) *Cosmus* I. *Mediceus*, qvi familiam popularium sorte exemit: (2) *Petrus Mediceus*: (3) *Joh. Mediceus*, Cardinalis, deinde Pontifex Leo X. (4) *Julius Mediceus*, qvi inter Pontifices Clemens VII. (5) *Alexander Mediceus*, qvi primus Dux creatus, & (6) *Cosmus II. Mediceus*, primus MAGNUS DUX.

XIII.

Cosmus ille Imus *Mediceus, Magnus dictus, qvibus artibus suum extulit caput?*

Extulit caput suum iisdem artibus, qvibus olim Jul. Cæsar. Opibus enim abundavit, & his qvidem ad parandam civium benevolentiam non perfunctoriè usus. Unde &, Anno 1433. in exilium actus, magnâ cum populi lætitiâ seqventi annô restitutus Reipubl. præfuit: donec A. 1464. septuagenariô major diem suum obiret.

XIV.

XIV.

MAGNI autem DUCIS Tit. qvâ occasione, & qvibus auspiciis obtinere cœpit?

Ortis inter Alphonsum Ferrariensem & Cosmum Hetruscum de prærogativâ contentionibus, inde Cæsare, hinc Pontifice causam ad se trahente, Pontifex qvidem, insigni præjudicio illam jugulare annisus, Cosmum prædictum *Magnum Hetrurium Ducem* Anno 1559. creavit, allegans potestatem absolutam, divinitùs sibi concessam, & pastorale munus universale, tùm exempla Alexandri III. Innocentii III. & Honorii III. qvi Portugalliæ, Bulgarorum, Blachorum, & Hiberniæ Reges olim crearint, utq; Bohemiæ Dux nunc Rex appellari posset, concesserint. Cæsar indignè rem ferens per Legatum intercessit: deniq; tamen is Francisco Cosmi IIdi filio, MAGNI DUCIS Titulum, tanqvàm Imperii Beneficiario, Diplomate dato, Annô 1575. concessit. *Sic* itaq; *Mediceorum familia primò qvidem Pontificis, deinceps & ipsius Cæsaris auspiciis, MAGNI DUCIS Titulum obtinuit*, ipseq; M. DUCATUS Hetruriæ in abstractô Italis *Gran Ducato di Toscana* tutò tandem dici meruit.

XV.

Anne & directô ubiq; Magnus hic Dux utitur Dominiô?

Non directum ubiq; Dominium habet. Nam licet, possessione diuturna fretus, Florentiam & Pisas citra recognitionem ullius Superioris re-

gat: Sienas tamen, Marſilianam, Inſulam Elbam à Rege Hiſp. Radicofanum jure perpetui vicariatûs ſedis Pontificiæ; Terras, Saturniam, Maremmam, Senas, ab Abbate trium Fontanarum titulo feudali agnoſcit; Ratione Filaterri & Marchionatûs Lunigianæ Imperii adhuc Vaſallus eſt.

XVI.

Qvæ ipſa tamen Florentini regiminis ubiq; eſt ratio?

Magnus Dux Florentiæ ſubditis ſuis imperat abſolutè. Certè autem qvemadmodum in reliqvis Italiæ locis, ita & heic nullum onus tam grave, qvod reſpuere qveant ſubditi. Mira profectò referuntur à *BOTERO.* Refert nempe ille: *ex dotibus, ex venditionibus, locationibus, cambiis, aliis rebus certam ſummam Duci eſſe pendendam, imò Ducem, ingruente neceſſitate, à qvôlibet cive poſtulare pecuniam non exiguam.* Conſentit *Sprengerus in Româ novâ L. IIX. c. I.* ultra alia onera alibi etiam cognita Florentiæ de ſingulis pactis matrimonialibus paciſcentes de centenis octo perſolvere, ſcribens.

XVII.

Qvam mihi jam formam Reipublicæ Toſcanæ dabis?

Dominatus ſpeciem M. Ducatum Hetruriæ habere, ajo. *Omnia enim à nutu Principis heic pendent: ipſeq; jus habet in omnia ſubditorum bona.* Et ſanè res ipſa id videtur poſtulare. Ut enim promiſcuè Italorum omnium, ita Florenti-

rentinorum præcipuè ingenia valdè subtilia sunt: indeqve facilè ad diversa consilia ruere possunt: qvæ tamen melius non impediuntur, qvàm introducta hâc serviendi consvetudine, cui se libenter mancipant Itali & Hispani, secus ac Belgæ & Germani.

XIIX.

Eadem Respubl. qvomodo administrari solet?

Consilium Aulicum Magnus Dux Hetruriæ habet, ex VIII constans Doctoribus seu literatis: qvi negotia civilia expediant. Sed & ex XII. Nobilibus eliguntur: qvi qvandoqve Legatorum & aliorum officiorum munia obire solent.

XIX.

Qvæ reliqva, ut Urbis metropolitanæ, ita & totius Hetruriæ gubernandæ ratio?

Urbs Florentia, umbrâ antiqvæ libertatis gaudens, *suos habet ordinarios Magistratus ac gubernatores.* Numerat videlicet 48. Senatores: è qvibus per tres menses qvinqve cum imperiô præsunt, & personam Principis repræsentant. Adjunctus his Auditor est & Fiscalis, h.e. Procurator & Advocatus Ducis, suntqve supremi Judices. Extra Florentiam omnia loca suos habent Rectores seu Gubernatores: qvi à Principe constituuntur. Qvi justitiam ubiqve administrent, suô nomine dicuntur *Potestates*: ita ut omnes extra Florentiam populi dividantur in *Potestates, Vicariatus* & *Capitaneatus.*

XX.

Qvem aulicum Dux M. Etruriæ habet comitatum?

Triginta habet Nobiles Camerales, *Dominos titulatos*, *Marchiones* puta, *Barones* , & *alios*, *tàm suæ ditionis*, *qvàm extraneos 60.* Habet & *nobiles pueros* 24. nigrô habitu: qvi Ducem in castra seqvuntur. *Ducentos nobiles* habet *apparitores:* qvibus diversa officia, ut *Magistri ceremoniarum*, *culinæ Præfecti* cum aliis *curiæ Magistris.*

XXI.

Qvi præcipui M. Ducis Ministri sunt aulici?

Sunt *Conestabilis*, *Prior Conventus S. Stephani*, qvi velut M. Cancellarius, *Generalis Thesauri Præfectus*, *Ammiralis*, *Generalis Eqvitum* & *peditum*, *A Secretis Statûs* & *Belli* &c.

XXII.

Qvam custodiam ille sui alit corporis?

Corporis custodes alit *C.Helvetios*, *C.eqvites levis armaturæ*, *600. alios milites* & *unum Insigne Nobilium.*

XXIII.

Qvàm potens ipse armis est?

Armis est instructissimus: nec & ullus Italorum Principum tantam armorum, tantam tormentorum bellicorum vim potest protrudere in castra, qvàm Florentinus. Præter ingentem scilicet armo-

armorum apparatum, qvò omnis Magni Ducis militia eſt inſtructiſſima, illamqve vim bellicam, qvæ in ſtatus propugnaculis ubiqve reperitur, in armamentariis numero ac viribus potentiſſimis, tantam invenire licet armorum copiam, qvanta pro armandis 80. millibus hominum ſat eſt.

XXIV.

Qvàm potens viris?

Poteſt ſanè Magnus Dux exercitum 25. aut 30000. peditum & 2000. eqvitum, præſidiariis computatis, *conſcribere.* Militiæ huic ſupremus Præfectus eqvitum ſeu Generalis præeſt: cui alii minores, centuriones, obſeqvium præſtant: ipſiqve & milites cotidiè in armis exercentur, magnisqve privilegiis ornantur.

XXV.

Qvàm potens propugnaculis?

Qvantum ad *propugnacula*, qvæ ſecuritatem & robur huic ſtatui præſtant, *iisdem & benè inſtructus Magnus Dux Florentiæ.* Præcipua autem ſunt hæc: *Monte Carlo*, *Pietra Santa*, *Salto della Cerva*, vel Cervia Rocca, *Sibillina* & *Filaterra* oppoſita Regis Hiſp. invaſionibus, *Searperia*, &c.

XXVI.

Anne & militiam maritimam habet Florentinus? Et terreſtris & maritima militia Magno eſt Duci: magis tamen ei parata terreſtris. Vivunt enim in ditionibus milites: qvi, ſi caſus poſtulat, 7. dierum ſpatiô in urbe Florentinâ confluere poſſunt. Maritimam interim militiam

exercet mercaturæ gratiâ, optimamq; præbet occasionem portus Livorno, Insulæ Corsicæ oppositus: cui accedit portus Ferratus in Insulâ min. cui Elba nomen. Itaq; si copiam triremium haberet Dux Magnus: sine impedimentô mari dominari posset. Interim tamen, ne milites desint maritimi, Annô 1561. â Magnô Duce Cosmô, Pii V. indutu, *Ordo Eqvitum S. Stephani* institutus habetur: qvi ordinis beneficia non percipiunt, nisi ad minimum per tres annos in triremibus militaverint. Numerus autem eorum, qvi sub eqvestri hôc ordine aliqvot triremibus, in eorum gratiam extructis, militant, ad 400. accedit, interq; ipsos Marchiones aliqvot, aliiq; sorte nascendi Nobiles Viri reperiuntur.

XXVII.

Qvantos igitur Princeps hic in tantâ, vi suâ militari facilè nixâ, potentiâ percipit reditus?

Ingentem omninò thesaurum magnosq; habet reditus. Singulis namq; annis IIX. Milliones seu Myriadas librarum percipere fertur: numeranturq; in Tusciâ 1400000. incolæ, tàm divites nonnulli, ut unus interdum X. auri Tonnas, alii 4. alii 6. possideant. Sola Florentia singulis annis pannum, sericum, lanam in tantâ conficit copiâ: ut è venditione harũ rerum Dux 2. milliones auri percipiat, exceptis publicis reditibus pro ædificiis publicis, reparatione pontium &c. Reditus, qvos extra ordinem capere solet, veniunt ex 22. Magistratibus, qvi Forentiæ agunt.

agunt. *Magistratus* autem *decimæ* consistunt in illis, qvæ incolæ solvunt pro suis bonis immobilibus. Hoc sanè officium præstat Duci qvotannis 400. millia coronatorum. Præstant & alia officia omnia universim certam redituum summam Principi suo.

XXIIX.

In eâdem potentiâ suâ qvot ac qvibus superbit insignibus?

Insignia Dux Etr. habet Varia. Præcipuum tamen *insigne sunt 5. globuli, qvi Familiam Medicéam notant.* Accedit *I. Crux:* cujus latera sunt acuminatis cordibus similia, in superiori parte coronata: circa qvam qvinq; illi globuli. Supra his verò *Galerus* est *Cardinalitius:* è qvô ad utrumq; latus ligamenta Cardinalitia pendent, cum inscriptione: *A DNO FACTUM EST ILLUD. II. Navis*, mari commissa & vento impulsa, cum Inscript. *PROSPERO MOTU.*

XXIX.

A qvô tamen sibi maximè metuit?

Metuit sibi à Pontifice R: A nemine enim perniciosiùs ac faciliùs, qvàm ab hôc invadi potest, idq; propter solum Hetruriæ: qvæ altissimis montibus undiq; objecta. Hic verò situs illud efficit: ut Hetruria justâ potentiâ Pontificem invadendi, si hostem hunc experiretur, rectè uti neqveat. Difficiles enim montium aditus magnum non capiunt exercitum, impeditissimumqve tormentis bellicis promovendis iter minantur. Contrà, si ab adver-

ſa parte Pontifex invaderet, aditum patentiorem haberet exercitus & commeatûs facilem ex Latiô, Lombardiâ & Bononiâ abundantiam.

XXX.

Hôc ipſo & aliô qvôcunq; poſitô metu, qvid STATUS ſvadet RATIO?

Svadet Magno Duci, ut ſibi ſemper qvam addictiſſimum habeat Pontificem: dein & *Imperatorem R.* cujus Aulæ Miniſtris, propter inveſtituram Tituli munera ad 300000. aureorum diſtribuiſſe, dicitur. *Galliæ* qvoqve *Regem* ut magnâ colat amicitiâ Florentinus, RATIO STATUS ſvadet. Novit enim ille Gallum Regis Hiſp. perpetuum eſſe æmulum, hujusqve conſilia Italiæ poſſeſſioni inhiantia, valdè perturbare.

XXXI.

Dum metuit, anne & prætendit Florentinus?

Prætendit omninò *in Lucam*: qvod olim præter alios Florentinos qvoqve Duces habuerit Dominos.

XXXII.

Cum qvibus autem omnium acerrimè ille controvertit?

Controvertit admodùm acriter cum Genuenſibus, finium regundorum cauſa. Cum *Parmenſi* nihilominus *controvertit*, ob multas ſuperiorum temporum offenſiones.

XXXIII.

XXXIII.

Talia & alia qvàm plurima & ad Historiam & ad Statum Magni Ducis pertinentia, unde fusiùs haurire licet?

Ex *Orlandô, Joh. Brutô, Aretinô, Gvicciardinô, Sigoniô, Joviô, Postellô, Joh. Boccatiô, Marsiliô Ficinô*, aliisqve uberiorem notitiam rerum Hetruscarum hauries. Hauries & multum notitiæ ex *Hetruscô ATHANASII KIRCHERI Itinere*: utpotè qvô ipsô opere Hetruriæ cùm priscæ, tùm tempore Reipubl. R. tùm posteræ origo, situs, natura, politia, catastrophe, monumenta sacro-profana, nec non admiranda Naturæ triplici Ratiociniô Politicô-Physicô-Geographicô describuntur & explanantur.

XXXIV.

In rebus Florentinis seorsim cognoscendis qvis præ cæteris est consulendus?

Consulendus est in Historiâ Florentinâ IIX. Librorum ab Anno 1215. ad *A. 1494. NIC. MACHIAVELLUS*, ipse *Florentinus*: de qvô qvidem jamdudum *Campanella* censuit, ipsum omnium scientiarum, exceptâ solâ Historiâ Humanâ, fuisse imperitissimum.

XXXV.

Machiavellus hic qvô aliàs Librô, nec tamen sine bonorum omnium indignatione, se cognitum Orbi Christiano reddidit?

Reddidit se Orbi Christiano cognitum LIBRO

de PRINCIPE, scripto non maximi qvidē ponderis nec prorsus tamen inutili. Inhumaniùs autem ille â Bonis omnibus excipi cœpit: qvia, qvod alii obscurius, ille comptiori sermone pleniorique apparatu mundo exposuisse credebatur.

XXXVI.

Qvos nominatim adversarios nactus est?

Nactus adversarios est *Anton. Possevinum* Judiciô aliqvô de IV. uti vocat, Scriptoribus, Philippô de la Nue, Joh. Bod. Philippô Morn. & Nic. Machiavellô; *Innocentium Gentiletum* Antimachiavellô suô; *Th. Bozium* L. de Imperiô virtutis; *Petrum Riba de Neira* L. de Principe; Chr. *Hieronymum Osorium* Libris III. de Nobil. *Chr. Stephanum Junium Brutum* de Jure subd. adv. Tyrannos.

XXXVII.

Tu qvidem cardinem rei in qvibus potissimùm volvi credis?

Volvi eum maximè in his duobus cum *Joh. Christoph. Becmannô Meditat. Polit. Dissert. I. Th. VII.* credo: *qvòd Machiavellus* (I) *Principem aliqvandò reqvirat esse non bonum*, c. IV. (II) *qvòd agnoscat res humanas non solùm hominum prudentiâ aut viribus, sed prætereà fortunâ qvoque gubernari, qvæ altera sit rerum humanarum moderatrix c. XXV.* Prius Politicô, posterius Christianô homine indignum: nisi fortunæ nomine Dei providentiam indigitet.

XXXIIX.

Qvid ab aliis verò de Machiavellô annotatum habetur?

Lau-

Prolixè hoc alii annotârunt: *Machiavellum non laudare Tyrannidem aut Tyrannidis eversionem iniqvam judicare; sed docere tantùm, qvid ei agendum sit aut omittendum, qvi ad Tyrannidem propendeat*, eoq; seqvi Aristotelem, Platonem, Xenophontem, Tacitum: qvorum nemo non Tyrannidem est detestatus. Omnes tamen tradunt non tantùm, qvid in laudabili statu reqviratur, sed & qvid privatô studiô expediat.

XXXIX.

Sic itaq; qvotuplex de hôc homine judicium in Eruditorum Scholis circumfertur?

Qvum non idem omnium de hôc homine, pessimè communitèr audiente, sit judicium, sed alii mitiùs, alii rigorosiùs de eôdem censeant, *duplex* de *eôdem judicium*, *mite alterum, alterum rigorosum circumfertur.* Mitiùs scilicet censet nominatim nobiscum *Naudæus in Bibliograph.* Rigorosiùs verò de eô præ cæteris statuit magnum hodie inter Politicos Nomen, *Forstnerus, in priori Not. ad Annal. Tacit. Continuatione*, Atheismi eundem graviter insimulans. *Conringius* tamen, qvi *Principem Machiavellicum* cum suis Annotatis ante aliqvot annos edidit, variè de Anti-Machiavellis, nominatim *Possevinô*, monens, alibi non occurrentia in *de civili Prudentiâ Disc.* mox *sub init.* observat, & Machiavellum ab Atheismô insimulatô absolvit: qvũ nuspiàm fortassis in Machiavelli scriptis Atheismus commendatus legatur.

CAP.

CAP. II.

De DUCATU SABAUDIÆ.

EROTEMA I.

Sabaudia qvid olim?

B*Urgundici Regni fuit pars, postrema qvidem Galliæ Narbonensis Provincia, antiqvissima olim Allobrogum sedes*, ab Ortu Alpibus, ab Occasu Bresanensi ditione & Delphinatu (qvi & insimul cum Pedemontiô â Meridie eam terminat) à Septentrionibus Burgundiæ ac Helvetiorum finibus clausa.

II.

Qvid hodiè est?

Hodiè est Ducatus, ejusqve Dux matriculæ inscriptus, Princeps qvidem ac Vasallus Imperii, in Comitiis Votum ac sessionem habet: nulli tamen Circulo annumeratur, nec onera fert Imperii.

III.

Qvum nulli Imperii nostri Circulo annumeretur Sabaudus, inter qvos commodè ipse numerabitur?

Numeratur inter Principes Italos, estq; qvasi Janitor Italiæ. Alpium certè angustias & subjectas valles possidet, interqve duos potentissimos

mos æmulos, Hispanum & Gallum, tanqvàm medius utriqve præda, seu amicus, seu hostis, collocatur.

IV.

Annon verò ob hoc, qvòd numeretur inter Principes Italos, Imperio nostro excidit Sabaudus?

Non ideò sanè nostro excidit Imperiô: sed est ac manet ratione Sabaudiæ Status Imp. ultra qvod in Imperiô feudum immediatum, Marchionatum Montisferratensem, qvem Dux Mantuanus possidet, vi Instrumenti Pacis Germanico-Gall. prætendat. Et licet verba Instrumenti Cæsar-Gall. speciem aliqvam libertatis innuere videantur: satis tamen, qvô sensu accipienda, *Bechmannus in Exercitat. Exot. ad A. B. p. 161.* ostendit: nempe, *non evincere eam absolutam libertatem Sabaudi, sed ostendere saltem, clientelare jus ibi enumeratarum provinciarum non pertinere ad Imperium, sed ad Sabaudum; non autem dici, qvod omnimodè ab Imperiô eximatur.* Suffragatur ὁ πάνυ *Conring. L. de Imp. R. Fin. c. 25.* qvem vide.

V.

Cur ratione Sabaudiæ Sabaudum esse ac manere Imperii nostri Statum, dicis?

Ita dico: qvoniam Sabaudus ratione reliqvarum ditionum sui juris est. Ei nempe liber-

bertas ratione Rocheverani, Olni & Cæsolæ cum appertinentiis in Instrumentô Pacis Cæsareo-Gall. manifestè tribuitur. Ubi & expressè conventum discitur: ut ratione istorum locorum] in superioritate suâ nullatenùs turbetur.

VII.

In qvâ & terrâ insuper superioritatem omnimodam ab antiqvissimis temporibus habet Sabaudus?

Habet eã in Pedemontiô seu Piemont, qvasi terram dicas ad pedes Montium Alpinorum sitam. Et sanè superioritatem Sabaudus ratione Pedemontii Johannæ Reginæ Neapol. Ao. 1336. armis per vim extorsit, factâ separatione à Provinciâ, cujus annexum erat, pariq; jure possidet Nizam & Villafrancam. Etiamsi igitur Sabaudus Sabaudiam possideat ut Vasallus Imperii: Pedemontio tamen, ut & aliis aliqvibus bonis, qvæ Imperii superioritate, per pacem Monaster. exempla, ut *absolutus Dominus* præest, talis & *jure occupationis*, & *jure exemptionis* factus.

VII.

Qvotuplici igitur dominiô Sabaudus per omnes terras suas gaudet?

Duplici dominiô, directô & indirectô, gaudet. *Directô* eâ ex parte gaudet, qvâ liberè vivit: *indirectô* ex parte, qvâ Imperatorem nostrum agnoscit superiorem, subinde gaudet.

IIX.

IIX.

Qvas mihi jam, rebus sic stantibus, præcipuas Sabaudi ditiones nominabis?

Nomino *Sabaudiam* & *Pedemontium*. Metropolis illius est *Cameracum* seu *Chambery*, ubi Parlamentum habetur: hujus verò præcipua urbs Augusta Taurinorum, *Taurinum* seu Turin / ubi Ducis sedes, arcemq; ex optimis Europæ habet.

IX.

Qvô peculiari per duas has præcipuas ditiones longè lateq; Sabaudus superbit?

Superbit regiô hoc Tit. SON ALTESSE ROYALE, h.e. sua Altitudo, seu *Serenitas Regia*. Idq; non tantum pro se, sed & vivens adhuc pro filiis prætendit. Qvare, qvum Veneti aliqvando Caroli Ducis filiis nomine *Excellentiæ* scripsissent, Dux iram condere adeò non didicerat, ut parcitati Tituli irasceretur.

X.

Cur hôc qvidem peculiari Titulo, nec aliô qvocunq; superbit?

Ex prætensione id facit in Cyprum. Qvam & ipsam ob causam Ducalibus ejus Insignibus inscribi solet: *F. E. R. T. Fortitudo Ejus Rhodum Tenuit.* Cui ut illuderet Henricus Magnus R. G. hæc retrogradô Ordine explicuit: *Tout Retournera En France*, i. e.

i. e. *hoc omne redibit aliqvando in Franciam.* Indigitabat autem totam Sabaudiam aliqvandò suam fore.

XI.

Qvis integer verò Sabaudi Titulus?

Integer ejus Tit. est hic: *Dux Sabaudiæ, Cabalesii, Astæ, Genevensis, Montisferrati, Princeps Pedemontii, Marchio Salusæ, Comes Genevæ, Romontis, Nicæ, Asti & Tendi, Baro Vallium & Fossinii, Dominus Vercelæ, Marchionatus Cedri, Oniliæ & Mari, Marchio Italiæ, Princeps & Vicarius perpetuus S.R.I. Rex Cypri.*

XII.

Marchio Italiæ inter alia cur scribitur?

Hoc exinde fit: *qvòd aditus Italiæ, ut, Jurcam, Susam & Nizam, possideat.* Principalem enim limitem Pinarolam & maximum castrum cum Perusia & S. Brigida, Ludovico XIII. Regi Gall. Anno 1632. Titulo venditionis cessit. Sicq; & eo sensu Rex Franciæ Marchio Italiæ foret.

XIII.

Cur Princeps & perpetuus S.R.I. Vicarius?

Vel propterea ita scribitur: qvia perpetuum, etiam non vacante Imperiô in suis & Italiæ terris exercet vicariatum: qvum Saxo & Palatinus eundem nonnisi vacante Imperiô per Germaniam exercere soleant. Ex Privilegiis scil. Impp. appa-

apparet, Sabaudo in qvibusdam Italiæ locis, præcipuè in Montisferrati Marchionatu concessam esse potestatem homagia, fidelitates, subjectiones & obedientias â subditis exigendi: qvæ aliàs ad ipsum spectarent Imperatorem. Passidet autem hunc honorem Sabaudus è concessione maximè Imperatoris Sigismundi.

XIV.

Anne & honorem hunc Sabaudus citra omnem controversiam possidet?

Contendunt de Vicariatu Italiæ inter se Dux Sabaudiæ & Mantuæ. Et hic qvidem *Vicariatum Generalem* Italiæ ex investiturâ Ferdinandi III. Imp. prætendit. Sed post mortem Ferdinandi hujus Mantuæ Duci omninò prælatus Sabudus. *Vid. Leopoldi Capit. Artic. 4.* Unde & Mantuæ Dux, ne fraudi sibi Electorum illud decretum foret, protestatione interpositâ cavendum duxit: qvam *Diar. Europ. p. 917. sqq. & Theatr. Europ. T. IIX. p. 491.* exhibent.

XV.

Idem Sabaudus cur Rex Cypri scribitur?

Id fit ob prætensionem, qvam dixi, regiam in Cyprum. Sabaudiæ autem Dux se Regem Cypri ob qvatuor rationes dicit: propter Jus nimirum *hæreditatis, adoptionis, renunciationis* ac *testamentum.* Et licet prætensionem isthanc Sabaudus non adeò antehac curaret: Annô tamen

tamen 1633. crescentibus ap. Italiæ Principes Titulis, ipse de novô sibi prospexit, ut appellaretur *Altesse Royale.*

XVI.

Titulum eundem cur cæteris omnibus Sabaudus postponit?

Rex Cypri omnibus demùm aliis titulis à Sabaudô postponitur, vel eâ de causâ: *qvia is nunqvàm possedit Cyprum,* sed *saltē jus aliqvod habuit, qvod prætenderet in sed Cyprū.* Id autem vix alibi occurrit.

XVII.

Qvanta interim dignitas ob regium hunc Titulum Sabaudo accrevit?

Tanta illi accrevit dignitas: *ut in Capellâ Papali inter Capita coronata referatur, & immediatè post Venetos locum obtineat.*

XIIX.

At verò cum qvibus ipse de præcedentiâ contendere solet?

Contendere de eâdem solet (I) cum *M. Florentiæ Duce.* Etenim, qvum Sabaudus in Capellâ Papali inter coronata Capita referatur, ipseq; immediatè post Reges & Venetam Remp. locum obtineat; omnes Italiæ Principes, ipsumq; adeò Florentinum, præcedens, ægrè hic in prærogativam isthanc consentit: Sed possessione se Sabaudus tuetur: qvicqvid Florentinus objiciat. Contendit deinde Sabaudus cum *Mantuanô & Mediolanensi:* qvorum alter antiqviorem Ducatum prætendit, Mantuani verò

& Sab-

& Sabaudi rationes *Philipp. Andr. Oldenburg Limnæi enucleati l. III. C. XXI. n. 4.* nobis exhibet. Poterunt & fusiùs heic Scripta legi, qvæ occasione Controv. hujus Annô 1622. prodierunt, inq; *V. Tomô Mercurii Gall.* extant.

XIX.

Qvibus & aliis extra Italiam cedere non videtur?

Non videtur cedere nostri Imperii Principibus: Ideoq; & ipse in Comitiis hodiè non comparere solet. Nam dedecus fore sibi persvadet: si *Regia Altitudo* Principum Serenitati postponeretur. Nec minus & metuit onera Imperii ferenda: imprimis qvia, divisis ab Imperiô Helvetiis, parum auxilii sperare potest è Germaniâ.

XX.

Qvam tamen Rationem Status servat?

Hanc servat Statûs sui rationem Sabaudus: *ut cum Principibus Germaniæ & Cantonibus Helvet. arctam colat amicitiam, nec Gallo nimis, nec Hispano fidens.*

XXI.

Qvod jus maximè observat?

Observat jus primogenituræ, unus gubernacula Reipubl. tractans. Reliqvi sunt *appennagiati*: inter qvos primum locum obtinet *Familia Carigniana*; qvæ â Thomâ, nuper defuncti Ducis patruô, descendit, prolemq; copiosam numerat. Altera Familia, *Nemorosia* dicta, in solis filiabus consistit, *Maria Johanna Baptista, Ducissa Nemorosii* (Mademoiselle de Nemours) Duci Sabaudico nupta, & *Maria Francisca Elisabetha, Ducissa Aumaliæ* (Mademoiselle

ſelle d' Aumale) qvæ in Matrimonium Regi Portugalliæ cesſit. Sed qvia ditiones feuda Gallica ſunt, ubi ad fœminas ſucceſsio non pervenit, Nemoroſium & Aumalia recidit ad Regem Gall. qvi Ducisſis pecuniæ ſummam dotis locô pendendam concesſit.

XXII.

Qvis ergò ſuccedendi modus heic valet?

Succeſſio ſecundum Legem Salicam ſervatur in hôc Ducatu. Nec enim fœminæ ſuccedere poſſunt.

XXIII.

Qvæ ratio Rempublicam adminiſtrandi ibidem obtinet?

Adminiſtratur res civilis in *Sabaudiâ per tria Conſilia publ.* qvorum unum *Chamberyenſe*, alterum *Turinenſe*, tertium *Nicenſe*. Ipſe Princeps ut Rex vult coli, ipſiusq; miniſtri haberi, ut regii, Aulâ Piemontiâ poſt Gallicam & Anglicam ſplendidisſimâ in hunc usq; diem exiſtente.

XXIV.

Qvanti ſumptus Sabaudo faciendi?

Non certò poteſt dici, qvantos ſumptus erogare teneatur Sabaudus. Illud tamen ſcitur: *in militiam impendi 10000. aureorum in Aulam Ducis 60000. in triremes 22000. Nemoroſio Duci, Ducis cognato, 14. aureorum numerantur millia.*

XXV.

XXV.

Qvi annui viciſſim reditus colliguntur?

Dicuntur reditus annuì Ducis Sabaudiæ ad qvingenta aureorum millia accedere. Præcipui autem ſunt è vectigalibus. Judæi qvoqve tributum magnum pendunt. Nec minus certam ſummam *Cenſuales*, qvi vulgò *Tagliabeli* dicuntur, Duci pro arbitriô ejus pendunt.

XXVI.

Qvæ potentia Sabaudi eſt ac vires ejusdem?

Princeps eſt potentiſſimus: cujus & potentia è Titulô conjicitur. Poſſidet ſanè munitiſſima cum arcibus oppida: qvorum præcipua *Dronero* & *Carmagnola*. Illud commercia cum Provinciâ Galliæ habet, plurimiq; ibi mercatores opibus præpotentes reperiuntur: hoc velut in centrô Pedemontii ſitum eſt, propter incolarum atq; opum abundantiam civitatis nomen meritò obtinens. Reperiuntur & in Sabaudiâ ferè 1800000. hom. inter qvos 200000. apti bello: è qvibus qvidem Dux eligere poteſt 30000 pedites & 5000. eqvites.

XXVII.

Pedeſtrine verò, an eqveſtris illius clarior militia?

Ut in Helvetiâ commendatur *militia pedeſtris*, ita ea qvoq; *laudatur in Sabaudiâ ac Pe-*

demontiô. Et sanè in promptu causa est. In montanis enim & asperis locis parum proficiunt eqvites. Sunt & impedimenta â pedite faciliùs superanda: qvæ objiciuntur â montibus & vallibus.

XXIIX.

Cæterùm, qvos malè metuit Sabaudus?

Qvum potentes is habeat vicinos, ab Occidente *Gallum*, ab Oriente in Ducatu Mediolan. *Hispanum, ab illis sibi maximè metuere solet.* Estq; in hôc omninò magnum momentum positum: ut videat, concertantibus inter se Gallis ac Hispanis, à qvibus tutò stet partibus Sabaudus. Hodiè tamen, qvod magis observet Gallum, qvàm Hispanum, Sabaudus, nemo est qvi dubitet.

XXIX.

Qvæ Galliæ hujus præ illâ Hispanica amicitiæ causa?

Est sanè hæc: *qvia Hispani potentia per Italiam est æqvalis; sed ex Galliâ paucis mensibus funditùs everti potest.* Ita Franciscus I. Henricus IV. Ludovicus XIII. fulminis instar brevissimo tempore totam Sabaudiam expugnârunt: qvanqvam propter asperitatem & munitiones locorum incredibile videretur.

XXX.

Nonne in ipsam Galliam Sabaudus olim prætendebat?

Præ-

Prætendebat omninò superiori seculô in *Galliæ Regnum.* Etenim qvum nemo, trucidatô A. 1589. per insidias Monachi Henricô III. Rege, Galliæ, qvoad masculos è Valesia Familiâ superesset, inter fœminas verò, qvæ successionem sperare poterant, primas habere videretur Isabella Clara Eugenia, Alberti Belgici Ducis uxor, qvæ nata erat è Sorore Henr. III. & Rege Hisp. Philippo II. spem concipiebat Dux Sabaudiæ, qvi in matrimonio Isabellæ Claræ Eugeniæ sororem Catharinam habebat.

XXXI.

Qvæ hodieq; illius sunt prætensiones?

Prætendit & hodieq; in *REGNUM CYPRI* Sabaudus. Nam Ludovicus, Dux Sabaudiæ, A. 1432. matrimonium contraxerat cum filiâ Regis Cypri: unde &, Familiâ Lusignanâ emortuâ, Regnum obtinuit: qvod A. 1470. ad Venetos, & A. 1570. ad Turcas pervenit: in qvorum potestate adhuc est. Prætendit in *Mediolanum*, etiam matrimoniô inter Carolum Emanuelem & Catharinam filiam Philippi II. R. Hisp. cui placuerat, ut primogenitus ex hôc matrimoniô natus Mediolanenses terras acciperet, easq; conjungeret cum reliqvis, & uteretur *Titulô Regis Lombard.* Prætendit in *Marchionatum Montisferratensem* ex Instrum. Pacis Cæsareo-Gall. sed, se non posse turbari in possessione ante solutionem, â Rege Gall. promissam, Mantuanus ait. Prætendit deniq;,

cæteras ut mittam prætensiones, legitimæ successionis titulô in Genevensem Rempubl.

XXXII.

Qvid maximè Sabaudiæ Dux in Genevensibus dolet?

Dolet ille, Genevensium Civitatem diversæ esse Religionis, nec posse ullô modô ad obseqvium flecti: metuitq; sibi plurimum ab illâ civitate, tanqvàm â propugnaculô & clave tàm Helvetiorum, qvàm Galliæ ac Sabaudiæ.

XXXIII.

Unde verò familiam suam Sabaudus ducit?

Ducit eam â M. VVittikindo Saxone. In qvatuor namq; maximè illustribus Familiis, qvæ VVittikindo originem debent, est & Familia Sabaudica: utpotè cujus fundator *Immodus* seu *Amadæus, VVittikindi pronepos, fuit.*

XXXIV.

Qvis primus ex eâdem familiâ Comes?

Primus Comes Amadæus II. fuit, ab Henr. V. in Italiam profecturô creatus.

XXXV.

Ducis Titulum qvis primùm gessit?

Gessit eum primò â Sigismundô Imp. A. 1414. in Concilio Constantiensi *Amadæus IIX.* factus A. 1440. nomine *Felicis V.* Pontifex M. successoremq; habuit Ludovicum filium.

XXXVI.

XXXVI.

Nuperrimus Sabaudiæ Dux qvi erat?

Erat Carolus Emanuel II. Victoris Amadæi & Christianæ, Henrici IV. Regis Gall. filiæ, filius. In matrimoniô is primò habuerat Franciscam Magdalenam, Joh. Baptistæ Gastonis, Ducis Aurelian. filiam: qvâ A. 1664. mense Januar. mortuâ, A. 1665. Mariam Johannam Baptistam, Ducissam Nemorosii, duxit.

XXXVII.

Sub hôc Duce qvorum qvidem miserrima in Pedemontiô contigit afflictio?

Afflictio contigit VValdensium: qvæ misera, inq; dies ultra misera, h. e. miserrima, erat. Certè, qvanta in illos exercita sævitia fuerit, Annus 1655. reliqvis exemplis præteritis, ostendit. Tunc temporis namq; in habitatores Vallium, persvasi, ut militem Sabaudicum reciperent, ex improvisô tàm misere opprimebantur: ut nec laniena Parisiensis, nec ipsorum Ethnicorum persecutiones, isti inhumanitati comparandæ sint

XXXIIX.

Waldenses illi qvi sunt?

Sunt, qvi annis abhinc 400. â Pontifice dissentire cœperunt: nec adeò procul â Luthero dogmatibus absunt.

XXXIX.

Unde nomen suum & ortum sortiti?

Sortiti sunt utrumq; â Petrô VValdô, Lugdunensi cive ditissimô interq; suos honoratissimô: qvi floruit Seculô XII. fortuitô qvodam casu ad singularem pietatis zelum accensus. Is scil. scandalosâ Clericorum vitâ ac doctrinâ offensus, Scripturas legere ac Romanismum primus relinqvere cœpit.

XL.

Anne & ipsi unius ejusdemq; generis nomina sibi imposita habent?

Non sunt unius ejusdemq; generis Nomina, qvæ VValdensibus imposita. Qvædam enim *originem* debent *propagatoribus doctrinæ, qvam VValdus docuit*; qvædam *localiâ*; qvædam *dogmatica*; alia deniq; *injuriosa*, *per calumniam iisdem attributa* leguntur. Certè, qvum Lugdunô cum VValdô suô ejecti essent, vulgò per comtemptum dicti sunt *Pauperes de Lugdunô*: qvia scil. jacturam omnium bonorum fecerant, coactiq; erant pauperum more de victu sibi prospicere. Dicebantur & *Arnoldistæ*, ab Arnoldô Hott, VValdi sociô: item *Lollardini*, â Lollardô Doctore suô in Angliâ: *Leonini*, aut â Leone Gallô juxta *Thuanum*, VValdensis Sectæ Antesignanô, aut, juxta *Boxhorn.* â celebri urbe Galliæ Lugdunô, qvæ vulgò Lyon dicitur. Est & *Speronitarum*, & *Josephistarum* nomen,

men, iis impositum â Speronô, qvi Arnoldo successit, & Josephô, itidem ejus successore, ac Diensium præcone. A locis, in qvibus sedem qvæsivere, cognomen qvum acciperent, dici meruere (1) *Albigenses*, sive *Albanenses*, ab oppidô nempe Tolosani agri: qvod Galli nuncupant Albi: (2) *Piccardi*, vel â Piccardiâ Gall. provinciâ, vel ab obsoletô vocat. *Piccard*, qvod textorem significat. Propter vitam ac dogmata appellari audias ab Adversariis *Fratricellos*, ob fraterni amoris vinculum, qvô invicem adstricti. Propter miserandum statum & continuas persecutiones, qvibus obnoxii erant, *Patinorum* & *Patarinorum* nomine veniunt. Gallis vocabantur *Pauures Passagers*, i. e. *pauperes Viatores*. Flandris *Turlupins* i. e. inter lupos habitantes. Imò, ne â calumniis & aliis odiosis nominibus immunes essent, *Publicanorum* qvoq; nomine, nomine *Gazarorum*, *Catharorum*, *Katzarorum* veniebant. *Katzaros* sive Kätzer/ â German. appellatos esse, in Germaniâ potissimùm, *Thuanus* testatur, inq; Notâ Marginali ad vocem Kätzer hæc insuper habet: Kätzer qvasi Gätzer/ *Gazari* sive *Cathari*, qvod pro *Gazari* ab imperitis scriptum, pura puta Germ. vox est, â verbô Kätzen/ qvod *hærere* significat: â qvô Latini barbari *Hæreticos*, Germani, eos secuti, Katzaros conformarunt.

XLI.

Missis his ferè alienis, qvos mihi dabis Autores, è qvibus uberiorem Sabaudi statum cognoscere liceat?

Do *Petrum Cornejum*, *Abrahamum Golnitium*, *Lambertum Burchium*, *Antonium Solam*, aliosqve præter *Joh. Laëtium* de Principp. Italiæ, *Gothofredum* in Archontologiâ Cosmicâ, *Autorem Principal. Ital.* & *Les Estats des Empires*, &c.

CAP. III.

De

DUCATU BORUSSIÆ.

EROTEMA I.

Borussia sive Prussia unde nomen suum obtinuit?

A *Prussis* dici meruit, populis â Polonis planè distinctis, rudibus ac barbaris: qvibus cum Polonis, posteaqvàm nomen dedissent Religioni Chr. perpetuum qvasi bellum fuit: nec tamen eos potuere vincere.

II.

II.

Prußis verò de se qvis nomen dedit?

Nomen de se dedisse illis *Prussus* vel *Prutenus*, frater Vedemuti natu major, creditur: qvem & senio jam confectum Deorum cultui se addixisse, supremumq; in illorum templis Pontificatum in se devolvisse ferunt.

III.

Rectiùs & convenientius qvô nomine Prussia veniret?

Æneas Sylvius, qvi in Prussiam freqventer obierat legationem, scribit in *Chronicis* suis: *rectiùs ac convenientiùs Prussiam Ulmigaviam esse appellandam.* Et hoc non sine causâ fieri *Alex. Gvagninus* docet. Populus namqve, qvi hanc Regionem primò incoluit, *Ulmigavus* nuncupabatur.

IV.

Antè tamen, qvàm hôc nomine cognosceretur, â qvibus gentibus Prußia culta?

Diversæ gentes eam incoluerunt: sed qvæ primas sedes ibidem habuerint, non perinde in expedito est affirmare. Certum interim hoc est, non *Herulos*, qvod ex *Laziô* qvidam referunt, sed *Svevos* illic principio consedisse: nec tamen ipsi ex Scythiâ Sarmaticâ tanqvàm Aborigines deducendi. Successere his, qvum destituerent Prussiam Svevi, eamq; vacuam relin-

relinqverent, *Veneti*, ab Sarmatis profecti, & cultu adornatam commerciis amplificârunt.

V.

Cujus igitur Antiqvitatis Borussiæ est Respublica?

Satis antiqva est: qvumq; de ejus initiis qværitur, *omninò habuit Principes indigneas*: qvorum imperia deinceps advenæ Teutones mutarunt.

VI.

Omnis Borussia antiqvitus in qvot Ducatus dividi meruit?

Juxta numerum filiorum, qvos *Vedemundus*, *Princeps Borussiæ* habebat, circa Annum CCCLXXIII. aut, ut alii volunt IↃXXXVI. *dividi meruit in XII. Ducatus*. Horum autem unusqvisq; nomen â suo obtinuit Principe: accessitq; & deinceps Pomerelliæ pars, in qva Dantiscum.

VII.

Ad tot opulentos Ducatus post aliqvot Secula occupandos qvi maximè invitati?

Invitati ad eosdem occupandos Eqvites Teutonici, sive *Crucigeri*. Sic enim vocabantur: qvia Crucem nigram in prælio & clypeô albô gerere consveverant. Subitò hi advolarunt, Ordinisq; supremus magister, (der Hochmeister) qvi

qvi primum in Palæstinâ, deinde Venetiis sedem fixerat, Magistros provinciales cum militibus in Borussiam Ao 1226. ablegavit: qvi & intra LVI. annos totam ferè Borussiam sui juris fecerunt.

IIX.

Borussia tunc temporis qvibus parere cœpit?

Teutonicorum Eqvitum Ordini cœpit parere. Mazoviæ enim Dux Conradus, graviter â Prussis afflictus, qvum se tueri non posset, hunc Ordinem sibi conjunxit: utq; magis eos excitaret, Prussiam omnem dedit occupandam; qvam & donationem Fridericus II. Cæs. confirmavit. Atq; ita in Imperii fidem pervenit Borussia.

IX.

Teutonicus ille Ordo, cui satis diu paruit Borussia, qvis erat?

Erat nobilis qvidam Germanorum Ordo: qvem in expeditione sacra, qvum jam Hierosolyma â Saracenis recepta, & Fridericus Barbarossa in fluviô mersus esset, filius ejus Fridericus Annô 1190. pietatem mercatorum Lubecensium & Bremensium imitaturus fundârat: ut & ægrotis consuleret, & hostibus Christiani nominis resisteret. Coaluit verò hic Ordo priùs Aconæ sub Magistro, in Xenodochiô â XXXI. fratribus religiosis constitutô. Deinceps, qvum, reditibus annuis fundisq; amplis donatus, brevi vires & in-

crementa sumsisse videretur, tandem à Conradô Massoviæ Duce in auxilium hâc spe advocatus, ut non terram solùm Culmensem tanqvàm suam haberet; sed & omnium provinciarum in Borussiâ, è qvibus Barbaros ejecturus esset, dominium obtineret.

X.

Ejusdem Ordinis Magister qvâ qvidem autoritate ap. suos pollebat?

Veluti *Rector & Princeps qvidam militiæ sacræ exercebat imperium, jurisdictionem* & *potestatem*, non solum in milites hosce sacros, sed & domos ac prædia sibi subjecta: nisi in his obstaret reservatio juris â Dominis territoriorum.

XI.

Sub totidem Ordinis Teuton. Magistris qvàmdiu pro Membrô Imperii nostri habita Borussia?

Tàmdiu, donec A. 1525 Albertus Marchio Brandeburg. stirpe Zolleranâ, &, si propaginem hujus spectamus Onolsbacensi domô ortus, *invitô Cæsare, Sigismundo I. Regi Polon. clientelare præstaret obseqvium*, ipseq; tandem ex Magistro Teuton. Ord. *primus Dux Borussiæ evaderet.*

IIX.

Qvâ lege tunc cum Sigismundô Rege Polon. conventum?

Conventum hâc lege cum illô: *ut propter*

tot

tot clades ac belli calamitates finiendas pax instauraretur, & Borussia in qvantum Generali Magistro Ordinis Teuton. Subjecta erat, in ditionem Regni Polonici redigeretur : â qvô eam lege beneficiariâ possidendam acciperet Albertus, ac jure hæreditariô innixam ad filios posterosq; transmitteret; aut, si hi defuturi essent, successio ad ipsius fratres, Casimirum ac Johannem, perveniret.

XIII.

Ex eô tempore Borussia qvomodo dividi cœpit?

Cœpit dividi in *Regalem*, cujus Metropolis *Dantiscum*, & *Ducalem*, cujus Metropolis *Mons Regius*, Königsberg/ ab Ottocaro Rege Bohemiæ condita.

XIV.

Cujus Borussiæ potissima heic ratio habetur?

Potissima in *hôc Capite Borussiæ Ducalis ratio habetur* : utpote qvæ, dudum exempta Imperio, novissimè Regno qvoq; Poloniæ eximi cœpit, suiq; juris fieri.

XV.

Eccuinam hôc pactô, ut Imperio nostro, ita & Regno Polon. exempta, Ducalis cessit Borussia?

Cessit, qvum tenus hâc Feudum Poloniæ extitisset, transactione Velaviæ cum Rege Re-

gnoq; Polon. initâ, novo & memorabili exemplo, *Electori Brandeburg. Friderico VVilhelmo, omni feudo eo homagio liberata*: ut *Ducatus* esset *absolutus*, & â nullô superiore posthac dependeret. Et qvanqvam Civitas Regiomontana, impellente utplurimùm Consule *Rhodiô*, initiô refragaretur; victa tamen Ao 1662. jugo se submisit, atq; Electorem Brandeburg. pro supremô agnovit Principe. Sed Elbingenses, precibus ac pecuniâ muniti, regiam adhuc protectionem suspiciunt: ita ut compensationis locô Electori cessa fuerint Meppel aliaq; loca maritima. Sic itaq;, qvum Prussiæ Ducalis possessio Marchionibus Brandeburg. jam Annô 1525. confirmata esset, superioritas (Souverainitæt) A. demùm 1657. iisdem confirmari cœpit, Electore sibi & Familiæ suæ è Ducatu feudali allodialem faciente.

XVI.

Qvo verò jure ac titulô Elector supremum ejusdem Ducatûs accepit imperium?

Hoc jure ac titulô pro se & omnibus maribus, qvotqvot deinceps è Familiâ Electorali rectâ serie descendent, supremum Borussiæ Ducalis accepit imperium: *ut separatim à Germaniæ rationibus retineretur.* Si verò iis omnibus ac singulis aliqvid humanitùs eventurum esset, totaq; adeò propago Electoralis præter expectationem & contra votum omnium deficeret, statutum mutuô consensu habetur, ut

Borussia illa Ducalis pristinam juris beneficiarii conditionem reciperet, eaq; lege ad ipsius agnatos rediret, tàmdiu certô stabiliq; jure mansura, usq; dum stirps Marchionum Brandeburg. in rebus humanis vigeat, ac legitimos habeat successores.

XVII.

Siccine ergò Ducalis illa Borussia non omnimodò manumissa?

Talis certè non potest videri: vel propterea, *qvia, deficiente Electorali rectâ serie descendentium Familiâ, eadem ad Polonos reversura.* Sic igitur, etiamsi masculi descendentes è *Linea* Electorali, ratione ac contemplatione primi acqvirentis, *FRIDERICI VVILHELMI*, veri ac legitimi supremi Prussiæ Ducalis Imperii sint hæredes, agnati tamen *Lineæ* sive *Domus Culmbacensis* ac *Onolsbacensis* in casu deficientis *Lineæ* Elect. Regis seu Regni Polon. ratione Prussiæ Ducalis *Beneficiarii* seu *Vasalli* postliminiò sunt futuri.

XIIX.

Ipsane interim, dum cum reservatione qvâdam manumissa, per Electoralem acqvisitionem nostræ accrevit Germaniæ?

Ita *Philipp. Andr. Burgold. Notit. Imp. P. I. p. 170.* & *Pacificus à Lap. in Not. & Strict. ad Severin. de Monzamb. p. 51.* opinantur: *Prussiam*

am Ducalem ab Electore, Frid. VVilhelmô, rursus Imperio nostro adjunctam esse. Unde & occasio ipsis inqvirendi enata: *annon â libertate Electoris ac Principis Germaniæ alienum sit dicere, per eum acqviri Imperio?* Notum namq; esse, ajunt: qvòd *si dominii eminentis universa civium bona ad publicum referantur, qvodq; Civis acqvisiverit, habeat; qvod item ipse habeat, sibi & imperio habere censeatur.* Idem non ita pridem disertis verbis *Joh. VVolffgang. Textor de Rat. Stat. c. 19. p. 631.* asseruit, existimans tamen, aut saltem eò inclinans, ut putet, *Electorem teneri ad Prussiam Germaniæ postliminiò innectendam.* At verò qvis ignorat, dummodò *pactum Velaviense* inspexerit, ei hanc legem dictam ac datam esse: *ut Elector non ratione Imperii Germ. sed ex aliâ ac separatæ civitatis jure supremum Prussiæ Ducatum obtineret?* Qvanqvam igitur Prussia è *feudali* facta *allodialis*: ideò tamen Germaniæ neqvaqvàm accrevisse putanda.

XIX.

Utriusq; tamen Prussiæ terra cujus est bonitatis?

Optima, fertilissimaq; ac frumenti ferax est Regio, alluiturq; à Septentrione sinu Codanô & Chrono flum. ab Ortu habet Lithuan. & Podelassiam; â Meridie Masoviam; ab Occasu Cassubiam. *Longitudo* juxt. *Cluverum* â Chroni ostiô ad Toruniam urbem in ripâ Vistulæ est milliar. Germ. 45. *latitudo* itidem 45. mill.

XX.

XX.

Regalis illa Prussia in qvot distingvitur Satrapias?

Distingvitur in *Satrapias tres: Mariæburgensem, Culmensem & Varmiensem.*

XXI.

Ducalis qvas habet provincias?

Habet (1) *Pomesaniam* sive *Pomes*, cujus caput Hollandia; (2) *Sambiam*, trans Pregelum versus Septentr. sitam; (3) *Provinciam Nadraw*, in qvâ caput Insterburg; (4) *Salaw*, ubi Tilsa oppidum & Memel. Prussiam verò Ducalem ad Lithuan. Podelassiæ & Masoviæ fines *Sudovia* & *Galindia* terminant. Ad Allæ ripam Orientalem est Provincia *Bartonia*, Natangiæ & VVarmiæ finitima, agris multisq; oppidis lætissima.

XXII.

Qvos terminos habet?

Ab Oriente habet *Samogitiam*, â Septentr. *Mare Balthicum* & *Curlandiam*, ab Occasu *Prussiam Regalem*, à Meridie Mascoviam.

XXIII.

Qvos portus?

Portus Ducalis Prussia habet *Memel*, ad Melæ fluminis ac sinûs Curlandici ostia, & *Pillaw*, portum munitissimum: per qvem naves in das frische Hafft (lacus aqvæ dulcis est, Regiomonto vicinus) & inde Regiomontum, Elbingiam, & ulteriùs eunt.

XXIV.

Qvam Metropolim?

Metropolim habet *Regium Montem* (Königsberg) urbem emporiô claram. Ad eam enim merces ê Septentrionis Regionibus apportantur.

XXV.

Qvomodo regitur?

Per suum regitur Ducem: qvi homagium ejus nomine olim Regi præstabat Polon. Habet autem ille suos *Consiliarios*: qvi sua peculiaria observant officia, ac jura reddunt subditis. Vocantur *Consiliarii Regiminis* (Regiements-Räthe) qvorum IV. sunt, *Ditionis Curator*, der Land-Hoff-Meister / *supremus Burggrafius*, der Ober-Burg-Graffe *Cancellarius* & *supremus Mareschallus*.

XXVI.

Qvæ fori ibi est ratio?

Prussia Ducalis Judicium habet Regiomonti, dictum Judicium Aulæ, das Hoffgericht / in qvô *VI. Nobiles & III. Doctores Juris.* Qvantum autem ad *Provinciarum Judices*, Dux è tribus, qvos qvælibet Provinciarum nominavit, unum eligit. Hi ipsi ad *Jura Culmensia* ac *Statuta Provincialia* judicare solent.

XXVII.

Qvis ipsius Regiminis Prussici hodiè Status?

Est *Monarchicus*: qvia unus Dux dominium in Ducali suâ Prussiâ directum habet: qvod sibi suis

suisq; posteris, pactâ superioritate Urbisq; Elbingæ possessione, Anno 1657. acqvisivit.

XXIIX.

Qvi præcipui reditus?

Sunt, qvos Dux Prussiæ Ducalis è succinô percipit; qvod mare Balticum evolvit. Percipit nempe ille è succinô qvotannis *decem Rhenanorum florenorum millia.*

XXIX.

Succinum qvid propriè?

HEVELIUS in Act. Philosoph. Soc. Reg. Angl. de Mense Nov. Anni 1666. sibi persvasum habet, *speciem qvandam picis fossilis esse sive bituminis:* propterea qvod non solùm in oris maritimis Prussiæ reperiatur; verùm etiam in locis, multis milliaribus German. â mari dissitis, è terrâ effodiatur: neq; saltem inveniatur in arenosis locis, sed & in montibus terræ firmæ.

XXX.

Cæterùm qvæ vires Ducalis sunt Prussiæ ac potentia?

Sibi omninò ad sui defensionem sufficit. Nam, si aliqva hostilis ingruat vis, illicò Nobiles & reliqvus Populus arma capiunt, & eqvitatum instruunt. Urbes tàm peditum qvam eqvitum copias suppeditant, & ruricolæ pedites præstant. Nec desunt naturâ & arte munitissima loca: qvæ majorum virium impetum facilè sustineant.

XXXI.

Qvis Religionis Status?

Qvon-

Qvondam omnes in Ducali Borussiâ Duces *Pontificii* erant usq; ad Albertum I. qvi Religionem Pontificiam ejuravit. In ipsâ hodiè *Elector Brandeburg.* ut Dux *Reformatæ* est *Religionis*: qvam tamen subditis nondum imperavit, liberum iisdem *Lutheranæ Religionis* exercitium permittens.

XXXII.

Qvæ factio tamen Ecclesiam Prussiæ Ducalis perturbavit?

Statum Ecclesiæ Prussicæ non parum perturbavit OSIANDRISMUS: qvi ipse erat factio, ita dicta ab *Andr. Osiandrô* Theologô. Deinde extremâ ætate Alberti transiit in factionem Politicam: cujus capita *Paulus Scalichius, Joh. Funccius, Horstius, Snellius, & Steinbachius.* Desiit Anno 1566.

XXXIII.

Uberior deniq; rerum Prußicarum notitia unde petenda?

De *Prussiâ* seorsim qvi scripserunt, bene multi sunt. Habemus in aliis *Erasmum Stellam de vetustat. Boruss.* Habemus *Casp. Schüzii Histor. Prussicam*: habemus & nostrâ vernaculâ *Chronicon Polono-Bohemo-Prußicum* Friedenreichs. *De statu verò Rellig. Pruss. Aubertum Miræum* habemus. Nec minùs & *compendiosam Prussiæ* cum suis provinciis & civitatibus *Descriptionem* ex *Alexandro-Gvagninô.* Dedit & erudito Orbi satis erudita non ita pridem *ad res Prussorum Annotata,* Vir magni nominis, *Conr.*

Conr. Sam. Schurtzfleischius, noviter Amicus nobis optimus factus. De *jure Culmensi* & *immunitatibus Prussorum* multa *Jacob. Aug. Thuanus* repetit ad *Ann.* 1582.

CAP. IV.

De

DUCATU HOLSATIÆ.

EROTEMA I.

Holsatiæ Principes, Nobiles ac Incolæ, cujus gentis sunt posteri?

Posteri Cimbrorum sunt: qvi ante secula aliqvot ex bellis in Italiâ gestis superstites mansêre, ac incolumes rediêre. A Cimmeriis populis supra Thraciam ortos illos esse, *Strabo* tradit. Memoriam autem Cimbrorum millenis septingentis & sedecim ampliùs annis celebrem in *Chersoneso Cimbricâ* extitisse, *Historiarum Taciti Annales* testantur: qvi & ipse eôdem in *Tractatu*, inter Germanicum Britannicumq; maria, non procul â Saxonum oris ad plagas Arctoas consedisse Cimbros, affirmat: ubi videl. Jutæ, Slesvvicenses, Angli, Holsati, Stormari, VVagri, Dithmarsiq; populi nostrâ ætate suas habent sedes.

II.

II.

Holsatiæ verò nomen qvid propriè denotat?

Nihil aliud propriè, qvàm *memorosam coloniam*, sive *inter sylvas constitutam habitationem*, denotat. Fertilis enim hæc regio & inter cæteras animalium, tàm agrestium, qvàm domesticorum, piscium, frugum, silvarum aliorumq; fructuum proventibus uberrima.

III.

Qvô olim illa veniebat nomine?

Nomine veniebat *Chersonesi Cimbricæ*, sive *Nordalbingiæ*: qvòd â reliqvâ videl. German. per Albim fluvium versus Boream separata esset.

IV.

Omnis in qvot ac qvas partes dividitur Holsatia?

Dividitur in IV. potissimùm *partes*, in *Holsatiam propriè sic dictam*, *Stormariam*, *VVagriam*, *Ditmarsiam*: qvibus *Sleswicensis* accedit *Ducatus*.

V.

Qvi peculiari tamen appellatione tractus pro Holsatiâ habetur?

Peculiariter ille Ducatuum tractus *Holsatiæ* venit nomine: *cujus â terminis Chilonium usq; longitudo ad IX. Mill se extendit, latitudo autem ab Eidara flumine inter Hanrovium & castrum Halii* ad *monasterii oppidum septem ferè milliaribus.*

VI.

VI.

A qvô Imperatore Holsatia Titulô Ducatûs ornata?

Abolitâ penitùs *Comitum* pristinâ denominatione, titulô *Ducatus* ab *Imp. Fridericô III.* amicitiæ ac meritorum Christiani I. Daniæ Regis ergò, Ao 1447. ornata habetur.

VII.

Holsaticorum Ducum Familia qvomodo dividi cœpit?

Dividi ipsa in *Regiam* cæpit ac *Ducalem*: *Ducalis* rursus in *Gottorpinam* & *Sonderburgicam*: *Sonderburgica* rursus in qvatuor lineas *Sonderburgensem*, *Norburgensem*, *Glücksburgensem* & *Arnsbôckensem*: *Gottorpina* in *Gottorpensem strictè* & in *Oytensem* lineam.

IIX

De cujus Familiæ Ducatu meminisse heic oportet?

De *Ducalis Holsaticæ* & qvidem *Gottorpinæ*, *Ducatu*. Hic ipse enim demùm A. 1660. conclusâ inter duus Septentionales Coronas pace, sui juris esse cœpit. *Plenum* nempè *dominium* in *Ducatum Sleswicensem* tunc à *Rege Dan. Fridericô III.* accepit, qvi hodiè Gottorpiæ residet, Serenissimus Princeps ac Dominus, Dominus *Christianus Albertus*, Dux Holsat. Princeps literatus, literatorumq; optimus Mæcenas.

IIX.

IX.

Unde Familia illa Gottorpina nomen sibi habet?

A *Gottorpô*, Castellô non procul â Slesvicô ipsiusq; Slesvicensis Ducatûs Capite dissito, nomen habet. Et sanè Gottorpium sedes illa ipsa est, ubi laudatus Princeps, *Friderici*, qvi annis abhinc circiter 40. sumtuosam illam ad Regem Persiæ ac Cæsarem Moscov. legationem instituerat, *filius*, gubernacula tractat.

X.

Qvalis hic ipse Dux est hodiè?

Est *absolutus*, ratione Ducatûs Sclesvicensis, nullum recognoscens superiorem, indeq; & Ducatum suum independenter tenens.

XI.

Qvalis ille olim erat?

Beneficiarius erat *Dani*. Ab hôc enim in Feudum olim Slesvicensis Ducatus â Daniæ Regibus accipiebatur, ipseq; Dux, qvoties res postulabat, 40. idoneos inde eqvites peditesq; 80. in recognitionem superioritatis suppeditare cogebatur.

XII.

Annon & juri Germanico Ducatus Slesvicensis debebatur olim?

Ita nonnulli arbitrantur : nec aliô tamen magis eam in sententiam argumentô adducti, qvàm *qvod terram illam incolant German. Lin-*

gvæ

gvæ homines, & jamdiu non alii qvàm Germanici sangvinis Principes Holsatiam ac Slesvicensem Ducatum rexerint. Nihili verò argumentum hoc *Conring. L.* 1. *de Fin. Imp. c. XV.* judicat: qvod ab Incolarum terræ Holsat. lingvâ ac moribus petitur. Nec enim limites Imperiorum Regnorumqve hinc dependent: ideoqve omnibus seculis passim terrarum diversæ lingvæ variorumqve morum homines in unam tamen Rempubl. coierunt. Ipsum Imperium nostrum per varias Lingvas, Germanica, Galliam, Italicam, Sclavonicam aliàs distingvitur.

XIII.

Qvam cessionis interim formulam habes, qvâ Slesvicensis ille Ducatus à Danô emancipatus?

En his tibi verbis in *Regiô de omnimodâ libertate Ducatus Slevicensis Diplomate Anno* 1658. *conceptam Formulam:* Cediren demnach und überlassen Hochged. S. Ld. und mit deroselben den gesambten Hertzoglichen Männlichen Descendenten das Hertzogthum Schleßwig mit allen seinen Entscheiden/ Gräntzen/ Limites in dem Stande/ wie sich dasselbe anietzo befindet/ von Ihrer Ld. biß auff diese Zeit ruhig besessen/ mit allen Pertinentien/ Schlössern/ Prälaten/ Adel und Lehnsleuten/ Geist-und Weltlichen Ständen/ Städten/ Bürgern und Bauern/ Vestungen cum mari & portubus, Seen/ Wassern/ Fehren/ Ströhmen/ Hoheiten/ Ge-

richten und Rechten / und allen Fürstlichen Regalien / Jurisdictionen / Lehen / Lehen-Wahren / Gülten / Zinsen / Einkommen / Nutzungen / Früchten und allen andern / wie es genennet werden oder Namen haben möchte / nichts überall außgenommen / gleich selbiges für Jahren von Ihro Ld. und dero löblichen Vorfahren / an der Regierung / solches vormals / und biß auff diese Zeit jure infeudationis, welches ietzo verloschen / freyest besessen / beherrschet und regieret worden / cum dominiò directô & utili, wie auch sonderlich sublimis superioritatis plenissimô jure, die Souverainität genennet / mit allen Ehren / Würden / und Vorsitzen / auch allen andern Einkommen / wie die Namen haben mögen / auch ietzo genossen / und künfftig genossen werden können. Doch daß dem Adel / Städten / Bürgern und gesamten Unterthanen / ihre Güter / Possessiones, wolersessene Libertät / Gerechtigkeiten / Privilegien / in Ecclesiasticis und Politicis, ohne Hinderniß / ungekränckt verbleiben / rc.

XIV.

Cæterùm Slesvicenses Duces unde descendunt?

Tota Holsatiæ domus à Comitibus Oldenburg. originaliter descendit: è qvibus *Christianus I. Rex Dan.* simulqve Holsatiæ, Stormariæ, ac VVagriæ, abolitô Comitatus titulô, à *Friderico III. Imperat.* Dux factus, Ditmarsorum qvo-

qvoqve imperiô ab eôdem donatus: qvos demùm Fridericus II. Rex Dan. in ordinem redegit. A fratre autem Christiani III. Adolpho dicto, *Gottorpica*, à Friderici II. germanô Familia *Danico-Holsatica* descendit: qvæ in Sonderburg/Norburg/Plön/ sive Arnßböck & Glücksburg/ subdividitur.

XV.

In Holsatiâ qvid peculiare à benemultis annis obtinuit?

Obtinuit mutua ibi regiminis inter Reges Dan. ac Domum Gottorp. à multis temporum curriculis usu recepta alternatio: vi cujus in regimine Holsatiæ, Stormariæ, VVagriæ, Ditmarsiæ, & Slesvicensis Ducatus, alternant. Medietatem scil. Rex Dan. constitutâ cancellariâ in Glückstadt/ alteram verò *Holsatico-Gottorpica tenet Familia.*

XVI.

Sed Holsatico-Gottorpica illa Familia qvam regiminis speciem hodie in suo libero Ducatu habet?

Habet mixti regiminis speciem. Monarchiæ nempe, Aristocratiâ & Democratiâ temperatæ, speciem Ducatus Slesvicensis gerit: ita tamen ut prævaleat Status Monarchicus. Dux qvippe ubiqve præsidet: nec autem absolutâ potestate ubiqve fruitur.

XVII.

Qvis & qvotuplex in eodem Ducatu status valet Politicus?

Sicut in reliqvis Politiis Regnisqve benè constitutis diversi status atqve Ordd. constituti habentur: ita etiam in DucatuSlesvicensi, haut secus ac in cæteris Ducatibus Holsatiæ, *status Politicus duplex est, superior & inferior.*

XIIX.

Qvis est ille superior?

Est, qvi *triplicis conditionis homines* complectitur, *Ducem*, *Prælatos*, & *Nobilium Familias.*

XIX.

Qvis inferior?

Est, qvi *cives in civitatibus* & *rusticos*, qvi duorum sunt generum, continet. Nonnulli enim propria sua ac hæreditaria habent bona, mercaturam exercent, ac ferè ab oneribus ferendis sunt liberi, Statibusqve reliqvis annumerantur. Cæteri sunt, qvi, in prædiis & bonis conductitiis habitantes, Nobilibus subjecti sunt.

XX.

Penes qvem verò generalis utriusq; Status est ac manet gubernatio?

Penes *Ducem* ipsa est ac manet, eidemqve tanqvam Capiti unicè incumbit.

XXI.

Anne & ipse in rebus magni momenti solus potest decernere?

Non solus qvicqvam decernere Dux in arduis potest negotiis: sed totô Statuum confessu heic opus est: in qvô qvidem supremus post Principem locus Slesvicensi Episcopo conceditur.

XXII.

Nobiles qvô præcipuè jure in hoc fruuntur Ducatu?

Arcium ac bonorum plenô jure Domini sunt, ipsisq́ suô arbitriô venari ac piscari licet: qvum Bona non beneficiariô jure oblata, sed hæreditaria & allodialia possideant: qvæ nullis tributis ac vectigalibus onerari possunt.

XXIII.

In universum Ordinibus Ducatus Slesvicens. qvid integrum?

Integrum hoc est Ordinibus, *ut possint è Ducum filiis eligere Dominum, qvem voluerint:* cui tamen bellum aliqvod sine omnium permissu aggredi non licet.

XXIV.

Cui privilegium hoc debent?

Debent Christiano I. Ejus qvippe speciali qvondam beneficiô hoc ipsis promulgatum habetur: qvum in Ducem assumptus à posteris confirmaretur.

XXV.

Quæ litium ac controversiarum forensium dirimendarum ratio?

Nobilium lites ac controversiæ à Senatu seu Judicio provinciali, bis qvotannis celebratô, dijudicantur. Vicibus in hôc mutatis Principes, ex privilegió provincialibus indultô, præsident: à qvibus tamen, præstitô malitiæ juramento, ad Cameram Imperialem causæ devolvuntur.

XXVI.

Qvo jure in dirimendis fori controversiis utuntur Rustici?

Jure aut *scriptô* de fori controversiis decidunt, aut *propriis causidicis* sub diô de causis illorum in præsentiâ Præfecti duorumqve Assessorum agitur.

XXVII.

Qvis juris apud eosdem processus?

Qvum in medium prodierunt litigantes, diligenter à parte utrâq;, exploratis rerum momentis, Rusticorum cætus ad deliberandum ac modum sententiæ statuendum exire jubetur. Qvibus pro agresti captu consideratis, ad consessum redeunt, &, qvicqvid vel exemplis, vel crassis illorum judiciis justum esse videtur, per constitutum qvendam præconem litigantibus in medium pronunciant. Qvi in genere judicatô acqviescere nolunt, illis debito modô ad Senatores Prin-

Principis, vel commune Forum Holſaticum, nonnunqvàm etiam ad Cameram Imp. pro rerum, de qvibus litigatur, dignitate provocare liberum eſt.

XXIIX.

De Religionis Statu, qvi obtinet in Ducali Holſatia, qvid habes?

Qvemadmodum in Regali Holſatiâ, ita in *Ducali publica Auguſtanæ Confeſſionis Exercitia ſerbantur*, niſi qvod qvidam ex Theologis Calixtinis faveant dogmatibus. Nec & permiſſum eſt ullis in Religione Chriſtianâ diſſidentibus privata ſua celebrare ſacra.

XXIX.

Qvid & tute de commodis Holſatiæ Ducalis certi habes?

Tanta Ducatûs Slesbicenſis nobi eſſe commoda: ut bix æſtimari poſſint. Ut enim taceam, cultiſſimum ac multis arcibus prædiisqve ornatiſſimum tractum Ducatûs hujus eſſe, varias ipſe frumentorum ſpecies progignit, triticum, hordeum, ſiliginem, avenam, panicum, & reliqva legumina, tantô qvidem proventu, ut in alias provincias annuatim hinc transmittantur: Piſcibus item tàm marinis, qvàm fluvialibus abundat. প Prætereà & mediterraneis locis piſcinæ nonnullæ ſunt ac ſtagna: qvibus incolæ per intervallum aliqvot annorum alternis vicibus nunc ad ſationes, nunc ad piſcationes utuntur. Magnum etiam lu-

crum accedit ex venditione lignorum, saginationibus porcorum & pascuis. Nam reperiuntur Nobiles: qvi unô annô ex saginatione porcorum summam 4000. Thalerorum conficiunt: qvum tamen præcipuas sylvas obtineat Princeps: in qvarum nonnullis 10000. porcorum saginari simul possunt. Sic qvoqve singulis annis non exiguus numerus eqvorum, boum ac porcorum in alias provincias adjacentes divenditur. Ne de emolumentis dicam: qvæ ex ovibus, hædis, lanâ, atqve mellis copia ad incolas redundant.

XXX.

Qvi reditus ejusdem sunt Holsatiæ?

Ut regalis, ita *Ducalis Holsatiæ annui reditus sunt magni*: dicunturqve certas myriades Imperialium æqvare.

XXXI.

Qvæ potentia?

Est satis illustris: qvia ditissimos habet Nobiles, & è situ loci maritimô commodissimô magnas qvotannis divitias colligit. Colligitur sanè exindè non obscurè: qvantum bello præsidium heic parari qveat. Attendendum & hoc: qvòd utraqve Holsatia incolis ditissimis freqvens sit: qvibus excitati ad omnia, tàm artis, qvàm Martis, studia sunt animi.

XXXII.

XXXII.

Ecqvod commerciis florentißimum Ducalis Holſ. habet Emporium?

Ducatus ille Slesvicenſis habet ſibi ad mare Balticum omnium commerciis florentißimum KILONIUM, ipſum & famoſiſſima Academia celebre: qvam modernus Dux Chriſtianus Albertus A. 1666. fundavit.

XXXIII.

Qvi Conventus ibidem qvotannis inſtituitur?

Inſtituitur qvotannis Menſe Januariô Kilonii celebris ille Conventus, der Kieler umſchlag und Inlager: ad qvem debitores à ſuis creditoribus, etiamſi ipſe Princeps mutuam ſumſerit pecuniam, citantur.

XXXIV.

Privilegium hoc prædictæ Urbi cur indultum?

Ideò indultum eſt, ut aurea catena humanæ ſocietatis in mutuis pactis & commerciis accuratè & ſtrictißimè conſervetur. Et qvamvis aliàs *obſtagia* die Einlager/ vetita: in inſtrumentô tamen Pacis hæc Holſatiæ conſvetudo confirmata habetur, ipſaqve & è principiis juris extraordinarii benè defendi poteſt.

XXXV.

Talia & alia, quæ ad civilem Ducatus Slesvicensis notitiam faciunt, unde plenius haurienda?

Adeunda *Holsatia* est *Andr. Angeli, Jonæ Elberfeldii, J. Petri s. Petersen, Spangenbergii.* Est & præterea *MARTINI ZEILERI Topographia Holsatiæ,* ejusdem item brevis *Holsatiæ Descriptio* adeunda. Nec enim contemnenda de Holsatiæ statu diversisqve illius Ordd. ibidem leges.

BRE-

BREVIARII HISTORICO-POLITICI

Quadripartiti

PARS QVARTA,

Erotematica Methodô

exhibens

Præcipuas Orbis Hodie-Imperantis

RESPUBICAS.

CAP. I.
de
REPUBLICA VENETA.
EROTEMA I.

Per Italiam, propè dixerim per Europam, quæ potentissima, quæ tutissima, quæ perfectissima æquè ac prudentissima Respublica?

R*Espubl. est Veneta, stupendum inter Respubl. Miraculum.* In hâc qvippe antiqvæ *Romæ Majestas* residet: stetitq; & ipsa *inter Respubl. Regina*; stetit *Maris Adriatici Imperatrix*; stetit regiis insignibus evincta, longe supra mille annos, statura longiùs, qvoad stabit terrarum ille Orbis, terrâ pariter & mari præpotens, qvodq; præcipuum ac peculiare privilegium Aristocratiarum est, inexhaustis opibus gravis. Sola Respubl. hæc omnes Impp. & Reges spernit, ipso naturali sedis suæ situ freta: qvippe mediô undiq; mari cincta, indeq; inexpugnabilis. Qvis non miretur, solam ab aliis desertam per viginti qvatuor & ultrà annos arma Turcica sustinuisse, neq; modò defendisse Candiam, sed ipsi Constantinopoli, captâ Insulâ Tenedô, terrorem & arma propiùs admovisse, ac pleraq; litora & insulas maris mediter-

diterranei sibi tributarias reddidisse? *Respubl.* proinde *Veneta meritò præcipuum qvasi perfectæ Reipublicæ Spectaculum censetur.*

II.

Respubl. hæc famosissima unde suum habet nomen?

Nomen non aliunde habet, nisi à sede: commodâ planè sede, nempè à VENETIIS, civitate sine muris, sine portis, palis ac paludibus innixa, sita in mediis undis, nec undarum tamen fluctibus obnoxia, qvam nonnemo Eruditorum non *Italiæ Centrum*, sed *Oculum Italorumq́; Delicias* vocat.

III.

Ejusdem Reipublicæ rationem æqvè ac omnem Historiam è qvibus fontibus hauriendam in hôc limine censes?

Scripta, in qvibus ratio Reipubl. Venetæ descripta, varia reperiuntur: reperiuntur & rerum Venetarum Scriptores qvàmplurimi. Eminent *Casp. Contarenus, Donatus, Jannotius, M. Ant. Sabellicus, P. Bembus. CONTARENUS,* Cardinalis, superiori vixit seculô, è nobilissimâ Familiâ oriundus, Philosophus insignis, Græcè & Latinè admodùm doctus. Scripsit de *Magistratibus & Republ. Venetorum Libros V.* in qvibus qvidem ille notari meretur: qvòd multa auribus Venetorum suorum dederit. *JANNOTIUS,* natione, Florentinus, usq;

adeò liberi Status ſtudioſus, & omnem Principatum peroſus, ut, qvum videret patriam ſuam incidiſſe in manus Mediceorum, mallet Patavii Exul vivere, qvàm, magnis licet muneribus â Coſmô Med. invitatus, in Patriam redire, præclaros ſermone Italicô conſcripſit de *Republ. Dialogos.* Latinè verſi ſunt, & cum egregio *Commentariô Nic. Craſſi Veneti, cumq́ æneis figuris in Belgiô Ao. 1631.* editi. Accedit *ſingularis de Formâ Reipubl. Venetæ Anonymi Liber*: qvô in prolixè adverſus *Bodinum*, *extremô de Republ. Librô*, Venetam Rempubl. *Optimatum* eſſe, ſtatuentem, atq́; adeò formarum in Rebuspubl. miſtionem obſtinatè negantem, Autor diſputat, ipſeq́; *Contareni*, è tribus Reipubl. ſpeciebus temperatam Venetæ Reipubl. formam aſſerentis, ſententiam approbat. *SABELLICUS* temporibus Maximiliani I. Imp. vixit, ſeſeq́; egregium probavit Hiſtoricum, qviq́; mereatur cum antiqvitate comparari. Scripſit de *Venetorum Geſtis Libros XXXIII.* Adhæc *de ſitu Venetiarum* ſcripſit *Libros III.* deq́; *Venetis Magiſtratibus Librum unum.* Judicium de eô habes in *Jannotii Dialogis p. 17.* ſed excuſatur â *Nicolaô Craſſô*: eum tradidiſſe qvidem qvàmplurima â veritate disjuncta, non ſanè deditâ operâ, ſed qvia natus alienô ſolô, & ab iis monumentis deſtitutus eſſet, â qvibus veritas emi ſolet. *BEMBUS* Nobilis Venetus, Vir illuſtri dignitate & famâ, exorſus Hiſtoriam ſuam eſt, ubi deſiit *Sabellicus.* Deſcripſit ſcilicet *Hiſtoriam Venetam*, imita-

imitatus per omnia Ciceronem suum, in hôc tamen præcipuè reprehendendus: qvòd nimis voluerit videri Latinus, sæpè factus obscurus, imò ridiculus, dum noluit vocabula, nisi â Cicerone aut Juliô Cæs. usurpata, usurpare. Ejus sanè tota scriptio & formulæ sic composita, qvasi omnia Romæ gesta, & Republ. illa stante. *Sunt, in qvibus rideam*, inqvit *Lips. Not. ad C. 9. L. 1. Polit. sunt in qvibus indigner. Et qvum curiosè â verbis sibi caverit, reperio alibi, qvæ, non dicam Tulliana non sint, sed vix Latina.* Post *Bembum*, jussu Senatûs Veneti, Historiam scripsisit *P. PARUTA*, rerum seriem ab obitu Julii P. R. ad A. 1552. Italicè exhibens. Anglicè reddidit *Henr. Comes Monmothensis.* Post hunc itidem Veneti Senatûs jussu Historiam Venetam scripsit *M. ANTON. MOCCENIUS.* Scripsit & eandem ab Ao. 1521. ad A. 1615. Hist. *ANDR. MAUROCENUS. Compendium Hist. della Republ di Venetia è sui stati* scripsit *Co. Alfons. Loschius.* Scripsit *Historiæ Venetæ Libros XIII. PETR. JUSTINIANUS:* scripsere *Fr. Sansovinus, Th. de Fougasses, Joh. Bapt. Egnatius. P. Marcellus, Fl. Blondus*, & alii plures: qvibus *T. III. GOLDASTI de Mon. S. R. I.* addendus. In illô siqvidem *Res Ecclesiasticæ Venetorum hujus seculi* tractantur. Ceterum *Veneti Dominii Descriptionem* habemus è variis Autoribus collectam: habemus *Reipubl. Venetæ Synopsin*, autore *Joh. Cotovicô.* De *Serenissimâ Republ. Venetorum, deq; illius imperiô & populorum moribus*

bus Relationem qvoq; habemus â *Philippô Honorio* editam. *Leandrum item*, *Albertum* de *Incrementis Dominii Veneti* & *Ducibus ejusdem* cum variorum de Republ. Venetâ Judiciis habemus. *Venetum* deniq; ex Historiâ Civili *Regimen*, â *Conr. Sam. Schurtzfleischiô* magnô studiô novissimè adumbratum, habemus. Ne dicam de Rebus notabilibus ac mirabilibus Venetiarum, qvas Italico indiomate inchoavit *Nicolaus Dolgion*, & ampliatas Venetiis Ao. 1666. Zittius, Tit. *Le Cose Notabili di Venetia*, *edidit*.

IV.

In totidem verô, si adeantur, fontibus, qvæ qvæso rerum Venetarum momenta haurienda nobis primo locô occurrunt?

Occurrunt, si laudatos consultum adeamus fontes, haurienda hæc tria: (1) ortus, qvi admodùm tenuis: (2) *progressus*, qvi amplissimus: (3) *successus*, qvi planè singularis ac posteritati stupendus.

V.

Ubi nempe fundatæ primùm Venetiæ?

Fundatæ circa Rivum-altum sunt. Unde & *Origo Rivaltina* Scriptoribus tanqvàm verissimus natalium urbis Venetæ character celebratur. Repetitur utiq; prima origo urbis non â Gra-

Grado, Heracleâ, Metamauco, vel Torcello condita, sed ab ipsâ *Rivo-alto*: qvæ, ut antiqvitate, sic etiam majestate prælata universis Insulis, domicilium maximi & supremi in mare Adriaticum imperii evasit.

VI.

A qvibus fundatæ?

Qvanqvam initia Urbis parva essent: nec tamen fundatores, æqvè ac habitatores primi parvi fuere. Qvin potiùs ab *illustribus viris* fundatæ sunt Venetiæ, & primum item ab *illustribus hominibus* habitatæ. *Civitas Veneta*, rectè inqvit *Blondus in Descript. U. V. non â pastoribus, sicut Româ, sed â potentioribus ac ditioribus regionis olim â principiô habitatæ.* Atq; id & ipsum satis è *Cassiodoro* innotescit.

VII.

Qvomodò fundatæ?

Tres de tempore fundatæ, sive conditæ, Urbis Venetæ circumferuntur sententiæ. Prior Patronum *SABELLICUM* Venetum habet: qvi urbem A. C. 421. refert fundatam. *Altera* est *CAR. SIGONII*: qvô cum & *Baronius*, & inter Epitomatores illius *Spondanus* faciunt, ad A. C 452. urbis initium collocantes. Qvô & tempore invasionem Attilæ contigisse tradunt. *Tertia* est *FL. BLONDI*: qvi non admodum longè ab alterâ sententiâ abire videtur. Juxta illum enim initium urbis incidit in A. C. 456. Media harum sententiarum vix meretur fidem.

Nam

Nam *jam ante Attilæ adventum fundatam ac conditam Urbem*, non solùm Sabellicus, sed &, qvi Contarenum ac Jannotium Notis egregiis illustravit, *NIC. CRASSUS*, dudum ostendere. Certè, si verum, qvod Sabell. scribit, *Venetias ante eversam Aqvilejam conditas*, meritò dubitamus: utrum Baronii ac seqvacium calculus firmô stare possit talô. Et qvanqvam *CONTARENUS L. I.* ab Attilæ invasione originem Venetæ urbis arcessat: extra omnem tamen controversiam hoc manet, jam ante hæc tempora in insulâ Rivoalto, qvùm & Italia â Barbaris Alaricô, Aitulphô & Rhadagasiô summâ vi concuteretur, multos Urbis fuisse incolas, nec paucos etiam è diversis Italiæ locis eò concessisse.

IIX.

Annon & diversæ hæ de natali urbis Venetæ annô sententiæ conciliari possunt?

Omninò conciliari possunt: si inter *urbis Venetæ prima initia* & *ejusdem subsecuta incrementa* distingvatur, atq; deinceps dicatur, *de primis urbis initiis loqvi Sabellicum: de augmentis verò sive incrementis illius reliqvos, qvi ad Attilæ qvidem irruptionem Venetiarum originem referre solent.* Extant hôc sensu præclari *Sannazarii* versus: qvos tantoperè placuisse Senatui Veneto, ut pro singulis centenos aureos

Sanna-

Sannazario dono dederit, testatur *Joh. Bapt. Crispus in Vitâ Sannazarii.* Ita autem ille:

Viderat Adriacis Venetam Neptunus in undis
Stare urbem & toti ponere jura solo.
Nunc mihi Tarpejus qvantumvis Jupiter arces
Objice, & illa tui mœnia Martis, ait.
Si pelago Tiberim præfers, urbem aspice utramvis,
Illam homines dicas, hanc posuisse Deos.

Opitius, nostræ Germaniæ Virgilius, his exprimit Rhythmis:

Neptun sah in der Fluth Venedig herrlich stehen/
Und über Land und See ihr Reich und Herrschafft gehen.
Nun sagt er/ Jupiter erheb der Römer Schloß/
Und mache/wie du wilst/mit Martis Stadt dich groß:
Die Tyber ist kein Meer: sprich/wenn du sie beschauet/
Die Menschen haben dort/ die Götter hier gebauet.

IX.

Datô jam vero natali laudatæ urbis annô, qvem ejus natalem mihi deinceps dabis diem?

E constanti opinione *Nicolai Crassi* Urbis conditæ *diem* do *IIX. Kal. Apr.* Id autem è decretô Patavinô contigisse, qvod nonnulli volunt, vetustissimô qvôdam monumento, in

Tabula-

Tabulariô Pataviô, ut ajunt, repertô, nixi, nemo sanus facilè dicet.

X.

Qvô tu qvidem consiliô fundatam hanc urbem putas?

Divinô potius, qvàm hominum consiliô, nova hæc civitas ad Rivum-altum constituta fuit. *Cœperat ibi vicus esse*, ait *Nic.Crassus, satis freqvens, non modò piscatoribus & naviculariis, sed multis aliis mortalibus in unum coactis, postqvam Venetiæ urbes Alaricus & Rhadagasius cum ingentibus barbarorum copiis, invaserant.*

XI.

Siccine ergò metus est, cujus impulsu Venetias extrui necessum erat?

Omninò metus causa heic est impulsiva condendæ urbis Venetæ. Etenim, qvòd perfugium tutissimum Rivusaltus continetet ad versus efferarum gentium impetum, prima inter omnes alias Insulas coli ac freqventari cæpta. Ipsa proinde Venetiarum initia *Hobbesianam de civitatum origine Philosophiam* confirmant. Nam licet illa instinctui naturali accepta ex parte ferri debeat: utplurimum tamen hic non sufficit. Nonnunqvàm siqvidem metus invasionis hostilis, metus imminentis potentiæ tyrannicæ instinctum naturalem acuit: ut illius dein impulsu civitates extruantur. Fuit & hæc ipsa extructæ Norimbergæ causa Germa-

nis

nis eam contra Attilam in defensionem sui munientibus.

XII.

Posteaqvàm jam conditæ Venetiæ, ecqvem situm sibi urbs hæc impetravit?

Situm in intimô maris Adriatici sinu impetravit: adeoq; tàm longè distat â continenti urbis, ut ei ne qvidem ab improvisô, qvantumvis magnæ Classis, impetu metuendum sit. Ipsa namq;, intra se 72. Insulas fere contiguas, qvas 450. pontes uniunt, continens, in medio æstuariorum amplorum sita est: qvæ plus minus 200. milliarium spatio eam circumdant.

XIII.

Venetiæ tàm commodô æqvè ac tuto loco sitæ, unde nomen accepere?

Nomen è Gente suâ, è Venetis nempe, qvi eò migrarunt, Urbs accepit. Volunt qvidem Veneti script. nobis persvadere, *florem Nobilitatis Rom. illuc migrasse.* Verùm omnia hæc incertâ nituntur fide: nec scriptores ævi illius tale qvid commemorant. Verisimile igitur manet, *migrasse eos, qvi sunt Veneti, & ex iis urbem accepisse nomen Venetiarum.* Certè, si reliqvi Italici populi illuc migrassent, fortassis etiam non accepisset urbs tale nomen, idq; eâ potiùs notione, qvæ alioqvi ad denotanda plura re-

ra rebus imponitur, qvàm notione numerandi singulari.

XIV.

De Venetorum gente, eorundemq; migratione qvam compendiosam habes Historiam?

Habeo eam contractam inq; compendium è *JOH. LUCII de Regnô Dalmat.* & *Croat. L.I.c. XVI.* coactam, qvam non pigrabor recitare. *Veneti* nempe *declinante Imperiô R. Barbarisq; Italiam vastantibus ab Ao. 406. usq; ad 452. ad proxima litora Insulasq; confugientes temporarias habitationes construxerant, sed aliis atq; aliis Barbaris supervenientibus in iisdem locis perstitere: Herutis deinde Ao. 476. & Gothis Italiam cum Dalmatiâ occupantibus, jam maritimis ærumnis assuefacti, ibidem habitationes continuarunt. Neq; post Italiam, â Bellisariô occupatam, ob continuatum cum Gothis bellum patrias repetere ausi sunt sedes, sed, sedibus inter paludes fixis, cum Imperio facientes, Narsetis exercitum invitis Francis per propria æstuaria transfretarũt. Longobardis tandem Occidentalem partem Italiæ occupantibus, confugientiumq; ad easdem Insulas numerô crescente, varias civitates construentes, concordes inter se fidem moresq; Rom. servantes, Exarchis Ravennæ adhærentes, navigationem exercuerunt. Sed Græcorum viribus in Italiâ sensim decrescentibus, Longobardi reliqva continentis Venetiæ loca, & Slavi similiter Dalmat. cum aliqvibus etiam Insulis uno eodemq; tempore*

occuparunt, tunc & Venetarum Insularum habitatorum numerus auctus, & Græcorum vires maritimæ in Adriatico & Dalmat. mutilatione debilitatæ fuere. Abindeq; utriq;, tàm Veneti, qvàm Dalmatæ, ob victûs necessitatem eò magis navigationi incumbendi necessitatem habuerunt: sed *Veneti ex sitûs opportunitate meliorem conditionem nacti sunt, cùm omnium Occidentalis Italiæ fluminum in Adriaticum se exonerantium ostia in potestate haberent: ideoq; navium Venetarum numerum auctum navigationemq; eorum dilatatam argui debet: Ita ut Ravennâ à Longobardis capta, Romano Pontifici obseqventes ipsam* Exarcho recuperare potuerint, *primaq; vice arma tractantes gloriosum nomen Venetum effecerint, eorumq; Dux Hypati titulo tùnc ab Impp. decoratus fuerint. Veneti verò etiamsi intestinis discordiis aliqvandò perturbati fuerint, & à Francis multa incommoda passi sint, ob qvæ sedem Ducalem ad interiores paludum Insulas, Rivialti sive Riolti dictas, A. 810. reducere coacti fuerunt: tamen & discordias citò sedarunt, cum Francis, qvi Classem in Adriatico mari non habebant, facilè pacati, Civitatem Venetiarum* jam olim fundatam magis magisq; ædificarunt.

XV.

Anne verò Veneti liberam sibi sui nominis Urbem condidere, eam deinceps liberam amplificarunt, & liberam qvoq; semper possederunt?

Ita unanimiter omnes Autores Veneti volunt,

lunt, *Urbem* scil. *Venetiarum conditam esse liberam, nec Imp. Romano subjectam posthac unqvàm fuisse.* Libertatis fundamenta *Car. Sigon. Histor. Ital. L. IV.* in transactione Caroli M. cum Irene Imperatrice Orientali ponit, eâq; cautum tradit inter alia capitula; *ut Veneti suis uterentur LL. libere, & neutri censerentur subjecti esse.* Alii Venetos Privilegiô qvodam Cæsareô libertatem & exemptionem obtinuisse, ex *Alberico Rosate in L. cunctos populos C. de SS. Trin.* dicunt. Ita enim ille: *Ego vidi privilegium concessum Duci ac Civitati Venetiarum, bullatum Bulla aurea.*

XVI.

De præsumptâ libertate hâc antiqvissimâ ecqvid tibi videtur?

Non pauca præsumptam illam Venetorum libertatem oppugnare videntur. Ecce enim ipsi Veneti fatentur: *se libertatem & exemptionem obtinuisse à Romanô Imperio:* ergò sub Imperio aliqvandò fuerunt. *Fuisse* autem *eos Imperio subjectos,* argumento hæc esse possunt: *qvòd* (1) *à Conrado I. Imp. Bodourius Venetorum Dux jus monetæ acceperit: qvòd* (2) *Cianus Regiis ornamentis à Barbarossa indutus sit: qvòd* (3) *Camera contra Lauredemum Venetorum Ducem Ao. 1509. tulerit sententiam:* qvod & id ipsum (4) *Anton. Justinianus in Orat. ad Maximilian. I. fassus sit.* Accedit: *qvòd & optimæ fidei Historicus Adelmus in Annal. Fuldens. ad A. C. 806. asse-*

asserat, Carolum M. nominatim inter se ordinationem qvondam de populô & Ducibus Venetiæ fecisse. Qvî autem illam facere potuisset Carolus, si jus aliqvod ipsi in Venetos non fuisset?

XVII.

Dum ita sub judice suô lis est, qvi qvæso nominatim acrem inter se contentionum serram, diverso tamen tempore, reciprocare studuerunt?

Fecerunt id *M. VVELSERUS*, Augustanus & *TH. GRASVVINKELIUS* Delphensis in discussione Qvæstionis: *An Veneti unqvàm jurisdictioni Imp. R. subfuerint?* Illum enim Autorem ferunt *Libri Italici, in Mirandolâ A. 1612.* impressi, cui Tit. *Sqvitinio de la liberta Veneta* i.e. *Scrutinium libertatis Venetæ.* In hoc sanè librô Autor unicè â partibus stat affirmantium, affirmativam tàm acriter defendens, ut â Senatu Venetô sub gravissimâ pœna vendi prohibitus fuerit. Opposuit se masculè, agmen negantium ducens, *Graswinckelius Tractatu Lat. Lugduni Batavorum A. 1634.* impressô, cui Tit. *Libertas Veneta.* Suppetias ei ante paucos annos *RAPH. de la TORRE* Genuensis *Tractatu Venetiis* edito, cui Tit. *Sqvitinio sqvitiniato.* Negitant scil. hi duo, *Venetias unqvàm sub Imperio fuisse*, hôc præcipuè Argumentô se tuentes: qvòd *in mari ædificata urbs sit, Imperator autem non sit*

Dominus maris, *& Insula fiat occupantis*. Atverò respondent alii : *aliud dominium esse proprietatis*, *aliud jurisdictionis*. Qvamvis itaq; Veneti occupatione illa *proprietatis dominium* acqvisiverint : nec tamen *imperii jus* consecutos esse ajunt. Nihil siqvidem commune habere volunt causam dominii & jurisdictionis. Et Imperator qvum sit Dominus Italiæ, Italicarum qvoq; Insularum dominium eundẽ habere, docent : qvum pars sint Italiæ. Nec Venetorum Rempubl. mari terminari, addunt, sed bonam partem vicinarum regionum occupasse.

XIIX.

Qvid Magnus interim in eandem rem noster Conringius habet?

Nihil his obstantibus, qvæ contra præsumptam illam antiqvissimam Venetorum libertatem objici solent, ὁ πάνυ CONRING. L. de *Fin. Imp. c. XI.* cumq; eo PELLERUS *ad Klock Ærar.* elegantibus *Obs.* auctum *L. I. c. XIII.* in contrariam abeunt sententiam. Ingenuè enim ille fatetur ; *ipsam urbem Venetam, intra Adriaticas aqvas subsistentem, nunqvàm Germani juris esse factam ; illam, fœdere æterno, inter Carolum M. & Constantinopolitanos Cæsares inito, orientali illi Imperio redditam, certè à legibus Imperii occidentalis absolutam esse ; ex eo ad Ottonis usq; tempora neminem sive*

Cæſarum Occidentalium, ſive Regum Italiæ in urbem illam qvicqvam ſibi poteſtatis arrogaſſe.

XIX.

In hoc ipſo ſententiarum divortiô qvâ tutiùs ibimus viâ?

Ibimus tutiſsimi, ſi media incedamus via, neq; omnem libertatem Venetis abjudicaturi, neq; omnimodam tamen iisdem libertatem adjudicaturi. Diſtingvenda enim heic ſunt *tempora*: diſtingvenda ſunt *loca*. Diſtingvendum nempe *inter antiqviora illa & seqviora eſt tempora.* Rempublicam enim Venetam Caroli M. tempore ſub Imperio R. orientali tamen fuiſſe, non eſt, qvòd dubitemus: qvum urbs Venetiarum bona pace Caroli M. Imperio Conſtantinopolitano conceſſa fuerit: qvod *Autor Scrutinii Libertatis Ven.* dudum probavit. Et qvanqvam contradictorem *Graswinckelium* habuerit: ea tamen vis veritatis fuit, ut dein apparuerit, hunc veritati non litaſſe. Aliter verò res *ſeqviori ævo* ſe habere cœpit. Nam licet & noſtris deinceps Imperatoribus jus in urbem eſſet, nunqvàm tamen *certam vim juris* in eam habuere, multò minus exercuere. Qvin potius *omnimodam* tandē urbi reliqverunt *libertatem*: qvam & ipſam hactenùs in reliqvas terras, qvas poſſidet, non intrepidè, Saltim terris illis plerisq; Imperii noſtri poſſesſione dudum excidentibus, atq; adeò juribus Cæſarum in eas qvaſi extinctis, exercet. Diſtinguendum præterea inter *Venetiā* eſt & *Venetias*. Eſto, qvòd

Venetiæ h. e. *urbs sola*, ab antiqvisſimis temporibus non alieni, ſaltem qvoad *exercitium*, juris fuerit: non omnimode tamen liberam *Venetiam*, h. e. *omnem tractum Adriatici maris*, fuiſſe, ipſimet Veneti fatentur. Eòdem ferè diſtinctio inter *litora ac Insulas Venetorũ*, & inter *ea, qvæ Veneti in Italiæ continente ora occupaverunt*, recidit. Facilè enim omnimoda illis libertas hodiè concederetur, qvam jam olim ſibi vindicarunt: ſi intra litora & Inſulas ſuas, qvemadmodum anteà, ſe continuiſſent. Ita enim jam largiti ſumus, *in ipſam Venetorum civitatem planè nihil juris Germanico hodiè Imperio competere*: qvod an olim qvidem competierit, & in qvantum competierit, Politici meritò dubitant. At de reliqvis, qvæ Veneti hinc inde posſident, multum diſpar eſt ratio. Nec enim vel ipſi negaverint Veneti, illa fuiſſe in ditione Regni Italici, ſaltim Rodolphô Cæſare. Adhuc autem Henrico VII. Cæſare A. 1311. tributum illos ex more veteri ſolviſſe, locuples Autor eſt *Conradus Vecerius L. de rebus geſtis Cæſaris illius.*

XX.

Veneti itaq; hanc tantam, ſive viâ facti, ſive viâ juris, adepti libertatem, cui rei initia potentiæ ſuæ accepta referunt?

Veneti ſanè, qvi poſt tantam, qvocunq; modò impetratam, libertatem comiter tamen no-

noſtrum Imperatorem habere ſolent, *potentiæ ſuæ initia è dominio Maris Adriatici accepere.* Mare occupari poſſe, è *Seldeni L. I. de Mari clauſo c. 1.* & *Strauchii Diſſert. de Imp. Mar. Qv. 2.* tàm certum eſt, qvàm ſolem lucere. Nec audiendus *Grotius*, id, qvod liqvidô aëre liqvidius eſt, negitans. *Qvalitas* enim *naturalis receptionem imperii aut dominii non impedit*: qvum penes arbitrium humanum hoc ſit, certos huic vel illi rei terminos conſtituere. Et poſito, *mari non poſſe ad ſenſum infigi terminos*: poſſunt tamen aliqvi poni ad rationem, ut certus milliarium numerus definiatur, qvem egredi non liceat. Cui rei argumento eſt: qvod inter Articulos Pacis ſuæ Cromvvellus â Belgis pactus fuit: *ut omni piſcatione intra decimum ab Anglia milliare abſtinerent.* Neq; porrò *magnitudo* obſtat: *qvò minùs mare diverſis ſufficere poßit.* Siqvidem eapropter maximè diverſis poſſeſſoribus commodũ eſſe poſſit. Sic enim *Portugalliæ Reges* ſcribuntur: *Reges Portugalliæ, Algarbiæ & citerioris atq; ulterioris Lateris Oceani Africani.* Et flagrante bello Anglo-Belgico *A.1665.* in Anglia nummi cum imagine Britanniæ & inſcriptione, *QVATUOR MARIA VINDICO*, cudebantur. Pariter, non obſtante maris magnitudine, Veneti ſibi Adriatici maris imperium tribuunt, idq; veriùs qvidem *occupatione jureq; belli*, qvàm *Pontificis Alexandri conceſſione*, ab ipſo *Grotio de Mari libero c. 3.* irrita facta, faciunt. Notanter autem dico *imperium maris*:

ut ita & *dominiū*, illius pars, nomine totius intelligatur. Poteſt enim alicui *dominium*, nec tamen *maris imperium* competere. *Utrumq́ȝ* autem hodiè penes Venetam Rempubl. idq́ve ita illius proprium : ut Venetorum injuſſu aliis eô uti & frui minimè fas ſit; ceu loqvitur *Selden. L. 1. de Mari clauſo c. 16.* ibidem pluribus cauſſam Venetam agens.

XXI.

Qvare verò eorundem maximè crevit potentia?

Crevit maximè *fœdere, cum Balduinô primùm Comite Flandriæ, poſt Imperatore Conſtantinopolitanô, inito.* Qvia enim Alexius Comnenus, Iſaácii Imp. qvem Alexius Angelus Imperio & oculis, privaverat, filius ad Venetos confugerat, & ab iiſdem ſimul Francis ac Belgis occupata Conſtantinopoli in imperium reſtitutus fuerat, mox verò iterum â Murtzuphlo, uno è proceribus, obtruncabatur; ideò Franci ac Veneti, novis ſe devincientes fœderibus, in hæc pacta ivere : ut, qvicqvid eſſet ſociis armis acqviſitum, æqvo jure divideretur. Occupata itaq; de novô Conſtantinopoli Balduino Comiti Imperatoria dignitas defertur; Venetis verò omnes maris Ægæi ac Ionii Inſulæ, inq; iis Candia, qvam Alexius olim ab Inſulanis ſpontè oblatam Bonifacio affini ſuo ex Montisferrati Marchionibus ceſſerat, ſubmiſſæ.

XXII.

XXII.

Qvando prima Classis in mari Adriat. â Venetis educta, & adversus qvos?

Chronistæ omnes cum *Sabellico* conveniunt: *primam Venetorum claßem in Adriatico mari* pro *Orientali Imperio contra Saracenos, qvi Siciliam occuparant, A. 817. usq; 829. Justiniani Participatii Ducis tempore eductam esse.* Secunda verò Joannis Participatii Ducis tempore in eodem mari emissa, & Vegliensis Dalmaticæ civitas simul capta.

XXIII.

Rebus Venetorum â primô Urbis ortu progreßis, qvantus demùm progressus subsecutus?

Subsecutus *tantus* omninò *Rerum Venetarum progressus: ut Veneti tria distincta, eaq; opulentißima, Regna,* Candiam nempe, Cyprum, Dalmatiam, *tenerent*, ipsiq; hodienùm ditionibus suis cum multis Regnis certare haut reformident.

XXIV.

Candiæ Regnum qvô jure qvondam cessit Venetis.

Ceßit jure occupationis. Occupata enim de novo â Venetis Balduino Comiti Constantinopoli, occuparunt & ipsam Candiam, sive Cretam, satis magnam & olim admodùm potentem Insulam, suiq; juris eandem fecerunt.

Habet autem hæc Insula urbem munitissimam *Candiam* : â qva tota Insula nomen suum accepit : habet & *Caneam*, munitissimam æqvè, ac Candia est, urbem.

XXV.

Qvô jure & ipsi Veneti Regnum tenere cœperunt Dalmatiæ?

Itidem jure occupationis à Venetis teneri illud cœpit. Imperiô nempe Constantinopolitano magis magisq; declinante, Dalmatiam subjecerunt sibi : qvæ aliàs ab Occidente Istriâ, ab Oriente Bosnia, ab Austro Mari Adriatico, â Borea Croatia terminatur.

XXVI.

Qvo jure Regnum Cypri?

Jure protectionis Cyprum acceperunt Veneti, eandemq; totis centum annis tenuerunt Insulam. Qvum nempe primùm Jacobus, Cypri Rex, ut in regno suo tutior esset, Venetorum societate se munivisset, eumq; in finem Catharinam M. Cornelii Senatoris Veneti filiam in uxorem duxisset, (qvam & Senatus in filiam adoptaverat, aditum sibi ad Cyprum ita paraturus) Rege paulò pòst mortuo, vidua cum prole posthuma, sed mox & ipsa defuncta, in tutelam Senatus Veneti concessit : qvi eam qvoq; ab intestinis procerum motibus liberavit. Sed qvum autoritate suâ totis XV. annis Veneti protexissent Cyprum, Ferdinandus verò Neapol. ut ampla illius Regni possessione potiretur, fœminam variis artibus ad nuptias pelliceret,

ceret, atq; haut obscurè Turcarum insidiæ, Syriæ qvoq; Regis finitimæ vires, à potentia suspectæ essent, Georgio Cornelio Reginæ fratri negotium â Senatu datum in Cyprum proficiscendi, sororemq; persvadendi, ut in Patriam, Reipublicæ Venetæ procuratione Regni relicta, reverteretur. Id qvum Georgius perfecisset, Classis Præfectus ac Legati in Tamassi oppidi foro, jubente & inspectante Reginâ, D. Marci Reipubl. tutelaris vexilla erexere, Cyprumq; Regnum in provinciam redactum. Contigere hæc A. 1470.

XXVII.

Anne & tria hæc Regna hodieq; salva ac integra â Venetis tenentur?

Non tenentur ampliùs salva ab ipsis ac integra. Cypri namq; *Regnum* Turca jam A. 1570. Venetis eripuit, causatus, *penes se potestatem Regni occupandi esse, qvandocunq; vellet: qvia jam antè Regnum Cypri Sultanis Ægypti tributarium fuerit; Resp. etiam Majoribus suis Tributum solverit; nunc verò sibi non ampliùs integrum esse pro exiguo pretio id, qvod suum esset, alii relinqvere. De Candia*, nunc passim nota, ex qvo horrendum bellum Turcicum XXIV. annis, & obsidionem urbis Candiæ biennio & ampliùs sustinuit, minor pars remansit Venetis, *ipsaq;* ratione imperii hodiè est *bipartita. Pars* namq; *una Turcica*, in qvâ Retimo, Canea, Candia; *altera pars Veneta*, in qva cum mediocris ma-

gnitudinis diſtrictibus Spina-longa, Carabuſa & Suda. De *Regno* deniq; *Dalmatiæ* nonniſi maritimam Veneti poſſident partem: cujus urbes præcipuæ Jadro, Zebenico, & Spalato.

XXIIX.

Qvæ regiæ tamen ac egregiæ Venetis ſalvo ſuperioritatis jure ſuperſunt ditiones?

Superſunt ſalvo hoc jure Venetis è *terreſtribus* in hunc uſq; diem *ditionibus Marchia Treviſana*, *Forum Julii*, vulgò Friaul, *Iſtriæ* ac *Lōgobardiæ Tranſpadanæ pars*. Inter *marina* integrum ſibi ſervant ipſum *Adriaticum Mare*: ſervant & *Inſulas*, *Corfu* ſive *Corcyram*, *Cephaloniam*, *Zantem* ſive *Zazynthum*, à Præfecto, qvi Nobilis Venetus, gubernatas. In Archipelago *Inſulas Cerigo* & *Tino*, fortalitiis munitas, ſalvo *ſuperioritatis jure* tenent. Cæteras verò, præter eas, qvas Turca munivit, *Tenedum* nempe, *Lemnum*, *Metellino*, *Scio*, *Negroponte*, *Longo* & *Rhodum*, communi cum Turca imperio ferè dividunt, Tributumq; CLM. Aureorum circiter qvotannis ab illis exigunt. Et qvanqvam Turca ſui non obliviſcatur: prærogativam tamen Venetis relinqvit. Hos qvippe potentia nautica ſe ſuperiores eſſe novit

XXIX.

Qvæ propriè loqvendo Venetorum ditiones ſunt Longobardicæ?

Sunt (1) *Ager Patavinus*, lætisſimus ille Italiæ

liæ Paradiſus: cujus caput ad Medoacum fluvium (qvi & Brenta dicitur,) 38. lapideis pontibus ſtratum, PADOUA, urbs antiqva, ipſaq; aëris ſaluberrimi; cùm elegantiſſimô, eodemq; totius Italiæ haut poſtremô, *Prætoriô*; tùm ad ſtudia omnium commodiſſimô, Friderici Barbaroſſæ auſpiciis Anno 1178. excitatô, *Gymnaſiô*; tùm, qvibus indigentium neceſſitati abundè conſulitur, *Montibus Pietatis* admodùm celebris. (2) *Ager Vicentinus*, perpetuum illud Venetæ Civitatis viridarium; cujus urbs præcipua & Epiſcopalis ad radices collis ſita, ac inæqvalibus partibus â Retone, olim Ereteno, & Bacchilione fluminibus navigabilibus diviſa, VIZENZA, ſive Viceтia, non usq; adeò ampla, probè tamen munita, in qvâ ſpineam coronam Chriſti, â S. Ludovicô Francorum Rege donatam, aſſervari tradunt. (3) *Ager Veronenſis*, non in minori ob benignitatem ſoli ſui celebritate Patavino: cujus caput *VERONA*, Dietrichsvern/Colonia Auguſta & Nova Gallienana, ab Aureliô Liciniô Gallienô aliàs dicta, Atheſi hodiè, qvem qvatuor pontibus nectit, diviſa, non minus nobilis, qvàm Epiſcopalis civitas, tribus aliis urbibus, nempè *Venetiis*, *Romæ* & *Neapoli*, qvas ſingulæ in *VE. RO. NA.* Syllabæ notant, æqviparari ſolita. (4) *Ager Brixienſis*, feliciſſimus ſanè ac fertilis ager, adeoq; & ipſe ubertate fructuumq; varietate aliis Italiæ agris minime impar: cujus Metropolis ad rivum Gorzam *BRIXIA* (Breſcia) urbs munitiſſima,

inter

inter Bergamum â Senonibus in planô campô ad radices montis condita, difficillimis Punici belli temporibus, ut Histor. Rom. Scriptores abundè testantur, Romanis ex asse fidelis. (5) *Ager Bergomensis*, Adduæ & Ollii fluminis aqvis terminatus: cujus caput *BERGAMO*, Episcopalis hodiè urbs, in editi collis lateribus sita, habens castrum in monte Capellâ firmissimum. (6) *Ager Cremensis*, angustus oppidò, sed elegans, munitissimâ urbe *CREMA* celebris, qvæ in loco planô & campestri sita, paludosô se defendit ambitu.

XXX.

Ecqvos jam mihi in hôc tantô rerum Venetarum progressu dominii terrestris pones terminos?

Terrestre Venetorum dominium Mari Adriatico ab *Ortu*; Ducatu Mantuano, ditione Pontificiâ à *Meridie*; Alpibus Carnicis & Juliis â *Septentrionibus*; ditione Tridentinâ & Telinâ ab *Occasu* terminatur. *Longitudo* itaqve est 300000. passuum, *latitudo* qvartam longitudinis partem interdum facit, interdum est angustior.

XXXI.

Maritimum autem Venetorum qvousq; se extendit dominium?

Per Mare Adriaticum, qvod Italicè *Golfo di Venetia* vocatur, *longe lateq; se extendit.* Oblongus nempè qvidam *Maris Mediterranei Si-*

nus eſt, isqve alluens *Adriam*; cujus ſe Dominos Veneti dicunt.

XXXII.

Dominium hoc qvô ſolemniori ritu confirmare ſibi qvotannis ſtudent Veneti?

Faciunt id *annuâ Maris Adriatici deſponſatione*: dum ipſo Aſcenſionis Dominicæ feſtô, qvô Nundinæ Venetiis celebrantur, annulum aureum, tanqvàm ſponſalitiam qvandam arrham, eidem Dux, cum magnâ pompâ ſplendidôqve Patrum comitatu ex urbe ad Adriatici Maris præcipuum portum (*al Lio* appellant) profectus, naviq; deinceps peculiari vectus, injicit: atqve Adriaticam Thetidem hoc pacto ſibi deſponſat.

XXXIII.

Qvô qvæſo nomine navis illa, in qvâ Dux Mare ſibi deſponſaturus vehitur, vocari ſolet?

BUCENTAURUM vocant, â *bu*, qvod *magnum aliqvid* ſignificat, & à *Centaurô*, antiqvô navium inſigni, vel qvaſi *Bis-Taurus*, qvæ olim Æneæ navis. Alii *Ducentaurum* appellatam volunt: qvaſi *ducentorum hominum navigium capax*. In Synodô Florentinâ πυλζιδόρον dicitur.

XXXIV.

Qvale qvidem ac qvantum hoc navigii genus eſſe putas?

Navigium ornatissimum eſt *idemq; maximum.* Nam ſtructura ejus ſublimis columellisqve frequentioribus culta, aurôqve ad proram à puppi præfulgida. In frontiſpicio Ducale ſolium, ſuperiori tabulato collocatum, cernitur: ubi Princeps inter legatos conſiliariosqve medius ac ſublimis ſedere ſolet, & circum per ſubſellia ſummus ille Patrum Ordo majeſtatis ac ſilentii plenus. In inferiori tabulato, remiges navigium tonſis agunt, & remulcô interdum. Publicum item erectum ibi vexillum cernitur, & juxta illud Principis auratum ſcutum: ſummitasqve Bucentauri holoſericum purpureumqve habet opertorium, funibus alligatum, ne ventus rapiat. Ad proram Juſtitiæ ſimulacrum poſitum aurô fulgens: cujus dextra nudum enſem, læva æqvilibrium tenet, roſtrumqve inſigne prominet. Utqve navigii forma ſit eò conſpectior, inſigniores hoſpites aliiqve eminentioris fortunæ viri à Principe & Patribus eâdem machinâ ex officiô excipiuntur.

XXXV.

Qvibus potiſſimùm ſolemnibus in eodem navigiô Dux Venetus Deſponſationis Actum peragit?

Solemni die Aſcenſionis Domin. Princeps, cum Principum Legatis Senatuqve purpuratô Bucentauro vectus, *annulum aureum*, à Patriarchâ conſecratum, digitoqve detractum, in *celſa ſtans puppi in undas* (aqvâ tamen Luſtrali priùs

ſole-

ſolemni ritu in mare profuſa) *projicit*, dicens: *deſponſamus te, Mare, in ſignum veri perpetuiq; Imperii.* Poſt hæc ſerta florea Principi Senatuiqve Veneto boni ominis ac lætitiæ gratiâ impertiuntur.

XXXVI.

Solemnium horum inſtitutio ad qvem annum Chriſti referenda, & unde eorundem origo repetenda?

Primùm facta inſtitutio ſolemnioris iſtius deſponſationis annô reparatæ ſalutis MCCCXI. fertur. Alii, altiùs originem indagantes, eandem *ad adventum Imperatoris Friderici Ænobarbi*, ſive *Barbaroſſæ*, h.e. ad *A. MCLXXVII.* qvo ille pro componendâ pace cum Pontifice Alexandro III. Senatuqve Venetias acceſſerat, referunt, atqve adeò qvidem *rei originem à ſingulari qvodam Pontificis R. privilegio* repetunt. *Juſtinianum* audiamus hâc de re diſſerentem. Ita autem ille *L. XIV. Imperator Pontificem odiô Vatinianô inſectatus, abire Româ Venetiasq; petere tanqvâm aſylum tutum coëgerat, ipſeq; & deinceps in Venetos claſſem Duce Ottone filiô immiſerat: qvi à Venetis debellatus, captus & ad patrem remiſſus ab eô impetravit, ut Venetias concederet de pace acturus: qvodfeliciter factum, pontifexq; in integrum pietate & virtute Venetorum reſtitutus. Qvibus ut Pontifex paria faceret, præter plurima alia privilegia, Veneto Senatui conceſſa, gratulabundus Principi annulũ porrexit aureum dicens: Ziane Dux accipe, & me*

auto-

autore hoc mare tibi Venetiaq; armis obnoxium desponsato, qvod tu & futuri Principes qvotannis statô die in perpetuum servabitis, ut omnis posteritas, memoriâ repetitâ, intelligat, maris possessionem patriâ virtute ac navali disciplinâ vestram esse, jure belli qvandoq; factam, atq; ut uxorem Viro, ita illud desponsationis annuæ munere vestro subjacere imperio. Hactenùs *Justinianus.*

XXXVII.

Ecqvid tibi verò de hac summi Pontificis concessione videtur?

Videtur ea mihi esse nulla: possetqve heic optime responderi, qvod olim Caribes ad Ancisum Hispanum ap. *Cass. Ens. L.3.¦c.9. Hist. Occident.* respondisse leguntur: *miram sibi videri Pontificis liberalitatem, qvi, qvod suum non esset, largiretur.* Mihi verò & argutum heic ac mordax Hieronymi Donati, Legati Veneti responsum in mentem venit. Is enim per jocum ab Alexandrô Borgiâ, Pontifice ejus nominis VI. interrogatus, *unde hoc maris Veneti accepissent Imperium,* respondisse fertur: *Ostendat mihi vestra Sanctitas instrumentum Patrimonii S. Petri, & à tergo scriptam inveniet maris Adriatici concessionem Venetis factam.* Inconcussum itaqve manet, qvod vel semel asserui: *occupatione nempe jureq; belli* veriùs qvam *Pontificis Alexandri concessione, Venetos Adriatici Maris imperium obtinuisse.* Et qvanqvam pro dominio hoc Venetos inter ac Genuenses acerrima bel-

la ſuborta : Venetorum tamen fatum prævaluit, adeoqve Genuenſes, maris dominiô exuti, relinqvere id Venetis coacti ſunt.

XXXIIX.

Dominio utiq; Venetorum tàm longè latèq; per mare, per terras patente, qvis rerum tandem ſucceſſus obtinuit?

Obtinuit tàm ſingularis æqvè ac poſteritati ſtupendus rerum Venetarum ſucceſſus : ut in curia æſtimari inciperet Majeſtas, in Familiâ Nobilitas, in Civitate Opulentia, in Ærariô Theſauri. Theſauri, facetè inqvit Hiſpanus ille, *alibi naſcuntur, apud Venetos conſtantur.* Tria itaqve felicitatis Venetæ momenta apud *Sanſovinum* celebrantur : GRANDEZZA, NOBILITA, RICHEZZA.

XXXIX.

Atenim Ærarii Venati Theſauros unde commodè æſtimare licet?

E reditibus æſtimandi ſunt : qvos tempore pacis ex omnibus ſtatibus ſubjectis qvotannis perceptos ad 12. aut 15. milliones librarum nonnulli extendunt. Hac autem ratione colliguntur : Ex urbibus, qvas in Italiæ continente poſſident Veneti, octingenta coronatorum millia percipiuntur. Ipſa urbs Veneta è diverſis portoriis & vectigalibus, tum aliis tributis ſeptingenta millia coronatorum collecta pendit. Qvin ſolum vini vectigal qvotannis CXXX. milli-

millibus coronatorum redimitur. Insuper è variis decimis, Nobilitati ac vulgo impositis, in ipsa civitate magna argenti summa coacervatur. 10 millia è vectigalibus salis colliguntur. Olim è Regnô Cypri qvingenta millia coronatorum Ærarium percipiebat: qvam tamen summam hodiè alii subditi per diversum modum præstant. Et qvanqvam hi tanti reditus ferè omnes in munitiones urbium, præsidia Castellorum, stipendia Magistratuum, &c. impendantur: neqve tamen eò minus opulentum ærarium est: qvum varii modi extra ordinem colligendi pecuniam habeantur, sine ullô populi sese oppositurí metu. Habent autem Veneti *tres præcipuos extra ordinem augendi Ærarii modos. Primus* est *decimarum:* qvæ tàm patriciis qvàm plebeis ratione bonorum immobilium hâc ratione imponuntur: ut, qvod semel qvotannis pendi consvevit, id jam bis terve, prout à Senatu decretum fuerit, pendatur. Pari ratione & vectigalia, aut Portoria merciũ omnium, qvæ à mercatoribus solvantur, augent. *Alter modus* hic est: Patritii aliqvot annis Magistratum gratis gerunt, præcipuosqve honores, qvi in benè meritos conferri solent, pretio emunt. Hi tamen nec dum iis conferuntur, qvi plurimum offerunt: sed respectus virtuti habetur. Id verò ad tempus fieri solet. Accedit: qvod per *dispensationem certôq; pretiô* Nobiles adhuc minores ad Consilium admittant, illosqve bonorum capaces declarent. *Tertius modus:* ut, qvum gravis ali-

qva

qva urgeat neceſſitas, à privatis argentum mutuò accipiatur, vel illorum, qvi non ſpontè conſentiunt, ſupellex vendatur. Obſtringit autem ſe fide datâ Senatus intra certos annos, qvicqvid in hunc modum ſumſerit, redditurum, uſurasqve perſoluturum: puta aut duo pro unoqvoqve centenariô, aut qvinqve pro eôdem. Hos ſcilicet & benè multos alios Veneti Ærarii ſui augendi habent modos: qvod, etiamſi pace ſufficiat, bello tamen ſemper laborare, τῷ πάνυ *Conringio* putatur.

XL.

Opulentia Civitatis unde commodè æſtimanda?

Æſtimanda è commerciis: qvæ florentiora qvidem olim erant, ac hodiè ſunt. Undè & facilius magna bella geri poterant: qvum opulentiſſimi è commerciis Indicis eſſent cives. Utut autem ex eo tempore, qvo Belgarum res florere cœperunt, commercia Venetorum valde conciſa ſint: nec penitùs tamen exciſa ſunt; ſed & ipſa magno ſtudio adhuc freqventantur. Ne dicam: qvòd Veneti hodienum commerciis opes, qvibus potentiam, potentiâ ſecuritatem ſibi parare ſoleant. *Æſtimanda & opulentia civitatis ex ingenti ac inæſtimabili eſt Theſaurô:* qvem peregrinantibus oſtentare ſolent. Tanta ibi gemmarum & auri multitudo eſt: ut major acervus uno in loco nuſpiam reperiri credatur.

XLI.

XLI.

Familiarum juxta hæc nobilitatem unde mihi æstimabis?

Æstimari hæc facilè poterit è Nobilium (1) numero. Est enim is magnus, & interdum ad 4. vel 5000. accedit. (2) *Præstantiâ.* Præstant enim Nobiles Veneti longè plurimùm. Præprimis autem præstant *claritate generis*: qvippe qvi referunt ejus originem ad eos nobilissimos atqve opulentissimos Viros, qvi, Barbarorum incursiones effugientes, constituendæ civitatis Venetæ primi autores fuerunt. Præstant & ipsi *alterâ ratione*: qvòd incorruptum & sincerum qvàm maximè idem Genus, adhibitâ curâ maxima, præstiterunt: qvum præsertim nihil unqvàm ex iis rebus passa civitas, qvæ mutationis & innovationis afferre solent necessitatem. Accessit huic major etiam claritas & existimatio: posteaqvàm *Majora* è Nobilibus *Comitia* ad publica negotia gerenda & administranda constitui cœpêre.

XLII.

Curiæ deniq; Venetæ majestas, qvæ ipsa utiq; primo loco æstimanda erat, unde rectè æstimabitur?

Æstimabitur è *summa*, qvæ penes Senatum Venetum, (1) *potestate.* Sancit enim is leges, pacis belliqve tempora ordinat, fœdera pangit, inducias facit, vitæ, mortis, rerum in suo territorio omnium arbitrium habet. Deinde &

de & æstimabitur Curiæ Venetæ Majestas è *summâ gravitate*: Senatus enim qvasi Regnum est, Senatoresqve Attica qvadam severitate conspicui. Qvid? qvòd incedentium species augusta; augustus & ipse sit vultus. Dicere itaqve cum illo Romano heic licebit: *Senatus ille? Qvem qvi ex Regibus constare dixit, unus veram Romani Senatûs speciem cepit.*

XLIII.

Ecqvod autem, sive præsidium, sive fundamentum, ejusdem est Curiæ?

Est *CONSILUM MAGNUM.* Ex hôc qvippe reliqvi Magistratus Spiritum suum, legesq; vim suam accipiunt. Unde & ipsum inter Consilia eminet, sibiq; meritò supremam vendicat potestatem.

XLIV.

Qvô Consilium hoc M. nomine apud Italos ac Titulo venit?

Vernacula Venetorum *GRAN CONSIGLIO* effertur. Vulgò sub Titulô *SIGNORIA DI VENETIA id denotant.*

XLV.

Qvo & Latino nomine commodè veniet?

Certè, qvi *COMITIA MAJORA* Magnum Venetorum Consilium dicet, non â re abludet. Facilè id *Bembum* aliosq; legentibus observandum.

XLVI

XLVI.

Idem Consilium è qvibus constituitur?

Constituitur è *Patriciis* sive *Nobilibus Venetis:* qvi excesserunt jam 25. Annos, aut qvi etiam juniores 25. annis fortè diem S. Barbaræ attigerunt. *E tutto composto dell' aggregato di Gentil huomini Vinitiani*, inqvit *Sansovin. Librô inscript. del Governo della Rep. Vinit.* Sic igitur *universi Patricii* eò conveniunt, vel saltem conveniendi eò jus habent. Nec tamen ruere illic, aut intrare, qvum libet, concessum. *Ætas* qvippe definita legibus reqviritur: qvam si qvis attigerit, statim Candidatus audit, mox Collega è Candidatô factus: nec prius verò, qvàm familiam, imagines, insignia ostenderit. His enim ostensis Candidatus sorte assumitur, judiciô probatur. Qvin & expectanda heic *sedes*: priusqvàm occupetur, occupanda, qvum sinant leges.

XLVII.

Annon & qvidam in Consilium hoc M. assumi possunt ante dictum tempus?

Omninò, urgente necessitate, possunt recipi. Ita nostro hôc tempore ob bellum Turcicum multi Nobiles, qvi obtulerant 200. Ducatos viritim, electi: ut Consilium M. ante dictum tempus intrare possent, Magistratuum obire munia, pecunia ipsis dispensationem conciliante.

XLIIX.

XLIIX.

Anne item peregrini unqvam allecti?

Allecti & hi urgente belli Turcici necessitate, *in Consilium M.* Ita enim aliqvot Pisanorum, solutô pretio MM. Aureorum, in numerum Consilii M. recepti. Eademq; libertas & aliis permissa. Inter Cives honorarios non ita pridem qvoq; ascriptus Fridericus Dux Brunsvicens. & antehac Ferdinandus IV. Rex Rom.

XLIX.

Qvi ipsi in universum â participatione Consilii hujus excluduntur?

Excluduntur heic penitus omnes Clerici. Exclusionis autem hujus eam reddit causam *Bodinus: ne Reipubl. arcana prodantur.* Namq; qvi sacris initiati sunt, nihil contra Pontificis Maximi utilitates facturi putantur. Unde & Hermolaum Barbarum exilio â Venetis damnatum legimus: qvòd Legatus ad Papā in Collegio Cardinalium se recipi passus fuerat.

L.

Cæterum, qvando & qvomodo Consilium hoc Magnum instituitur?

Ordinariè singulis instituitur Dominicis ac *feriatis diebus.* Signo autem per campanam dato, paulo post meridiem intrant, exeuntes cir-

circa vesperam citiùs, vel tardiùs hyeme. In æstate conveniunt manè antè prandium. Et ordinariè qvidem 1400. Nobiles conveniunt, singulisq; vicibus novem voces distribuuntur.

LI.

Cur instituitur?

Instituitur, ut Magnos Venetorum Magistratus creet & Præfectos oppidorum, in societatem Reipubl. Venetæ adscitorum, constituat. Qvid (qvod & hujus Consilii autoritate leges, qvæ ad constitutionem Reipubl. pertinent, sanciantur. Apud Consilium deniq; hoc summa totius civitatis est autoritas. Nec minus & reliqvorum Collegiorum autoritas ex ejusdem decretis pendet.

LII.

Qvid ex se immediatè creat?

PREGADINORUM ex se *immediatè* creat *CONCILIUM*: qvod Reipublicæ membrum est præstantissimum propter gravissima negotia, de qvibus agit.

LIII.

Concilium hoc qvo nomine vocatur Italis?

Vocatur *Consiglio di Pregadi*: qvod falso alii scribunt *Consiglio di Predagi*. *Pregadini* inde dicti: qvotqvot eidem intersunt Concilio.

LIV.

Qvô nomine Latinis venit auribus?

Rectè Senatus nomine in Latiô insignitur: eò qvòd multi honorati Senes Concilium Pregadinorum intrent. Nec diffitetur id Contarenus: nec & graves dissentiunt Scriptores. Appositè *Autor Gallus L. de la Respubliq. de Venisse* ait: *cestuy Cy est vrajement Senat, qvi se nomine li Pregadi.*

LV.

E qvibus & qvomodo constituitur?

Compendium est Consilii Majoris: qviq; cooptantur, ê Consilio Maj. destinantur. Pregadino & sorte ac judiciô probati, recipiuntur, numerô CXX. Ex his autem LX. ordinarii eliguntur: qvibus iterum LX. adscribuntur, *della Gionta* dicti.

LVI.

In qvibus expediundis rebus idipsum maximè occupatur?

Occupatur in Belli Pacisq; negotiis tractandis, in Legibus condendis, in imponendis tributis, inq; exigendô censu. Qvicqvid igitur heic statuitur, ratum: qvicqvid imperatur, sanctum est.

LVII.

Qvos qvidem erat?

Creat *Generalem Classis præfectum*: creat & *Provediterem Generalem*, h.e. militiæ terrestris Præfectum.

LVIII.

Qvi & præter illos à Pregadinorum creantur Conciliô?

Creantur qvoq; ab hôc Conciliô (I) *Savi Grandi*, i. e. *Sapientes majores*, Sex scil. majoris existimationis Viri: qvi pacis belloq; tractent negotia, literas dent ad Principes, & acceptis respondeant, qviq; â consiliis sint & gubernent Remp. suasq; sententias Collegio di Pregadi communicent. (II) *Savi di Terra ferma*, i. e. *Sapientes terræ continentis*, ipsiq; qvinq; numero, eandem cum præcedentibus habenten autoritatem. Cum his namq; simul administrationem gerunt, rebusq; militaribus præsunt. (III) *Savi degli Ordini*, i. e. *Sapientes Ordinum*: qvorum itidem sunt qvinq;, sed utplurimùm juvenes. Commodissimam hi habent occasionem perveniendi ad civilium negotiorum expeditionem. Proponunt enim & dicunt sententias suas, seseq; exercent, in Speculô qvasi qvôdam Seniorum se contuentes.

LIX.

Trium hi Sapientes Ordinum qvid ex se faciunt?

Faciunt ex se *COLLEGIUM* tertium velùti Membrum in Republ. Venetâ, idq; maxima cùm honestate tum autoritate pollens. Nomen â personis habet, qvibus continetur, ipsumq; & *Sapientum* appellatur *Collegium*, numero qvidem ternarium non excedente. Ejus enim

enim tres Magistratus, tria qvoq; diversa officia.

LX.

Collegium qvando coit?

Coit *coditie, horis post ortum Solis circiter duabus*: ut prospiciat & consulat universæ Reipublicæ.

LXI.

Anne tres illi tantùm Magistratus in Collegii nomen veniunt?

Etiamsi ê tribus præcipuè Magistratibus, qvi *Sapientes* appellantur, aut *Maximis rebus*, aut *Continenti*, aut *Mari præfecti*, numerôq; sunt XVI. primi qvidem generis sex, cæterorum qvinq; singulatim, COLLEGIUM constet: *nec* tamen *soli in Collegii nomen veniunt*; verùm etiam *Principem*, & *Consiliarios*, nec non *tres XL. virûm Præsides* eodem nomine venire certum est.

LXII.

E qvibus igitur conjunctim, & qvô ordine COLLEGIUM constituitur?

Constituitur è *Principe*, *sex Consiliariis*, *sex di Savi Grandi*, *qvinq; Savi di Terra ferma*, *qvinq; Savi degli Ordini*, & *tribus Præsidibus XL. Virûm*: qvos *i Capi di Qvaranta Criminali* vocant Itali.

LXIII.

Verbô qvid COLLEGIUM est?

MANUS est reliqvis Consiliis aut Magistratibus, qvæ unicuiq; expedienda conveniunt, negotia subministrans. Heic siqvidem literæ leguntur, Oratores audiuntur, causæ civiles & delegari solitæ distribuuntur, &c. Refert scil. huc, adhibitis illis Magistratibus, qvorum propria est actio, unà cum illis Princeps, qvicqvid agendum, ibidemq; deinceps id, præsente Duce, disputatur, & singula momenta, cùm rationum, tùm rerum, qvàm diligentissimè expensa, postremò ad Senatum deferuntur; cujus tantummodò est sancire & decernere.

LXIV.

In Collegio qvum & Consiliarii habeantur, qvi qvæso illi sunt?

Sunt ex honoratioribus urbis Nobilibus, autoritate ac dignitate Magistratûs id ita exigente electi viri, ut Duci assideant, cumq; ipsô peragant res omnes, præcipuè non publicas: cujusmodi sunt audire postulata, publicas literas omnes resignare, privilegia indulgere, & id genus alia: qvæ tantùm ab ipsô Duce perfici non possunt, nisi adsint unà qvaterni Consiliarii; possunt tamen ab ipsis si fortè Dux absit.

LXV.

Qvid porrò ex officio horum est Consiliariorum?

De

De rebus omnibus ad Comitia referunt: qvæ præcipua ipsorum autoritas. Possunt & ad Senatum referre & ad Concilium Decemvirûm; qvi tamen ad Senatum præcipuè referunt.

LXVI.

Qvanta ipsorum est autoritas?

Multò major qvàm Sapientum & eorum, qvi *Xviris præsident.* His enim utrisq; ad Comitia referre nullô modô licet; qvum tamen id liceat Consiliariis.

LXVIII.

Qvàmdiu & ipsi munus suum obeunt?

Annuum munus est Consiliarii: qvod tamen non obitur nisi per menses 8. Qvatuor enim reliqvi menses impenduntur alii, nempe Qvadraginta-Virali, Collegio: qvod Capitis judicia exercere solet.

LXIIX.

Annon plures, præter illos sex, sunt Consiliarii?

Sunt tres adhuc Consiliarii, iiq; *inferiores, continuò aßidentes Qvadraginta-Virali Collegio* h. e. *Criminali judicio.* Possunt autem sedere in illô primis qvatuor mensibus, aut qvatuor ultimis, aut primis duobus, aut duobus ultimis: ita qvidem, ut qvi Consiliarius inferior, ipse aut fuerit, aut esse debeat Consiliarius superior: vel qvi superior, ipse aut fuerit, aut esse debeat Consiliarius inferior. Sic igitur semper necessariò IX. sunt Consiliarii. Duci

enim aſſident continuò ſex, & tres Criminali Judicio ad auſcultandas res Criminales.

LXIX.

Ecqvis verò Magiſtratus alius, æqvè maximi momenti ac Collegium Sapientum, totum id excipit?

Excipit totum Collegium, qvod tribus Magiſtratibus, Magiſtratibus nempe Sapientum, qvàm maximè conſtat, *Concilium Decemvirûm, nihilominus annexum qvid magis, qvàm præcipuè præcipuis Reipubl. Venetæ partibus inſitum*, ad Dictatorem, *Donati Jannoti* judiciô, qvàm proximè accedens: qvi apud Rom. in magnis periculis dicebatur. Hoc ſaltem intereſt: qvòd Dictator qvibuſdam temporibus turbulentis creari ſolebat; Decemviratus verò in Republ. Venetâ ſemper adeſt, eademqve ſupremâ pollet autoritate, qvâ Senatus & Civitas univerſa. Nam decernere poteſt de rebus publicis, utcunq; libet: nec ulla eſt, unde ſuperior pendeat poteſtas.

LXX.

Poteſtas hæc ordinaria eſt, an extraordinaria?

Eſt *extraordinaria, & non niſi in ultimô Reipubl. diſcrimine uſurpata*: vel, ut *Auctor. Relat. Mſcr.* loqvi amat, *in caſo di grandiſſima importanza. Non uti ſolet*, inqvid *Don. Jan notus Dial. de R. V. Decemvirûm Collegium autoritate præterqvàm in-*

in rebus gravissimis: qvibus aliâ ratione subveniri non facilè potest, qvales occultæ deliberationes de bellô inferendô & pace componendâ clandestinæq́; omnes transactiones, aut pertractationes, expeditæ missiones legatorum in castra.

LXXI.

Eadem potestas qvalis ac qvanta propriè?

Ut veneratio Consilii Decemviralis ingens est: ita sanè *potestas ejus maxima, & si non absoluta, absolutæ tamen qvandoq; vicaria. Il Consiglio, novus scriptor Italus ait, di Dieci delibera con potestà assolutà.* Sed ille fortè (1) casum extraordinariæ necessitatis æstimat: (2) potestatem non suô, sed Reipublcæ nomine consideratum intelligit. Si enim aliter sentiat, perperàm sentit: qvum Decemviri omninò â Consiliô M. dependeant, adeoq; non autoritate propriâ suô munere in Republ. fungantur.

LXXII.

Tantæ potestati vigor qvàmdiu fuit idem?

Idem â benè multis fuit Seculis. Decemvirorum enim Consilium jam A. 1310. pro conservandâ pace ac concordiâ creatum, & A. 1311. in qvinq; annos, A. 1315. in decem annos confirmatum: donec tandem, tot animadversis commodis, A. 1535. d. 20. Jul. perpetuum fieret.

LXXIII.

Tàm diuturni itaq; Consilii munus pariterq; & opus ecqvod est?

Ejus *MUNUS* est (1) *deliberare*, qvod è Republ. visum. (2) *imperii arcana servare sibi & Collegio suo. OPUS est* (1) *reperimere ambitum*, (2) *moderari jus suffragiorum*, (3) *rei maritimæ habere curam*, (4) *machinis, tormentis, tormentorum præfectis providere.*

LXXIV.

In qvos id ipsum inqvirit?

Inqvirit in *majestatis læsæ reos*, in *sectarios*, in *proditores*, in *Sodomitas*, in *monetæ falsarios*. Qvid? qvòd & in ipsius *Principis vitam ac mores* inqvirat. Ita enim, dignitatem in hôc Consiliô sedendi illi sæpè heic ademptam, legimus: si trahere in se vim legum, si insurgere in Senatum voluit.

LXXV.

Ejusdem Consilii literæ qvâ formâ scribuntur?

Scribuntur formâ hâc, C. X. Est autem horum characterum sensus: *Capi di dieci*. Id Caput, id Ducem in Consiliô Xvirorum sonat.

LXXVI.

Diplomata qvam exhibent Scripturam?

Diplomata, qvibus Reipubl. arcana in hôc Consiliô continentur, hanc Script. exhibent: *Doge di Venetia c. con il suo consiglio di dieci*,

i. e.

i. e. *Dux Venetiarum c. cum Consiliô nostrô Decem.*

LXXVII.

Verbô, qvalis hic ipse est Magistratus?

Magistratus est omnium illustrissimus & excellentissimus, & maximæ simul autoritatis: qvippè cui ordinariè & ipse Dux interest, nec tantùm præest. Interest, donec Reipublicæ æstimet bonum: sin verò in Rempubl. aliqvid moliatur, eidem & subest. Imò abest: si habeant Decemviri, qvæ non communicent cum Duce.

LXXIIX.

Qvo commodo mihi Magistratum eundem decorabis Elogiô?

Minimè, credo, fallam: si *Animam libertatis Venetæ* dixero. Effoetum namq; jamdiu Reipubl. Venetæ corpus fuisset: nisi Xviri instaurassent vires, propè langvescenti robur reddidissent ac vitam.

LXXIX.

Cui tamen Consilio totam Reipubl. relinqves Summam?

Manet hæc tota, cujuscunq; etiam Decemvirale Consilium cum reliqvis sit autoritatis, *penes Consilium Magnum.* Penes solos, inqvam, Nobiles, penesq; hos omnes, summa Reipubl. est, & manet: qvippè qvi Consilium M. constituunt. Si consultandum nàmq; de bellô &

pace, de legibus potissimis, de maximis constituendis Magistratibus, de tributis, tota convocari Nobilitas Veneta solet.

LXXX.

Qvem nihilominùs summum Reipubl. Magistratum heic nosti?

Summus Reipubl. Venetæ Magistratus, & tanqvàm Caput, principalem, qvantum ad habitum, pompam, habitationem, & alia, repræsentans dignitatem, DUX est. Lingvâ vernaculâ *Doge* appellatur: estq; Dux sine imperio civili, Princeps principatu, nudus majestate, solô honore *supremi Magistratûs* contentus.

LXXXI.

Qvi Titulus ei datur?

Duci, perinde ac Reipublicæ, Titulus *Serenissimi* & *Celsissimi* datur: idq; ratione *Cypri, Dalmatiæ* & *Candiæ*.

LXXXII.

Peculiare ipsius insigne qvod est?

Est galerus Ducalis, pyropo fulgentißimô conspicuus, & longiusculè acuminatus, inq; tempora modicè flexilis: qvem tempore inaugurationis in saxô mediocris eminentiæ, qvod *Gigantum scalas* nominant, capiti indunt.

LXXXIII.

Qvalis is igitur ad pompam est ac qvantus?

Præcipua ejus in Civitate est dignitas maxi-

mig;

miq; honores. Princeps eſt, ſed nunqvàm ſuæ ſpontis, nunqvàm ſuarum actionum arbiter: nec tamen ſine curis arduum ipſius munus.

LXXXIV.

Ecqvodnam Ducis eſt munus?

Nomen, titulum legibus, qvas ſancit Senatus, præſcribit: ut *auctoritatem habeant.* Leges igitur ferendi poteſtas penes Senatum, auctoritas verò penes Principem eſt: nec tamen alia, niſi qvam Leges ipſi permittunt. Indicant enim, jubent, conſtituunt Senatores: Duci autem audire ſermè ſufficit: ſeqvi neceſſe eſt. Nam niſi ſeqvatur, pro hoſte habetur.

LXXXV.

Qvid & ipſius ſit nomine?

Moneta ejus nomine cuditur: ſcribuntur & ejus nomine literæ, reſiduâ nihilominus & heic penes Senatores integra rerum gerendarum poteſtate: adeo ut neq; in his duobus paſſibus Dux ſolus qvicqvam efficere poſſit.

LXXXVI.

Ecqvid verò capitale huic eſt?

Capitale Duci eſt dominatione peccare in Rempubl. Ita enim jam ducentis abhinc annis Martini Phaletri dominatio apud *Contarenum L. 3. de R. V.* morte expiata legitur. Qvapropter in Conſilia ejus omnes intenti ſunt, eſtq; jam adulti moris deſtinata rimari & obſervare, qvid Dux agat.

LXXXVII.

LXXXVII.

Eundem qvi coërcere possunt?

Possunt hoc facere Decemviri. Exuere namq; hi dignitate possunt Ducem, si peccaverit. Aliàs ab excessu demùm vitam Ducis examinare illi solent, qvam egit; officium, qvod gessit. Et sanè, si qvid peccatum, in liberos qvoq; vindicatur, vindicatur in propinqvos. Qvod sanè indicio est: *Ducem adeò non esse cum Imperiô, ut qvoq; vix simulacrum habeat imperantis.*

LXXXIIX.

Rebus Ducis Veneti sic qvidem stantibus, qvid sermone tritum de illô circumfertur?

Circumfertur hoc sanè tritum de Duce Venetô: *qvod in Curiâ sit Senator; in ædibus Rex; in urbe captivus.* Non exit enim; nisi convocetur Senatus, inclusus palatio. Qvid? qvòd & ab aditu ejus exteri & exterorum Legati subinde excludantur.

LXXXIX.

Idem ipse interim qvomodo & à qvo constituitur?

Constituitur per electionem à Consiliô Magnô, è solis Patritiis constante. Defunctô nempe & sepultô Duce, majus Concilium convocatur, &, captâ parte de eligendo futurô Duce,

immediatè fit de qvinq; probis Viris electio: qvi diligenter examinare tenentur promissionem & commissionem Domini Ducis, &, factâ examinatione, corrigere & addere id, qvod visum fuerit corrigendum & addendum; & acceptâ probatione in Majori Conciliô, de eô, qvod ipsi statuerunt & correxerunt, deveniunt posteà ad electionem, minoribus qvidem, qvàm qvi annos XXX. compleverunt, Conciliis his interesse prohibitis. Congregato igitur Concilio, numeratisq; omnibus tot ballotæ de cerâ ponuntur in uno capello, qvot illi sunt de Concilio, inq; triginta schedula intercluditur, in qvâ scriptus elector, & illicò per nomina singulorum, per tesseram venientium ad capellum infans unus unam extrahit ballotam, qvæ detur uni Consiliario assistenti, & unusqvisq;, cui nomine accepta ballota, cameram introit, usq; ad perfectionem numeri prælibati XXX. & tunc in capello ponuntur 30. ballotæ, & in novem ex ipsis fit schedula cum inscriptione inclusa: & illi novem, qvorum nomine exceptæ ballotæ cum scriptis, reliqvis secedentibus, in Camerâ remanent. Et ipsi per septem ad minus eorum in concordium eligunt 40. qvi eodem modo sortialiter remanent in XII. qvi XII. per IX. eorum ad minus in concordiam 23. prudentes homines eligunt per ante dictum modum, qvi sortialiter remanere debent in novem, qvi novem per VII. ad minus eorum in concordium 45. providos eligunt viros; ex qvibus posteà XI. remanentes,
 per

per novem ad minus concordes XLI. notabiles viros eligunt: qvi XLI. per viginti qvinq; eorum ad minus in concordia futurũ eligunt Ducem: ita tamen, ut in aliqvâ electione non sit nisi unus per prolem, & sic per antedictum modum Dux fuerit procreatus: & ut Consiliarius junior, anteqvàm procedatur ad electionem, eat in Ecclesiam sancti Marci, factaq; oratione primum puerum parvulum, qvi obviaverit ei, accipiat pro extrahendo ballotas, sitq; ipse ballotinus futuri Ducis. Sic igitur *Dux Venetæ Reipubl. non natus, sed majori curâ lectus est*: qvamq; ab antiqvis temporibus habuit augustam Principis speciem, eandem habitu tunc incessu, sellâ, iisdemq; dignitatis insignibus, tantaq; autoritate accipit, ut repræsentet qvodammodo, non reipsa obtineat, regiam facultatem.

XC.

Tam artificiose jamjam electô Duce Venetô, qvæ qvæso inaugurandi ipsum est ratio?

Inaugurationis & investituræ Ducalis modum apud *Thuldenum L. VI.* ad A. 1656. hunc qvidem legere licet: *Dux Venetus post electionem in Palatium Ducis portatur: tunc, pridiè inaugurationis, in amplissimam Concilii M. aulam ductus, ab universa Nobilitate Venetâ consalutatur, honoribus & congratulationibus primùm excipitur, deinde ab exterorum Regum ac Principum Legatis aditur. Inaugurali die in D. Marci Ec-*

ci Ecclesiam deportatur: ubi, celebratâ missâ, cantatôq; gratiarum carmine, stans oratione populum alloqvitur: postmodò ex Ecclesiâ per Campum D. Marci, sparsis numis aureis argenteisq; in vulgus obvium defertur: deniq; per gradus in Saxi ejus mediocrem eminentiam, qvod Scalas Gigantum *vocant, ascendit, Galerum ducalem induit, & sic in Palatium, seqvente harmoniâ clarissima, revertitur.*

XCI.

Ex utrâq; cùm eligendi tùm inaugurandi Ducem ratione qvid innotescit?

Innotescit, *dignitatem Ducis Veneti esse electitiam.* Indeqve & rari beneficii locô id meritò habendum: qvod Laurentio Priulo frater Hieronymus successit. In Republ. qvippe liberâ summoperê caveri solet: *ne Dignitates jure potiùs hæreditariô, qvàm virtute ac meritis concedi videantur.* Sed virtutum id opinioni in Hieronymô tributum: qvippe qvæ tantum apud Senatum valebat: ut ab eô exemplum Reipubl. perniciosum incipere non posse crederetur.

XCII.

Qvis verò primus in Republ. Venetâ Dux memoratur?

Memoratur primus Paulutius Anafestus: qvi SABELLICO Paulutius Heraclianus. Non verò unus hic in temporis numerô error. Nam qvan-

qvanqvam de annô Christi, qvi traditur 697. facilè convenire liceat: major tamen controversia de creatorum Ducum ab A. U. C. Epochâ est, dubitanter *Sabellicô* jam 282. jam 297. mox 276. annum allegante.

XCIII.

Anne & veri unqvàm Duces Veneti Monarchæ fuêre?

Qvi multum autoritatis Donato Jannotio tribuunt, *verum in Republ. Venetâ principatum viguisse*, ajunt, indeqve, *verum Monarcham Ducem Venetum fuisse*, colligunt. Sed, *principatum mixtum* habuisse Duces, alii ex adversô volunt, multò qvidem majori autoritate, qvàm qvæ hodiè valet: ita ut ad Monarchicam administrationem qvamproximè accedere visi sint.

XCIV.

Electio Ducum olim qvomodo se habuit?

Verisimile CONRINGIO videtur, *in paria jura electum olim Ducem fuisse, in qvæ reliqvarum Italicarum urbium Duces electi.* Et *Scrutinii de R.V. Autor* probat: *primis* etiam *seculis ad Ducum electionem omnem convocatum populum esse, non solos Patricios.*

XCV.

Electio hæc utrum majora antecessit Comitia, an verò immediatè illa excepit?

In

In mediô id *Donatus Jannot.* relinqvit: sibi tamen persvasum habet, *statim in ipsa creatione Sebast. Ziani Comitia ortum habuisse.* Et sic etiamnum fortè res utraqve simul extitit. Nam aliqvid unum è tribus factum videtur: aut Comitia Ducis electionem, aut ipsa Ducis electio Comitia potiùs antecessit, aut etiam utrumq; simul fuit. Nec verò precariò, sed pro vi ac autoritate creari Dux cœpit: ut sic omninò nihil fuerit de pristinâ libertate imminutum.

XCVI.

Qvo jure universa tunc terminata potestas Ducum legitur?

Judiciali potissimùm jure, nec tamen diu, *terminabatur*, ut liberè administrarent, qvicqvid huc spectaret, juriqve dicundo etiam præficerent, qvos mallent.

XCVII.

Annon summæ hinc potestatis argumentum petere licet?

Certè, qvi summæ potestatis, qvæ aliunde non pendeat, neqve alio respiciat, argumentum ex eo ipso, qvòd Duci permissum in forô olim erat, petit, fateri hunc oportebit: *summam potestatem in curiis, qvæ Parlamenta vocantur, residere, Regesq; maximos & amplissimos non amplius reges, sed eorum arbitrio voluntatiq; subjectos esse, qvi extra provocationem singulis de rebus judicent, qvasi Rex aliqvis ejusmodi facultate præbitâ imperio ac potestate summâ unqvàm se abdicârit, aut ex aliqvâ parte de jure suô deceden-*

cedendum putârit; Optimatesq́ & populus Venetus in Duce creando ita concesserint omnes in ejus imperium, ut avitâ libertate ultrò voluerint se spoliare. Atverò qvis credat, homines liberos decorisqve avidos ita rationem & mentem abjecisse, ut potius in cervicibus suis imponerent importunissimum Dominum, qvàm custodem?

XCVIII.

Qvantum tamen summi juris atq; autoritatis in liberâ Republ. Dux Venetorum semper obtinuit?

Tantum obtinuit, qvantum ingeniô, bonis artibus, gratiâ & opibus vel propinqvorum, vel amicorum apud cives valuit. Imperii verò summam vim ipsam nunqvam habuit: sed imaginem tantùm qvandam & umbram imperii, plus minusve pro temporum varietate. Antiqvitùs qvidem penes illum judices statuere erat, & Magistratus qvoqve qvosdam designare: qvin etiam Domini titulô qvandoqve gaudebat. Mox id lege vetabatur, ut alia multa, qvæ antiqvis Ducibus honestandis vel concessa, vel permissa fuerunt. *Serenissimiq́* tantùm *Titulus* adhuc manet, regaliaqve insignia, & sella in medio suggestu, comitatus etiam eorum, qvi hodie *scutarii*, olim verò *excusati* vocari solebant, ad perexiguum numerum contractus, superest.

XCIX.

XCIX.

Tantæ autoritati qvæ plurimum detraxere?

Duo sunt, qvæ Ducis autoritati plurimum detraxerunt: *Tribuni, sive Consiliarii seni*, qvi, ei semper assiderent adjuncti, & *multi Magistratus instituti*: qvum, Reipubl. finibus propagatis, & civitate mirum qvantum amplificatâ, Dux ipse & judices cunctis muneribus pares esse non possent. De Consiliariis *Annales*: *Hujus Ducis initiô ordinatum, ut sex Consiliarii de novo eligantur, qvi cum Duce semper adesse debeant ad regimen exercendum. Magistratus* verò multi constituti, *Justitiarii* primò, qvibus annonæ & rei cibariæ cura commissa, *Advocatores communes*, *Judices petitionum*, & alii.

C.

Duobus his, ad detrahendum plurimum autoritati Ducis datis ac natis, qvid accedit?

Accedit Lex, sive Jus Ducarium: qvod, antè multis plebiscitis dispersum & incertum, in unum cogi, recte disponi, electisqve Ducibus deinceps proponi cœpit: ut conceptis verbis, *ab eo se ne transversum qvidem ungvem discessuros*, jurejurando firmarent. Qvid? qvòd & *IVviri* electi: qvi Ducis autoritatem, prout Reipubl. expedire judicarent, novis rogationibus corrigerent.

CI.

Qvam mihi jam nunc post totidem responsa tua rogatus Reipubl. Venetæ dabis formam?

Dabo formam purissimè Aristocraticam. Licet enim adsit *Caput*, qvi appellatur Dux, imò qvi appellari possit Rex: is ipse tamen, qvum nulla majestatis jura exerceat, præterq; externam pompam nihil habeat reliqvum, verus Monarcha non est. Cudit qvidem monetam sub suô nomine: sed qvam Consilium Status anteà determinavit: Indeq;iterum nihil heic est Monarchici. Qvando igitur cum *Contarenô*, qvem longô agmine alii, Itali juxtà & Germani, seqvuntur, HORNIUS *Orb. Polit. c. III. Rempubl. Venetam è Monarchiâ, Aristocratiâ & Democratiâ qvàm optimè temperatam* esse contendit: hoc qvidem sensu id intelligendum est: *qvòd ex unaqvâq; Republ. artes sibi qvasdam collegerit.* Accuratè utiq; inter se distingvenda sunt *Reipubl. temperamentum* & *Rerumpubl. mixtura*: qvorum illud *administrationem*, hæc verò ipsam *formam civitatis* concernit. Hujus namq; distinctionis, ab ipsô *Philosophô L. 4. Polit. c.1.* inculcatæ, necessitas ex eô maximè perspicienda est: qvòd sine eâ nemo ritè de Statu Rerump. judicium ferre possit, sæpiusq; in earum cognitione cœcutire necesse sit. Contigit id CONTARENO: qvi, dum Venetæ Reipubl. Statum ex Monarchiâ, Aristocratiâ & Democratiâ mixtum esse contendit, parùm

ani-

animadvertit, *modum administrandi imitari in qvibusdam diversarum. Rerumpubl. naturam.* Ast ex administrandi modô ad ipsam Reipubl. Formam qvis argumentari vellet? Ne enim is egregriam Conseqventis Fallaciam committeret. Optimè id BODINUS *L. 2. de Republ. c. 2.* inculcat, sic differens: *Illud admonendi sumus, Reipubl. statum ab imperandi ratione distare plurimùm: qvod anteà nemo, qvantum intelligere potuimus, animadvertit. Nam Reipubl. Status regalis esse potest, gubernatio tantùm popularis futura est: si Rex omnium imperia, sacerdotia, curationes, pœnas item ac præmia omnibus ex æqvô distribuat. Si verò Princeps imperia, honores, magistratus, Patriciis, vel divitibus, vel fortibus, vel studiosis tantùm impertiat, regia potestas erit, sed Aristocraticâ ratione temperata. Ita qvoq; Optimates pauci Rempubl. populari modô regere possunt, si cives omnes omnium Magistratuum participes fuerint; aut Aristocratico, si paucis qvibusdam, qvi aut virtute, aut censu aut nobilitate cæteris præstant.* Licet ergò Dux Venetus Regem qvodammodo, Optimates Aristocratiam, Democratiam reliqvi ex civium ordine electi repræsentent: nihil tamen veræ civilis mistionis heic deprehendes. Nam singuli Ordines, tanqvàm unius Corporis Membra, ab unô spiritu vitam trahunt, cessanteq; Senatus universi autoritate, omnium actionum cynosurâ, nihil valent.

CII.

Qvam Formam Conringius heic agnoscit?

Docet, *Statum Venetum esse Oligarchicum, diversum tamen ab illô statu Oligarchico, qvi Græcis fuit in usu, atq; Aristoteli Oligarchiæ nomine κατ᾽ ἐξοχὴν venire solet.* Aristocratia autem ideo non obtinere videtur illi: qvia revera definitio Aristocratiæ Aristotelica Reipubl. Venetæ non possit convenire. Nam, *inter reliqvos cives reperiri bonos & virtuosos æq; ac Nobiles*, ait, *nec tamen ipsos ad Rempubl. admitti.* Interim verò abusivè talem statum vocat Aristocraticum: qvia Nobiles in Republ. videri possent tanqvàm optimi: qvum antiqvitate gentis inter suos præcellant, & emineant. Nam Nobilitas est virtus majorum. Dum ergo ratio Nobilitatis habetur, *haberi & rationem virtutis, licet alienæ*, scribit *Conring.* ipseqve tandem concludit: *Statum Reipubl. esse qvodammodo Oligarchiam aut Aristocratiam impropriè sic dictam, vel mixtum aliqvid ex Aristocratiâ & Oligarchiâ, si accuratè loqvi velimus. Qvod eligantur*, inqvit, *soli Nobiles, hoc Oligarchicum: qvod autem ad Magistratum eligantur Optimates, id est Aristocraticum.*

CIII.

Succurritne tibi & alia heic Forma, qvam nonnemo Eruditorum ponat?

Qvum palàm sit, *nullam in Republ. Venetâ formarum civilium compositionem esse, esse contra*

tra regimen purum, simplex, non coagmentatum è diversis: *Forma* mihi *succurrit*, *qvam* Eruditissimus Vir, *Conr. Sam. Schurtzfleisch*, salvô cuiq; heic relictô judiciô, *ponit*. *Oligarchiam* autem ponit *simplicem*: qvæ respicit paucos, qvatenus ditissimi, Aristocratia interim paucos respiciente, qvatenus optimi. *Adsciscuntur*, inqvit ille, *in Consilium M. Nobiles, præter hos nemo. An optimus sit, nihil refert: modò Patritius sit. Patritiorum cura est primariò indulgere commodis suis, secundariò plebis: Plebem simulacris etiam qvibusdam demereri: Leviora qvædam munera huic concedere: Ardua illa, & in qvibus imperii nervus, servare sibi.*

CIV.

In sententiarum hôc divortio qvæ pro re natâ rata Reipubl. Venetæ tibi manet Forma?

Rata mihi manet, manet & salva heic, salvô tamen doctissimorum Virorum judiciô, *Aristocratia simplex: sed qvæ aliqvam mixturam recti & corrupti habeat.* Et *recta* qvidem est: qvia legibus est obstricta: deinde, qvia in electione Magistratuum ratio qvoqve virtutis habetur. *Corrupta* verò aliqvâ ex parte est: qvia præter virtutem ratio Nobilitatis qvoqve & divitiarum habetur. Adsciscuntur enim in Ordinem Ampliss. non modò Optimates, qvi sint idonei per suas virtutes; sed etiam, qvi sint nobiles & divites. Qvum itaqve in Republ. Veneta pauci sint, iiqve optimi, si non semper in se, respectu tamen aliorum & de sententiâ

sententiâ communi, ipsi nempe tales vel virtute, vel genere & divitiis, qvi summam potestatem indivisim habent, ad communem respicientes utilitatem: qvid mirum, si, *Rempubl. Venetam verè Aristocraticam esse*, credam ac statuam? Nec Aristocratia tamen hæc, qvod vult *Hornius*, per illos CXX. Senatores refertur: eò qvòd nihil propriâ autoritate illi possint concludere. Rectè autem ad Magnum 1400. vel 1500. Nobilium Consilium refertur: qvum apud hoc unum, cum summâ potestate conjuncta, summa sit autoritas, & ex hujus item decretis ipse Senatus ac reliqvorum Magistratuum autoritas pendeat: qvanqvam in deliberationibus omnes non semper adsint. Manifestus heic iterum *Hornii*, multitudine suâ Magnum illud Nobilium sive Patritiorum Consilium popularem Statum referre, asserentis, notandus est error. Etenim, si accuratè loqvi velimus, non ad Democratiam, Aristocratiam referri debet. Nobilium siqvidem, si qvalitatem respiciamus, non plebeji sunt, sed Optimates. Deinde, si attendamus numerum, utut multi sint, pauci tamen sunt, non totius tantùm multitudinis, sed subditæ etiam partis comparatione. Nam tricies centena millia hominum, si *Larsio* fides est, in censum hodiè refert Respublica Veneta.

CV.

Anne verò semper talis Reipubl. Venetæ extitit Forma?

Anti-

Antiqvioribus Seculis ad Ducum electionem omnem populum convocatum, non malè *Autor Scrutinii* probat. Idq; & ipsum è *Sabellicô* elucere videtur. Fatetur & *Nic. Crassus in suis ad Donat. Jannot. Not. p. 387.* jus Optimatum atq; populi ceu liberi fuisse qvondam de fortunis & capite civium judicandi, neq; modò in privatos sæpenumerò animadvertisse, sed etiam Duces ipsos nonnunqvàm mulctasse ignominiâ & exiliô, tum etiam cæde: qvin etiam ad horum autoritatem magis moderandam paucis pòst annis, qvàm creari denuò fuerint cœpti, ademptam illis facultatem initiô collatam eligendi tribunos aut judices, tandem verò nihil omninò Duces absq; consensu populi, populum verò potuisse vel invitis Ducibus, qvicqvid è Republ. esse videret, jubendo statuere. Itaq; dico, *Optimatum qvondam statum aliqvâ ex parte cum Democratiâ mixtum obtinuisse*: qvanqvam ὁ πάνυ *Conringius*, *Principatum olim obtinuisse*, velit, *magnam partem cum Aristocratiâ, aliqvâ ex parte, sed levi, cum Democratiâ mistum.* Atverò, posteaqvàm illi, qvi præsidebant Reipubl. animadverterent, temerariam adeò & tumultuosam Principis electionem periculosissimam rem esse, diversam hanc rationem planeq; contrariam amplecti cœperunt: ut, plebis suffragiô prorsus sublatô, paucis, Optimatibus nempe, qvod universorum erat, committeretur. Sic & unius Principis summam autoritatem, qvod alterum vitium simul corrigendum, Comitiorum freqventiâ

ad cunctos Magistratus distribuendos adhibitâ, moderari incipiebant. Qvâ sanè re magnoperè caverunt: ne qvid agendi libera & integra facultas relinqveretur, eidem consulendo imposterum. Remanere hinc *non alia poterat, qvàm qvæ pura esset, Aristocratia*, tàm bonum qvidem habere incipiens temperamentum: ut, qvum distribuendi essent Magistratus, etsi omnes haberent suffragium, tamen, qvi electus, esset omnium consensu, meliorem reperire non posset.

CVI.

Qvas ergò in hâc ipsa Formæ suæ diversitate Rempubl. Veneta habet ætates?

Ætates suas, qvas contemplari in priscis Annalibus licet, *æqvè habet ac Respubl. qvondam Romana habebat. Infantiam* nempe habet, *pueritiam, adolescentiam, juventutem ac virilem ætatem:* in qvibus multorum paucorum & unius potestati nunc plura, nunc pauciora permissa: prout usus atq; Reipubl. tempora tulere.

CVII.

Qvæ Reipubl. Venetæ infantia?

Est *tempus illud*, qvod, incunabula Reipubl. Ven. continens, *LVI. aut paulò plus supra ducentos annos*, ab urbe nempè condita usq; ad optionem & creationem primi Ducis, *sub Tribunis*

bunis (primô in hâc Republ. Magiſtratu ,) *elapſo habet.*

CIIX.

Qvæ pueritia?

Eſt tempus, qvod, à primi Ducis creatione in Heraclia uſq; ad Reipubl. ſedem, in Rivo-alto firmatam, elapſum, circiter centum & decem annos continet. Hoc ſcilicet tempus pueritiam Reipubl. Ven. repræſentare qvodammodò *Craſſo* videtur : qvum qv. vacillanti greſſu & nutanti pede, modò Ducibus, modò Eqvitum Magiſtro clavum tenentibus, ſenſim pedetentimq; progrederetur, ut ad amplitudinem tandem & majeſtatem perveniret.

CIX.

Qvæ adoleſcentia?

Intervallum illud 353. annorum eſt : qvod inter Angelum Particiacum Ducem & Sebaſt. Zianum interjectum. Qvô qvidem tempore aliqvantò major autoritas Ducibus tributa, nunqvàm tamen ejuſmodi, ut regiam planè poteſtatem ſibi arrogarent.

CX.

Qvæ juventus?

Eſt tempus, qvod, à Sebaſtianô Zianô ad Martinum Georgium Ducem uſq; profectum, 131. annorum ſpatio comprehenditur : Intra hoc Ducum autoritas non ſemel imminuta, & certis legibus circumſcripta : ut â finibus regiæ poteſtatis qvàm longiſſimè abeſſet, eorumq; eligendorum ratio, qvi olim â populô non ſine maxi-

mâ rerum perturbatione, porrigenda manu, fundendôq; clamore creari solebant, variata fuit, eligendiq; facultas ad paucos translata.

CXI.

Quæ virilis ætas?

Illud ipsum tempus est, qvod, gravitate qvadam & prudentia qvàm maximè commendabile, ab Annô Christi MCCCIII. ad hunc usq; diem felicissimè procurrit. Intra hoc sanè tempus Decemvirûm Collegium atrocioribus puniendis sceleribus institutum, multiq; magistratus aut instituti, aut extincti.

CXII.

In ipsâ virili ætate qvid omnium gravissimè Rempubl. Venetam afflixit?

Fecit id, qvum jam ferè millesimum annum Resp. Ven. attigisset, Fœdus Cameracense, Cameraci Annô 1507. ictum: cui occasionem nimia Venetorum ex alienô incommodô sua commoda qværentium avaritia præbuerat. Pontifex nimirum in Faventiam tunc, Ariminum, Ravennam & Cerviam prætendebat: Imperator nomine Imperii Paduam sibi, Vicentiam, Veronam; nomine Domûs Austriacæ Forum Julii & Tarvisium tribuebat: Rex Galliæ Cremonam, Giaradaddam, Bresciam, Bergamum, & Cremam reposcebat: Rex Hispaniæ qvosdam Neapolitanos portus repetebat. *Conditiones* verò ipsius *fœderis*, qvas recenset *Gvicciardinus*

nus L. VIII. primariæ erant hæ: *ut Rex Galliæ belli initium faceret, Papa cum Hispanô se immisceret, &, qvia Imperator, cui circa Istriam cum Venetis fuerat concertatio, jam cum illis inducias pepigerat, ut Papa hunc in auxilium vocaret; ut porrò Papa Regem Hungariæ in suas partes pertraheret, cui proxima esset Dalmatia.* Tàm graviter itaq; omninò tùnc concussa res Venetorum: ut ultrò ditionibus suis in continenti cederent, & apud Imperatorem verbis Reipubl. suæ valde ignominiosis flexisq; genubus gratiam peterent. Sed forte fortunâ Tarvisium, sutore Duce in Venetorum potestatem se asseruerat: indeq; & ipsi è profundâ desperatione resuscitati primò Paduam, â Cæsare minus cautè munitam, occupabant, ibidemq; restitutionis felicia fundamenta jaciebant. *Duo* autem *potissimùm erant: qvæ Venetos subbevabant.* Unum erat *Imperatoris penuria.* Pecuniâ enim destitutus præclarissimas occasiones amittebat. Et licet Imperium primò aliqvid contribueret: tamen, qvum appareret, causam Austriacæ potiùs Domûs agi, sumptuum perfusionem continuare nolebat. Alterum levamen Venetorum erat *fœderis inconstantia.* Pontifex namq; videns, non esse è re suâ, si vel Imperator, vel Rex Galliæ nimiam potentiam in Italía acqvireret, Venetis magis magisq; favere incipiebat. Sic & pleriq; ex Italis Principibus facilè deprehendebant, actum esse de qviete Italiæ: si tàm potentes Domini suæ possessioni restituerentur. Atq; ita divisis

animis, crescentibus qvoq; inter confœderatos odiorum materiis, Veneti, præliis plerumq; inferiores, ipsô belli exitu superiores decesserunt.

CXIII.

Qvod & gravissimum deinceps fulmen Resp. Ven. sensit?

Sensit A. 1605. excommunicationis fulmen. Excommunicaverat enim Paulus V. P. R. gravissimô excommunicationis genere Venetam Rempubl. Occasio rixa erat inter Rempubl. Venetam & Ecclesiasticos: â qvorum partibus Pontifex stabat, Venetis interim leges suas ac jura majestatica allegantibus. Nec sopiri poterat hæc lis priùs, qvàm res, spretô excommunicationis fulmine, ad arma, qvæ contra Papam sumerentur, deveniret. Sumptis igitur armis utrinq; certatum: donec bellum hoc non sine parva Reipubl. Venetæ gloriâ pace, sed cum perpetuâ Jesuitarum proscriptione, terminareretur.

CXIV

Nostine tu mihi controversias heic definire, qvæ, ut inter Ecclesiast. ita inter Paulum V. & Remp. Ven. exortæ, post excommunicationis fulmen in ridiculum bellum desiere?

Qvæ Controversiæ inter Paulum V. & Rempubl. viguerint, inter alios *Hieron. Vendramenus*, Ecclesiæ Mauritianæ ap. Ven. Rector, A. 1607. in

in *Diſqviſit. Controverſ. ad Cardinal. Colleg. JCti Palatini in Reſponſis A. 1606. Ventura Vincentius*, JCtus Venetus, *ad Leonard. Donatum Ducem, A. 1606. Annibal Crantzius*, Philoſophus Dalmata, diſqvirunt. Summa autem, qvatuor potiſſimùm Membris comprehenſa, hæc eſt: (I.) *Annô 1337. 10. Calend. Jun. Veneti legem tulerunt: ne qvis inconſultis Patribus nova Monaſteria, Xenodochia, Templa ædificaret.* Eaq; lex A. 1603. ad omnes provincias Venetis ſubjectas extendebatur. (II.) *Annô 1333. ſancitum fuerat: ne Eccleſiaſticis bona immobilia legarentur, qvàm in decennium, qvô elapſo vendi jubebantur.* Anno 1536. ad annos duos reſtrictum; A. 1605. ad omnes ditiones ſubjectas extenſum, cautumq; ne id fieret inconſultô Senatu. (III.) *Patres à Parlea Ordinis Benedictini, in agrô Patavinô aliqvot prædia emphyteutica, è qvibus annuas penſiones acceperant, ſibi tribuebant, & dominium directum cum utili conjungere volebant: ſed Senatus Venetus A. 1602. concluſum edebat, id nunqvàm, imò ne hæredibus defunctis, fieri poſſe.* (IV.) *Duo Sacerdotes ſacrilegiis, homicidiis, ſcortationibus, adulteris, imô læſæ Majeſtatis crimine infames in carcerem, ſecundum leges puniendi, conjiciebantur.*

CXV.

Ecqvod decenniô pòſt Venetæ enatum Reipubl. bellum?

Bellum ei A. 1616. enatum Auſtriacum: in cu-

jus qvidem causâ ponendâ nimium sibi indulsisse *Hornius* videtur. Controversia enim non de limitibus, sed de re aliâ erat. Fovebat Ferdinandus, Archidux Austriæ, posteà Imperator hujus nominis II. dictus, Uschochios, piratarum genus qvoddam, qvod mare Adriaticum infestum reddebat. Sed Respubl. Veneta, cujus anima in mercaturâ consistit, ita ut Nobili non turpe sit mercimonia exercere, piratas tolerare non poterat. Accedebat & hoc: qvòd Ferdinandus â ditione Venetâ proscriptos in tutelam suam reciperet. Atq; ideò Veneti, se causam belli sufficientem habere rati, belli initium faciebant. Hispanô verò interveniente, qvi clanculum qvidem Cæsareas fovebat partes, aperte tamen neutrarum partium videri volebat, pax tandem circa Anni 1618. initium constituebatur: cujus conditiones alibi vix leges, nisi in *Mercuriô Gallo-Belg. Tomô VII. L. 4. p. 963. & 1003.*

CXVI.

Bellum Reipubl. Venetæ omnium novissimum qvod est?

Est bellum Turcicum: qvod Respubl. Veneta contra universam potentiam Ottomannicam, stupente Europâ, ac prudentiam & fortitudinem Venetorum simul admirante, *per integros XXIV. annos gessit:* posteaqvam Ibrahim Imp. Turcicus A. 1645. Insulam Candiam invaserat, totamq; ditioni suæ usq; ad unicam urbem Candiam adjecerat.

CXVII.

CXVII.

Et totidem feliciter jamjam emergens malis, qvas Respubl. Veneta didicet artes?

Artes Venetorum *Rohan Trutinæ Statuum Europe Disc.III.* ita numerat: ut *prima sit totius Italiæ saluti invigilare;* altera *observare Turcam;* tertia *movere alibi bella;* qvarta *impedire Papam;* qvinta *premere Hispanum.* Pacem tamen Resp. Ven. præcipuè colit, strictè qvidem Turcam, ob particulares qvosdam respectus, sibi addictum habens, eôq; nomine nullis parcens sumptibus. Credit enim sua interesse: si bella externa cieat, de ære suô illa foveat. Hoc verò commune habere Remp. Ven. cum omnibus hodiernis Rebuspubl. *ut acqviescat in præsenti statu, neq; potentiam suam longiùs extendat*, non temerè dixerim. Nam non solùm Batavi qvotidiè eò dirigunt consilia, ut amplificent suam potentiam; sed & de ipsis Venetis dicit *Cominæus L. II. Belli Neapol. Est omninò illis innata qvædam industria & cupiditas proferendi fines & amplificandi nuperius, &, nisi cohibeantur, erit tempus, qvô vicini omnes conditionem suam nimis serò deplorabunt. Qvod autem cupiditatem suam non exerant, videtur ipsis deesse occasio.*

CXIIX.

Sed qvæ domi interim ratio status servatur æqvè ac observatur?

Servatur & observantur in Republ. Ven. hæc

duo maximè: (1) ne populus velit Rempubl. mutatam: (2) ne populus eam mutare possit. Ideoq; datur ubiqvè opera, ut populus benignissimè habeatur, caveturq; sedulò, ne, si qvis Nobilis populum offenderit, impunè ferat. Sic enim impeditur populus: ne præsentē statū odio habeat. Cavetur porro: ne populus tributis agitetur. Hinc publica vectigalia potiùs usuris gravantur, qvàm ut nova tributa indicantur, qvæ populo sunt gravia. Omni modô juxta hæc pax conservatur: ne tempore belli, qvod tributa exigit, benevolentia populi perdatur. Omni modô item cavetur: ne Nobiles ex ærariô publico ditescant: qvia aliàs hoc populo gravissimum foret. Ne & populus Venetus nova moliatur, ab armis arcetur. Si autem geri â Republ. debet, miles conductitius peregrinus, non verò in tertiâ suâ lectus, adhibetur: qvia sibi â populô armatô maximè metunt Patres. Prætereà sedulò heic cavetur: ne ipsi Nobiles nova moliantur: Inq; hoc prudentia Veneta maximè versatur: ut, qvantum possit fieri, honoribus afficiantur Nobiles. His enim illi ipsi admoti â Republ. non alienô sunt animo. Et qvanqvam Urbs multitudine Magistratuum laboret: qvod *Bodinus* vitio Venetis vertit: illa tamen multitudo heic expedit. Expedit nempe in Rep. Ven. ut plurimi sint honorati. Etenim, si minor honoratorum multitudo foret, res omninò publica periclitaretur. Sic, ne Nobiles movere qvicqvam possint, peregrini belli Imperatores eliguntur ac conducuntur.

Nec

Nec possunt Nobiles Veneti alibi militare: siq; forte alibi militent, non admittuntur ad honores: ne, artibus imperatoriis adsveti, nova moliantur. Adhibentur tamen etiam in bellô, sed domesticô, Nobiles; qvi adstent Imperatoribus bellicis: vel, siqvi Nobilis Classi præficiendus, nonnisi senex præficitur. Senes enim non æqvè ambitiosi ac juvenes. Huc pertinet: qvod in Rep. Ven. nō conferatur pœnarum gravium vigor: sed potius & Nobiles, & populus mollius habentur, si non peccent contra pacem publicam.

CXIX.

Qvibus omninò verbis disjecta hæc & alia Reipublicæ Venetæ arcana comprehendi possunt?

Verbis comprehendi possunt, qvæ, optimê disserens, *nobis apud Casp. Ens Thes. Polit. Apostol. IV. Autor. Discurs. polit. de R. V. proponit.* Ita autem ille: *Prudenter Veneti Patres nil aliud spectant ac agunt, qvàm ut omnibus periculis maturè obviam eant, utq; in universô suô statu pacem, qvietem ac libertatem tueantur, eoq; omnes civium statim in ipsô ortu aut amicâ transactione, aut Decemviralis Collegii judicio componunt. Neq; porrò ullum ê Civium suorum seu Patritiorum ordine ad tantam dignitatem & potentiam evehi patiuntur, ut tyrannidem invadere aut Remp. opprimere possit; sed omnes mirabili justitiæ æqvalitate concordes inter se vivunt. Unde spes est: Remp. hanc suis legibus ac viribus, sed*

imprimis DEI ope subnixam incolumem statu-ram semper.

CXX.

Dum ita prudenter omnia agunt Patres Veneti, ecqvod plebi simulacrum politicum obtrudunt?

Insigni prudentiâ permittunt: ut in forô, ubi Ducis palatium positum, variî generis ludi singulis diebus exhibeantur, jam in illâ parte funambulone, jam in aliâ præstigiatore, jam in aliâ aliis hujus farinæ homuncionibus conspiciendis. Certè enim, cum plebs obliqvis artibus â Reipubl. administratione deterrenda sit, magnum in hoc momentum rei positum: si illa â curiosa status indagatione hôc pactô abducatur. Præprimis in Aristocratiâ id observari consultum, ut qvammaximè. Non enim solùm Monarchico statui Mæcenatis responsum Augusto datum, *expedit, Cæsar, plebem sic occupari*, sed & Aristocratico, ubi indies publici conventus instituuntur, qvemadmodum Venetiis fieri solet, convenit, ludis ac spectaculis (modò ne crebrius fiant, qvàm par est,) â cogitationibus publicis plebem avocare.

CXXI.

Qvô in omnem eventum genere se munitos illi præstant?

Qvum Patritios in omni Aristocratiâ armamentariô oporteat esse instruendos: id &, ipsa Aristocratici status ratione exigente, Pa-

te, *Patres Veneti in omnem eventum semper se instructissimô armamentariô munitos præstant.* In hoc sanè non tantùm arma, sed & naves ingentes magnâ celeritate præparari possunt. Sic enim Henricô III. Galliæ Rege, per Venetias iter aliqvando faciente, inter prandendum tota navis confecta legitur: qvâ & mare, paulò post discedens, enavigavit. Indies ibi 4000. operariorum in ædificandis navibus, velis, anchoris, armis conficiendis occupantur.

CXXII.

Armamentarium hoc Reipubl. Venetæ qvo peculiari venit nomine?

ARSENALE vocatur: qvasi *ars navalis:* qvia in eâ residet tota armorum fabrefactio. Non modò autem murorum ambitu idipsum circumvallatum est; sed Euripô, fossarum instar, undiqve circumdatum, insulæ speciem præ se ferens. Nihilqve totô in hoc genere aut pulchrius, aut instructius, aut ornatius, non dicam videri, sed ne mente qvidem & cogitatione comprehendi potest.

CXXIII.

In tantô apparatû bellicô qvid nihilominus Veneti Patres metuunt?

Metuunt sibi (1) *à populo,* qvi ad nullos honores majores admittitur: (2) *à suis:* ne scil. Nobilium qvis ita emineat, ut, populi favore ac amore acqvisitô, Rempubl. in *Monarchiam* convertat. Metuunt etiam: ne populus, se-

cundum leges minus honoratus, contra Nobiles insurgat, & ad se rapiat Rempublicam. Populus sanè opibus & numerô & viribus longè potior patritiis. Ideoqve, si conspiraret, & nollet amplius vivere plane remotus ab omnibus honoribus, *Democratia* facilè futura esset. Sic &, siqvis Nobilis populi sibi amorem conciliaret, facilè Resp. in *Monarchiam* abire posset. Ne tale qvid itaqve aut à populo, aut à Nobilibus fiat, studiosissimè pariter ac operosissimè â Patribus Ven. caveri, modò suprà docui.

CXXIV.

A qvibus extra pomœria sua Respublica Veneta sibi metuit?

Metuit extra se Turcam: metuit Papam: metuit Hispanum: nostrum Imperatorem metuit Austriacum. Plus autem qvàm ullum alium metuit Turcam: qvòd terrâ vinci non posse videatur, mariq; adeò potens sit: ut amissâ unâ classe facilè eam reparare & restituere possit. Nec minus & propterea timet Turcam Resp. Ven. qvia, si bellum gerere cogitur cum Turcâ, statim ingruit caritas frumenti. Namqve exportari id è Turcæ ditionibus, è qvibus pacis tempore magnâ copiâ adferri solet, belli tempore vetatur. Magnoperè proinde, qvod inter artes Venetorum polit. numerabam, Veneti student, pacem cum Turcâ hoste potentissimô colere, ita scil. sese gerentes, ut eum amicum habeant. Faciunt autem id magnis donariis ferendoqve Turcicas excursiones. Interim fortalitia

talitia ita sua muniunt: ut hostis haut facilè damnum inferre possit. Est & Venetis apprimè utilis Turcæ amicitia propter commercia, qvæ in ejus ditione exercent.

CXXV.

Hispanum cur non æq; malè metuit?

Etiamsi multùm is valeat in Italiâ: attamen, *qvoniam Resp. Ven. videt ipsum paci studere, scitq; civitates suas, qvas per Italiam in ditione suâ tenet, benè munitas esse: non æq; malè sibi ab Hispano atq; à Turcâ metuit:* Qvin potius ipsum pacem non infracturum, sperat. Qvod si verò ille qvietem publicam turbaret, Respubl. Ven. se solummodo defenderet, nec unius pugnæ aleæ fortunam exponeret. Speraret enim, eô modô se Hispano posse resistere: qvamvis nôrit, se ipsô viribus terrestribus inferiorem esse.

CXXVI.

Cur non æqvè malè Pontificem?

Non consultum hoc esse Romano Pontifici novit: si civibus suis insultaret, Principemq; externum exaltaret, hunc in opprimendis illis adjuturus.

CXXVII.

Cur non æq; malè Imperatorem nostrum?

Etiamsi occultus potius hostis qvàm amicus Reipubl. Ven. sit Imperator: *hunc tamen*

haut

haut ita malè timet ut Turcam. Scit enim longô eundem bellô sibi haut parem esse. Interim amicitiæ ipsius omnibus studet modis, ipsumq; nonnisi comiter semper habet.

CXXIIX.

Annon & Italiæ Principes Resp. Ven. habet, qvos timeat?

Ab Italiæ Principibus non sibi metuendum putat Resp. Veneta: qvod inter se divisi sint discordesq; indeq; nec soli satis potentes. Rempubl. igitur Venetam adversus vim Turcicam defenderent potiùs, qvàm Turcæ se ad exitium hujus jungerent: eò qvod norunt, in solâ Republ. Ven. antiqvum adhuc gloriæ nominisq; Italici radium splendere. Nec & facilè Italiæ Principes Pontifici R. se jungerent. Sciunt namqve, hunc illius potiùs partes amplexurum.

CXXIX.

Qvi de Rege Francorum illa sibi polliceri potest?

Auxilium potiùs expectare potest Resp. Veneta à Rege Galliæ, qvàm offensam: eô qvòd in Italiâ ei nullæ vires. Sed, si ipse illæ res in Italiâ turbare vellet, qvod fortaſſe nunqvàm tutò facere poterit, fœdere potiùs jungere sibi Venetos studeret, qvàm ut ipsos hostes experiretur.

CXXX.

CXXX.

Olim autem qvos infensissimos sibi habebat æmulos?

Venetæ Reipubl. potentiam iniqvis oculis aspiciebant Ao. 1207. Genuenses, indeq; & ipsi infensissimi animi studiô cum illa æmulari haud dubitabant. Maximè autem hoc fiebat ob progressus: qvos Veneti in Mari Orientali fecerant. Qvare qvum ex hôc infensissimô æmulandi studiô acerrima bella Genuensem inter & Venetam Remp. pro dominio maris ac mercatura orta essent, utraqve illo tempore primatum & in mari & in mercatura affectantes, non prius ea poterant componi, qvàm fatum Reipubl. Venetæ prævaleret. Genuenses enim post ingentem ad fossam Clodiam, qvam Ao. 1377. acceperant cladem, omni deinceps maris imperio exuti conqvieverunt tandem, soliqve mercaturæ ac lucro se dedere cœperunt. Cui & utiqve hodienum sunt dediti, potentiâ qvanqvam militari Venetis longè inferiores, opibus tamen & divitiis vel pares, vel etiam superiores.

CXXXI.

Qvæ hodiè verò claustra adversus unam & alteram vim habet externam?

Claustra Respubl. Ven. adversus Turcam mari *Corfu* seu *Corcyram ins.*; terra adversus Domum Austriacam *Novam Palmam* habet.

Corfu

Corfu clavis maris est Adriatici; Nova Palma clavis Fori Julii. Hæc duo scil. munimenta Rempubl. Venetam adversus vim externam terrâ mariq; defendunt.

CXXXII.

Qvem rerum gerendarum nervum habet?

Respubl. Venetorum percipit qvotannis ex omnibus terris, eidem subjectis, tempore pacis duos aureorum milliones: qvi qvidem ferè omnes in munitiones urbium, præsidiarios Castellorum, stipendia Magistratuum, &c. impenduntur. Neqve tamen eò minus potens opibus æstimanda Respubl. Veneta; qvum varios modos extra ordinem colligendi pecunias habeat, sine ullô tamen metu populi se oppositurí. *Habet* verò *præcipuos tres extra ordinem augendi ærarii modos. Primus* est *decimarum:* qvas tàm Patriciis qvàm plebejis ratione bonorum immobilium imponunt. Pari ratione & vectigalia aut protoria mercium omnium, qvæ à mercatoribus solvuntur, decimas has augent. *Alter modus,* ubi primus ad levandam Reipubl. necessitatem non sufficit, *hic est: Patricii aliqvot annis Magistratum gratis gerunt, præcipuosqve honores, qvi in benè meritos conferri solent, pretiô emunt.* Hi tamen nec tum iis conferuntur, qvi plurimum offerunt, sed respectus virtutis habetur, idqve ad tempus saltem fieri solet. *Tertius modus* est: *ut,* qvum gravis aliqva urgeat necessitas, *à privatis argentum mutuò acci-*

accipiant, vel illorum, qvi sponte non consentiunt, supellectilem vendant. Obstringit autem se fide data Respubl. intra certos annos, qvicqvid in hunc modum sumserit redditurам, usurasqve persoluturam: puta aut duo pro unoqvoqve centenariô, aut qvinqve pro eodem.

CXXXIII.

Qvas vires militares terrâ mariq; habet?

Bellicis magis instrumentis Respubl. Veneta instructa est, qvàm ulla in Europâ Respubl. Omnes enim ditiones suas munitissimas habet: habet militares copias exqvisitè armatas. Accedit: qvod in universô Venetorum territoriô circiter tres hominum milliones numerentur: in qvibus certè 3. aut 400000. bellô apti. In unâ urbe Venetâ, qvæ intra se 72. Insulas ferè contiguas habet, ac 70. Parochias cum 200. Templis aliis continet, ferè 300000. sunt habitantium. Exercitus itaqve Venetorum ex 35. aut 40. mille peditibus & 9000. circiter eqvitibus constare legitur: Pedestrem militiam *Cernide* vocant: præter qvam ultra 5. millia Bombardariorum, ex omnibus urbibus electorum parata habentur: qvorum studium in exercitiô commodè scopum feriendi semper consistit. Præcipuus verò eqvitatus est: qvem *magnum* vocant, continetqve 14. turmas. Neqve heic tacenda armamentaria omnium, qvæ in Europâ sunt, instructissima & pulcerrima. Reperies ibi indies ultra 1000. triremes, præter incre-

incredibilem tormentorum numerum: Atqve sic qvidem, si, missis terrestribus copiis, vires maritimas examinemus, nihil illis majus, nihil nauticâ pube instructius & animosius. Adeoqve nec ulla res Venetis ad Bellonam apta deest. Habent enim & ferri & chalybis fodinas plurimas: habent lignorum navibus aptorum abundantiam, operariorum peritissimorum freqventiam. Verbô: qvæcunqve natura & ars ad militiam destinârunt, omnia tenent Veneti. Unde mirum non est: qvòd una hæc Respubl. cum potentissimô Orientis Dominô Turcâ per tot annos feliciter gravissima bella gesserit, & non semel Victoriam obtinuerit.

CXXXIV.

Qvem scopum sibi propositum Respubl. habet Veneta?

Respubl. Veneta etiamsi *ad dominantium plerumq; administretur commodum,* qvia tamen prudenter res geruntur ibi, ita vivunt Cives, ut nullâ de re, nisi qvod honoribus priventur, qveri possint. Nam & *salus Populi* optimè qværi videtur.

CXXXV.

Qvam rationem fori observat?

Hanc rationem fori observare Rempub. Venetam, ex *Donatô Jannotiô* discimus: *ut tria in Civitate ferantur Concilia: qvæ singula XL. Patricios Viros complectuntur.* Ideoqve & *XLvi-*

ratus

ratus nominantur. Prioris qvidem Concilii nomen est *XLViratus Civilis novus:* qvi civilibus audiendis causis, sed externis tantùm, vacat. Nam id genus provocationis eò deferri solet: qvod à sententiis provincialium Magistratuum datur. Alter appellatur *XLViratus Civilis Vetus:* qvi civilibus causis urbanis operam impendit, Urbanorumqve Magistratuum sententias omnes, qvando provocatum fuerit ab ipsis, aut rescindit, aut sancit. Tertius est *Capitalis XLViratus:* qvippe qvi rei capitali unus est præfectus, urbanaqve & externa pariter cognoscit, non à provocatione modò liber, sed re planè integrâ, h. e. anteqvàm judicarit ullus magistratus.

CXXXVI.

Cæterùm, ubi jus dicitur Venetiis?

Jus Venetorum Judicum alii in *Forô Marcianô*, alii *Rivoaltinô* dicunt. Inter *Marcianos* sex sunt præcipua subsellia: qvæ *D. Marci Curiæ* appellantur. In his *Triumviri Syndici* sunt: qvorum munus est operam dare, ut judicia rectè atqve ordine sincerè fiant, cunctiq; Scribæ, Præcones, & alii in forô cùm Marcianô, tùm Rivoaltinô sua munera integrè atqve sine fraude exeqvantur. Præcipuè subjecti illis sunt, qvi, cùm litibus finem sollicitô animô procurare debeant, *Sollicitatores* & *Procuratores* dicuntur.

CXXXVII.

CXXXVII.

In qvot autem genera jus divisum ibidem habetur?

Bifariam, ut alibi, ita Venetiis, *jus divisum habetur: in cognitionem* scil. *Criminalium seu Capitalium*, & *in cognitionem civilium caussarum.* Qvocirca *duo* inter Magistratus urbanos *judicum* sunt *Genera. Alii* enim *forensibus causis præfecti sunt; alii criminalibus* seu *rerum capitalium judiciis præsunt.* Forensibus causis *Judices primæ instantiæ* & *Judices appellationis* præfecti sunt. Criminalibus verò, seu rerum capitalium judiciis, qvi præsunt, *alii* de gravioribus causis & insignioribus cognoscunt facinoribus, *Decemvirale* nempè *Consilium* & *XLvirale* illud *Concilium*; *alii* de minutioribus delictis ac maleficiis agunt, suntqve *Præfecti* partim *Noctis*, partim *Tribuum Capitæ*.

CXXXVIII.

Missis talibus & aliis, qvæ ad Politicum Reipubl. Venetæ statum pertinent, qvis qvæso in eâdem Republ. status obtinet Ecclesiasticus?

Reperiuntur in Republ. Venetorum præter *Christianos Romano-Cathol.* etiam *Græcæ Religioni addicti*: qvi in multis habitant Insulis, ipsiqve & Venetiis habent Ecclesiam. Judæorum qvoq; magna est copia in Venetorum ditione; qvi proprias habent Synagogas. Reliqvæ natio-

nationes, Turcæ nimirum, Persæ, Armenii aliiqve liberam mercaturam exercendi potestatem Venetiis habent; sed minimè publicum Religionis suæ exercitium ipsis permissum. Cæterùm qvi Imperium obtineant in Ecclesiâ, Venetæ ditionis sunt *IV. Archiepiscopi, de Spalatro, Zara, Corfu* & *Candia*. Caput verò supremum in rebus sacris *Patriarcha* est, in dignitatem hanc à Pontifice M. Eugenio A. C. 1354. evectus: qvem & *Patriarcham de Grado* appellitant.

CXXXIX.

Qvem Tutelarem deniqve sibi habet Respubl. Veneta?

Habet *Tutelarem* sibi *D. Marcum Evang.* cui & celeberrimum Templum consecrarunt Veneti, illius qvoq; Insignibus assumptis, *Leone* nempe *alato*, eidemqve publicis in locis freqventissimo elogio hoc destinato: *PAX TIBI MARCE EVANGELISTA.* Ab eodem & Veneti *peculiarem militiam* seu *Ordinem eqvestrem* instituerunt: cujus membra *Eqvitis S. Marci* vocant.

CAP. II.

De REPUBLICA GENUENSI.

EROTEMA I.

Qvænam Respubl. proximam à Venetâ locum affectat?

PRoximum, si non parem, *locum Respubl. Genuensis affectat:* idq; *Corsicæ* & *Liguriæ*, & *qvædam olim possessa Regna*, sed reclamante Duce Sabaudiæ, ac fortasse etiam aliis, facit. Sed & Belgii Fœderati Ordines litem ei de prærogativâ intendere dudum cœperunt.

II.

Respublica eadem qvem affectat Titulum?

Titulum REIPUBL. SERENISSIMÆ ob possessionem Regni Corsicæ affectat: qvem & Tit. Respublica Venetorum ratione trium Regnorum, Cypri, Candiæ & Dalmatiæ, assumsit.

III.

Urbs ipsa, à qvâ libera hæc Resp. discretivum sibi nomen habet, cujus est nominis?

Nominis est antiqvissimi. GENUA qvasi *JANUA* â primo Urbis autore *JANO* dicta. Ita namqvę

namq; *Fr. Petrarcha* in *Itinerar. Syr.* Veteribus *Januam* dictam illam fuisse testatur, vocatq; urbem hanc *imperiosam*: vocat & eandem *alteram Cotem*, qvæ Romanæ virtutis aciem longo exercitio multos olim annos exercuerit.

Cujus est situs?

In medio Liguriæ, provinciæ Italicæ, à Liguribus, qvorum perfidia ab antiqvissimis temporibus ad nostram usq; memoriam Proverbio fecit locum, ita dictæ, *sita est Genua*, *urbs partim montosa, partim plana, probeq; munita.* Indeq; & ipsa *Caput Liguriæ* commodè vocatur. verò, qvum maxima ex parte ad Genuenses pertineat, *Rivieradi Genova* hodiè dicitur.

V.

Qvanti splendoris?

Est tanti splendoris: ut peculiari elogiô Genua superaa dicatur. Platea siqvidem in illa est: cui nulla Europæarum par est: eò qvòd ædibus ac palariis affabrè constructis omnium adventantium animos in admirationem rapiat. Genuenses *Novam* vocat.

VI.

Qvantæ celebritatis?

Ut Genua olim tam *celebre* fuit *Liguriæ maritimæ emporium*, in magnô apud Romanos pretiô habitum, præsertim qvia Classium & copiarum Romanarum esset receptaculum: ita *hodieq; illustris urbs est, qvæq; interdum in Theatrum, Venetorum imperio æmula, prodire*

 audet,

audet, mox inter Gallorum & Hispanorum mutuas contentiones jactata, mox civilibus insuper furoribus vehementer concussa, tandem tamen securitatem, divitias & otium bello ac periculis antehabens, & Thesaurarium qvasi Europæ se exhibens. Rex namq; Hispaniæ nullis ferè aliis qvàm Genuensibus opes suas concredere cœpit: neq; qvicqvam aliud metuendum urbi est nisi ut suo lucro spolietur.

VII.

Qvantæ ditionis?

Extendit se Genuensium ditio ab Occidente versus Orientem, à Vintimille usq; ad Sarsane in longitudine 150000. pass. in latitudine 20000 interdum. Qvumq; in mediô sita sit urbs, *ditio*, qvæ inter eam & Sarsanem interjacet, *Orientalis*; & altera, qvæ inter urbem & Vintimille, *Occidentalis* vocatur. Tenet & Genua ditione suâ *Corsicam*, optimè munitam Insulam, qvæ plusqvam 100000. pass. in longitudine & 50000. in latitudine habet, in Climate V. posita, ipsaq; 12. ac 13. parallelos occupans.

IIX.

Qvibus mutationibus eadem urbs semper exposita fuit?

Varios habuit Dominos Genua, atq; sub iis varias & ipsa subiit mutationes. Romanis nempe, pòst Longobardis à Rotariô capta paruit. Imperante verò Carolo M. huic qvoq; subjecta fuit. Qvum verò urbem amplius tueri, inter

dissensiones Gvelforum cum Gibellinis, Spinolarum & Auriorum cum Fliscis & Grimaldis haut valerent Genuenses, potentissimorum libidini obtemperare coacti, multas calamitates domesticas pertulere.

IX.

Calamitates has domesticas qvô compendiô mihi enarrabis?

Audiendus est *Burgoldensis:* qvi *P. I. Discurs. ad Instr. Pac. è. L. XII. Thuani* domestica Genuæ facta optimè in compendium contraxit. *Genua præcipua Ligurum civitas â multô tempore intestinis dissidiis atq; factionibus discerpta fuit, ut tandem, qvum jugum domesticum amplius ferre neqviret, ad exterorum dominationem confugere cogeretur: sub qvibus tamen non multò meliùs habita. Admodùm potens olim fuit hæc Respubl multaq; in Asia & mari Ægæo tenuit. Sed tandem fato potentiæ rarò sempiternæ, Pisanorum bellis acerrimis labefactata, anno 1444. pristina libertas, excusso jugo Vice-Comitum recuperata, & populares muneribus publicis gerendis admoti: sed nec ita omnibus motibus aut factionibus præcludi via potuit, neq; effici, ut civitas non egeret exterorum imperio aut protectione. Ita primùm Carolum VI. & VII. Gallos, deinde Mediolanenses Duces experiri Principes coacti sunt. Tandem Ludovicus XII. ejecto Ludovico Sfortiâ, urbem iterum Coronæ vindicavit, arcemq; illi freni loco imposuit. Post hunc Octavius Fulgosius nomine Francisci Regis Rem-*

publ. gubernavit. Iterum Genua Francis erepta A. 1492. Nam Prosper Columna. nomine Caroli V. Genuenses ad deditionem coëgit. Hoc in statu res usq; ad annum 1528. permansit: donec à Fulgosio, copiis à Lautreco attributis, ad obseqvium cogeretur. Sed paulò post auspiciis Andr. Auriæ, cujus memoria in hac Republ. instar Patris colitur, libertati suæ est restituta.

X.

Anne verò omnimodâ semper libertate suâ gavisa fuit Genua?

Ita ferunt Itali, *post pulsos Italia Longobardos Genuam per 800. annos liberam fuisse, Reiq; publicæ jure usam.* Galli siqvidem superiori seculô, eâ brevi tantum tempore potiti, ab *Andr. Auria* (cujus laudes apud *Thuanum L.26.* & passim apud *Jovium* & *Guicciardinum* vide) iterum ejecti sunt. Is utiq;, qvum, à Franciscô Galliarum Rege ob rei maritimæ peritiam classi præfectus, annô 1527. egregiam victoriam adversus Carolum V. Imperatorem reportasset, nec debitam mercedem â Gallis obtinuisset, qvi non sine magnâ injuria ejus classi Barbigium præfecerant, ad Carolum V. defecit, &, ab eô patriæ libertatem nactus, nobiles ac populares, abolitis factionum nominibus, in unum velut corpus conjunxit.

XI.

Ecqvid tibi de diurnâ hâc, qvam jactant Itali, libertate videtur?

Eti-

Etiamsi JCti Itali unô ore atteſtentur, *Genuenſes liberos ſemper fuiſſe ab omni poteſtate Cæſaris, legesq́; potuiſſe condere, & habuiſſe omnia regalia ac majeſtatis jura, qvæ qvidem per Ducem ſuum exercuerint, indeq́; & ipſi ampliſsima jactitent* Privilegia: nihilominùs tamen *ad Imperiũ Genuã pertinere*, illuſtris *cauſſa Finarienſis* apud *LIMN. L. I. J. P. c. 7.* nos edocet. Citra controverſiam itaq; cuivis Monumentorum veterum paulò peritiori hoc ponendum, *Genuam Impp. Germ. legibus uſq́; ad Rudolphum I. paruiſſe.* Nec verò â Rudolphô conceſſam libertatem Genuenſibus eſſe, *CONRING. de Fin. Imp. Germ. c. 23.* demonſtrat. Qvantum enim Genua non multò pòſt Henricum Cæſ. coluerit, dignum eſt, qvod è *Conr. Vecerii Libro de Rebus geſt. Imp. illius Conringius d. l.* repetit. Et licet Genuenſes, *libertatem ſuãm à Rudolpho I. ſe emiſſe,* jactitent, *qvæ & à Gallo ipſis erepta, donec anno 1528. in libertatem ſe vindicarint, libertatis qvidem vindicta anno ſeqventi à Carolo V. qvum Genuæ eſſet, confirmata:* tantum tamen abeſt, ut per illam confirmationem libertatem omnimodam adepti ſint. Ita namq; Maximi. I. apud *Goldaſtum*: Die Stadt Genua gehöret dem Reich ohne Mittel zu. Et certè non potuiſſet Imp. Maximil. II. in Genuam animadvertere, aut proſcribere eam, niſi ſub Imperiali jurisdictione fuiſſet. Qvando verò olim liberæ Reipubl. nomen obtinuit, non aliô id ſenſu intelligendum eſſe non nemo Eruditorum putat, qvàm hôc? *qvod à ſervitute*

 Ducum,

Ducum, in qvam à Fr. Spinola conjecta erat, ejus rursus beneficiô se liberarit, proliχiùs id *Nicolao Machiavello Hist. Florent. L. V. p. 240. seqq.* referente.

XII.

Impetratâ jam vel potius confirmatâ à Carolô V. libertate, qvæ novæ iterum in urbe natæ ac datæ leguntur turbæ?

Ecce, qvum Genuenses libertatem, â Carolô V. confirmatam, auspiciis Auriæ jamjam impetrassent, Aurias verò ille diem suum obiisset, dissidere *Antiqvi* & *Novi* (sic enim vocabant *Nobiles* & *Populares*) cœperunt, infestisq; armis in ipsâ urbe pugnatum: donec pleriq; Nobiles urbe excederent, ut *Thuanus* prolixè *L. LXI.* demonstrat. Tandem verò, induciis pactis, in certos arbitros convenerunt, exules revocarunt, & nomina Nobilium Veterum ac Novorum hâc lege abrogarunt: ut *Rempubl. imposterum recturi pares & æqvales haberentur.*

XIII.

Qvæ itaq; regiminis ratio ab illô tempore in hunc usq; diem Genuæ obtinet?

Rempublicam tàm plebeji qvàm Nobiles regunt, ipseq; Dux promiscuè creatur è nobilitate, aut plebe in biennium: qvô exactô fit *Procurator Montis D. Georgii* cum annuâ 500. scutatorum

rum pensione. Ei porrò adjuncti habentur *IIX viri*, Optimatum suffragiis creati: qvi unà cum Duce Collegium faciunt: qvod vulgò *La Signoria* vocatur. Octo illi viri & ipsi binos saltem annos officio præsunt: nec ullam rem, qvæ ad communem spectat salutem, soli tractare possunt: sed omnia ad *Majus Consilium* referunt, bini senis mensibus eligi soliti, ipsiq; *Gubernatores* dicti.

XIV.

Eligendi ratio qva maximè tùnc valet?

Ita solet Gubernatores eligendi ratio fieri: *ut minus Consilium unà cum Senatu & Duce 28. è singulis familiis unum, eligant: cum Senatu & Duce qvandoq; XII. interdum XIV. Viros majori præponant Consilio*: cujus posteà suffragiis unus tantùm ex illorum numerô *ad hanc* assumitur dignitatem. Seqventi die idem modus in IIdô eligendo iterum observatur, postridie in IIItiô, & sic deinceps, donec IIXViri habeantur.

XV.

Exacto biennio qvi futuri demùm sunt Gubernatores illi?

Qvum effluxit biennium, *singuli horum Procuratorum Collegio annumerantur, inq; eo itidem per biennium manent: ita, ut in jam dicto Collegio semper IIX. reperiantur, qvi præcipuis Reipubl. negotiis præfuere.*

XVI.

Qvid tùnc præcipuè agunt?

Unà cum Duce & IIX. Gubernatoribus in Senatum veniunt: qvum de rebus gravioribus est consilium: exq; his duo cum Duce in publicô Palatio, sex verò reliqvi *domi* suæ habitant: sic ut tertiô qvovis mense illi, qvi cum Duce sunt, inter se permutentur.

XVII.

Ipsi verò Procuratores qvot generum sunt?

Sunt *duûm generum.* Alii qvippe *perpetui* sunt, qvi *Ducali* nempe *perfuncti* sunt *dignitate*: alii *temporarii*, qvi ad biennium tantùm hoc munus administrant, suntq; illi, qvi *Gubernatores* fuerunt.

XIIX.

Qvanta dignitas horum & autoritas?

Tanta utraq; est: ut sine Procuratorum consiliis vix alicujus momenti negotia peragi possint. Præsunt publicis negotiis, ut sunt civitatis reditus, & alia.

XIX.

Cui Magistratui Judicia commissa?

In *criminalibus Judiciis ut plurimum Doctor* aliqvis *Jctus exteræ nationis, qvi Potestas dicitur, stipendiô annuô conducitur.* Hic in Palatio proximus Duci sedet, deq; criminibus sceleri-

leribusq; fert judicium. Qvum verò pœnam capitis statuit, necessum habet Senatus consensum explorare. *Duo ei extranei JCti adjuncti sunt: qvorum unus maleficiorum, alter Fiscalis vocatur Judex.* Præter hos Potestas *Vicariū* habet: cuju est de civilibus causis qvoad executionem tantùm cognoscere. Nam qvod ad cognitionem caussarum civilium spectat, ecce ea Genuæ penes *Rotam* est.

XX.

ROTA qvid rei?

Est Collegium JCtorum extraneorum, seu qvinq; Doctorum, qvi secundo qvoq; anno à Genuensibus conducuntur: ut cognoscendis civilibus causis vacent, inq; Palatiô apud Ducem habitent. Ex Statutis verò & Jure civili Rom. lites dirimunt. Ad id nimirum in casibus omissis proq; Statutorum interpretatione Genuens. JCtos recurrere, *Arth. Duck de Autor. Jur. Civ. Rom. L. II. c. 3. §. 23.* nos edocet.

XXI.

Qvô & aliô Collegiô Genuates utuntur?

Utuntur illi Collegiô qvoq; VIIvirorum: qvi *Extraordinarii* vocantur, ac veluti Principis personam repræsentant, ipsi omninò in administrandâ Republ. occupati. Præcipuum horum munus est lites finire aut prolongare, pupillis Tutores dare, & de controversiis inter cognatos vel pauperes & divites ortis cogno-

ſcere: eſtq; hoc officium eorundem ſemeſtre, plurimum autoritatis habens.

XXII.

Annon præter hunc alium adhuc ſupremum Magiſtratum habent?

Apud eoſdem præterea *Magiſtratus eſt: in qvô ſunt Vviri, vulgò ſupremi Syndicatores dicti.* Ad horum autem officium ſpectat: ut tàm in Ducem, qvàm in Gubernatores ac cæteros omnes Magiſtratus, finitis ipſorum officiis, inqvirant, inq; reos malè adminiſtratæ Reipubl. animadvertant. Tanta itaq; Magiſtratus hujus eſt dignitas: *ut Genuates Patriæ ſuæ liberatorem Andr. Auriam hôc præcipuô honore honorandum exiſtimarint: dum ei primum inter Syndicantes conceſſerunt locum?*

XXIII.

Cenſorum officium Genuæ qvod eſt?

Eſt providere, ne inter ementes & vendentes aliosq;, qvi mercaturam aut artem aliqvam exercent, fraudes committantur. Habent autem & ipſa hujusmodi artificum ac Mercatorum Collegia ſuperiores qvoſdam, Conſules dictos: qvorum tanta autoritas: ut ſui ordines homines civitate ejicere, ad remos damnare, aliiſq; modis pro ratione delicti punire poſſint.

XXIV.

XXIV.

Qvos præter Censores ac Consules Genua habet?

Habet & suos Capitaneos, seu Tribunos numero XL. ex Nobilibus delectos, & singulis annis permutandos: qvi sub se contentos è populo habent: Sic ut in universum qvatuor millia efficiant. Atq; hi qvidem periculosis temporibus pro Republ. excubant & præsidium agunt. Estq; hoc nobilissimum munus A. 1147. institutum: cui & Respubl magnam suæ incolumitatis partem fert in acceptis.

XXV.

Qvos plures Magistratus alit?

Alit & Genua *Protectores, hosq; numerat IIX.* qvorum munus annuum est: ipsiq; supradicto Magistratui præsunt, annuorum potissimùm proventuum curam habentes. Aliud & *officium* Anno 1644. *S. Georgii* constitutum habetur: qvod hodieq; ab annô Institutionis nomen habet, *officiumq; XLIV. scil. anni*, vocatur. Sunt autem *IIX. Viri:* è qvibus bini qvoq; anno permutari solent: estq; horum officii illa colligere & administrare, qvæ è proventibus annuis residua sunt.

XXVI.

Qvis omnium tamen in totidem Reipubl. Genuens. Magistratibus supremus?

Supremus Magistratus in hac Republ. DUX est. Est autem Ducis apud Genuenses Titulus *nomen officii*, denotatq; *summum Caput* seu *Præsidem Senatûs*: qvi & Tit. gerit ac honores non alienos â dignitate tali. Publicas qvoq; ædes, Palatium dictas, inhabitat, stipatus insuper 500 Germ. Satellitibus: sed primis duobus ab initô Magistratu diebus tantùm ducalibus utitur vestibus & ornamentis. Totô verò reliqvô tempore deinceps privati in modum vestitur. Imperium deinde duos annos solum tenet: postmodum Reipubl. Procurator perpetuus futurus, & interjectô tempore, qvæ ad Senatum seu Consilium referenda, & ad deliberandum proponenda, ipse refert ac proponit: qvod nemini reliqvorum Senatorum licet.

XXVII.

DUX idem qvomodo eligitur?

Est modus eligendi Ducis Genuensis talis: *Ad diem III. Jan. menses convenit Senatus cum Consilio minore in certo loco, excluso tamen Duce, qvi, elapso Principatus sui termino, primo illius mensis die, in suam migrat domum, manetq; ibi privatus cum Tit. Reipubl. Procuratoris. Ergò Senatus cum minore Consilio eligit 28. Viros Nobiles, ex qvalibet tribu unum, qvi statim, ubi electi, vocantur ad Palatium, includuntur in locum separatum cum Senatoribus, qvi vel per ætatem, vel per contumaciam familiæ, sunt inhabiles ad capessendum Principatum. Hi rursus*

eligunt alios XIX. qvi unà cum ſuperioribus XXIIX. proponunt M Senatui, qvos ipſi dignos judicent Principali dignitate. Dignum autem eſt obſervatione: qvod fas non ſit, Senatui plures qvàm qvatuor proponere ſive nominare: qvodq; neceſſe ſit, ut in electione eorum duæ tertiæ partes ex 28. Viris, conſentiant cum illâ Senatûs parte, qvibuscum contulere conſilia, & eos qvatuor qvidem oportet omninò eſſe è Senatorum numero. Hoc facto Senatus uterq; convenit, & ibi proponuntur nomina qvatuor illorum, qvos Electores Principatu dignos judicarunt, mittunturq; ab univerſo Senatu calculi, & qvi vincit numero ſuffragiorum cæteros, è veſtigio ſalutatur Dux & Princeps Reipubl. Ita Gothofr. P. I. Archont. Coſm. & Philipp. Honor. in Deſcript. Polit. Genuat. *p* 616.

XXIIX.

Anne verò taliter conſtituto Genuenſium Duci ſumma qvædam poteſtas delata habetur?

Utut ſummus ſit in Republ. Genuenſium Dux, nec ſine eo ullum arduum negotium expediri poſſit: nec tamen ſummam habet poteſtatem in hac Republ. Nam non tantùm adjunctos ſibi IIX. Gubernatores habet, qvi cum ipſô imperantes unum conſtituant Collegium; ſed & res ad communem Reipubl. hujus utilitatem ſpectantes nonniſi Senatus Magnus tractare ſolet.

XXIX.

Magnus ille Senatus qvis est?

Est Optimatum totius Urbis, non ullo populari excluso, modò sit optimus, Consilium. Qvum enim Annô 1574. graves dissensiones inter Populum ac Nobilitatem subortæ essent, Maximilianus II. Imp. Philippus II. Rex Hisp. & Pontifex R. illas ita sopivere: ut, nominibus *Nobilium Veterum* ac *Novorum* h. e. cooptatorum & popularium, abrogatis, Rempubl. posthac utriq; recturi pares & æqvales haberentur. Penes hos itaq; summa Reipubl. est, ipsiqve, in certa Collegia divisi, Magnum Senatum constituunt.

XXX.

Qvam mihi jam nunc formam Reipubl. Genuensis heic dabis?

Non meô arbitrio heic qvicqvam decidam, sed judiciô stabo Politico, qvod de Republ. Genuensium fert *BODINUS L. VI. c. IV.* Est autem id tale: *Optimum Aristocratiæ genus est, in qvo Optimates ex virtute creantur, & ut qvisq; ex Optimatibus moritur, alius Optimatum suffragio creatur, ut ap. Genuenses. Nam si Senator Sanctioris Collegii XXV. Virorum occubuerit, is, qvi ordine & antiqvitate prior est in Senatu LX. Virorum, demortui locum occupat, ac vicissim antiqvissimus reliqvorum Optimatum Concilii CC. Virorum, migrat in Senatum XL. Virorum: tùm ex plebe unus suffragiis in CC. Concilium cooptatur: qvi aut dignitate præstet,*

aut

aut qvi nullâ sit vitæ turpitudine infamis. Id enim potissimum spectatur. Atq; hæc verißima est Aristocratia: qvæ optimos qvosq; ad imperium arcessere consvevit, sive tenues, sive locupletes, sive plebeji, sive Nobiles sint. Qvô fit: ut, qvum honorum ac imperii aditus interclusus sit nemini, præterqvam ei, qvi dignitatem suam ac decus aliqvâ turpitudine violarit, nullæ plebi cum Optimatibus de *honoribus & imperio contentiones existere poßint.* Prætereà *isto modo Legibus optimis ac Virtutibus erit in Republ. locus. Hoc item optimum: qvod in eâ Republ. censura sit* Pa*trum singulis annis: ne aut ii, qvi simulatione Virtutis ad honorem provecti sunt, diu latere poßint: aut qvi fiducia potestatis impotenter se gesserint, cum dedecore & infamia sempiternâ dejiciantur.* Hæc ille.

XXXI.

Qvis à Te scopus mihi dabitur, qvem eadem Respubl. sibi præfixum habeat?

Reverà ibi omnia ad utilitatem publicam administrantur. Qvum enim nemini honorum ac imperii aditus interclusus sit, nisi eis, qvi dignitatem suam ac decus aliqvâ turpitudine violarint, adeoq; omnes recturi Rempubl. pares & æqvales habeantur, non facilè alius qvispiam Rectoribus Reipubl. hujus Scopus propositus esse potest, qvàm *Salus publica.* Omninò tàm moderatum heic est regimen, ut & iis, qvi

qvi non regunt, ſed parent, nulla pars felicitatis deſit.

XXXII.

In qvâ parte tamen Genuenſes heic aberrant?

E feliciſſimô cambiorum ſuorum uſu ac fœnore, ingentes ſibi qværunt divitias: dum alii veram felicitatem civilem in ſolo virtutum exercitiô collocant ac conſtituunt.

XXXIII.

Ecqvod igitur vitium illis adhæret?

Avaritia, avaritia à multis Hiſtoricis ac Politicis in Genuenſibus notatur, eaq́ tanta, ut vix qviſqvam imperare illis velit. Certè enim Reges Galliæ, aliqvoties Genuæ Domini facti, mox illis qvaſi ſpontè nuntium remiſerunt. Sunt qvidem opes Genuenſium in Regis Hiſpan. manibus: qvem tamen crebris uſuris ita atterunt, ut præcipua Indiarum ac Hiſpaniarum vectigalia oppignorata habeant. Sed caſtigarunt aliqvoties Reges Hiſpaniæ nimiam hanc Genuenſium avaritiam: Annô nempe 1575. 1596. iterum Annô 1627.

XXXIV.

Qvi cæteri mores ſunt Genuenſium?

Superbi ſunt *eqvitesq́ boni*: qvamobrem Nobiles eqvos Neapolitanos & artem eqvitandi ſummoperè diligunt. *Fortes in maritimis, imbel-*

imbelles in terrestribus præliis esse dicuntur. Accusantur &, qvod *parum hospitales* sint, & beneficiorum memoriam facilè deponant, *philauti & reliqvis nationibus omnibus invidi* atqve *inimici.* *Admirabilem* tamen *prudentiam* Genuensium præ cæteris *Petrus Axen in Hist. Pacis Pyren.* vel propterea commendat: qvod difficillimis diutini belli temporibus unà cum Florentinis sic se gesserunt, ut neutra secuti arma, sine offensione amborum Regum benevolentiam retinuerint.

XXXV.

Qvæ illorum indoles?

Subtili sunt *ingeniô, inq; omnibus actionibus exprompto,* mercatui addictissimi: ex qvô se suasqve locupletare solent terras.

XXXVI.

Qvis habitus ac cultus corporis?

Sunt procerô & pulcrô corpore, paucô & parabili contenti victu, foris magnifici, domi verò parci. Nigrô habitu & Nobiles & vilioris conditionis homines incedunt. Habitus verò & ornamenta muliebria, qvibus domi sunt elegantes, à vulgari abhorrent usu.

XXXVII.

Sed perspectis talibus & aliis, qvæ natura fert & indoles gentis, qvam mihi Rationem Statûs Reipubl. Genuensis inde elicis?

Non aliam elicere possum RATIONEM STA-

STATUS, qvàm qvæ secundum tacitum Trajani Boccalini judicium in hôc consistit: ut (1) emolumentum libertatis suæ utilitati totius Italiæ connexum sit, utq; se liberam in omnibus profiteatur: (2) ut per familiarem cum Hispanis amicitiam nil unqvàm patiatur detrimenti; qvin potius cambiorū felicissimô usu ac fœnore Hispanum veluti cassibus implicet, qvò nonnisi ingens cum maximô Hispanorum damno lucrum ad se redundet. Adeoqve Genuenses sub ratione ac specie amicitiæ plus nocere possunt Hispanis, qvàm apertâ vi belli Belgæ.

XXXVIII.

Qvæ vires insuper Reipub. sunt Genuensis?

Qvod ad *vires præcipuas hujus Reipublicæ* spectat, *illæ consistunt cùm in magnô incolarum numerô, qvi armis gerendis apti sunt, tùm in Ducum tàm terrestris qvàm maritimæ militiæ præstantiâ:* qvos inter factis clarissimi Doria & Spinola. Continetur autem militia hujus Reipubl. exceptis peregrinis, sub decem militiæ Præfectis. Militia qvæ extraneis constat, 500. habet Helvetios, 300. Italos & 100. Corsos. Germani milites suæ nationis, ut & alii qvilibet, suæ militiæ, Præfectos habent. Tutiùs enim Genuenses securitatem suam viris, qvàm vallis credunt.

XXXIX.

Qvæ opes?

Pro certò habetur, *intra Genuam reperiri usq; ad 18. millia hominum*, qvi ex sericô materias conficiunt, præterqve & omnis monetæ permutationem mercatura magnam partem Reipubl. Gen. absolvit. Inde igitur ingentes privatorum reperiuntur opes, & Nobilitas magnos reditus è bonitate soli percipit, qvæ in districtu Mediolanensi & Neapolitanô reperitur. Fructus autem, qvi ibi in abundantiâ eximii habentur, sunt mala aurea, citrea, limones, & oleum.

XL.

Qvi Reditus?

Qvod ad Reditus Reipubl. hujus spectat: *ecce eorum qvidam tales sunt, ut semper & absolutè Dominium conseqvantur, qvidam extra ordinem colligantur.* Habet utiqve Respubl. Genuensis circiter tres myriadas librarum redituum annuorum: nec & unqvàm eidem ad sublevandas necessitates parandamqve pecuniam rationes desunt. Solent enim Magistratus à privatis etiam hominibus vel invitis, vel volentibus, sine ullô tamen illorum damnô, mutuò sumere. Creditoribus siqvidem graves usuras persolvunt: ne, qvi publicam rem privatis viribus & facultatibus sublevârunt, privata propter publicum patiantur incommoda. Ut verò ad erogandum in Rempubl. Cives redderentur promptiores, creditoribus Hypothecæ certæ, in Reditibus è fru-

men-

mentô aliisqve rebus vectigalibus, sunt assignatæ.

XLI.

Isti verò Reipubl. cum privatis hominibus contractus qvo nomine olim veniebant?

Dicebantur olim *Comperæ* sive *Cameræ*, additumqve hoc habebatur: ut, qvi centum libras mutuò Reipubl. dedisset, in hâc velut societate unum locum, qvi ducentas, duos teneret locos.

XLII.

Qvod peculiare nomen eidem Cameræ inditum?

Nomen à Divô Georgiô inditum fuit: ut diceretur Mons D. Georgii, ejusqve cura, qvibusdam Civibus committeretur, societas autem ipsa primùm à Republicâ, postmodùm à Pontificibus, Imperatoribus, & aliis Civitatum Dominis multa impetraret privilegia.

XLIII.

Qvæ in eâdem re hodie est ratio?

Multò securior & justior est ratio hodiè Georgianæ Cameræ. Etenim qvum hâc occasione aliqvot Dominia & territoria societati eidem acqvisita sint: ad horum faciliorem administrationem novæ Leges novæq; regulæ sunt conditæ.

XLIV.

XLIV.

Ejusdem rei respectu in qvot communitates Genuensium civitas commodè dividi potest?

Dividi non ineptè respectu Cameræ Georgianæ Civitas Genuensium in duas qvasi Communitates potest: in *Majorem* nempè, qvæ ab his, qvi in Palatio jus dicunt, gubernatur, atq; ferè integram comprehendit Civitatem, & in *minorem*, cui Georgianus Magistratus præest, atq; ad *Locatorios*, h. e. redituum participes, spectat. Illa qvidem multis semper mutationibus fuit obnoxia, & tyrannicum imperium interdum fuit experta; hæc verò libera semper, ad certosq; cives astricta, indeq; constans fuit.

XLV.

Qvod politicum de Republ. Genuens. Trajanus Boccalini inde format judicium?

Judicat in *Lydiô Lapide* Vir Magnus, & qvô parem ingeniô superior ætas vix vidit, *maximè felicem vel propterea Rempubl. Gen. esse: qvòd Nobiles & Cives divitiis atq; opibus affluentes habeat, qvodq; & hoc præter Reipubl. detrimentum illis optimè concedi qveat, ut Cambiis atq; fœnori dent operam: qvum nemo civium illorum sit, qvi non in conservationem suæ libertatis vel ultimum opum suarum obolum velit impendere.*

XLVI.

XLVI.

A qvibus vel maximè Libertati Genuensium imminet periculum?

Imminet hoc Genuensibus à Galliæ & Hispaniæ Regibus, à M. Duce Hetruriæ, à Sabaudo. Prætendit enim hodiè in Genuam & Corsicam Gallus, qvòd vel semel Genua in fidem se Caroli VI. Regis Gall. dederit, qvod & deinceps Ludovicus XII. & Franciscus I. Genuam sibi recuperarint, Corsiq; Anno 1563. ad Gallos defecerint: Hispanus verò Genuensibus ob Marchionatum Finalis, de qvò illi cum Hispanô controvertunt, suspectus est; M. Dux Hetruriæ ob urbem Sarezanam & Corsicam, Pisani olim juris; Sabaudus propter Savonam.

XLVII.

Qvis tandem Status Religionis in hâc est Respublicâ?

Imperium in Ecclesiis tenent Archiepiscopi. Obtinuit autem Archiepiscopatus, Genuæ erectus, ab Innocentiò II. Episcopatus Reipubl. hujus Anno 1178. per Alexandrum III. P. R. erecti habentur.

XLVIII.

Uberiorem itaq; Reipubl. Genuensis notitiam, eandemq; cùm politicam tùm historicam, unde haurire licet?

Haurire utraq; è diversis fontibus licet. Sunt omninò non minus Historici universales qvàm

qvàm particulares consulendi. Inq; his vel præcipuus UBERTUS FOLIETA occurrit *Librô de Republicâ Genuensi.* Scripsit & de *rebus gestis Genuensium* Anno 1579. Librum P. BIZARUS. Non ineleganter *V. Libris* Bellum descripsit, qvod inter Hispanos & Genuenses seculo suo gestum, JAC. BRACELLUS Gen. Vir eruditus. Prodierunt Haganoæ cum *Libris VI. Pontani de Bello Neapol. Anno* 1530. Claruit, ut dicit *Bodinus*, Anno 1496. & Liguriam qvoq; ac claros Genuenses descripsit. Scripsit & *Historiam Genuensem*, sed parum aptè, AUG. JUSTINIANUS, patri â Genuensis, Ordinis Prædicatorii, & Nebrensis in Corsicâ Episcopus: qvi sub Maximil. I. Imp. Italiam atqve adeò terrarum orbem implere nominis sui famâ cœpit. *Chronica Genuensium*, præter Historiam illam Longobardicam, qvæ vulgò *Legenda aurea* vel *Speculum Sanctorum* vocatur, reliqvit qvoq; nobis JACOBUS de VORAGINE, Ligurum oppidô oriundus. Claruit is Anno 1290. fuitq; Præsul Genuensium, ob crebras allegationes *Jacobus de Vorag.* dictus: *qvod esset veluti vorago Bibliorum.*

CAP.

CAP. III.

De

REPUBLICA LUCENSI.

EROTEMA I.

Respublica Lucensis unde nomen sibi habet?

NOmen habet à *LUCA*, *Etruriæ celebri urbe, coloniâ olim, anno nempe ante natum Christum 178. è Bononiensibus deductâ.* Rectè autem nomen accepit ab hâc Urbe. Ipsa namq; Caput Reipubl. est, agroq; fruitur longo 30. minutis, lato 25. sed montibus aspero, & è qvô vix annona in sex menses colligitur. Angustis autem licet includatur finibus: nihilo tamen minus maximè splendida, & opulenta Urbs est: eò qvòd serici & panni mercaturam exerceat. Est & urbs benè munita. Munitur propugnaculis XI. & vallô: cujus perimeter 3000. passuum: in qvô freqventes populi, gratissimæ propter umbram.

II.

Qvibus terminis eadem Respubl. clauditur?

Clauditur maximam partem per *Tusciam* sive *Etruriam*, per *Carfagnane*, & contingit versus mare *Principatum de Masse*, habetqve solum latus

latus de *Viareggio*, qvod ipsi mare versus pro portu est.

III.

Annon verò sub Imperiô nostrô urbs laudata aliqvandò fuit?

Fuit omninò Luca Urbs olim Imperialis. Ita enim Maximilianus apud *Goldastum* in Reichs-Händeln: *LUCA* gehöret dem Reiche zu. Qvid? qvòd & Carolus V. eam *Imperii civitatem* vocitet. Et licet ex eô tempore, qvo Vicarius Gallus eidem Urbi à Carolo IV. præfectus, provinciam demandatam, 25000. aureis acceptis, deseruisse apud *Leandrum Albertum in Descript. Italiæ* memoratur, sibi suæqve libertati relicta fuerit: tamen & ipsa haut illubenter *Urbs Imperii* hodienum audit. Nec vulgò etiam illa aliis solet Titulis usurpari: ideoqve & Carolum excepit, prout Dominum excipere par erat.

IV.

Ecqvid heic Lucenses obtendunt?

Obtendunt (1) *emptionem.* Se enim Libertatem à Rudolpho I. duodecim millibus nummûm auri datis, libertatem impetrâsse, tradunt. (2) *Clientelam* sive *Protectionem Hispanicam.* Hodiè enim sub protectione Hispani civitatem suam esse, ajunt.

V.

Num è geminô hôc velô, qvod libertati suæ illi obtendunt, omnimodam libertatem colligere licet?

Neqvaqvàm inde colligere licet, planè à superioritate Imperii exemptos Lucenses esse. Etenim licet multi, *Sigonii* autoritate nixi, emptionem illam ostendant: de cæterô tamen omni scriptarum tabularum fundamentô destituuntur. Licet & Luca hodie sub protectione sit Hispani: imperio tamen ne hilum qvidem decedit. Protectio siqvidem ut nullam jurisdictionem infert, ita neminem ab alterius jurisdictione eximere potest.

VI.

Qvô sensu igitur Respublica Lucensis dicitur Libera?

Libera Respublica Lucensis *dicitur, non aliô sensu, qvàm eô: qvòd,* Vicario Cardinale, à Carolô IV. post Castruccium datô, illoq; hoc munus deserente, *libertatem acceperit.*

VII.

Qvos olim qvidem Luca habuit Dominos?

Dominos habuit varios. Primò enim fuit sub *Dominiô Gothorum:* deinde paruit *Imperatoribus:* post hos *Phaseolis, Castrucciis, Spinolis, Scalanis, Florentinis,* postremò *Pisanis:* sed & *Carolus R. Bohem.* eam aliqvandò possedit, constituto ibi Præfecto Cardinale qvodam: eô nempe, qvi, acceptâ pecuniæ summâ, Urbem liberam fecit.

IIX.

A qvô sic dici meruit?

A Lucumone, Toscanorum Rege, Lucam volunt dici meruisse: prout & ipsa in Tusciâ sita habetur.

tur. *Sita est*, inqvit, *Strabo*, *non procul à montibus*, *qvi à Lunâ nomen habent.*

IX.

Sed qvam bonitatem soli circa se habet?

Qvanqvam non magnus soli circa Lucam sit tractus: id tamen *optimum est & fertilissimum.* Nec minùs & aër ibidem tàm purus est & salubris, ut rarò de contagiosis morbis ibi audias.

X.

Cujus indolis ac moris incolas habet?

Recentes Lucensium mores proximè ad veteres bonitate accedunt. Valde ingenuæ sunt indolis: humani sunt, modesti, affabiles, inq; negotiis suis liberi, ingeniô subtiles, pacati, prudentes, boniq; consilii. Peregrinis sunt æqvi, erga inimicos mites, libertatis conservandæ studiosissimi. In bellô gerendô sunt validi, in amore constantes: nec minus gratiam pulcritudinis qvàm fidem in fœminarum amore qværunt. Ex benefactis lætam præ se ferunt conscientiam: in conviviis aliisqve publicis congressibus se magnificos probant, intra privatos parietes modestos.

XI.

Qvâ Dialectô illi utuntur?

Dialectus Lucensium pro nitidissimâ purissimâqve inter Florentinos habetur. Nempe qvemad-

modum Lingva Hetrusca inter omnes Italicæ Lingvæ Dialectos optima: ita in Hetruriâ ipsâ nominatim Lucensium Dialectus pro elegantissima habetur. In loqvendo siqvidem non cantillant, ut reliqvi Hetrusci.

XII.

Qvibus studiis qvàm maximè delectantur?

Studia Lucensium præcipua sunt in Medicina & cognitione Juris. Humaniora verò parvi faciunt, Nobilium existimationi insigniter servientes, illosqve ut Dominos suos obnixè honore proseqventes.

XIII.

Qvæ opes sunt Lucensium?

Qvum Pluto illi potiùs, qvam Marti studia sua consecrarint, *plerumq́ opulenti sunt & divites.* Magnas autem opes sibi è florentissimâ mercaturâ acqvirunt: qvam propè per universum Christianum Orbem exercent. Celebris præcipuè Lucæ *serici* est *mercatura.* Magnam enim partem serici textu ac pannificiô cives aluntur.

XIV.

Qvæ vires?

Luca non pulcra tantùm, sed & munitissima urbs est trium in circuitu milliarium Ital. indeq́ & ipsa 24000 homines continet. Ne dicam: qvòd tota ditio populosior sit, qvàm ulla Italiæ regio. Numerantur autem absq; præsidiô urbicô 18. millia hominum, qvæ bello apta. In arma-

armamentario sunt 30000. sclop. 8000. lanceæ, 2000. thoraces ferr. & optima tormenta. Imò & portus benè muniti heic non desunt. Non desunt justa magno exercitui alimenta, qvæ è frumentô, siligine, fabis, farina, castaneis, &c. stomacho latranti parari possunt. Atqve hic qvidem rerum proventus tantus est: ut 7. annorum alimentum obsessis qvoqve præbere possit.

XV.

Qvæ Ratio Statûs?

Qvanqvam in perpetuô Ducis Hetruriæ metu versentur Lucenses: tam *prudenter* tamen & *tranqvillè vitam degunt*, ut illorum in tanta rerum humanarum confusione memoria qvasi periisse videatur.

XVI.

Qvæ verò regiminis ipsius ratio dudum obtinuit Lucæ?

Utut Imperatorem nostrum supremum suum Dominum agnoscant Lucenses, illumqve, ut legitimum suum defensorem, suspiciant: *Libera tamen est Respubl. ipsaq́ à solis per legem regitur Nobilibus, qvam Martini vocant.* Per hanc utiq; populus omni suâ autoritate excidit: adeò ut ex *populari Statu* factus sit *Aristocraticus.*

XVII.

Qvod fundamentum igitur Reipubl. est Lucensis?

Ut in omnibus Urbibus liberis, ita nec mi-

nus *Lucæ fundamentum totius Reipubl. Signoria est, seu Senatus.* Inde namqve omnes reliqvi Magiſtratus, qvi qvaſi membra illius Corporis ſunt, exſurgunt.

XIIX.

Qvot Signoriæ hujus Ordines?

Duo ſunt Ordines: Unus *Senatorum*, qvorum adminiſtratio annua: alter *Seniorum*, qvi numero IX. *Anziani* dicuntur, atqve, è Senatorum Collegio electi, *Excellentiſſimorum* titulo gaudent.

XIX.

Ipſum Collegium Senatorium qvomodo dividitur?

Dividitur in Collegium Majus & Minus. Majus illud Collegium è CXX. conſtat Viris: qvi totam Rempubl. adminiſtrant, indeqve & ipſi ſupremam autoritatem obtinent, negotia majoris momenti expedientes. *Minus Conſilium è XXXVI. Viris conſtat:* qvi commiſſo ſibi officio VIII. menſes præſunt. Atqve hæc duo Conſilia plerumqve bis in hebdomade convenire ſolent, Martis nimirum & Veneris diebus: qviq; abſens eſt, in multam incidit.

XX.

Qvi præterea magnæ ſunt in Republ. Luc. autoritatis?

Sunt ſex Cancellarii: qvi, ut Reipubl. negotia procurent, ab omnibus eliguntur Tribubus. Harum autem in urbe tres ſunt, *Sancti Pauli, San-*

cti Salvatoris, & S. Martini. In totidem siqvidem partes ipsá civitas dividitur.

XXI.

Nonne & Caput Reipubl. est Lucensi?

Omninò Ducem sibi habet Caput: qvi Lucensibus *Gonfaloniere* dicitur. Est autem propriè Gonfaloniere Latinis *Vexillifer, signifer,* à *confalone,* Latinis *vexillum, signum.* Impropriè *Titulus* est *summæ dignitatis. Gonfaloniere,* scribunt *Academici della Crusca in Vocabulariô,* Venetiis Anno 1623. edito, *si chiamaua in Firenze qvegli, chenella Republ. aneua il supremo Magistrato.*

XXII.

Qvos adjunctos sibi habet Gonfaloniere?

Anzianos adjunctos habet, h.e. *IX. Seniores: qvi tamen æq. ac Gonfalonierius mutantur: ubi rei cum illô per triennium præfuêre.* Atqve hôc qvidem tempore durante in Palatiô, uti vocant, Signoriæ sumptibus publicis vivunt, primiqve sunt inter Magistratus. Ex his tertiô qvôlibet Die unus eligitur *Commendatoris* Titulô: qvi intra triduum tàm Collegis qvàm Gonfalonierio præcipiendi potestatem habet. Nec tamen ille solus in rebus Urbicis decernere potest. Si supplices offerantur literæ, has qvidem Collegis tradit, Gonfalonierius verò ipsas Senatui exhibet.

XXIII.

Qvomodo ille fit?

Fit electione per sortem. Sic enim GOTHOFR. *Archontologiæ L. I. C. de Republ. Luc.* Der Gonfalonier wird auff diese Weise erwehlet. Auß iedem dritten Theil der Stadt wird einer / also zusammen drey / ernennet. Die heisset man Loser oder Wehler / die zehlen die Loß deren / so gewehlet werden / daß sie den Gonfalonier namhafft machen sollen. Der denn einer von den Besten und Würdigsten der Stadt ist. Indem aber diese Wahl geschicht / verbleiben die obigen Loser an einem besondern Ort / und zehlen die Loß / biß derselben gnug seyn. Es müssen aber 124. seyn. Und ist gnug / daß sie es wissen. Dürffens dem Rath nicht eben anzeigen. Damit aber bey den Losungen kein Betrug und Fälsch mit unterlauffe / sind allzeit zweene Münche bey ihnen / ein Prediger und Barfüsser. Es haben auch die Losunger Macht / den neuerwehlten Obrigkeiten mit zu bestimmen / wie lange sie an dem Ampte bleiben sollen / und geschicht das alles heimlich und verschwiegen.

XXIV.

Cæterùm qvos Officiales Respub. Lucensis habet?

Habet (1) Officium trium Secretariorum: qvod ipsum magni est momenti. Illis siqvidem difficillima Reipubl. negotia, & in qvibus summa Reipubl. salus posita, committuntur. Habet (2) *Senatum Colloqvii:* qvi ex XVIII. Civibus, à

Sena-

Senatu Magnô electis, constat. Horum Officium est cum Gonfalonieriô novemqve Senioribus, si ipsi aut non consentiant, aut dubitent, colloqvi, resqve tandem conjunctim Senatui M. proponere. Habet (3) *Officium VI. Virorum:* qvibus acceptorum & expensarum tabulæ sunt concreditæ. Unde & ipsi qvasi *Consiliarii Camerales* sunt, Camerario inter eos exeqvente, qvicqvid decretum habetur. Habet (4) *Officium provisionis* in Victualibus: qvod & ipsum suum habet *Cancellarium*. Habet (5) *Officium bonæ in Urbe custodiæ*, sex constans *Præpositis:* qvi tenentur omnia peregrinorum nomina ad Dominos referre. Habet (6) *Officium munitionis & excubiarum*, qvæ in aulâ sunt. Habet (7) *Officium commissionis*. Sunt autem sex Commissarii ad id constituti, ut populus in armis benè exerceatur. Habet (8) *Officium Montis Pietatis:* ubi pro stipendiis nummi à sex Administratoribus colliguntur. Sunt & deniq; *VIII. Magistri pro diversoriis:* qvi peregrinos in illis observant, horumq; nomina, ab hospitibus consignata, accipiunt.

XXV.

Qvæ ratio fori in hâc Republica?

Habetur, ut in aliis Italiæ Urbibus, ita & *Lucæ JUDICIUM ROTÆ, è tribus peregrinis Doctoribus Juris consistens.* Singulis sex mensibus hi alternari solent: ita qvidem, ut unus sit *Vicarius* sive *Podesta*, alter in *criminalibus*, tertius in *civilibus Judex.* Si Podesta capitis aliqvem

damnaverit, ſcriptam ſententiam ſuam Senatui offert: qvi eam aut rejicit, aut retinet.

XXVI.

Qvi reditus ejusdem ſunt Reipublicæ?

Reditus Reipublicæ Lucenſis centum & qvinqvaginta millia ſcutatorum putantur. Colligitur autem magna pars redituum ex vectigalibus mercium, imprimis panni & ſerici. Cenſus ex carnibus, bonis mobilibus, dotibus, conjugiis, ſummam qvoq; redituum valde auget. Frumento verò nullum imponitur tributum.

XXVII.

Reditibus augendis ecqvod officium Lucæ conſtitutum?

Conſtitutum ibidem Officium Abundantiæ habetur: ubi pro centenô qvintus illis numus datur, qvi ſuam ibi pecuniam depoſuerunt. Atqve hâc qvidem ratione mercatores Hollandi, Flandri, Angli, qvi mercatum frumenti aliarumq; rerum exercent, multas Reipubl. huic acqvirunt divitias: qvæ & frumentum aliis ſuppeditat, & furnos publicos præbet: in qvibus panis ſolùm coqvitur; qvum privatis furni non concedantur.

XXIIX.

A qvô ſibi non parùm metuit Luca?

Etiamſi ſatis munita ſit, neqve incolarum frequentia deſtituatur, *Hetruriæ tamen Ducis potentiam metuit: adverſus qvem parum, aliorum auxiliis deſtituta, valeret.* Sed qvum majorem

jorem ex eâ utilitatem Florentinus percipiat, dum libertate suâ gaudere permittit, hinc qvoqve nihil adversus eam molitur.

XXIX.

Qvæ vera metus hujus politici causa?

Vera causa hæc est: *qvia jus sibi M. Dux Hetr. in Lucam vendicat, qvæ Reipubl. Pisanæ olim, subjecta fuerit.* In perpetuo igitur metu Lucenses versantur: ne M. Dux vetera sua jura repetat: præcipuè ubi in medio Florentini Status sit, undiq; clausi, annonæ omniumq; rerum necessariarum indigi, qvas non aliunde, nisi à Magnô Duce, vel per ejus ditionem, acqvirere qveunt.

XXX.

In cujus verò Lucenses sunt clientelâ?

Etiamsi Lucensis Respubl. Tutelarem suum agnoscat Cæsarem: attamen, qvoniam ille remotus, in *Hispaniarum Regis clientelâ ipsa est hodiè.*

XXXI.

Suam tamen libertatem in hunc usq; diem qvomodo defendunt?

Non propriâ potentiâ, sed vicinorum æmulatione se suamq; defendunt libertatem: nihilominus tamen apud M. Ducem ita se habent, ut coturnix apud accipitrem.

XXXII.

Qvis tandem Religionis Status in Lucensium est Republicâ?

Soli Romano Pontifici Luca subest. Episcopus cruce utitur & pallio, ejus verò Canonici mitrâ ex serico albo, more Cardinalium.

CAP. IV.

de REPUBLICA GENEVENSI.

EROTEMA I.

Ipsane Geneva verè libera est civitas?

PRo liberâ se gerit, agitata qvamvis Sabaudi prætensionibus, qvas eô ipsô elidit: qvòd semper libera & Imperialis urbs fuerit. In cujus & rei memoriam *Aqvilam* adhuc pro insignibus usurpat. Atverò, qvum ab Imperiô per Helvetiam intersecta esset, se Regibus Galliæ in Patrocinium dedit, susceptaq; & ipsa primùm est ab Henricô III. Gall. R. Gallis id fœdus ad securitatem Regni sui utile existimantibus: qvòd fortalitium Clausuræ, qvà iter tutissimum & compendiosissimum auxiliaribus Helvetiis ab illâ parte venientibus patet, non aliter in potestate haberi possit, qvàm si Genevenses,

ses amici haberentur. Cæterùm ab antiqvô Urbem illam Imperii leges, non Gallicas, audivisse, non insignia tantùm urbis produnt, sed & ex perpetuô Imperii in eandem jure id luculenter patet. Multò plurima de hôc jure ex iis petere licet, qvæ è *L. CXXV Historiarum Thuani CONRINGIUS c. XXV. de Fin Imp.* excerpit, tandem & ipse graviter concludens: *saltem illô etiam tempore, qvô & Gallus clientelam urbis suscepit, & Sabaudus cum Genevensibus deinceps disceptavit, Genevam urbem non à Sabaudô, non à Gallô, non à suis Civibus habitam, tanqvàm extra Imperii limites esset posita.* Num verò unà cum aliis fœderatis Helvetiis ipsa hæc urbs per tabulas Pacis publicæ nuperiores conditionem mutaverit, adq; adeò *libertatem omnimodam*, non contradicente Imperiô, acqvisiverit, aliis de partium studiô non suspectis dijudicandum relinqvo.

II.

Qvalis & ipsa urbs est?

Antiqvissimam urbem Genevam esse, è Cæsaris L. I. de B. G. & ex antiqvissimis Romanis Inscriptionibus, qvæ in Basilicæ civilis conventus muro, portâ Rivæ, murô urbis, ac prope Horologium plateæ Molard, aliisq; adhuc locis cernuntur, *patet.*

III.

Ubi sita?

Extremum oppidum est Allobrogum, proximum Helvetiorum finibus ad lacum Lemanum, qvi à

Genevâ primariâ Urbe der Genffer See dicitur, *partim in editô colle jucundissimô, partim in planitie, qvâ lacus Rhodanum emittit, sita.* De situ hôc politicè *Thuanus L. 68.* sic scribit: *Geneva tanqvàm clavis & propugnaculũ non solùm Bernensis ditionis, sed & totius Helvetiorum civitatis, inter eos habetur, & liberum inter Regem & Helvetios aditum servat, id propter Clausuras dictum: qvibus is verè potitur, qvi Genevâ potitur.* Patet inde, & Regis Galliæ, & Helvetiorum *interesse* in conservatione Genevæ positum esse.

IV.

Qvâ bonitate soli & poli fruitur?

Solum circa urbem admodùm fertile est, ferens vina & varia frumentorum ac leguminum genera. Nec & hortorum cultura heic deest, labores exhaustos & sumptus impensos egregiè compensans. *Cœlum* ita *temperatum est*: ut neq; hyems æqvè rigida sit ac in Germaniâ, neq; æstas æqvè torrida ac in Provinciâ & Delphinatu. Qvid? qvod & aëre tàm purô ac salubri Geneva fruatur, ut raro pestem ibi grassantem videas.

V.

Qvâ amœnitate gaudet?

Gaudet amœnitate amœnitatum amœnissimâ: ita ut vix in totâ Europâ ulli hac in parte cedat loco. Etenim undiq, montibus satis remotis, qvasi coronam visui gratissimam præstantibus, cincta spectatur: Augent & amœnitatem ipsi

horti, campi, prata, lætaq; arva. Præcipuè magna amœnitas urbi accedit è contiguo pratô (*Le plain palais*) ambulatiunculis accommodatissimo: qvod tiliæ, operâ Henrici Ducis Rohani ad ludum mallei plantatæ, mirificè commendant.

VI.

Qvâ opulentiâ floret?

Ipsa urbs opulentiâ floret, qvæ sufficiat sibi. Nam multa adhuc in Galliâ, Sabaudiâ & Helvetiâ tenet. Ex multitudine qvoq; studiosorum, in Academiam confluentium, multos colligit sibi nummos. Incolæ & ipsi qvæstum è manuariis operis, serici aliarumq; materiarum confectione, faciunt. Nec parum lucri librorum impressorum confert copia. Mercatores porrò commoditate navigabilium fluminum in Galliam, Italiam, Burgundiam, merces evehunt, indeq; & satis amplas sibi divitias acqvirunt. Nobiles verò non è mercaturæ qvæstu, sed fundi vivunt: qvidam etiam pro usuris pecuniam elocant.

VII.

Qvibus potissimùm rebus longè lateq; superbit?

Qvæ Genevam potissimùm, qvantum ad exteriorem faciem, commendant, sunt (1) *amœnissima*, Curiæ contigua, *area*, unde subjectam planitiem, hortos & vineas circumjacentes mirâ cum voluptate oculorum spectare licet; (2) *magnificè extructa Curia*; (3) *Bibliotheca Co-*

ea Codicibus antiqvissimis referta: (4) *magnis impensis splendidissimè extructum Xenodochium.*

VIII.

Qvibus artificiis maximè clara?

Clara imprimis hæc urbs propter insignia horologia manuaria : qvæ non tantùm per universam Europam distrahuntur, sed & in Asiam, Constantinopolim, & aliorsum, imò in Persiam usq; mittuntur. *Sclopetos* etiam *minores* (*Pistolettas* hodiè vocamus) tàm artificiosè Genevenses conficiunt, ut omnes in admirationem rapiant.

IX.

Qvô morum genere instructos, qvaq; indole præditos cives habet?

Genevenses sunt hilares, sunt modesti, sunt & liberali bonoq; ingeniô præditi. Artibus, ad qvas animum applicant, se dant feliciter. Libertatis adeò studiosi sunt: ut nulla magis Orbis natio. Naturali gaudent integritate : qvæ tamen non obstat, qvò minus ad negotia prompti, agiles & offensoribus suis formidabiles sint. Et sanè generosa illorum integritas vel ex millenis periculis Rempubl. inconcussam asseruit. Præterea diligentiæ laudem & laborum patientiam aliis præripiunt : nec sibi invicem benè confidunt: qvin inter partes Bonorum ponunt, nemini tutò fidere. Asperis olim erant moribus & incultis : qvos tamen hodiè ad omnem componunt civilitatem, peregrinis & ipsis suam probantes humanitatem, cujuscunq; illi Religionis fuerint.

X. Urbs

X.

Urbs ipsa qvomodo dividitur?

Dividitur in *superiorem* & *inferiorem*. In illâ maximam partem Syndici & Consiliarii, Reipubl. concionatores, advocati, aliiq; literati, Bibliopolæ item habitant; in hâc mercatores & artifices, v. g. aurifabri, pannifices, &c.

XI.

Anne verò territorium sibi sufficiens possidet?

Possidet Territorium, aliqvot præfecturas continens, non unitum qvidem atq; contiguum, sed ipsum non solùm in Bernensi vicinô districtu & terrâ Regia Gavensi de Gex, verùm etiam in Sabaudiâ hinc inde dispersum. Unde & non rarò incommoda â Sabaudo urbs hæc sustinet. Jurisdictioni autem provinciali qvi præest nomine civitatis, *Chastelain*, *Castellanus*, (Land-Vogt) appellatur.

XII.

Qvanta qvidem Geneva pollet potentia?

Omnia loca extùs vergentia, templa omnesq; turres rotundæ tormentis bellicis instructæ sunt. Adhæc armamentarium omni armorum genere instructissimum habet. Privatas qvoq; ædes armis munitas reperies. In solâ urbe 4000. ad decernendum facilè est reperire. Nec insolens ipsis fuit exiguâ manu magnam vim hostium propulsasse. Qvamvis igitur cum Genuensibus, Bernensibus, Tigurinis potentiâ certare

tare haut qveant: libertatem tamen eandem, qvam isti tenent. Absit enim, potentiam inde æstimemus, qvàm multis qvis imperet, sed qvàm liberè.

XIII.

Qvid & foris virium ad libertatem suam defendendam habet?

Præstant extrinsecùs civitatem hanc validam ac tutam: (1) *mutua potentissimorum vicinorum æmulatio:* (2) *tutela & patrocinium Regis Galliæ:* (3) *arctius defensivum, cum Tigurinis & Bernensibus contractum fœdus.*

XIV.

Hoc ipsum defensivum fœdus qvando initum?

Initum id diverso cum diversis habetur tempore. Genevenses namq; & Bernenses fœdus percusserunt, jusq; civitatis mutuum introduxerunt *Anno 1558.* Cum Tigurinis verò Genevensis Respubl. insigni gaudiô, singulariq; solemnitate fœdus & amicitiam iniit *Anno 1584.*

XV.

Cur initum?

Initum cum utrisq;, Bernensibus nempe & Tigurinis, *firmissimum fœdus ob totidem hostiles Sabaudi invasiones:* qvas ab Annô 1366. usq; ad Annum 1671. mox vi apertâ, mox fraude ac dolô, semper irritô licet conatu, tentavit.

XVI.

XVI.

Sed qvoto Christi anno, & ad qvorum instantiam, Geneva in tutelam à Gallô recepta?

Factum id à Rege Galliæ Henrico III. ad instantiam (nomine omnium Cantonum) Bernensium ac Solodurensium Annô 1579. Remonstraverant enim hi ipsi Regi incommoda; si Geneva in manus exteri valde potentis perveniret. Fuit autem negotium hoc Soloduri per Legatum Regis, & qvidem sub conditione reciprocâ, conclusum, ac Genevenses deinceps Regi transitum per urbem concesserunt: qvi & ipse Helvetiis certam pecuniæ summam dedit: ut in casu necessitatis succurrerent.

XVII.

Annon multum libertati urbis per fœdus hoc decessit, ipsumq; & subjectionem aliqvam importavit?

Qvamvis Genevenses hôc pactô fœdus inæqvale cum Rege Galliæ inierint: nihilominus tamen Geneva separatam Rempubl. adeoq; liberam retinuit: qvale fœdus etiam Genuenses cum Hisp. Rege sanxere. Neq; enim reverentia talis, qvæ ex fœdere superiori debetur, subjectionem aliqvam importat: ut inter alia *H. Grotius L. I. de J. B. & P. c. 3. §. 21.* docet, responsum huc Proculi trahes: *liberum* scil. *esse populum, qvi nullius alterius potestati subjectus, etiamsi in fœdere comprehensum, ut is populus comiter alterius populi*

puli majestatem conservaret. Atq; *hoc qvidem adjici in fœdere*, Proculus apud Grot. addit, *ut intelligatur, alterum populum superiorem esse; non ut intelligatur, alterum non esse liberum.* Rectè *Andronicus Rhodius* post Aristot. *amicitiæ inter dispares hoc*, ait, *proprium, ut potentiori plus honoris, infirmiori plus auxilii deferatur. Sicut igitur, verbis Grotianis, patrocinium privatum non tollit libertatem personalem, ita patrocinium publicum non tollit libertatem civilem, qvæ sine summô imperio intelligi neqvit. Isti* enim *clientes*, ait ὁ πάνυ *ZIGLERUS Not. & Animadv. subitan. ad L. I. Grot. c. 3. p. 156. se suaq; alterius protectioni tantùm & tutelæ committunt, non propterea libertatem amittunt aut potestatem propriam. Nec proinde sub protectione positi protegentis subditi dicuntur.* Et qvamvis sæpissimè ejusmodi fœdera in veram subjectionem partis infirmioris desinant: tantum tamen abest, ut qvicqvam pristinæ libertatis amiserint Genevenses, ut ex asse eandem potiùs sertam tectam, ingratiis licet Sabaudi, hodieq; teneant.

XIIX.

Sarta proinde tectaq; in hunc usq; diem stante libertate Genevensi, ecqvô regimine politicô Geneva per omnia utitur?

Utitur regimine XXV. Senatorum: qvorum Capita IV. sunt Syndici, sive Consules Præsides. Constant autem hi XXV. Senatores è tribus potissi-

potissimùm, vel qvatuor solùm Familiis: qvi tamen Genevæ nati civiumq; filii esse debent. Atq; sic qvidem ipsi XXV. Senatores sunt: qvi IIX. Syndicos singulis annis eligunt, qvatuor nempe *veteres*, & qvatuor *noves*. Octoviros hos publicæ administrationis Candidatos, si idonei fuerint in secretiori Consilio habiti, ultimô Veneris cujuslibet anni die coram Ducentumviris, sine præjudiciô tamen libertatis illorum, sistuntur: ut vel confirmentur, vel rejiciantur. Proximâ novi Anni die Domin. populo repræsentantur, ut ex illis IV. eligant: qvi electi se juramentô obligant: qvod Religionem, libertatem, Reipubl. leges, justitiam conservare velint: dein à IV. illis, qvi officio discedunt, baculos Syndicatûs nigros recipiunt, qvos ortô tumultu ferre solent, ut & inferendis judiciis, qvum ad capitale supplicium nonnulli damnantur. Si ex 25. numerô qvidam desunt, duo eliguntur: è qvibus Ducentumviri unum eligunt. Illi 25. numerô duos alios nominant, qvi *Locumtenentis* officia obeant.

XIX.

In hôc ipso regimine qvi primarius est Magistratus?

Primarius Magistratus IV. sunt Syndici. Per hos siqvidem politica Reipubl. Genevensis administratio dirigitur, eosdemq; & ipsum *Concilium XXV. Virorum* seqvitur: qvod excipit *Consilium LX. Virorum*. Idq; demùm post se *Magnum Consilium* habet: qvod Ducentumvirorum est.

XX.

XX.

Ecqvod sanctius est Consilium?

Consilium sanctius seu secretius in Republ. Genevensi est XXV. Virorum: qvippe qvi cum perpetuâ potestate totius Reipubl. arcana tractant.

XXI.

Ecqvod Consilium Magnum?

Est id, qvod per XXV. Viros eligitur, constans è CC. Civibus, qvi de causis Reipubl. cognoscunt. Tantùm igitur valet hoc Collegium, *Collegium* nempe *Ducentumvirorum*, ut ad mortem damnatis vitæ gratiam præstare possit.

XXII.

Anne & aliud adhuc Consilium in Republ. est Genevensi?

Est Generale illud Consilium, ex omnibus patribus familias constans. Hi omnes cives sunt ad eligendos Syndicos aliosq; Justitiæ ministros vocati.

XXIII.

Cæterùm qvis supremus in hac est Republica?

Primas in Republ. Genev. primus tenet Syndicus, le Premier dictus: utpotè cui omnia Reipubl. negotia decernenda committuntur.

XXIV.

Qvæ cæterorum Syndicorum sunt negotia?

Alteri Syndico Rationes commissæ sunt: qvæ ex

ex publicis reditibus, vectigalibus, &c. veniunt *Tertius* præsens adest Xenodochii conventui: qvi singulis habetur hebdomadibus. *Qvarto* negotium solvendi stipendia miltibus commissum.

XXV.

Itane verò soli illi qvatuor Syndici constituunt Magistratum primarium?

Est & præter eos *primarius Genevæ Magistratus Locumtenens*, qvintus nempe è primaria dignitate, ipseq; liberè cum duobus Assessoribus â Consiliô Magnô electus.

XXVI.

Locumtenentis hujus ecqvod est officium?

Officium hujus est alternis vicibus justitiam administrare: suntq; ipsi adjuncti 6 numerô Assessores, qvos *Auditeurs* vocant, munere triennali fungentes. Adsunt & *duo Secretarii*, nec non *12. Officiarii*, portantes baculos. Singulis autem septimanis per tres dies â Locumtenente Genevæ jus dicitur, diebus nempe Lunæ Mercurii ac Veneris, & horis qvidem pomeridianis. Singulis porrò diebus litigantium querelas ille exaudit, circumstantias & merita causarum expendit, &c. ne qvidem unô die, sine Syndici alicujus veniâ, à tribunali seu Curiâ forensi absens.

XXVII.

XXVII

Qvis sextus in Republ. Gen. est locô?

Est locô, non tamen ordine, sextus Thesauro Præfectus: eò qvod officium ejus magnæ sit dignationis. Is namq; omnibus Officiorum Præfectis, milite exceptô, stipendia solvit.

XXIIX.

Qvos insuper Constitutos sibi Consilium sanctius habet?

Habet constitutos duos Secretarios: qvorum qvidem officium certô tempore non est circumscriptum. Singulis tamen annis, anteqvàm eligantur qvatuor Syndici, in Consiliô XXV. deliberatur, an continuare illud officium debeant, nec ne? Qvod si mutatio placeat, alii duo designantur, ac Ducentûmviris præsentatur, unô tamen semper in officiô relictô: cui in casu mutationis novus ad latus qvasi ponatur.

XXIX.

Qvem & alium constitutum habet?

Constitutum qvoq; Procuratorem Generalem, sive *Tribunum plebis, habet, qvi jura populi curet.* Est autem is è CCVirorum Collegiô, singulisqve trienniis mutari solet, electione eôdem modô, qvô Thesaurarii, peragi solitâ.

XXX.

Qvi cæteri Officiales Reipubl. sunt Genevensis?

Est primarius Nuncius Magistratus, tribus & ipse tantùm annis durans : sunt Ædiles, Militiæ Præfecti, Coloniæ Allobrogum Capitanei, propugnaculorum Gubernatores, Machinarum Magistri, Custodes portarum &c.

XXXI.

Tàm amplo autem, perq; totam urbem diffuso Magistratui qvi sunt adjuncti?

Adjuncti sunt Censores morum, iiq; numero X. Decemviri & ipsi inde dicti : qvorum qvidem qvatuor è Senatu LXvirorum, & sex è Senatu CC. Virorum. Peculiare autem illi Collegium constituunt, qvod *Consistorium* appellatur, ibiq; & vitia, scelera, scandalaqve data coërcentur, lynceis oculis in luxum, officinas, fornicatores, adulteros, maledicos, &c. directis.

XXXII.

Qvam formam mihi jamnunc Reipubl. Genevensis dabis?

Credunt nonnulli Genevam *purâ & simplici formâ esse informatam* : sed, si paulò penitiùs administrationem Reipubl. Genevensis expendamus, omninò *mixturam* deprehendimus. Ex *Aristocratiâ* nempe & *Politia statum Reipubl. Genevensis mistum esse*, cognoscimus. *Aristocratiam* utiq; Respubl. Genevensis in eô refert: qvod Syndici & Consiliarii, seu Senatores, juxta virtutem creentur. Et qvamprimùm

mùm aliqvis ex Optimatibus moritur, alius Optimatum suffragiô creatur, modò domicilium originis suæ habeat. Nam si Senator sanctioris Consilii occubuerit, is è Senatu LX. vel CC. Virorum indifferenter, nullâ habitâ prioritatis ratione, substituendus eligitur. Deniq; è plebe Senatus suffragiis in CC. Virorum Collegium cooptatur: qvi aut virtute, aut dignitate præstet; aut certè, qvi nullâ vitæ turpitudine sit infamis. Unde fit, ut, qvum honorum ac Imperii aditus nemini interclusus, præterqvam ei, qvi dignitatem ac decus turpitudine aliqvâ violavit, nullæ plebi cum Optimatibus de honoribus contentiones existere qvæant. *Popularem* præterea *statum*, seu *Democratiam*, Genevensis Resp. præ se fert: qvòd populus jubendæ legis, ac majorum magistratuum creandorum, jus sibi reservavit. Creat enim non tantùm *IV. Syndicos Præsides* (qvorum Præsidiatus est annuus) sed & porrò singulis annis mense Novembri novum primæ Instantiæ Præsidem, qvem *Lieutenant* vocant, itemqve novos Assessores duos, qvos *Auditeurs* appellant, eligit. Eligit qvoqve Tribunum plebis: qvi *Procureur General* dicitur: cujus dignitas trienniô regulariter circumscripta ac definita. Deniq; populus jus sibi pacis belliq; reservavit. Ne dicam: qvòd Senatus CC. Virorum totam Rempubl. repræsentet.

XXXIII.

Qvas Rationes Statûs subjicies?

Qvan-

Qvantum ex Historiis & Actis publicis constat, *præcipuæ Rationes Statûs Gen.* sunt hæ: ut (1) *duo Consilia, sanctius illud XXV.* & *Magnum CCVirorum in æqvabili harmoniâ ac perpetuâ concordiâ unanimiter maneant:* ut (2) *Regis Galliæ Patroni amicitia ac benevolentia semel obtenta omnibus modis & qvasi examussim conservetur:* ut (3) *fœdus cum Bernensibus ac Tigurinis initum, ratum semper habeatur:* ut (4) *pax S. Juliana Annô 1603. inter* Sabaudum *&* Civitatem *conclusa, stet illæsa:* ut (5) *pax politica cum Sabaudo colatur:* ut (6) *plebs in officiô sollicitè contineatur.*

XXXIV.

Eho verò qvam rationem fori mihi cognoscendam heic das?

Jus per triduum Locumtenens dicit. Si qvis verò in primâ instantiâ per sententiam læsus fuerit, in secundâ coram unô Syndicô, duobus Consil. & IV. aliis (sive è numerô LX. seu CCVirorum illi sint) *gravamina sua exponere & ulterius urgere potest.* Provocatoriam autem jurisdictionem ibidem loci, ubi Locumtenens jus dicere solet, exercent, & qvidem I. die Martis singulorum Mensium, instantiaq; hæc intra XIV. dies â tempore recepti processus terminari debet. Et hæc *prima appellatio.* Qvodsi qvoq; heic alterutra pars gravetur, *suprema appellatio* ad secretius Consilium dirigitur, ipsaq; gravamina intra trimestre spatium expenduntur ibi & dijudicantur.

XXXV.

Qvi forensis ibidem processus observatur?

Advocati in Genev. Republ. tantùm Judici factum cum omnibus circumstantiis exponere, ipsiq; inutilibus juris obligationibus abstinere tenentur. Jus autem, qvod ex factô oritur, judices scire debent.

XXXVI.

In criminalibus qvomodo proceditur?

Si Syndici, aut Consilium, *criminis reum in carcerem conjiciunt, intra 24. hor. spatium coram Locumtenente de objectis maleficiis respondere tenetur: â qvô deinceps ulterior cognitio instituitur.* Qvando delinqvens per testes aut prægnantia judicia est convictus, totus processus sanctiori Consilio offertur: qvô semper præsente tortura peragitur. Qvod si qvis ad mortē in secretiori Consiliô condemnatus, isq; delicti gratiam implorare velit, supplex ad CC Viros dirigitur libellus. Consilium hoc qvando vel gratiam fecit, vel pœnam mitigavit, vel sententiam sanctioris Consilii confirmavit, ante Curiam in peculiari justitiæ scamnô, peripetasmate ornatô, consident IV. Consules-Præsides, & Secretarius Consilii crimina, de qvibus reus convictus, publicè populo prælegit: qvô factô, Sacris Bibliis apertis & SS. Triados nomine recitatô, condemnatoria prælegitur sententia: qvam Carnifex in planô

planô palatiô, præsentibus & eqvo insidentibus Auditoribus, executioni mandat.

XXXVII.

Post talia & alia qvomodo Res Ecclesiastica Genevæ se habent?

In manu sunt Magistratus inclutæ hujus Reipubl. qvi & ipse nullam aliam, qvàm Reformatam Religionem in Urbe locisq; jurisdictioni suæ subjectis teneri æqvè ac doceri patitur. Sic itaq; Reformatæ Relig. omnes Genevenses addicti sunt: qvam ibidem *Joh. Calvinus*, Novioduni Annô 1509. oriundus, latè dispersit. Genevâ autem excedere jussus, Argentinam tandem venit, negotiô ipsi cum *Michaële Serveto*, blasphemô divinitatis Christi hoste, intercedente.

XXXIIX.

Olim qvomodo sese habebant?

Olim, durante adhuc in urbe Pap. imperio; *Episcopus ferè solus res Ecclesiasticas in suâ habebat manu.* Qvamvis verò ille etiamnum se Episcopum & Principem Genevensem dicat: in rei tamen veritate Genevensem Ecclesiam non ampliùs regit, sed eodem titulô sine potestare utitur, salvo interim suo civitati jure. Hodiè siqvidem, postqvàm Genevenses divortiũ â Papiseqvis fecerunt, Ecclesiæ constitutio est penes Magistratum.

XXXIX.

Qvomodo res se habet Scholastica?

Academiâ Genevæ satis celebris sumptibus publicis alitur : ad qvam è remotissimis Orbis partibus Studiosi freqventissimi confluunt. *Celebratur* & *singulis annis, Mense Majo, dies festus (les promotions* vocatur) *ubi præmiis nummariis, ad id singulariter cusis, diligentiores pueri mactantur, inq; alias Classes gradatim promoventur.*

XL.

Unde verò sibi Respubl. Gen. totidem habet sumtus, ut omnem Statum suum, tàm Politicum qvàm Ecclesiasticum & Scholast. qvotannis conservare possit?

Habet sumptus suos publicos è tributis, vectigalibus, decimis & cæteris reditibus. Non exiguũ autem reditum Respubl. hæc percipit è magnarũ truttarum piscatione: percipit & magnos reditus è granariô publico : cujus institutio prudentissimo Mestresatii cujusdam consilio debetur. Qvum enim Civitas grande æs alienum deberet Helvetiis, autor is fuit Senatui: ut publicum ejusmodi granarium erigeretur : qvò civitas belli tempore de annonâ esset secura, nec Cives â Sabaudis ad sustentandas familias frumentum admodùm carè emere cogeretur, atq; hâc ratione pecunia in urbe maneret. Senatus itaq; ingentem pecuniæ summam sub consvetis annuis usuris sumsit mutuam, magnamq; frumenti copiam comparavit: deinde

inde omnes piſtores fide juramenti obligavit: ut ſemper è granario publicô frumentum emerent. Hoc certe prudentiſſimo inſtituto Civitas ſe brevi ære alieno liberavit, & hodieqve præter uſurarum ſolutionem ingens lucrum ſingulis annis habet reſiduum.

XLI.

Qvem ſcopum igitur ubiq; ſibi præfixum eadem Reſp. habet?

Omnia ibi ad utilitatem totius populi adminiſtrantur. Omnia namq; Genevæ ita ſunt moderata: ut civibus nulla pars felicitatis deſit. Reverà Genevenſes veram felicitatem civilem qværunt: qvæ conſtituta ac collocata in virtutum exercitio. Nec enim ſufficientiam rerum in opulentiâ, ſed tenuitate qværunt, parcè & frugaliter viventes, omneſq; & civiles, & judiciales, actus (qvod vix alibi deprehendes) ab imploratione divini numinis inchoantes æqvè ac precibus utroſq; terminantes.

XLII.

A qvô tamen ſibi qvàm maximè metuit?

Sabaudum habet, qvem vehementer ob graviſſimam in urbem prætenſionem metuat. Legatur autem de Controverſia hâc, qvæ Sabaudo cum Genevenſibus propter jurium defenſionem intercedit, *Thuanus L. 125.* eiqve *Pacificus à Lapide Not. ad Monzamb. Diſc. II. p. 38.* addatur.

XLIII.

Eccui tandem fusiorem sui cognitionem debet?

Debet hanc unicè, qvod ego eqvidem novi, PHILIPPO ANDR. Oldenburgern. Is qvippe omnium novissimè Genevensem Rempubl. *Membris IV. Parte III. Thesauri Rerumpubl. Tit. XIII.* descripsit, (1) *de origine, incrementô* ac *situ urbis;* (2) *de origine & incrementô libertatis;* (3) *de Reipubl. forma, de Ratione Status, de Viribus illius, deq; fœderatis agens, nonnulla deniq; miscellanea earum rerum, qvæ Genevæ â peregrinis perlustranda occurrunt, adjungens.* Unde & laudatissimo huic Viro me pleraqve, qvæ subinde ad proposita Erotemata respondi, debere ultrò fateor.

CAP. V.

De REPUBLICA RHÆTICA.

EROTEMA I.

Rhætorum Gens qvæ olim ac qvalis?

G*Ens Inalpina est, suam originem ad Tuscos referens, indeq; omnium consensu antiqvissima.*

Aliqvot namq; ſeculis ante Chriſtum natum Tuſci, domo â Gallis pulſi, duce Rhæto, Alpes occuparunt, & ab ejus nomine nomen ſibi impoſuere.

II.

Qvam latè & olim gens eadem diffuſa?

Tàm latè qvondam Gens Rhætorum diffuſa erat: ut Romani Impp. duas Rhæticas facerent provincias, primam & ſecundam, ſive ſuperiorem & inferiorem. Nec Alpinæ tantùm regiones, ſed & éa, qvæ hodiè *Svevia* appellatur, maximâ ſui parte, & *Bavariæ* qvoq; *portio* erat *Rhætia*. Cæterùm conſtat, veterem illam ac primam Rhætiam circa Rheni fontes Alpium tractum non exiguum complecti, & vicinas ab utroq; latere valles.

III.

Romanô qvidem deficiente Imperiô, utraq; qvomodo ſe habere cœpit Rhætia?

Alteram Clodovæus I. Rex Franciæ, alteram Theodebertus circa annum 549. occupavit. Tandem utraq; Rhætia in poteſtatem domûs Auſtriacæ devoluta eſt: qva qvum ſe liberare vellent, populi inito fœdere factionem jurârunt: cujus teſſera Leucophæus veſtitus & mitella ex albo fuſco.

IV.

Rhæti hi, qvum libertatem sibi armis peperissent, qvô nomine dici meruere?

Dicti Italis sunt GRISONES: qviq; elegantiùs putabant eloqvi, *CANOS* appellarunt. Qvam & appellationem Germani nostri retinuerunt, Graubünder eos, h. e. *confœderatos Canos*, nominantes. Nempe, qvôniam Rhæti non tantùm Helvetiis fœdere juncti sunt, sed ipsi qvoq; vetustis fœderibus inter se obstricti, die Graubünder / & *Cani fœderati*, & simpliciter etiam Bünder Germanis appellantur.

V.

In qvotuplicem ipsi factionem cœperunt dividi?

Gens hæc, algoris & inediæ patiens, studiis verò belli asperrima, per vallem Camonicam â ditione Veneta, per vallem Oëni â Comitatu Tirolensi, perq; pontem Curiæ â Sabaudiâ & Helvetiâ separata, *in triplicem factionem dividi cœpit. Prima* ad Rheni fontes sedet, dicta â situ, *Superius Fœdus*, sive *Liga Grisa*: estqve ejus prima Communitas Discentisium Cœnobium ad Rhenum, in latitud. gr. 46. m. 10. Ejus Abbas monetam signat, primumqve locum obtinet in Comitiis. Inter Laicos præcipuâ autoritate pollet Rhætii Castri Præfectus. *Secunda Factio* vocatur *Hospitalis DEI* & *Cathe-*

& *Cathedralis*, ſive *Domus DEI*, propter Epiſcopatum ac Collegium Curienſe, ſic dictum ab urbe Factionis primariâ, ſita in latitud. gr. 46. m. 18. eſtq; ejus Epiſcopus Imperii Princeps. *Tertia â X. Juriſdictionibus nomen invenit Factio:* qvarum octo clientelam Archiducis Auſtriæ, duæ verò, Malans ſcil. ad fl. Langarum & Mayenfeld, (*Lupinum* Rom. dixere) Griſonum. Horum nomine Præfectus jus dicit: ſicut Caſtelli, qvi ab Auſtriis præficitur.

VI.

E triplici hâc Rhætorum factione qvot fœdera ſuborta?

Totidem & fœdera inde ſuborta: Fœdus nempe *Superius* ſive *Canum*, der Ober-oder Graubund/decem & novem conſtans Communitatibus: *Fœdus Domus DEI*, conſtans & ipſum novem ac decem Communitatibus, qvarum duæ Germanicâ, reliqvæ ſuâ peculiari Lingvâ Rhæticâ, qvæ ad Italicam accedit, utuntur: *Fœdus decem Judiciorum*, decem conſtans Communitatibus, ipſumq; Rucantios & Corvantios comprehendens.

VII.

Tria hæc fœdera qvorum deinceps amicitiâ confirmata habentur?

Duo certè *priora fœdera â benè multis annis amicitiâ vicinorum Helvetiorum ſunt confirmata,*

non aliô tamen, qvàm temporario initô fœdere. Annô namq; 1419. Episcopus & Capitulum Civitasq; Curiēsis cum Tigurinis fœdus in annos 51. junxerunt. Iidem qvoq; antiqvitùs cum Glaronensibus fœdere juncti fuerunt. At illi, qvi superiori fœdere continentur, vicinis Uraniis jam olim confœderati fuerunt. Posteà verò ambo fœdera cum VII. Helvetiorum pagis perpetuum fœdus fecerunt. At *tertium fœdus, etsi non eôdem Helvetiorum fœdere contineatur, eorum tamen amicitiam & societatem cum suis fœderatis non minore fide & constantiâ coluit, qvàm si ad id jurejurando obstricti forent.* Sic itaq; superius Fœdus, qvod *Canum* sive *Grisonum fœdus* peculariter nominatur, primùm Annô 1497. Helvetiis VII. veterum Pagorum æternô fœdere se conjunxit; annô verò inseqventi iisdem pagis conjunxit se *Fœdus Domus DEI.*

IIX.

Utriusq; hujus fœderis ineundi qvæ vera causa?

Vera causa sunt *graves illæ controversiæ, qvæ ab annis aliqvot Rhætis de fœdere Domus DEI cum Tyrolensibus intercesserant*, inq; periculosissima hæc desierant consilia: ut armatâ Austriacorum vi tandem Rhæti ipsi imperati ac inopinati opprimerentur.

IX.

Qvot ac qvænam illius Capita?

Capita

Capita sunt qvinq; *Primũ* est amicitiæ ac mutui auxilii: *alterũ* de componendis cõtroversiis, si qvæ inter confœderatos oriantur: *tertium* de jure nominum utrinq; exigendorum, ne qvis alterum qvàm debitorem aut ejus sponsorem arresto subjiciat: *qvartum* de annonâ & forô liberô, utriq; parti absq; ullis novis oneribus concedendo: *postremum*, ut neutra pars ullum novum faciat, in qvô non excipiatur salvumqve maneat priscum: item, ne, bello orto, alterâ exclusâ pacem feriat.

X.

Annon & fœdere aliis jungi cœperunt, Rhæti?

Rhæti cum Helvetiorum pagis majorum nostrorum ætate Gallis qvoq; fœdere juncti sunt, cumq; illis unà Gallo Regi militare cœperunt: sic tamen, ut plerumq; separatam ab Helvetiis legionem sub propriô Imperatore in bellum mitterent.

XI.

Cæterùm, qvale Corpus in totidem fœdera divisi ipsiq; & Helvetiis ac Gallo confœderati Rhæti constituunt?

Constituunt unum Corpus commune, nec tantùm unam civitatem, sed fœdus bellicum saltem commune habent, præter hoc autem non multum. Singula enim eorum Fœdera peculiare suum habent regimen: ideoqve & singula suas

constituunt civitates, qvæ tamen conjunguntur fœdere.

XII.

Qvæ vera igitur regiminis ratio est apud Rhætos?

Qvum Rhætorum ligæ sive fœdera in plurimas Communitates distincta habeantur, omninò cuilibet suus est Magistratus & separata Respubl. *Suprema* tamen *autoritas penes congregatum Consilium omnium fœderatorum est: qvi simul scilicet sumpti unum tantùm corpus constituunt.*

XIII.

Congregatum illud Consilium qvô peculiari venit nomine?

Senatus trium fœderum peculiariter *SIMLERO* vocatur. Nominat autem *Senatum trium fœderum*: qvem ipsi Rhæti nostrâ vernaculâ einen Bundstag vocant, intelligentes *Comitia Legatorum è singulis totius gentis conventibus.*

XIV.

Qvæ verò ordinaria ratio & constitutio tanti est Senatus?

Si sit ordinarius Senatus, Superius Fœdus Senatores sive Legatos XXIIX. mittit: Cathedrale XXIII. Decem Jurisdictionum XIV. Et qvamvis plures mittantur: nonnisi tamen totidem, qvot numeravi, per singula Fœdera jus suffragandi

gandi

gandi habent. Nonnunqvàm etiam Consilium totius pene Gentis convenit: sed id rariùs contingit, summamq; interim Reipubl. Senatus prædictus administrat; sic tamen, ut singuli Senatores sive Legati non suô arbitratu, sed ex mandatô sui conventus, qvod scriptum ad Senatum deferunt, agant, & ad hunc acta referant. Adeoq; eô, qvod Senatûs major pars decrevit, reliqvi tenentur.

XV.

Qvæ in eôdem Senatu tractantur?

Tractantur in illô, qvæ ad totius Gentis Rempubl. spectant, v. g. de pace & bellô, de fœderibus, de legationibus, de legibus & edictis. Audiuntur & ibidem *appellationes:* qvæ ex communibus præfecturis ad Senatum sive Comitia totius gentis fiunt.

XVI.

Ubi is freqventius haberi solet?

Etiamsi loca habendi Senatus Rhætici tria sint, Iliantum in superiore fœdere, Curia in Cathedrali, Davosium in X. Jurisdictionibus: *freqventiùs* tamen *Curiæ convenit.*

XVII.

Qvando haberi solet?

Posteaqvàm Reformatio 1613. facta, Fœderati obstricti sunt, *die S. Johannis Baptistæ generalia celebrare Comitia:* ut de regiminis officio,

cio, deq; Ministris disponant, qvi singulis binis annis â Præpotentibus Ordinibus eligi, tumq; fidem suam, præstito Juramento, Reipubl. obstringere solent.

XIIX.

Habentne & alium adhuc Senatum Rhæti?

Habent Senatum, qvem vocant einen Beytag: *qvando scil. præcipui tantùm Magistratus & qvasi Capita trium fœderum conveniunt.* Sunt autem hi: *Judex provincialis* (der Landrichter) ut vulgò nominatur in Sup. Fœdere, *Consul Curiensis* in Cathedrali, sive Domus DEI, & *Ammanus Davosiensis* (der Land-Ammann) in X Jurisdictionum Fœdere. Qvoties igitur causæ publicæ agendæ, qvarum tamen causâ non placet indici Senatum totius Rhæticæ, tum hi tres præcipuè, & præterea aliqvot alii ex singulis Fœderibus convocantur. Sed non habent illi plenam statuendi potestatem: verùm Acta ad Communitates Fœderum separatim referuntur, qvoq; major horum pars concludit, ratum habetur. Extrema etiam provocatio est à Senatu ad Communitates, tumq; causæ in singulis Communitatibus proponuntur: qvarum & sententiæ in tabulas relatæ colliguntur.

XIX.

Sed publicarum tamen Controversiarum judicia qvomodo in Rhætiâ se habent?

Si in-

Si inter tria Fœdera controversia oriatur, ex singulis Fœderibus tres vel qvatuor judices deliguntur: qvi, soluti juramento, qvo suo Fœderi obstricti, causam vel amicè componant, vel ex æqvo & bono dijudicent. Qvod si paria fuerint suffragia, arbiter communibus trium Fœderum suffragiis deligitur: si autem duo tantùm fœdera litem aliqvam habeant, deferunt eam ad tertium fœdus, & id judicium utriq; parti æqvum constituit, qvo utantur, &c.

XX.

Ubi instituuntur?

Instituuntur primò *Ilianti*, deinde *Curiæ*, posteà rursus *Ilianti*, qvartò denuò *Curiæ*, & qvintò *Davosii*.

XXI.

Juxta qvam normam instituuntur?

Instituuntur juxta Statuta & Consuetudines loci. Primùm enim communi decreto sancitum habetur: ne Episcopus Curiensis aut qvisqvam alius Ecclesiastici Ordinis civilem Magistratum constituat, & Præfectum aut Ammanum conventui ac Judicio alicui præponat; sed populus Rhætorum suos Magistratus propriis suffragiis creet: qvi verò ab Episcopô officia aliqva impetraverunt, qvamdiu illi serviunt, non possunt Senatui interesse. Constitutum est (2) ut Ministros Ecclesiæ singulæ Parochiæ sibi deligant, & eos officiô amovere possint, illisqve stipendia solvant. Constitutum

tum est (3) ut omnes, qvi in aliqvô conventû habitant, liberè in omnibus fluviis ac rivis sui conventus piscari possint, similiter & passim venari ac aucupari. Constitutum est (4) ut per universam Rhætiam eodem pondere ac mensurâ tàm aridarum qvàm liqvidarum rerum utatur, pondere, inqvam, & mensura oppidi Curiensis.

XXII.
Qvò & Judicia illa se extendunt?

Ad Præfecturas Rhætorum se extendunt; qvibus tria Fœdera ex æqvô imperant. Habent autem Rhæti *communes Præfecturas* sibi præprimis *tres. Primam* constituit oppidum Pluretum (Plurß) olim eximium, sed miserabili ruinâ montis prærupti ac ardui Anno 1618 miserrimum factum. *Altera* præfectura Clavenna est: qvæ Comitatus olim singularis fuit, constans oppidulô & cirumjacentibus vicis qvibusdam & agris. *Tertia* ordine, dignitate tamen & amplitudine reliqvis præstans, Præfectura Vallis est Tellina, *Simlero* Vallis Tholina, Germanis nostris Veltlin/ dicta. Constat sex peculiaribus Præfecturis, qvæ vini præstantissimi copiâ celebres, peperitq; nostro hoc seculo singulare inter Gallum & Hispanum bellum, Hispano qvidem, ut Ducatum Mediolanensem tutum haberet, claustrum hoc inalpinum occupante, Gallô verò illum vi iterum expellente.

XXIII.

Qvam mihi jam Reipubl. Rhæticæ dabis Formam?

Democratia in Rhætia obtinet. Etiamſi enim in unô Fœdere Epiſcopus Curienſis emineat: attamen, qvum ejus poteſtas valde ſit circumſcripta, adeoq; is autoritatem magis qvàm poteſtatem habeat, nihil impedit, *qvo minus pura & ſimplex Reſpubl. Rhætica ſit Democratia.* Summa enim Reipubl. penes totum eſt populum, cunctaqve, qvæ alicujus momenti ſunt, democraticè tractantur, h. e. ad communem referuntur conventum.

XXIV.

Qvem definies Scopum?

Scopus Reipubl. Rhæticæ communis eſt ſalus. Nec peccant in hoc Rhæti: qvia fortunam ſuam ponunt in verâ felicitate cum mediocri abundantiâ conjunctâ. Hinc non curant divitias, ſed potius ad defendendam libertatem ſunt proclives.

XXV.

Qvam porrò Rationem Status mihi pones?

Ratio Statûs Rhætorum optima rerum pax eſt: utq; cum confœderatis Helvetiis ſubſiſtant, nemini utiliùs niſi Galliæ jungi ſe poſſe credunt. Aliis interim corporum ſuorum libertatem æqvè ac Helvetii vendunt, Patriæ contrà ſibi ſolis ſervant.

XXVI.

XXVI.

Qvantas qvidem Grisonum vires esse nosti?

Novi esse illas modicas, imò vix aliqvas. Curia enim qvatuor solùm, vel vix qvinq; tormenta bellica habet. Nec ullum ibi Armamentarium: nec & horrea in tempus necessitatis annonâ plena. Privatis tamen arma sunt talia, qvalia vicinis Helvetiis. Qvod verò publicæ utilitatis ergò arma non parentur, qvæ publicè serventur, in causa est primùm incolarum paupertas, tum qvod ultra octiduum simul permanere neqveant, sive hostem adoriantur, sive arceant: nisi ex Sveviâ aut aliunde frumentum ipsis suppetat. Vallorum qvoqve usus ob interjectos montes excelsos exiguus illis est: qvùm facile obsessis suppetiæ mitti neqveant. Satis tamen naturali situ tuti sunt: siqvidem in valles Rhætiæ aditus per colles non amplius qvatuor patent: qvorum singulos homines 20. præcludere possunt. Tuti & ipsi, cùm domesticis, tùm extrinsecis, qvæ inierunt, sunt fœderibus.

XXVII.

Qvantæ illorum sunt opes?

Est & thesaurus Grisonum publicus exiguus ob egestatem & sterilitatem regionis. Illud verò, qvod à subditis percipitur, inter Cives distribui solet. Opibus potentiores ex pecore & pratis vivunt. Qvi mechanicam artem exercent, numerô sunt pauci. Honoratiores advenis

venis publica pro pretiô diverſoria præbent. Nec & illi, qvi Magiſtratus gerunt, ab opere manuum abhorrent. Maxima pars hominum ex mercaturâ vivit: alii per mulos & eqvos merces aliis advehunt, atq; hâc ratione vivendi media ſibi parant.

XXVIII.

Qvi gentis ſunt mores?

Mores Rhætorum ruſtici ſunt & aſperi, ſuperbi tamen. Reliqvas qvippe Orbis nationes omnes, ut & magnorum Principum oblatam amicitiam contemptui Griſones habent.

XXIX.

Qvæ Religio?

Duplici Religionis profeſſione diſtincti ſunt Griſones: qvidam eorum *Reformati* ſunt: alii *Pontificii.* Subditis tamen de Relig. diſputationes non conceduntur. Reformati qvoq; nullum ſibi jus in Pontificiorum bona acqvirunt: nec in ullâ urbe templa extruere poſſunt. Liberi tamen Griſones pro beneplacitô Religionem mutare, templa extruere, minores ad ſacra cogere ſine alterius ſtatus conſenſu neqveunt.

XXX.

Qvæ Lingva?

Lingva illorum tàm *Germanica* eſt qvàm *Italica*, ſed *corrupta*: qvam Germani vocant Chur=Welſch.

XXXI.

Qvis deniq; Griſonum metus?

Me-

Metuunt sibi Grisones ab Hispanô: qvia vicinus hic potentior ipsis est hostis, atq; clam semper cogitat, qvâ via Janua illa ad Italiam, Vallis nempe Tellina, è qvâ à Galló bellô cruentô prorsus pulsus, imò & deinceps lite interventu Pontificis diremptâ cedere coactus, commodè restitui sibi possit.

XXXII.

Unde verò talia & alia, qvæ ad historicam æq; ac Politicam rerum Rhæticarum notitiam pertinent, fusiùs cognoscere licet?

Licet ea cognoscere è variis Scriptoribus. Latinè namq; *Chronicon Rhætiæ* sive *Historiam inalpinæ confœderatæ Rhætiæ Anno 1622.* scripsit *FORT. SPRECHERUS à Berneck.* Edidit & *Rhætiam* sive *Descriptionem confœderatorum & aliorum Rhæticorum populorum Anno 1616. JOH. GULERUS à VVeineck, Eqves.* Proderit & ad cognoscendam Rhætiam *JOS. SIMLERUS.* Is qvippe *L. II. de Republ. Helvet.* Rhætorum qvoq; Rempubl. exhibet. De priscâ verò ac verâ Alpinâ Rhætia peculiarem Commentarium scripsit *ÆGID. TSUDUS,* qvi habetur *Tomô I. Opp. Hist. Schardii.* De Romanorum deniq; in litorali Rhætia stationibus atq; ex iis vicorum originibus *JOH. HEROLDUS* scripsit: qvi & ipse libellus *T. I. Schardii* habetur.

CAP.

CAP. VI.
De
REPUBLICA HELVETICA.

EROTEMA I.

E qvibus subinde fontibus certam Reipubl. Helveticæ notitiam haurire possumus?

QVod res Veterum Helvetiorum, qvæqve de illis seræ posteritati mandata sunt, attinet: ecce qvàm optimè disci ea possunt è *J. CÆSARIS de Bello Gallico Commentariis:* qvos *Ephemeridum* nomine cùm antiqvis, tûm recentioribus Autoribus citari, dudum nos *Vossius L. I. de Histor. Lat. c. 13.* docuit. Ætate siqvidem Julii Cæsaris Helvetii sibi promittere universæ propè Galliæ imperium haut dubitârunt. Excitaverat enim ipsos ad arma corripienda pro universa Gallia subjugandâ eorundem famosissimus Dux Orgetoriges. Sed malè cessit ipsis hoc negotium. Repulsi qvippe & victi sunt Cæsaris armis, indeq; & ipsi coacti Romanis parere. Nemo itaqve Veteres Helvetiorum limites melius J. Cæsare circumscribere potuit. Possunt tamen etiam qvædam è *STRABONIS Geographia disci;* præprimis si *JOH. BAPTISTA PLANTINUS Librô*

de

de Helvetiâ antiqvâ & novâ jungatur. Atverò, qvum parum ad nos vetera illa pertineant, nominandi potius Autores ſunt, è qvibus plenior Helvetiorum noſtri ſeculi notitia peti poſſit. Excellit in his *JOSIAS SIMLERUS*, Tigurinus, factus & Tiguri Eccleſiæ Paſtor, eâ tamen valens prudentiâ: ut omnes ſcriptores Rerumpubl. ſui ævi ſuperet. Unde & paſſim ab Eruditis valde commendatur: eumq; *Sprecherus* in *Deſcript. Rhætiæ* Virum incomparabilis ingenii vocat. Edidit autem præter alia de *Republ. Helvetica Libros II. Deſcriptionem*, item *Valeſiæ* & *Commentarium de Alpibus*. Digni certè libri illi duo de Republ. Helvet. habiti: qvi in Belgiô excuderentur. Sed Tigurina editio meritò Belgicæ præferenda: qvoniam in hac nonnulla deſiderantur, minusq; & emendatè ipſa prodiit. Deſcribuntur verò laudatis libris non communis tantùm totius Helvetiæ populus & ſingulorum pagorum Reſpubl. verum etiam fœderum omnium origo & conditiones exponuntur, & res geſtæ â temporibus Rudolphi Imp. usq; ad Carolum V. Imp. breviter enarrantur: ita ut primus Liber Hiſtoriæ Helvet. ab initô fœdere ſit Epitome. *Simlerum* proximè *FRANCISCUS GVILLIMANNUS* excipit, prudentiâ & ipſe ac ſcribendi facultate valens. Scripſit præter alia *de Antiqvitatibus Helveticis*: ſed qvoniam addictus ille fuit domui Auſtriacæ (ediderat enim Anno 1605. Mediolani *Hiſtoriam Archiducum Auſtriæ*) hiſtoria ejus non adeò accepta eſt apud Helvetios.

tios. Magis enim favisse Austriacorum partibus videtur: cum qvibus tamen plurima bella gesta ab Helvetiis. Qvicqvid sit: omninò tamen meretur legi: qvum tam præclara ejus sint opera, ut à doctis Viris qvàm maximè commendentur. Seqvitur porrò OSWALDUS MOLITOR: qvi *Commentarium de Helvetia* scripsit: habeturq; ille *T. I. Schardii*. Non aspernandus qvidem est *Molitor*: illa tamen, qvæ ad Rempubl. pertinent, pari diligentia non perseqvitur. Singulatim igitur DANIEL EREMITA, gente Belga, laudem heic meretur. Qvum enim eximia scribendi facultate ac judicio valeret, lectu dignissimam *de Republ. Helvetica Dissertationem* scripsit. Reperitur Libellus in Belgio editus ac Simlero additus. Extant & aliæ breviores in PHILIPPI HONORII, CASP. ENSII, NIC. BELLI *Thesauro de Republ. Helv. Dissertationes*: qvæ possunt esse usui. Proderit item ad cognoscendam Helvetiam. ÆG. TSCUDI *de prisca ac verâ Alp. Rhætia*, deq; *cætero Alpinarum Gentium tractu Commentarius*. Legi qvoq; de rebus Helveticis JOH. STUMPFIUS meretur. Scripsit enim is *magnum Helvetiæ Chronicon*: qvod Tiguri Anno 1548. & deinceps 1606. cum Supplemento ibidem recusum. Qvod hodiernam peculiariter Helvetiam attinet: habemus omninò præclaram ejus Descript. in *Atlante Mercatoris*. Debet autem bonam ejus partē *Munstero*: qvi res illas præclarè persecutus est propterea, qvod esset Basileensis, natusq; in Urbe Helvetici Fœderis.

II.

Anne verò è totidem Scriptoribus Rempubl. Helveticam cognoscere licet ut unam?

Dubitari jam olim à doctis Viris cœpit: *an una civitas unaq; sit Helvetiorum Respubl.* Existimârunt namqve, *nullam societatem, nullam conjunctionem apud illos esse, ideoq; nec unam Rempubl. dici posse:* qvum singulæ civitates aliarum decretis non aliter obligentur, qvàm si sponte assentiantur, ut in pactis sociorum privatis: ubi qvod pluribus placuit, omnes obligare solet. *Reverà,* scribit PHIL. ANDR. OLDENBURG *Thesauri Rerumpubl. P. III. Tit. XI. §. 13. sunt XIII. Respubl. inter se distinctæ: unitæ tantùm sunt fœdere Symmachicô, non jure civitatis, ut etiam fœderati Belgæ.* Et certè, ita se qvidem, si singula exactè perpendantur, rem habere, ut Eruditi asserunt, ipse SIMLERUS *L. I. de Republ. Helvet.* ingenuè fatetur. Qvia verò totius gentis est Concilium, & Helvetii communi imperio provincias plerasq; administrant, de pace & bellô omnes simul consultant, & prætereà leges ac consvetudines ferè easdem habent, atq; pactis perpetuis adeò devincti sunt, ut si non sit una Respubl. saltem qvàm proximè ad unius Reipubl. formam accedat: *societatem illam fœderis Helvetici civitatem ac Rempubl. Helveticam in Singulari Numerô* nominare laudatus Autor haut dubitat.

III. Qvô

III.

Qvô tempore ipſa cœpit?

Helvetica Reſpubl. qvæ fœderibus perpetuis conſtituta, jam longè ſupra trecentos annos patriam libertatem ſummâ concordiâ & animorum incredibili conſenſu tutata eſt, *primùm emerſit circa Annum Chr. 1308. &, deinde per varia fœdera in XIII. Cantones ſive Pagos Annô 1513. evaſit: ut ſic qvidem completa foret.*

IV.

Qvi primi confœderati fuêre?

Fuerunt hi tres Cantones, ſive Pagi, SWITZ, URI & UNDERWALDEN. A Pagô autem SWITZ omnes deinde confœderati Cantones appellari meruêre SWITZERI, die Schweitzer. Hic enim pagus primus omnium pro libertate arma corripuit, & deniq; omnes in ſuum fœdus recepit.

V.

Qvæ primæ illius confœderationis occaſio?

Occaſio confœderationis Helveticæ Præfectorum inſolentia fuit: qvos domus Auſtriaca nominè Imperii Helvetiis præfecerat. Horum enim unus juſſit eos pileum ex perticâ pro gubernatore honorare; Imperavit & idem Urienſi cuidam Tellio dicto: ut pomum è capite filii ſagittâ decuteret. Alius item uxorem ruſtici ad ſtuprum compellere voluerat.

VI.

Qvô qvidem ordine ac tempore reliqva confœderatio facta?

Lucerna fœdus amplexa Annô 1332. M. Nov. *Tigurum* receptum est in fœdus Annô 1531. M. Apr. primumqve ob urbis antiqvitatem inter fœderatos locum obtinet. *Glaronenses* eôdem recepti sunt annô. *Tugii* recepti aut adacti potius per vim Annô 1352. *Bernates* in idem concessêre fœdus Annô 1353. secundô ob dignitatem locô inter fœderatos concessô. *Abbas San-Gall.* in fœdus receptus Annô 1451. *Abbatis-Cella* recepta in temporarium ac particulare fœdus Annô 1452. in perpetuum Annô 1503. Urbs *San-Gall.* Annô 1453. recepta: nec tamen pertinet cum suô Abbate ad ipsos Cantones, sed ad confœderatos. *Urbs Schaffhusina* fœdere jungi cœpit Annô 1454. *Friburgenses* & *Solodurenses* in fœdus recepti Annô 1481. primùm cùm Bernatibus, Tigurinis & Lucernatibus pangentes. *Basilea*, urbs Helveticarum amplissima, demùm Annô 1501. ut & *Schaffshusium*, antè temporali, tunc perpetuô fœdere adstrictum, se associârunt. *Rothwila* se adjunxit Annô 1519. *Mulhusium* Annô 1515. *Rhæti* accesserunt ad fœdus Annô 1498. *Valesiorum* verò accessio circa Annum 1475. facta.

VII.

Novæ Reipubl. è tantâ hâc confœderatione nascenti, qvi acriter sese opposuêre?

Fe-

Fecerunt id tres nationes: (1) AUSTRIACI, qvi, in Helvetios, tanqvàm rebelles dominium affectantes, primum prælium cum Helvetiis Annô 1315. committebant, idq; paulò post ad pagum Sempach, sed infeliciter, repetebant. (2) BURGUNDI, duce Carolô Audace, Duce Burgundiæ: utpotè cum qvô tria prælia commissa: (3) SVEVI cum Duce Maximilianô I. Imp. Bellum hoc circa Annum Chr. 1500. gestum, inq; eôdem etiam Helveti ultima fortitudinis suæ exempla ediderunt in plenam sese libertatem vindicantes.

IIX.

Qvis Imperatorum tamen primus libertatem primis armis partam confirmavit?

Fecit id Papiæ diplomate suô Annô 1329. Ludovicus Bavarus Imp. Etenim qvum tres Helvetiorum Pagi, Uri, Undervvalden & Svvitz, constanter Ludovico contra Domum Austriacam adhærerent: omninò ab eôdem donati libertate sunt, fœdusq; ipsorum contra Austriacos confirmatum.

IX.

Fœdus ipsum in qvas ictum fuerat leges?

In has qvidem ictum habetur leges: ut (1) *junctis viribus vim propulsarent:* (2) *ne ulli Cantonũ vel privato cuiqvã Dominatũ liceret occupare ac Dominum recipere:* (3) *ne qvisqvam*

confœderatorum extraneum qvemqvam sine consensu reliqvorum Pagorum auxiliô juvaret : (4) *ne qvis confœderatorum cum extraneo qvôqvam, sine reliqvorum consensu, in ullam tractationem descenderet :* (5) *ut, si qvis fortè aliqvem dictorum Pagorum civem prodidisset, aut qvicqvam horum supra & infra scriptorum non observâsset, pro turpi ille proditore haberetur, ejusq; bona fisco addicerentur :* (6) *ne qvis uspiam judex toleraretur, sive juri dicendo Præfectus, qvi vel pecuniâ, vel aliô illegitimô modô id sibi munus acqvisivisset :* (7) *ut, si inter confœderatos dissidium aut etiam bellum existeret, illi, qvi prudentiores, sese interponerent, & discordiam turbasq; omnibus modis tollerent :* (8) *ut, si inter pagos ipsos discordia aut bellum ortum, neq; unus illorum certis acqviescere vellet conditionibus, reliqvi Pagi contra hunc cæteris succurrere cum ejus damnô tenerentur :* (9) *ut, si confœderatorum aliqvis alterum occideret, & fugâ sibi consuleret, tunc ille, qvi talem hospitio excepisset, proscriberetur, nec liceret ei in patriam redire, nisi omnium Pagorum consensu esset admissus :* (10) *ut, si fortè confœderatorum aliqvis alterius incendisset domum, & aufugisset, ei nunqvam in Patriam revertendi daretur venia.*

X.

Num & libertate omnimodâ semper usi sunt Helvetii?

Usi omninò libertate omnimodâ, h. e. *plenâ*, *sunt Helvetii.* Nam, qvanqvam illi ritè per pa-

pacem Monasteriensem ab Imperio manumissi credantur: attamen, qvum jam olim in possessione libertatis omnimodæ fuerint, declaratio Tabb. dictæ pacis *non pro nova manumissione, sed pro jam tacitè factæ confirmatione* haberi cœpit: Libertate siqvidem antè *plena* qvidem, sed non *qvieta* utebantur.

XI.

Qvô & nomine illi se invicem commodè è tantô invicem inito fœdere appellitant?

Fœderati illi populi, qvi veterem Helveticam incolunt, se invicem die Eydgenossen/ h. e. *fœderatos*, vocant: à fœdere scil. perpetuo, qvo XIII. Populi, qvos Itali *Cantones*, nos nostra lingva Ort (*Pagos* alii vertunt) vocamus, in unam civitatem coiverunt.

XII.

Qvô communi nomine à reliqvis nominantur Populis?

Nominantur uno communi nomine Switzeri, à Pago nempe Swiß: *qvi*, ut supra dixi, *inter XIII. Pagos primus omnium pro libertate arma corripuit, & deniq; reliqvos omnes in fœdus suum recepit.* Ab illo Pago, inqvam, dicuntur Svvitzeri: qvum tamen hic pagus ab aliis sit distinctus. Penè enim heic evenit: qvod aliis populis evenire solet: ut à præcipua parte alicujus regionis, aut à parte præcipua sui, nomen apud vicinas gentes accipiant. Ita Pro-

vinciæ unitæ Belgicæ uno nomine *Hollandi* dicuntur: qvum tamen Hollandia peculiaris sit regio.

XIII.

Ipsum verò Helvetiorum nomen unde ortum?

Id certè ignoratur hodiè. Est enim jam dudum obliteratum: adeò ut hodiè non superfit, nisi in scriptis Doctorum Virorum. Videtur autem τῷ πάνυ CONRINGIO nomen factum ex eo tempore, qvo Alemanni, Gens Germ. Rhenum transgressi, in illam Helvetiæ terram se effuderunt, eamqve occupârunt. Sunt namq; hodierni Helvetii Germani & lingva & moribus: qvum tamen olim non Germani, sed, ut è *Julio Cæsare* patet, Galli essent, institutis tamen & moribus distincti à Gallis. *Helvetia*, inqvit FOURNIER *L. IV. Geograph. Orb. Notit. c. 35. antiqvum nomen gentis, inter Celtas Gallos bellicosissimæ.*

XIV.

Qvam latè id olim patuit?

Latiùs tempore Julii Cæsaris Helvetiorum nomen patuisse, constat, qvàm hodiè nomen Switzerorum: utpotè qvod non ulterius patet, qvàm ad Helveticos Alemannos. E *Julio Cæs.* autem apparet, tùm temporis Helvetiæ fines fuisse *Rhenum* fluvium, Montem *Juram* & *Rhodanum*.

XV. *Qvam*

XV.

Qvàm latè hodie patet?

Tàm latè in hunc usq; diem nomen Helvetiorum patet, ut in tres distinctas partes dispertiatur. Prima XIII. PAGOS, Tigurum, Bernam, Lucernam, Uriam, Svvitziam, Undervvaldiam, Tugium, Glaronam, Basileam, Friburgum, Solodurum, Schafhusium, & Abbatis-Cellam continet. Altera CONFOEDERATOS tenet, Abbatem primùm & oppidum S. Galli, deinde Rhætorum fœderatos populos, Germ. die Graubinder / Episcopum Sedunensem, & totam Valesianorum (der Walliser) regionem, Genevam, Rothvvilam, Mülhusium, Bipennas, (Biel.) Postrema pars ACQVISITOS habet: Præfecturas nempe communes, qvæ XIII. Pagorum aut omnium, aut plerorumq; imperio reguntur. Tales sunt Turgea, Aqvensis, Rhegusca, Sarunetum, & qvæ nomen liberæ habet provinciæ. Pertinent & huc Lugani, Locarnenses, Mendrisiani, Vallis Madiæ incolæ: qvibus & Bilitionenses adjungunt trium Pagorum imperio parentes.

XVI.

Manentne hæ qvidem partes omnes intra veterem illam Helvetiam eosq; limites, qvi ap. Cæsarem leguntur?

Minimè gentium. Nam è XIII. Helveticæ Civitatis Pagis Basilea Rauracorum est, Schaf-

husium ultra Rhenum in solo Germ. jacet: Glaronensium qvoq; pars Rhætis & Uriorum Lepontiis qvorundam judicio annumeranda. E Sociis autem præter S. Galli Abbatem & oppidum atq; Bipennas, reliqvi omnes extra veteris Helvetiæ limites sunt positi. Rothvvila in Germania est. Mülhusium in Seqvanis jacet. Porrò è Præfecturis Rhegusci & Saranetes Rhæticæ nationis sunt; sed Luganenses, Locarnenses, Mendrisii, & Mandiæ Vallis incolæ atq; Bilitionii in Lepontiis sunt, Italicæ originis & Lingvæ. Reliqvæ Præfecturæ in Helvetia jacent.

XVII.

Omnis proinde Helvetiorum Civitas qvomodo olim divisa?

Divisa fuit ævo Cæsaris in IV. Pagos, Tigurinum, Urbigenum, Tugium & Ambronium: qvos totius Galliæ imperium affectantes, Cæsar repressit. Qvum verò reliqva Gallia Romano subjaceret Imperio, eo everso iterum à Gallis occupata Helvetia, qvam deinceps à Gallis avulsam Germani suo corpori adjecerunt: qvo langvescente recuperatam libertatem inclementia loci Gens aliqvamdiu tutata est: donec Rudolpho Comite Habsburgico Anno 1273. in Imperium evecto, ejusq; filio Alberto ditione Austriaca aucto, domui Austriacæ se insinuarent veriùs, qvàm subjicerent Helvetii. Animadvertentes tamen postea, Austriacos multorum Monasteriorum jura in se redemisse,

se, lacessitiq; unius & alterius Præfecti insolentia, sylvestres qvidam populi fœdus inierunt, perpetuum, seseq; in libertatem tandem vindicàrunt.

XIIX.

Qvod Helvetiorum regionem attinet, qvomodo ea se habet?

Montibus excelsis est impedita: qvi, olim Alpium nomine dicti, hodiè bonam partem die Gottsharder Berge/ *dicuntur*: qvasi dicas *Sancti Gotthardi montes*. Et ipse mons Jura instar perpetui ac continui valli est: adeoq; tota Helvetia, cujus fines nonnihil aliter, qvàm olim se habent, (nam & in Alpibus cis Rhenum pars aliqva accensetur Helvetiis, deinde pars aliqva ultra Juram) montosa est, & qvidem celsissimis montibus plena: ut sic ferè naturâ inaccessa illa sit & inexpugnabilis.

XIX.

Cujus tamen ipsa qvoad solum est naturæ?

Talis soli Helvetici ferè est natura: ut montana armentis, feris ac volucribus abundent, plana frugibus. Unde nec minus à re frumentariâ, potissimum verò à pecuariâ commendatur Helvetia: è qva qvidem incolæ maximum qvæstum sibi faciunt, ipsis sterilibus locis horum industria ad fertilitatem perductis.

XX.

Cæterùm, qvod peculiare heic Helveticæ terra habes?

QVum ventorum violentiæ propter montium an fractus exposita sit Helvetia: peculiare illius terræ hoc est, qvod de Australi vento *Plantinus in Helvet.* narrat: *Eum præsertim apud Urienses omnia siccare & serenare, unaqve nocte arboribus viriditatem aut uvis maturitatem afferre: aliqvando summos tantùm montium apices perflare, ut omnia in iisdem vernent, vallibus intereà nive oppletis manentibus: alia vice tanto furore spirare, ut ipsa tecta ædibus auferat.*

XXI.

Qvibus rebus illa maximè est distincta?

Distincta maximè terra Helvetica est fluviis, stagnis, lacubus & rivis infinitis: qvi incrementum suum resolutæ debent glaciei & nivi. Unde & rivulorum istorum cursus velocissimus est: qvoniam scil. è montibus altissimis crescunt, unoqve qvasi impetu in partes decliviores ruunt.

XXII.

Qvâ aëris qvalitate gaudet?

Certè non eadem aëris ratio est in Helvetiâ. Altissimi enim montes perpetuo frigent, alternisq; nivibus sunt tecti. Imò & glacies in montibus istis instar magnarum rupium excrescit: qvas glaciales rupes sua Lingva Helvetii Glätzer appellant. Qva parte itaq; Helvetica terra Alpibus est propior & demissa, frigidior est minusq; ferax frumenti. Aër verò asperior ibi est & immitior: mollior tamen

in vallibus. Cumprimis eò mollior eſt aër ac clementior, qvò remotior terra ab Alpibus.

XXIII.

Qvàm populoſa eſt?

Multitudo hominum in Helvetiâ eſt ingens: qvorum alii bonam partem agrorum colunt, ipſiqve non in pagis tantùm, ſed & in ſylvis habitant: alii oppida incolunt, pleraqve ſatis clara, v. g. Tigurum, Bernam, Lucernam, Baſiléam, &c.

XXIV.

Qvô geniô ac ingeniô populus ipſe fertur?

Non uniusmodi ingeniô eſt. Etenim aliô ſunt ingeniô, qvi oppida incolunt: aliô, qvi agros colunt. Qvi oppida incolunt, paulò moratiores ſunt, ipſiqve & delicatiores: Qvi verò agros colunt, agreſtiores ſunt, & à molli vitâ remotiores, magis duri & aſperi, indeqve ad bellum aptiſſimi.

XXV.

Qvibus fertur moribus?

In *univerſum moribus Helvetii ſatis benè ſe habent.* Vivunt enim temperanter: nec apud illos reperire licet æqvè crebra adulteria & vagas libidines, ac apud finitimas gentes. Et qvanqvam Germani ſint, & à vitiis horum non prorſus alieni: ebrietati tamen non ita dediti ſunt. Sunt parci & frugales, vivitqve major illorum pars lacte & carne, ut veteres Germani. Qvod fortitudinem bellicam attinet: non te-

merè gentē reperire licet, cui cedant Helvetii. Nec & per aliqvot secula inventi sunt populi: qvi fortitudine bellicâ cum Helvetiis contendere ausint. Simul enim ac se in libertatem fortiter asseruêre, per tria secula tàm fortiter illam propugnârunt, ut in hunc diem, fractâ validâ potentiâ hostium, infracta illa manserit. Justitiam qvod concernit: omninò & hæc Gens semper illius laudem obtinuit. Non solùm autem inter se hanc exercuit; sed & in vicinorum auxilium accita. Porrò injuriam illatam semper masculè vindicavit: nec ullibi magis antiqva Germanorum fides viget, qvàm in Helvetiâ. Et qvamvis desciverint non parum â majorum suorum laude Helvetii: hactenus tamen omnium Germanorum sunt optimi: siqve mores eorum videas & animum, Germanis cæteris reverà sunt præferendi.

XXVI.

Qvæ potissimæ virtutes intellectuales ejusdem sunt gentis?

Obtinet præprimis apud Helvetios prudentia: qvod Respubl. magnâ prudentiâ constituta & à multis seculis defensa ac propagata indicat. Nec enim populus aliqvis, nisi prudens sit, tàm feliciter in libertatem se asserere potest, eamqve armis contra potentiores defendere. Hoc autem, si qvæ alia fecit Regio, fecit maximè Helvetia. Gessit enim gravissima bella fortissimè; sicut ex Annalibus patet. *Arguit & prudentiam: qvod Reipubl. benè consulant eandem-*

qve benè regant: penes qvos summa ejus est. Est autem populus: qvi præest Reipublicæ. *Exercent & tàm studiosè artes manuarias Helvetii: ut nonnulla in Helvetiâ arte facta per totam Europam distrahantur.* Tale est lanificium in urbe S. Galli: qvod per Italiam divenditur, imò & in Gall. Polon. Ungariam usqve advehitur. Talia & sunt: qvæ artificiosè ex lacte conficiuntur. *Scientiis deniq; & superiori & hóc nostrô seculô, ita inclaruit Helvetia: ut totus propè Orbis obstupuerit.* Tanta siqvidem utrôqve Seculô copia ac moles Librorum ab Helvetiis conscripta habetur: ut in admirationem qvemvis facilè rapere possit. Qvidni autem magna doctissimorum librorum copia in ipsa Helvetiâ provenisset? Nuspiam terrarum enim nobiliores olim & celebriores Typographiæ fuêre, adeoqve etiam copiosiores & freqventiores libri nullibi prodierunt, qvàm Basiléæ & Tiguri. Ornavit Basileensem Typographiam maximè *Joh. Frobenius*: qvem imitati alii, *Henr. Petrus* nempe & *Joh. Oporinus*. Reddidit & post *Rodolphum Hospinianum*, in Orientali præprimis literaturâ, Typographiam Tigurinam celebrem lumen Helvetiæ, si qvod aliud unqvam fuit, *Joh. Henricus Hottingerus*, tot eruditis libris eruditiori Orbi se eruditum probans, qvot ab unô eruditô virô intra unius anni spatium cum fructu vix legi possunt.

XXVII.

XXVII.

Sed antiqviori ævô cujus rei studiô valdè delectabantur Helvetii?

Bellicæ rei studiô potissimùm flagrabant. Id enim cùm natura istis hominibus insevisse videbatur, tùm & necessitas ad id excolendum adigebat. Certè uti Europa naturâ bellicosiores populos & ferociores plerumq; habet Asiaticis: ita in ipsâ Europâ, qvi regiones asperas, montanas ac frigidas incolunt, bellicosiores aliis esse perhibentur. Testantur id *Gothorum*, Vandalorum, Hunnorum, Longobardorum, Francorum, aliarumqve gentium res gestæ: qvæ è Septentrionalibus locis progressæ victricia arma longè lateqve circumtulêre. Parili modô frigidissimæ Alpium regiones, uti procerissimas arbores armentaqve præstantissima educant, sic, cœli soliqve naturâ ferente, robustissimos & fortissimos homines producunt. Itaqve qvum in præstantissimis regionibus alii milites, alii agricolæ, alii sint opifices, in Helvetiâ omnes ut olim, ita hodieqve milites nascuntur: nec qvisqvam integro corpore & ætate est: in qvô non militaris qvidam Spiritus eluceat. Qvum verò libertatem Helveticam vicini qviqve, & præsertim Austriaci Principes continuis bellis opprimere conarentur, per annos propè ducentos necessitas & ipsa militiæ studiosissimos reddidit Helvetios: dum pro conservandâ libertate, pro tuendis finibus, pro

pro uxoribus ac liberis arma cotidiè sumere cogebantur.

XXIIX.

Ex indefessô hôc rei bellicæ studiô qvæ militia Helvetiis paulatim enasci cœpit?

Qvum *Helvetii* tot victoriis in libertatem feliciter se asseruissent, indeqve & exteri Reges, Principes ac Respubl. certatim illorum amicitiam, fœdera & auxilia maximis propositis præmiis expetiissent; *lucrô illi allecti, neglectâ agriculturâ & re pecuariâ, ingenti multitudine peregrinam militiam sectari cœperunt.* Atqve sic qvidem *enata*, in hunc usqve diem qvæ durat, *militia illis est mercenaria.* Unde nec *Hornius* Helvetios cum priscis illis *Caribus* comparare dubitat. *Sicut enim*, ait ille, *antiqvô orbe nullum bellum gerebatur absq; milite mercenariô Care: ita hodiè Helvetii omnibus intersunt bellis.*

XXIX.

Cuinam illi præcipuè militare mercede conducti solent?

Præcipuè Regi Galliæ militant: qvippe qvi illorum auxilia ingentibus præmiis atq; privilegiis emercatur. Etenim, qvum Gallus imprimis valeat eqvitatu, sed careat sufficienti militiâ pedestri suæ nationis, Helvetico peditatu uti tenetur, ut aciem suam reddat invictam. Indeqve exercitus præstantior reperiri neqvit: qvàm

qvi ex eqvite Gallô & pedite Helvetiô constat.

XXX.

Eadem conductio qvô tempore & à qvô Galliarum Rege primùm suscepta?

Conducere primus militem Helveticum cœpit superiori seculô Franciscus Rex Gall. Qvum enim cæsi semel ab illô Helvetii essent, ipse autem suô damnô experiretur, superari illos non posse acie, nisi victoriam ipsis victis donaret, statim id omni egit studiô: ui conciliaret sibi Helvetios, optimam hanc conveniendi cum Helvetiis de Helveticô milite conducendô occasionem ratus. Ex eô itaqve tempore in fœdere fuêre qv. Galli: ita ut, certâ qvotannis stipendii summâ persolutâ, ipsi vicissim Regi Galliæ certum militum numerum mittere tenerentur.

XXXI.

Anne & omnes æqvô animô Helvetii conductionem hanc tulere?

Molestissimè certè militiæ pensionariæ opprobrium tulêrunt Helvetiorum priscorum reliqviæ, indeq; & plurimis edictis sublatum id iverunt, sub gravissimâ pœnâ juventutem suam ab externâ ac mercenariâ militiâ domi continere studentes: præsertim posteaqvàm Ulricus Zvving-

Zvvinglius graviſſimis argumentis, talem militiam eſſe illicitam, demonſtrâſſet.

XXXII.

Ecqvid verò heic prævaluit?

Etiamſi Tigurini nominatim & Bernates non amplius ſuam juventutem exteris Regibus vendi & immolari vellent: *prævaluit* tamen *deſtinationibus his lucri dulcedo*: ita ut dici de Helvetiis poſſit, *mercenariam militiam ab illis ſemper prohiberi & ſemper permitti*. Indeqve & exteris non tantùm militare hodienùm ſolent Helvetii; ſed & pleriqve Principes ſuos ex illis ſtipatores mercede legunt, ipſe Pontifex, præter Gallum Hiſpanus, noſter Saxo æqvè ac Itali, aliiqve.

XXXIII.

Qvænam ergò, ſic qvidem lucri prævalente dulcedine, ratio conducendi militem qvoad exteros obtinet in Helvetiã?

Qvando miles apud Helvetios conducitur ab exterô, tùm veniam primùm conducendi petit à ſingulis Pagis; qvi deinde ex ſuô numerô conductis militibus hâc lege conſtituunt Præfectos: ut non alium vel militem ſub ſe habeant, qvàm è ſuis Pagis. Ita ſi miles Bernæ conducitur, tùm & Præfectus & miles eſt Bernenſis; ſi Tiguri, Præfectus eſt Tigurinus, & ſimul omnis miles. *Plurimum hoc ipſum juvat*, CONRING. ait. *Ita enim fit: ut in qvovis milite Patriæ major amor*

ac respectus maneat. Deinde etiam miles qvivis se juramento adstringere tenetur: se rediturum, qvandocunqve placuerit suo Pago & Patriæ. Qvare etiamsi in Galliâ miles pedestris sit Helvetius: semper tamen manet obstrictus Patriæ. Et, si stipendium ipsi non solvatur, revocatus in Pagum suum redire tenetur.

XXXIV.

At enim qvæ domesticæ militiæ ibidem est ratio?

Qvum leges ac consvetudines ad exercitia belli in totâ Helvetiâ accommodatæ habeantur, indeqve & omnis, tàm urbana, qvàm rustica plebs, etiam mercenarii ac capite censi, arma pro facultatum ratione sibi comparare & domi conservare teneantur: *qvilibet Cantonum suos supremos belli habet Præfectos, Tribunos militum, aliosq́ue: qvorum officium est, ad qvamlibet excubare occasionem.* Si verò ducendæ copiæ, non omnes, qvi bello sunt idonei, in castra descendunt, ne præsidiariô milite regiô nudetur, prædaqve vicinis potentioribus, vel hostibus exponatur. Sed, qvoniam per tribus, omnes sunt divisi, illi, qvi nondum militarunt, in numerum eligendorum adscribuntur: donec plenus evadat calculus. Ex qvâlibet verò tribu qvaterni, *5. 6.* pro necessitate eliguntur: donec justus habeatur numerus. Cæterum reditus pro alendô milite domesticô æqvaliter distribuuntur. Et, si qvis militum for-

fortiter se gesserit, in præmium aliqva conseqvitur dona.

XXXV.

Ea tota qvalis est?

Non alia tota militia Helvetica est qvàm pedestris. In totâ utiqve Europâ præstantior militia pedestris non est, qvàm Helvetiorum: ita qvidem ut acies illa invicta statuatur: à qvâ Helveticus stat peditatus. Sed ad eqvestrem non æqvè sunt apti Helvetii. Regio qvippe illorum tota, ingentibus rupibus ac montibus repleta, *eqvestria certamina* non permittit. Cœperunt tamen ante aliqvot annos Tigurini ad eqvestrem militiam suos assvefacere.

XXXVI.

Qvô armorum genere ipsa olim usa fuit?

Armis olim militia Helvetica usa terribilibus: nempe (1.) *gladiis ingentibus*, qvos utrâqve manu dexterrimè vibrabant: (2.) *halebardis formidabilibus*: (3.) *saxis*. Tria autem plerumqve magna saxa qvisqve Helveticorum secum in aciem portabat, in primô impetu terribili cum clamore in hostem projicienda.

XXXVII.

Qvibus hodiè utitur armis?

Sclopetis utitur hodiè, hastis, telis, gladiis prælongis; qvorum ingens copia in Helvetiâ parata habetur. Omnibus enim ibidem incolis hoc mandatum est datum: ut talibus armis semper

per instructi sint. Qvid? quod & qvilibet Cantonum suum armamentarium habeat, omni bellicô apparatu pro modernô rerum Helvet. statu instructissimum.

XXXIIX.

Ad eandem militiam qvomodo plebs præparari solet?

Exercitiis ac ludis solet præparari. Qvum verò nostrâ ætate sclopetorum maximus in militiâ sit usus, publicè præmia his proponuntur, qvi hôc armorum genere se exercent: idqve non tantùm fit in urbibus, sed in omnibus freqventioribus vicis. Qvin pueris arcu certantibus, ut ad alia arma aptiores sint, itidem præmia sunt proposita: adeoqve ab adolescentiâ sclopetis uti discunt. Nec minùs *& ludicra exercitia omnia* bellicum qvid spirant. Non enim ad ullos conventus celebriores ac dies festos, uti sunt Nuptiæ, Encænia, & similes, plebs absqve tympanis militaribus convenit, honorqve hic ingens sponso tunc exhibetur, si qvamplurimi non invitati, hastati & bombardarii, aut sponsæ obviam procedant, aut suâ pompâ festum exornent. Ne dicam: sæpè pueros octennes aut decennes, hisqve junctos adolescentulos paulò adultiores cum vexillis & tympanis armisqve instructos militari more incedere. Atqve sic qvidem, qvi nunqvam Vegetii aut aliorum præcepta de re militari didicêre, nullius imperiô, sed spontè & naturali qvôdam armorum studiô, à pueritiâ ad arma gestan-

gestanda & militarem habitum se adsvefaciunt. Accedunt armati populi lustrationes, qvæ certô annorum spatiô, etiam in altissimâ pace, à Magistratibus loci institui solent.

XXXIX.

Qvibus exercitiis aliis, præter militaria illa, ad militarem virtutem præparantur Helvetii?

Præparantur ad militarem virtutem (1.) *cursu, saltu, lapidum jactu, luctâ, digladiatione ludicrâ & certamina in omni armorum genere:* qvibus ferè singulis qvotannis publicè præmia proposita. (2.) *natatu.* Nulla siqvidem gens alia in Christianô Orbe est, qvæ ita se natando exerceat, ut maximos qvoqve lacus, qvibus regio abundat, & flumina rapidissima facilè natatu superent, qvàm Helvetii. (3.) *Venatu.* In montibus enim, qvoties à rusticis operibus otiantur, venatione assiduâ se exercent, & modò capreas & rupicapras atqve ibices per montes summos & præruptas rupes insectantur; modò cum ursis, & lupis, & lyncibus atqve apris congrediuntur. Ad eundem itaqve modum in venatione se exercent: uti majores nostri: qvorum vita qvàm maximè in venationibus erat posita, idqve eò magis, qvò majorem venatio cum bellô cognationem, à *Xenophonte* jam olim *L.I.Pæd. Cyri* ostensam, habere ipsis videbatur. *Vita Germanorum*, *CÆSAR L. 6. de bellô Gall. L. 21.* scribit, *omnis in*

vena-

venationibus atq; in studiis rei militaris consumitur.

XL.

Qvantæ proinde militares in militari hâc gente sunt vires?

Tantæ sunt, ut juxta *Boterum*, *CXX. millia militum pro defensione patriæ facilè conscribere Helvetii possint*. Constat etiam illos 30000. foràs sæpiùs misisse. Soli Bernates XIIX. millium exercitum habent: ut sic expeditum hoc judicium haberi qveat: *omnes simul junctos Helvetios incredibile robur militiæ producere posse.*

XLI.

Numne & qvantitate pares eadem Gens habet opes?

Si Attalicas in Helvetica opes qvæsiveris, frustrà laborabis. Qvod autem terra illis negat, id ab exterorum Principum stipendiis accipere solent: Ex frumento tamen & pecore, qvô loca nonnulla abundant, nō parvum qvæstum *Helvetii* faciunt. Sunt enim, qvi mercatum exercent apud exteros: præter Tigurinos tamen, Basileenses, Schafhusenses; San-Gallenses nulli. Hi sc. vicinis frumentum, vinum, ferrum vendunt, illorumqve lanas in longè dissitas exportant oras. Qvantum ad Nobiles, illi qvidem opibus satis pollent: nihilominus tamen ex antiqvissimis familiis reperiuntur Nobiles, qvi extremâ paupertate premuntur.

XLII.

XLII.

In modicis his Helveticæ gentis opibus Cantonum reditus qvomodo instituti, ut sufficiant?

Ita instituti habentur: ut nullis ministrorum artibus augeri, vel minui possint. Etenim constituta montium, pontium vectigalia hominibus nonnisi probatæ fidei committuntur. Impositiones autem extra ordinem nullæ sunt: qvumqve Magistratus & Rectores, qvi aliqvo in Republ. officiô funguntur, divitiis præstent, nihil à subditis pecuniæ qvàm mulctarum nomine exigere ipsis licet.

XLIII.

Qvam Rationem Statûs illi observant?

Ratio Statûs Cantonum Helvet. pax est. Nec ulli se utilius, nisi Galliæ Regi jungere possunt: qvi, ut Hispanis remoram objiciat, pensionibus suis Helvetios ditat. Hæc tamen Ratio Statûs non est perpetua, nec est communis. Ecce enim Tigurini ac Bernates nolebant Ludovico XIII. succurrere: eò qvòd scirent, *Ludovicum Hugonotis arma parare*: in qvorum internecionem aliqvid moliri per conscientiam vetabantur. Mox ubi cessaverat ille metus, subsecutô fœdere 40000. milites in casu necessitatis promittebant.

XLIV.

Qvæ regiminis apud eosdem est ratio?

Qvod attinet regiminis Helvetici rationem: *ea penè, paucissimis exceptis, una eademq; apud omnes obtinet.* Omnes enim Cantones suos habent Magistratus: qvi tantâ autoritate funguntur: ut, *singulos habere jura Majestatis Bodinus L. I. c. I.* scribere haut dubitet, & *Besoldus Præcogn. Polit. c. 8.* rectè neget, *actu Cantones sub Imperiô esse.* Populari autem sub unô summô magistratu, Prætore nempe, Urii, Svitzii, Undervvaldii, Zug, Glaris, & Appenzell imperiô gaudent: eò qvod maximi momenti negotia à populi ibi dependeant suffragiô. Alii suos Præpositos habent, Schultheiß dictos, cum qvibusdam consiliariis regimen curantibus: qvorum electio per omnium civium libera suffragia perficitur, formamqve Statûs Aristocratici produnt: Berna nimirum, Lucerna, Friburgum. In aliis sunt Consules, sive Bürgermeister/ ut in Zürich/ Basel/ Schaffhausen. Post Prætorem præcipui dignitate sunt *Thesauri Præfecti, Secretarii, Apparitores.* Post Consules *Magistri* sunt *Communitatum.* Die Zunfftmeister cum Tribubus suis. Illi de Zürch suos Rectores vocant Obrister Meister/ SeckelMeister/ Bauherrn/ ab aliis Lohnherrn: qvi curam viarum, portarum, turrium, vallorum, pontium, ædificiorum, aqvæductuum habent, cumq; qvibusdam Dominis judicant, qvi ipsis adjuncti. *Officium Secretarii* in magnô habetur honore: qvippe qvod commodum Reipubl. insigne præstat. Habent & Cantones qvilibet *Inspectores Victus, Patrones viduarum & orphanorum,*

rum, Eleemosynarios, ponderum ac mensurarum Inspectores, bonorum Ecclesiast. Provisores, Scholarum Ephoros, &c.

XLV.

Qvot & qvænam cujuslibet præcipuæ Urbis publica sunt Consilia?

In qvâlibet præcipuâ urbe duo sunt publica Consilia: Magnum nimirum & *Parvum. Illud* ex aliqvot constat Consiliariis: qvi nomine totius populi congregantur. *Hoc* singulis diebus, tàm in negotiis Reipubl. qvàm ob tollendas civium controversias, congregatur. Eliguntur autem Consiliarii è Nobilium & civium ordine: qvi nullum qvæstum vel artem mechanicam exercere tenentur. Qvi capita sunt Consil. vocantur die Zunfftmeister.

XLVI.

Annon & aliud præter duo illa Consilia Consilium est Cantonum?

Est omninò illis in negotiis magni momenti adhuc aliud Consilium, *Generale* nempe, Tagsatzung Germ. dictum, Latinis *Senatus*, vel etiam Concilium.

XLVII.

E qvibus personis Consilium hoc constat?

Non idem est numerô. Nam aliqvandò præter pagos alii etiam socii & fœderati Civitatis

Helvet. & præcipuè ex his S. Galli, Rhætorum ac Mülhusianorum Legati conveniunt: estqve hic maximus & freqventissimus Senatus, qviq; ipse rariùs convocatur: qvotiescunqve de bellô aut pace, aut aliis rebus agendum, qvæ ad omnes confœderatos ex æqvo pertinent. Plerumqve tamen solùm XIII. Pagorum Legati conveniunt, deqve rebus, ad Civitatem Helvet. spectantibus, deliberant, singuliqve par jus sententiæ dicendæ suffragiiqve ferendi habent. Ideoqve etiamsi plures ab uno mittantur pago: tantùm tamen unum suffragium habent. Nam suffragia non juxta Legatorum, sed pagorum numerum æstimari solent. Nec verò omnes semper adsunt Pagi: sed, ubi de Præfecturis agitur, qvæ à 7. aut 8. pagis reguntur, vel de rebus, qvæ ad horum tantùm cognitionem spectant, tunc 7. aut 8. solummodò Legati in Senatum conveniunt, soliq; suffragii ferendi jus habent.

XLVIII.

Qvibus de rebus idem Consilium cognoscit?

Primum & præcipuum Caput belli ac pacis est arbitrium: secundum legumlatio: tertium Legatorum extra Patriam missio: qvartum Præfecturarum administratio. Provinciarum siqvidem, qvæ publico Pagorum imperio reguntur, Senatus summam heic curam habet: ut rectè administrentur.

XLIX.

XLIX.

Per qvos idipsum convocari ac haberi solet?

Convocandi & habendi Consilii generalis sive Senatûs Helvetici summa autoritas more majorum penes Tigurinum est Pagum: qvippe qvi veteri privilegiô primum locum inter omnes tenet pagos. Tigurini itaqve, ubi publicus conventus habendus est, singulis pagis per literas causam, tempus & locum conveniendi indicant. Si autem uni alicui, aut alteri Pago, aut pluribus videatur res postulare, ut conventus indicatur & Senatus cogatur, primùm eâ de re ad pagum Tigurinum referunt & petunt: ut per literas Legatos singulorum Pagorum evocet. Verùm, ubi festinatione opus, singuli pagi cæteros sibi fœdere junctos ad communem deliberationem causæ convocare possunt. Legati qvoqve exterorum Regum ac Principum à Tigurino Pago jus adeundi Senatum postulant, & qvandoqve extra Ordinem Senatum sibi haberi postulant.

L.

Qvis peculiaris Generalis habendi Consilii est locus?

Locus habendi Consilii Generalis olim non certus & perpetuus erat: freqventer tamen conventus *Lucernæ* & *Tiguri*, *Bremogartæ* etiam & *Badæ* habiti. *Nostrâ* tamen *ætate*, non lege, aut decreto ullo, sed more ac consvetudine re-

ceptum: *ut publicus Pagorum Senatus Badæ, seu Aqvis Helvetiis* (vulgò Reich-Baden) *& qvidem in Oppidi illius Curiâ habeatur*. Oppidum enim hoc qvamplurimas commoditates ad publicos conventus illic peragendos habet. Qvanqvam igitur *CONRING.* negotia belli & pacis in conventibus Badensibus à Fœderatis non ampliùs tractari asserat: experientia tamen contrarium loqvitur. Imò, durante hîc Bellô Gallo-Belgicô, qvum vicinorum Gallorum potentia nimium cresceret, inter alia constitutum Badæ: ut ad mutuam defensionem Patriæ 50000. milites semper parati essent, utqve Geneva etiam cum provinciâ Pais de Veau contra Sabaudum defenderetur.

LI.

Qvô tempore id haberi solet?

Senatus legitimus qvotannis more majorum circa solstitium Badæ habetur: & tùm Præfecti publicarum provinciarum coram Senatu rationes reddunt, & provocationes ex singulis provinciis audiuntur. Eodem tempore XIII. Pagorum Legati Lugani conveniunt, & rationes à 4 Præfectis Italicarum provinciarum exigunt, jus dicunt, eorumq; causas cognoscũt, qvi ad Senatum appellaverint. Ab hoc tamen Senatu ad Badensem, tanqvam majoris autoritatis, provocare licet. *Peculiares* verò *conventus certorum pagorum & qvi à Gallorum Regis Legatô convocantur, nullum certum tempus habent*, sed pro re præsenti ex eorum autoritate, penes qvos convocandi Senatus potestas, indicuntur.

LII.

LII.

Qvæ ratio qviq́ ordo agendi ibidem eſt?

Ubi conſtituta dies advenerit, qvô Senatus legitimus aut indictus haberi ſolet, pridiè ejus Legatus Tigurini Pagi apparitorem publicum, qvem *Sub-PræfectumBadenſem* vocant, in ſingula diverſoria mittit ſciſcitatum: qvorum Pagorum Legati venerint. Mox publicô nomine Legatos ſalutat & excipit, inqve craſtinum in Senatoriam domum, ſive Curiam Badenſem, eos convocat. Conſident verò Legati in Senatu juxta Pagorum Ordinem ac numerũ, ſi omnes acceſſerunt: ita ut primum locum teneat Tigurinus Legatus, editiori ſubſellio menſæ aſſidens; proximum Bernas habeat, poſthunc Lucernas, & deinceps reliqvi, juxta Pagorum ordinem. Conſeſſu jamjam factô, Legatus Tigurinus, pauca præfatus, exponit: qvid proximô conventu deliberandum in receſſibus acceperint. Qvod ſi alia fuerit cauſa Senatûs habendi, eandem ſimiliter proponit, additqve, qvid de eô capite in mandatis à Magiſtratu ſuô acceperit: idem reliqvi faciunt Legati. Ubi verò ſinguli expoſuerint, qvid in mandatis habeant, Præfectus Badenſis ordine ſententias rogat, qvas ſuô locô ac ordine ſinguli Legati dicunt: ſententiis dictis, ſuffragia, non qvidem juxta Senatorum, ſed Pagorum numerum numerantur. Atqve hæc qvidem agendi ratio in *publicis* eſt *cauſis*: in *privatis* autem eadem & ſententiæ rogandæ & ſuffragii ferendi ratio: niſi qvod, qvi cauſas habent, qvas coramSenatu agant, primum à Tigurini pagi Senatu dari ſibi petant.

LIII.

Quæ juris, si quæ causa in Senatu disceptetur, ratio?

Disceptantur causæ in Senatu à Causidicis non ex jure Romanô & JCtorum responsis, sed ex æqvô & bonô, nec non ex legibus ac Consvetudinibus singulorum populorum. Atqve hanc rationem, tanqvam optimæ notæ, uno & altero non contemnendo argumento *SIMLERUS L. II. de Rep. Helvet.* defendit, inqve eadem re assentientem *CONRINGIUM*, sed dissentientem cum aliis Justinianéi juris (utinam hinc inde reformati!) amatoribus *OLDENBURGUM* habet. Seriò enim ille optat: *ut tandem solida Legum Rom scientia, ut in Germaniam & alias Europæas Regiones migravit, etiam in Helvetiam migraret.*

LIV.

Quæ verò Judiciorum in totâ Helvetiâ aliàs est ratio?

Si controversiæ forenses sint publicæ (h. e. inter duos pluresve pagos, aut inter privatos homines & Pagum aliqvem existant) in iisdem dijudicandis utraqve pars è suorum numero duos eligit judices. Absolvuntur hi jurejurando, qvo suo Pago obstricti sunt, fidemqve dant, *se ex jure æqvô ac bonô controversiam cognituros, & daturos operam: ut controversia qvamprimùm vel amicè componatur, vel jure decidatur. Privatæ* verò *controversiæ* si inter subditos Helvet. in communibus Præfecturis oriantur, à Præfe-

ctis

ctis & ejus loci Judicibus, aut à Senatu Helvetico, ad qvem provocare licet, cognoscuntur, domi interim singulorum Pagorum Senatoribus ac Judicibus civium suorum controversias dijudicantibus.

LV.

Qvam formam Reipubl. mihi è dictis jam elicies?

Certè, si una communis cum *SIMLERO* totius Helvetiæ credatur ac statuatur Respublica, *ex Optimatum ac Populi Imperiô mixtam* è dictis elicio *Rempubl.* Etenim ex his populis, qvibus tota civitas constat, qvidam merè Democratico imperio utuntur, ubi scil. totius plebis consilio fermè omnia aguntur, veluti in his pagis, qvi nulla habent oppida, ut sunt *Urii*, *Suitzii*, *Underwaldii*, *Glaronenses* & *Abbatis Cellanis*, parq; ratio est *Tuginorum*, qvamvis hi oppidum habeant: alii ab Optimatibus reguntur, ut omnes Helvetiæ Urbes *Tigurum*, *Berna*, *Lucerna*, *Basilea*, *Friburgum*, *Solodurum*, *Schaffhusium*. Sed qvum summa potestas penes populum sit, à qvo Magistratus eliguntur, aliæ *magis Aristocraticæ*, aliæ plus *Democraticæ* sunt. Qvare qvum tota, judicio *Simleri*, civitas his populis constet, qvi non unâ eademqve formâ Reipubl. singuli utuntur, *non una qvod, sed mixta qvædam est Politia, qvæ è prædictis formis constet*. At verò, si cum *CONRINGIO* faciamus, qvi *unam eandemq; rationem Reipubl.* (*Democraticam* nempe, *qvæ apud omnes Canto-*

 nes

nes obtineat,)credit ac ſtatuit,*plures* & ipſe *Democratias*, ſed *optimas, in unô tamen corpore, XIII. pagis inter ſe confœderatis conſtante, triumfantes*, indirectè elicio. Obtinent enim heic optimi, ita ut non penes infimam plebem, ſed penes populum, & qvidem penes meliores, nobilioribus tamen nec penitùs excluſis, ſit regimen. Senatus utiqve dirigit pleraqve ſecundum Leges & majorum conſvetudines: ſiqve deficiant leges, & aliqvid magni conſultandum, non omnis tunc convenit populus, ſed delegati tantùm populi conveniunt. Eſt ſignum hoc *optimæ Democratiæ*. Nam, ubi omnis populus convenit, ibi omnia tumultuosè peraguntur: ubi verò delegati tantùm comparere ſolent, fructuosè res tractantur.

LVI.

Qvem illius mihi dabis Scopum?

Si Helveticam Rempublicam è dictis rectè conſideremus: *reverà ibi omnia ad utilitatem totius populi adminiſtrantur*. Nec enim ibi alii ſunt dominantes: qvàm qvi reſpiciant commodum publicum. Indeqve & ſatis florentem Rempublicam Helvetiorum videmus: licet Religionis Pagorumqve diverſitas obſtare videatur. Utilitas qvippe apud illos valet, non dignitas. Et qvamvis dixeris: ibi magis qværi ſalutem dominantium: ita tamen omnia ſunt moderata, ut ſubditis illis nulla pars felicitatis deſit. Reverà videntur Helvetii qværere veram felicitatem civilem: qvæ conſtituta ac collocata in virtutum exercitio cum αὐταρκείᾳ, ſive omnium

omnium rerum sufficientia. Nec enim pro Scopo divitias habent, ut Batavi. Raras siqvidem & exiguas ibi reperire licet divitias, sufficientes tamen. Nec & propositum Helvetiis latum est imperium. Nam qvamvis latè sua pomœria dilataverint, fractâ scil. Austriacorum per Helvetiam potentiâ, & qvibusdam Præfecturis Italicis sibi subjectis: ex eo tamen tempore contenti sorte sua qvieverunt.

LVII.

Quæ fœdera mihi, cum exteris ex eôdem Reipubl. Scopô inita definies?

Fœdus habent Cantones cum Gallis, Austriis, Mediolanensibus & Sabaudis. Primum pepigit Ludovicus XI. qvi VII. millia Francorum in singulos annos singulis Pagis promisit. Renovavit Franciscus I. Anno 1516. Confirmarunt Henricus II. & post eum subseqvi Gall. Reges, variis subinde additis, vel immutatis conditionibus.

LVIII.

Qvis Religionis deniq; status est per universam Helvetiam?

Ex universis Cantonibus *Romano-Catholicæ* qvidam sunt *Religionis*, qvidam *Reformatæ*, qvidam *utriusq;*. *Romano-Cathol.* Relig. sunt Lucernates, Friburgii, Solodurii, Tugenses, Urii, Untervvaldii, Svvitzii. *Reformatæ Relig.* sunt Bernates, Tigurini, Schaffhusii, Basileenses. *Utramq; sectantur* Glaronenses & Abbatis-Cellenses.

LIX.

Qvi & qvot nominatim Pagi mordicus Sacra Rom sectantur?

Sectantur cumprimis *qvinq; pagi mordicus Sacra Rom., Lucerna, Urium, Svitzia, Unterwaldia, Tugium.* Hi qvinqve Pagi, peculiari nomine *Qvinqvepagici,* si non inter alios, saltim inter *se* in propaganda & defendenda Relig. avitâ arcano qvodam fœdere juncti.

LX.

Qvinqvepagici illi cui exterorum maximè sunt addicti?

Maximè addicti sunt *Regi Hispaniæ*, inqve suas partes eos ille ducit, simul & *Pontifex R.* Hinc Papa Lucernæ perpetuum Nuncium Apostol. habet: qvemadmodum Rex Hispan. perpetuum ibi Legatum habet.

LXI.

Sed Reformati Pagi cui potissimum addicti?

Addicti sunt magis *Regi Galliæ:* qvod tamen interdum pro ratione temporum fallit.

LXII.

In qvotqvot factiones seu partes sic abiit Helvetia?

In duas inde dividi cœpit partes Helvetia, nempe *Romano-Catholicorum* & *Reformatorum:* qvæ & partes peculiares conventus in diversis habent locis. Nam etiamsi conventus communis

nis XIII. Pagorum locus ſit Bada Helvetica: partium tamen conventus habentur alibi. Pagi, qvi Romanis Sacris rigidiſſimè addicti, ſolent convenire Tugii, aut etiam Lucernæ, reliqvi verò plerumqve, teſte hodierna experientia, Aroviæ.

LXIII.

Ex eadem diviſione qvid mali ſubinde emerſit?

Ab eo tempore, qvo duabus Religionibus Cantones ſciſſi, *haut parum illorum Reſpubl. fuit concuſſa, & hodieq; haut leves controverſiæ inter ipſos vigent:* qvæ ſubinde in bellum facilè erumperent: niſi in prima herba ſupprimerentur.

LXIV.

Ecqvæ pars alteri prævalet?

Etiamſi major ſit numerus Pagorum eorum, qvi Romanis addicti ſacris: *latitudine* tamen *Regionis Pagi Reformati* præcellunt. Nam urbs Berna latiſſimè per Helvetiam imperat. Interim *prævalent viribus Pontificii* illi *Pagi*. Qvò accedit: qvòd Præfecturæ illæ, qvæ communes ſunt fœderatis, bonam partem nonniſi e Romanenſibus conſtent, qviq; in vicinia vivunt; maximam item partem Socii non aliis qvàm Romanis Sacris ſint addicti.

LXV.

In qva itaq; re præcipuum interesse confœderatæ Helvetiæ consistere putas?

Puto id in eo consistere: *ut tam Reformati qvàm Romano-Catholici Cantones unanimiter concordes vivant.* Aliàs enim, si bellum Religionis oriretur, facilè futurum esset: ut Reges exteri Regiones Helveticas acqvirere sibi anniterentur.

CAP. VII.

De

REPUBLICA BELGICA.

EROTEMA I.

Per Germaniam qvæ nobilissima omnium atq; ac vicinissima nobis est Respublica?

INter *Respublicas illas, qvæ Germanica Lingva utuntur, omnium florentissima est* BELGICA: Nec similes facilè Respubl. si Venetã excipias, reperies: qvæ sua potentia & nobilitate, suis divitiis, suo numero hominũ contendere possint cum Belgica. Usq; adeò floret, nitet, potens est.

eſt. *Eſt & nobis eadem Reſp. vicinisſima: tum ſitum reſpicias: tum ſi mores, lingvam, ritus, & reliqva inſtituta inſpicias.*

II.

Undè nomen ſibi proprium habet?

A Subjecto ſuo, Confœderato nempè *Belgio*, nomen Reſpubl. hæc accepit: ut diceretur BELGICA. BELGII certè vocem nonnulli ab Urbe Regionis præcipua; alii à Belgio qvodam, Belgarum Duce; alii aliundè derivant. HADR. JUNIUS Belgii appellationem ad nationis ferociam referendam putat: ut ſint *Belgæ* qvaſi *Velgæ*, h. e. *atroces & violenti. Niſi mavis*, inqvit, *Belgas mutatione vocalis ſecundæ in primam dici velut Balgas, à dimicandi pugnandiqve ardore ac ſtudio.* Eſt enim Balgen *German, conſerere manus ac confligere.*

III.

Generali Belgii nomine qvid notatur?

Notatur eò ipſa GERMANIA INFERIOR; *Belgium Cæſari juxta nonnullos dicta*: qvippè *in qvo ſe tres legiones collocaſſe*, ſcribit, Hircius *qvatuor. Germania* autem Iſta pars Europæ vocatur: qvòd Lingva, moribus, legibus & vitæ inſtitutis parum ab Alemannis ac reliqvis Germanis diſcrepet. *Inferior:* qvòd mari propior ſit reliqva Germania, & ſuperioris German. reſpectu campos ſitu humiliores habeat.

beat. Vulgò dicitur Niederland / Gallis *le Païs Bas.*

IV.

Eodem nomine qvot in universum comprehenduntur Provinciæ?

Comprehenduntur in universum BELGII *nomine XVII. Provinciæ, omnes Hispanorum imperium qvondam agnoscentes, ipsæq; qvasi in unum corpus coalescentes.* Cœperunt appellari De Nederlandischen Provintzien / apud Latinos Scriptores *Belgica recens.*

V.

Has & ipsas XVII. Provincias qvô qvæso ordine mihi enumeras?

Enumero cum *Lambecio in Tabb. Geograph. XVII Belgii Provincias* hoc ordine: ut præcedant DUCATUS; seqvantur cũ COMITATUS, tũ DOMINATUS; agmen claudat unus MARCHIONATUS. *Ducatus* sunt IV Brabantia, Limburgium, Lucenburgiũ, Geldria. *Comitatus* sunt VII. Flandria, Artesia, Hannonia, Hollandia, Zeelandia, Namurcum, Zutphania. *Dominia* sive *Dominatus* sunt V. Frisia Occidentalis, Mechlinia, Trajectensis, Transisulania, Groningensis. *Marchionatus* est Antvverpiensis ille tractus.

VI.

Sub qvô demùm Hispaniarum Rege totidem Provinciæ coaluêre?

Coaluerunt primum in Carolo V. indeq; & jure

re hæreditario omnes ac singulæ primò obvenerunt Philippo II. Siqvidem ad eas, qvas Maria, Burgundicarum Provinciarum unica hæres, Maximiliano I. attulit, Carolus V. adjunxit Ultrajectum, Transisulaniam. Tum & Groningam adjecit: qvæ Carolo Geldro se ad tempus, Carolo V. in perpetuum subdidit.

VII.

Undè verò copulatarum harum Provinciarum, & conseqventer fundatæ in Belgio potentiæ Hispan. primordia capienda?

Capienda sunt à Philippo Bono: utpote in qvo coivêre Burgundia utraq; & Brabantia, Limburgi & Lucenburgi Ducatus, Flandria, Artesia, Hannonia, Namur, Hollandia, Zeelandia, Frisia, Mechlinia, Marchionatus Antwerpiensis. Accessêre, autore Carolo Audace, Ducatus Geldriæ & Comitatus Zutphaniæ, Geldriæ annumeratus. Ditiones sanè hæ, exceptis, qvas acqvisivit Carolus V. jure uxorio Mariæ Burgundæ, Caroli Audacis filiæ, Maximiliano nuptæ, ad Austrios pervenêre.

IIX.

Qvo communi eædem Provinciæ in Latio olim veniebant nomine?

Comprehendebantur Romanis communi GALLIÆ BELGICÆ *nomine.* Divisa namq; apud Romanos Gallia in duas legitur partes, in *Cisalpinam* & *Transalpinam.* *Cisalpina Gallia* in-

insignis pars Italiæ erat, hodiè Lombardia sive Longobardia dicta. *Transalpina Gallia* à Romanis in *Braccatam* dividebatur, à genere vestitus, sic dictam, qvòd incolæ braccas gestarent, & *Comatam*, ita appellatam, qvòd omnes comam alerent. *Braccata Gallia Narbonensis* κατ' ἐξοχὴν ab urbe primaria dicebatur, dicta aliàs & ipsa *Provincialis*: qvòd illam partem Romani in provinciam redegissent. *Gallia Comata*, qvam J. Cæsar Imperio R. subjecerat, in tres partes subdividi cœpit: in *Aqvitanicam* nempe, *Lugdunensem* & *Belgicam*. Nam & Gallo-Belgas domuit Cæsar. Belgarum autem voce intelligebantur tunc omnes Populi: qvi Romanis cis Rhenum habitabant.

IX.

Qvæ vera Belgis his est origo?

Non alia plerisq; est Belgis origo, qvàm à Germanis. Estq; hac de re minimè dubitandum: qvum id suo assensu jam olim comprobârit *Jul. Cæsar.* Conceditq; etiam *Thuanus Histor. L. XL. Germanos extra veteres suos fines hâc, qvâ Galliæ Belgicæ tractus patet, egressos.* Negat a. *ideò Belgium Germaniæ nomine censeri.* Perperam certè id facit. Nescire enim non potuit gravissimus Scriptor, Belgicam ab Ottone M. in ditionem Imperii Germanici redactam fuisse. De Burgundiæ Regno, per testamentum ad Henr. II. Imp. devoluto, ac jure belli contra Ottonem defenso, legere est apud *Frising. Chron. L.6.c.30.31.* Batavos descendere è Germa-

manis, satis patet. Siqvidem ex Cattis (qvi, qvòd Germanorum sint populus, certis indiciis compertum) ortos fuisse, docet *Hist. L. 4. c. 1. Tacitus.* Vid. & *Grotius de Antiqvitate Reipubl. Batav. p. 46.*

X.

Batavorum, qvos dixisti, nomine qvam gentem intelligis?

Intelligo Germanos illos, qvi, seditione domestica pulsi, extrema Gallicæ oræ, cultoribus vacua, simulq; Insulam inter Vada sitam occupavêre: qvam Oceanus à fronte, Rhenus à tergo & lateribus circumluit. Amnicarum Insularum tunc erat maxima, patens in longum 100. mille passus: qvùm nunc inter munitionem Schenckii & Gravesande reperiantur tantùm 83. Reliqvas namq; Oceanus vel abstulit, vel inundationibus suis ex fronte, qvæ spectabat Oceanum, fecit *Insulas*: qvas nunc *Hollandiæ* & *Zeelandiæ* dicimus.

XI.

Idem nomen ubi superest?

Superest Batavorum nomen in parte Geldrica: qvam *Batuam* corruptè dixerunt mediæ ætatis Scriptores, & vulgus nunc Betuwe. Batavi enim medium illum alveum tenuerunt.

XII.

Num & ipsa hæc Gens sub Romanis olim erat?

Erant qvidem Batavi sub Romanis: ita tamen, ut

ut haberent Leges & Magistratus proprios suæ gentis. *Tacitus* dicit, *illos non exhaustos, sed servatos esse ad bellum.* Romani enim delectum instituerunt ibi promptissimæ juventutis, & fortissimum qvemq; elegerunt ad bellum: ut Batavi ita militaverint Romanis.

XIII.

Cui Galliæ accensebantur?

Accensebantur Batavi nihilominus Galliæ Belgicæ: etiam si populus ille extra controversiam Germanicæ esset originis. Ita enim è *Tabb. Cluverii* patet, *Belgicæ voce olim venisse omnes Batavos: qvi inhabitabant Insulam Rheni.* Inhabitârunt autem illam bona pars Geldriorum, Zeelandorum & Hollandorum.

XIV.

Utrum suos Reges aliqvando eadem gens habuit?

Non ita certum id est. Constat verò hoc: *Batavos inter Germanorum eqvites fuisse præstantissimos, armorum peritiâ & animo ad aggrediendum insignes, & Romanos antiqvæ societatis cum ipsis initæ jura coluisse qvàm religiosissimè.*

XV.

Qvibus tamen ipsa Batavia, postqvàm Romani ejecti, cum reliqvo cessit Belgio?

Cessit FRANCIS. *An sub statu libero,* dubitat *Conringius*: utut *Grotius* persvadere velit, *sta-*

statum Batavorum sub Francis fuisse liberum. Seculo verò post natum Christum IX. magna Belgii portio cessit *Danis*. Nec tamen diu duravit in Belgio regimen Danicum. Rege enim Daniæ Gothofredo interempto, incolæ redierunt sub ditionem *Francorum*. Qvumqve, extincta Lotharii familia, qvæ mediam partem Belgii inter Rhenum & Scaldim tenuerat, nova divisio facta esset, *Ludovici posteris* Hollandia & Brabantia usq; ad Scaldim cessit, factæq; ditiones hæ Regni Francorum Orientalis.

XVI.

In cujus tandem obseqvio esse cœpit?

In universum cum *Conringio* pronunciare heic licet: *omnes illas Belgicas Provincias, qvæ in Patrimonium Hisp. Regum deniq; pervenêre, ab Henrici Aucupis ætate, saltem donec Burgundos Principes acceperunt, in obseqvio nostri Imperii fuisse.* Et qvamvis illi, potentia sua freti, Imperii jura multum debilitârint, solito majore libertate sibi per vim partâ: à Cæsaribus tamen & Imperii Ordinibus nihil jurium Burgundis fuit remissum. Qvin imò hi in modum aliorum Principum ad Comitia Imperii illos vocavêre, & Carolum Audacem res Imp. turbantem non dubitarunt proscribere. Sed & Philippus Bonus vocatus ad aliqvot Comitia Imperialia, aliis ipse interfuit, ad alia misit Legatos. Carolus à Cæsare petiit, se

Re-

Regem Belgii declarari, non facturus, si existimasset, Cæsari & Imperio regiones illas non obnoxias esse. Qvod Austriacos Principes attinet: usq; adeò illi agnoverunt Imperii jura: ut Maximilianus Imp. studiosè id egerit: ut omnes illæ regiones uno Burgundici circuli titulo in corpus Imperii cooptarentur, constituta certa oneris, in publicum conferendi, summa: etsi vivo Cæsare non plenè hoc omne constitutum fuerit. Et qvanqvam etiam Carolo Cæsare plus solito libertatis indultum ab Imperio Belgicis provinciis: nec ita tamen planè sui juris factæ. Patet id è *Tabb. Pacti inter Carolum Cæs. & Imperii Ordd. Anno* 1548. initi: qvas velut omnium superstitum jurium Imperii basin *Conringius Libro de Fin. Imp. c. 28.* supponit.

XVII.

Qvomodo interim, dùm Belgium universum in obseqvio Imperii esset, id sese habebat?

Habebant singulæ provinciæ suos Principes, Duces nempe aliæ, aliæ Comites: donec acciperent unum communem Principem. Pervenerunt enim ad domum Burgundicam. Et qvidem factum: ut tandem XVII. Provinciæ Belgicæ qvasi in unum sub Hispano coalescerent corpus.

XIIX. An

XIIX.

An verò unqvam Dominum agnoverunt Belgæ?

Non Dominum, ſed Principem, jurisjurandi religione ac pacto Reipubl. obſtrictum, agnoverunt. Indicat id Transactionis formula & eventus ap. *Reidanum, Belgii ſcribam, rerumqve Belgicarum gnariſſimum.* Indeq; nec temerè dicendum: *Belgicos Ordines meros fuiſſe ſubditos, qvi tot privilegiis pactisq; innixi erant: ut non modò deliberans, ſed etiam decidens in Senatu ſuffragium avito more inſtitutoq; ferrent:* qvod iniqviſſimo auſu ſuſtulerat *Albanus:* qvum An. 1567. *Senatum* inſtitueret *ſangvinariū.*

XIX.

Qvæ ſumma jurium, qvatenus ea ſervare obligati Principes, qvâq; formulâ continebatur?

Continebatur Formulâ hâc: *Mores antiqvi Legesq; ſanctæ ſint: eas contra ſi qvid Princeps decreverit, nemo decretô teneatur.* Patet itaqve, Belgarum in Principes obſeqvia illæſa libertate fuiſſe, neq; plus licuiſſe ipſis, qvàm pacto ac voluntate Ordd. declaratum fuerat, argumento *rincipatus jure Optimatium temperati.*

XX.

Adminiſtratio proinde Rerumpubl. Belgicarum ad qvam formam accedebat?

Accedebat ad formam Civitatum liberarum. Nam ex Actis temporum & Decretis Comitiorum citra controversiam constat: Belgii Ordd. omne id injuriam interpretatos fuisse: si qvid præter leges & pacta accidisset, siqve Principes contra privilegia & immunitates aliqvid imperassent, aut fecissent.

XXI.

At enim qvomodo sub Hisp. coalescens se habebat Belgium?

Nihilominus separatam à Regno Hispanico habebat indolem, & seorsim sua jura atq; adeò cum Hispano-Austriis unum caput, sed non sub iisdem legibus ac uno civitatis nexu: qvippe ex diversa causa, nec ut Regni Hispanici pars accessoria, neq; aliter, qvam sub Imperii Teutonici, cujus supremo dominio antea illigatum, auspiciis regendum; sed eo modo, ut, qvicqvid ex stipulatione conditionali debebatur, retineret. Id enim tot Transactiones & pacta conventa evincunt, respexitq; huc *Joh. Meursius L. I. Rer. Belg.* dum mutatam religionem & imminuta privilegia pro justa belli causa habet.

XXII.

Qvomodo & tunc in sese comparatum id erat?

Erat in Belgio pluriũ Rerump. qvas *subalternas* aut *coordinatas* vocant, *societas, eaq; uni summo Imperio priusqvam in factiones iret, obnoxia,* atq;

atq; sic salvis juribus à Principe dependens, ut Princeps eodem respectu ab Imperio dependeret. Faciunt igitur huc, qvæ *Procopius* apposité & admodum congruè de hujusmodi fœderatis civitatibus scribit: Ἐπὶ τῇ ἴσῃ καὶ τῇ ὁμοίᾳ ἐς τὴν πολιτείαν ἀφίκοντο. Nam & Provinciæ Belgicæ pari ac æqvali jure in Rempubl. unam coiverant.

XXIII.

Posthæc qvid ingentis mali Belgio sub regimine Hisp. contigit?

Exorti sunt ingentes motus: qvi ipsi statim ab Imperio Philippi gliscere cœperant; donec in apertam tandem flammam erumperent. Ita enim non tantùm plebs per totum Belgium horribili tumultu insurrexit, arreptisq; armis conciones ubiq; celebravit, impetuq; in templa facto, omnes statuas & imagines confregit; sed & iidem motus in diuturnum bellum desierunt; nec arma prius deposita, qvàm libertas asserta & ab oppressoribus suis masculè vindicata esset.

XXIV.

Qvæ vera motuum horum Belgicorum causa & origo?

Thuanus ad Annum Chr. 1566. motuum Belgicorum originem ab inqvisitionis Hispan. metu ducit. Altiùs auspicatur rem *Reidanus ad A. C. 1559. & consilium de mutanda Reipubl. libertate* arguit. Nec dissentit *Emm. Metteranus ad Annum*

num 1562. nominatq; *Philippum Bonum* & *Carolum Audacem*: qvi jam diu antè hoc animo fuerint. Nec dubitat *Scriptor Hugenottus Anonymus*, cujus extant *Commentarii de Statu Relig. in Gall. sub Carolo IX.* confirmare, *Ducem Albanum non tàm Religione, qvàm privatarum inimicitiarũ caussa in Hornanũ* & *Egmondanũ Proceres sævìisse.* Proindè religio tunc non scopus, sed instrumentum Hispanicæ Monarchiæ erat.

XXV.

Eorundem motuum initium unde erat?

Erat à diffidentiâ & qverelis: qvæ diu hos antecesserant motus. Et, si accuratè computandum sit, Anno 1550. cœperunt, edito Caroli V. acerrimo Edicto: qvod Anno 1561. Philippus filius multò vehementiùs promulgavit, effecitqve immitibus, cumq; exitio libertatis Belg. conjunctis, mandatis: ut conspirationes, sub cinere gliscentes, privatisq; adhuc consiliis stantes, in publicos motus desinerent.

XXVI.

Qvi annus Christi infelix tot tantorumq; motuum habuit auspicium?

Habuit id Annus 1566. Sed consilia inducendi Dominatus Reiq; publicæ mutandæ *Reidanus* in *Annum 1559.* rejicit, simul & ab hoc historiam suam & principia conversionis rerum Philippi II. auspicatur. Haut tamen negandum, Carolum V. firmandæ apud Belgas dominatio-

his rationes filio tradidiſſe, ſed eâ cautione ac judicio: *ut in ſeveritate teneret modũ, & longè aliter Belgarum ac Hiſpanorum tractaret ingenia.*

XXVII.

Cæterùm qvis autor impulſorq; conturbandi fuit Belgii?

Autor & impulſor turbarum Belg. per immoderata ſua conſilia GRANVELLANUS *fuit. Iis qvippe Philippus II. in firmanda ſua per Belgium dominatione utebatur: qvæ tamen plus ultionis erga Remp. Belg. habebant.* Neq; Granvellanus, ut Regis commodo, ſed ut affectibus ſerviret, vim ſvadebat. Qvapropter qvò longiùs conſilia hæc à conſcientia optimæ mentis aberant, eò certiùs Granvellani ingenium demonſtrabant: qvod ſpecioſe placidum, re ipſa turbidum, atq; exemplo pernicioſum erat.

XXIIX.

Qvis flabellum admovit ſuum?

Admovit id *Pius V. Pontifex R.* qvi & Caroli, filii Philippi, qvod Belgas foviſſet, ſuſpecti, occidendi autor *Thuano* creditur.

XXIX.

Ecqvis deinceps, effectui immoderata Granvellani conſilia daturus, re & operâ conturbavit Belgium?

Fecit id FERDINANDUS ALVARES, *Toletanus, Dux Albæ.* Is qvippe, ſub primis ſuæ adminiſtrationis auſpiciis, novo exercitu ex

Hispania adducto, Lamoralium, Comitem, Egmondæ & Principem Gaverensem, Flandriæq; Gubernatorem, ut & Philippum Comitem Montmorencianum & Hornanum, Bruxellas ad conventum provincialem evocatos, etsi Pontificiæ Religionis, una cum XIX. Nobilibus Belgis per carnificem capite truncavit: dilapsorum opes relictas fisco addixit: dira inqvisitionis tyrannide omnia permiscuit: variis exactionibus provincias exhausit: è mobilibus bonis decimas, ex immobilibus vigesimas, & prætereà ex omni substantia, qvam qvis habebat, centesimas extorsit.

XXX.

Qvæ ipsa omnium gravissima & ad turbandas res Belgii efficacissima Albani erat injuria?

Erat rigida tributi illius exactio, qvod vocabatur decimus nummus. Unde nec prudentissimi Scriptores dubitant, motuum Belgicorum caussas hinc ducere, consecuto scil. voti summam Auriaco: qvòd Albanus uno tempore omnium patrimonia atq; indignationem commovisset, nunc tandem experturus, qvid possent universi contra unum.

XXXI.

Qvæ injuria ejus crudelissima?

Plusqvam barbarica erat tyrannis. XIIX. namq; millia & sexcenti supplicio affecti leguntur. Multi in eqvuleum impositi fateri coge-

gebantur: qvæ non admiserant. XXX. millia repentinæ sævitiæ metu Belgium deseruêre: reliqvi proscriptionibus & exilio multati, bonaq; in fiscum addicta sub hasta venierunt. Nec igitur læsæ majestatis pœna jure tunc in Belgio, sed libidine Albani irrogata fuit. Neq; facile cuipiam, præsertim Sectæ nomine exoso, parcitum: sive qvod hoc pacto belli sumptus se resarcire posse crederet Albanus: sive qvod ad rem faciendam, qvam ad justum bellum gerendum attentior videretur: ut *Jul.Cæs. Buleng.* non ineptè *L. 3. Hist. p. 107. 110. & p. 115.* suspicatus, idqve manifestè Albano exprobravit.

XXXII.

Qvem Senatum in hanc rem Albanus instituerat?

Ex Hispanis hominibus Senatum *instituerat* sangvinarium: *penes qvem, nullo resp. ad jurisdictiones & usitata provinciarum tribunalia habito, facultas tam in civilibus, qvam criminalibus caussis cognoscendi de rebus esset.* *Senatus* hic *sangvinis* leniori verbo ab Autoribus *Sangvis XII-Virûm* dici cœpit, opere perinde ac nomine horribilis postea factus. Erant autem in eodem Senatu inter præcipuos sævitiæ ministros JOH. VARGAS & JOH GROVELS, aliter SPELL dictus: qvorum nec isto improbiorem, neq; hoc crudeliorem reperire potuerat Albanus. *Vargæ* dictum, immani homine, &, qvi propter patratum scelus Hispaniâ exu-

exulabat, dignum, hoc circumfertur: *Hæretici fraxerunt templa: boni nihil faxerunt contra, ergo debent omnes patibulare.* De Spellie proditum est, qvoqvo modo suspectos crudelissima morte mactasse: ut anceps esset ipse, an Albanus proclivior foret in tot immanissima supplicia & fœdissimas cædes.

XXXIII.

Qvæ tu qvidem summa Senatus istius capita in conspectum seræ posteritatis proferre nosti?

Senatus Sangvinarii, qvæ scripta qvidem *Vargas* reliqvit, *summa capita* hæc ferè erant; *(I) Si qvæ Supplicationes ab Ordinibus ac Civitatibus contra Episcopos exhibitæ fuerint, ad judicium majestatis pertinere censeantur, ac non aliter, qvàm conjurationes contra Deum & Regem, puniantur. (II) Si qvis talium Supplicationum formulas commendaverit, ejusdem postuletur criminis. (III) Eadem pœnâ teneantur: qvotqvot consultò ac temporis respectu data significatione rati sectis permittent habere conciones. (IV) Illa ipsa Lex Majestatis omnes alliget, qvocunq; etiam loco nati, qvi libellorum supplicum latoribus, concionatoribus atq; imaginum eversoribus turbatoribusq; non restiterunt, aut factâ significatione voluntatis hoc tale, qvod contra leges admissum esset, ratum habendi ac pleno tumultu atq; ista rerum confusione sibi placentes aspexerunt. (V) Si qvi in Senatum hunc dixerint malè, ac tyran-*

tyrannidem appellantes, incesserint probris, ac propter jus antiqvum, privilegia ac consvetudines receptas à reverentia atq; obseqvio ejus discesserint, & Senatores illuc ascitos in civilibus capitalibusq; negotiis pro veris ac legitimis judicibus non habuerint, violatæ XII-Viralis autoritatis rei sunto, & prout crimen, ita pœna intendatur, alii morte, alii bonis multentur.

XXXIV.

In tantâ verò crudelitate ac iniqvitate qvæ imprudentia Albani notari meretur?

Notatur hæc per partes in *Belgii Sulla*: qvod (1) *tanqvam vir ingenio militari regendi artes ignoravit, præsertim illius populi, apud qvem sedem & domicilium libertas sibi constituerat:* (2) *qvod, qvum scire debuisset, ab initio utilem clementiæ esse famam, ipse statim odium sibi conciliavit,* Magistratibus urbium claves auferens ac reposcentibus negans, tum recusãs audire supplicantes, & satis facere æqvis illorũ postulatis: (3) qvòd, *Belgis Imperii ultrò patientibus jugum impositurus, ad desperationem hos adegit:* (4) *qvod civitates maritimas occupare neglexit.*

XXXV.

Qvô & institutô ille plurimùm offendebat Belgas?

Hoc instituto plurimum offendebat: qvòd *novos Episcopos in Belgio institueret, eos ta-*

men adeò non eximens: ut qvoq; vellet Belgas Archiepiscopis obnoxios esse. Hâc namq; ratione læsam dignitatem suam juraq; violata existimabant.

XXXVI.

Qvæ omnium tamen gravissima Belgarum erat offensio?

Offensio gravissima erat hæc: qvòd *Albanus, labefactatis commerciis Belgicis, tributa immodica imperaret, statuamq; deinceps sibi Regis injussu cū invidiosa hâc inscriptione poni curaret:* FERDINANDO ALVAREZ A TOLEDO ALBÆ DUCI, PHILIPPI II. HISPANIARUM REGIS APUD BELGAS PRÆFECTO: QVOD EXTINCTA SEDITIONE, REBELLIBUS PULSIS, RELIGIONE PROCURATA, JUSTITIA CULTA, PROVINCIIS PACEM FIRMAVERIT, REGIS OPT. MINISTRO FIDELISSIMO POSITUM. A dextra verò parte, qva basis erat, seqventia legebantur: ΑΛΕΞΙΚΑΚΟΣ ΗΩΣ: à sinistra hæc in ara ad modum Tropæi erecta videbantur: DEO PATRUM NOSTRORUM: paulò infra in conspectu erat: PIETAS. Subtus Albani pedes hæc extabant: JUNGELINGI OPUS EX ÆRE CAPTIVO.

XXXVII.

Offensionis tantæ ecqvod inevitabile erat conseqvens?

Erat BELGARUM DEFECTIO. Ecce enim, qvum totidem modis insolentius fecisset Albanus, qvàm ut ferre ac perferre diutiùs possent Belgæ, idq; omne Rex æqvo animo tulisset, etiamsi qvàm plurimæ supplices literæ, nec & paucæ literæ qverulæ in Aulam regiam missæ essent, factum hoc: ut *Belgæ omne obseqvium renunciarent Philippo, eumq; pro Tyranno & perpetuo hoste declararent, firmissimo eum proposito nullam unqvam pacem aut reconciliationem cum Hispanis ineundi: qvamdiu ullum jus in Rempubl. prætenderent.*

XXXIIX.

Tam plena defectio, in qvantum privationem omnis juris parendi denotat, qvando propriè contigit?

Contigit paulò seriùs, & qvatenus ex perpetuo fœdere æstimatur, numerari debet non ab Anno 1571. qvem vulgus computat; sed ab Anno 1579. Nam omnino heic *fœdus temporarium à perpetuo* secernendum. *Prius* illud *Gandavense*, hoc *posterius Ultrajectinum* dicitur: *illud* Anno 1576. *hoc* Anno 1579. coaluit, cumq; eo cœpêre primordia *Belgii bipartiti*, h.e. in *Hispanicum* & *Fœderatum* divisi.

XXXIX.

Sed qvando & qvomodo prima vindicandæ libertatis fundamenta in Belgio feliciter jacta?

Factum est tunc, qvum Comes Lumæus Anno 1572. ex Angliâ, ubi denegatum fuerat perfugium, solvens, fortuitò Brielam urbem Hollandiæ, situ commodam & futuris rebus opportunam, appulit, nulloq; negotio in potestatem redegit. Qvo ausu fiebat: ut exemplum iret ad cœteras urbes, essentq; primæ inter has *Flissinga & Enckhusa.* Qvod magnum certè robur fessis Belgarum rebus attulit, incauto Albano, &, qvod terra plurimum polleret, versus mare ad exitium usq; rerum Hispan. securo: ut qvi satis haberet consilium Thrasybuli, Periandro datũ, immitari & qvæsitæ tyrannidis indicio, Proceres ac vita & fide sua innoxios è Republ. tollere.

XL.

Qvando penitus tandem Belgæ obseqvium suum ejurarunt Hispano?

Factum id post initum fœdus Trajectinum; qvod permansuræ in perpetuum Reipubl. initium ac firmamentum voluerant Belgæ, Anno 1581. Tunc enim demum publicè promulgatum, *Regem Hispan. ejusq; posteros omni in Belgas imperio excidisse.*

XLI.

Qvod, qvale ac qvantum subsecutum Bellum?

BELLUM BELGICUM, *acerrimum omninò & satis diuturnum, subsecutum est: qvod auspiciis VVilhelmi Principis Auriaci, Anno 1568. cæptum, duravit usq; ad Annum 1648. adeoq; per 80. Annos continuatum fuit.* Initio qvidem lenius erat Bellum: post in immensam excrevit flammam. Etenim, qvum Rex Hispan. persvasum sibi haberet, se posse Belgas armis ad obseqvium cogere, non multò pòst gravissimum bellum est expertus: in qvod omnes Indiæ Thesauros cum maximo rerum Hispan. damno impendit. Ita sc. è parva scintilla non rarò magnum oritur incendium.

XLII.

Anne & diuturnum hoc acerrimumq; Bellum continuâ serie gestum?

Non continuâ serie Bellum Belgicum est gestum. Etenim qvum Hispani, bello diuturno jam propè exhausti, cum fame & inopia conflictarentur, Batavis interim navigatione Indicâ occupatis, & hoc commerciis reiq; publicæ profuturum consilium adeptis, ut qvæstus atq; Thesauros Indicos, qvi materia bellandi Hispanis huc usq; fuerant, Regi præriperent, novaq; curâ impeditum fortiùs distinerent, partim ad *Alberti Archiducis*, de pace serò cogitantis, *instantiam*, partim è *Justi Lipsi consilio, duodecennalibus induciis bellū acer-*

rimè tenus hac gestum interrumpebatur, ab Anno nempè 1609. usq; ad annum 1621. qvippe qvo Bellum adeò valide recruduit, ut initio à partibus Hispan. Duce Ambrosio Spinolâ, res Batavicæ multum detrimenti caperent, non multò verò post in melius mutarentur.

XLIII.

Pangere inducias an omittere satiùs fuisset Belgis?

Multa inter prudentes hâc de re disceptatio est. Communiter sentiunt, *induciis istis retardatam esse pacem, & bellum postea restauratum: qvod non minus perniciosum Hispanis, qvàm inutile Belgis fuisset. M. Zuerius Boxhorn. Disqvisit. Polit. Casu IV.* negat, *è re Reipubl. Belg. fuisse*, & Hispanos, rebus in Belgio per inducias confirmatis, pro Cæsare, in German. nixos & Belgas petiisse per latus, ac præterito induciarum tempore atrocius recruduisse bellum. *Tum verò usu cognitum est: majus periculum adiisse Batavos, qvàm Hispanos.* Nam qvum Belgarum Proceres otium, honestè copioseqve partum, concordiâ tueri non possent: itum est in partes, & Belgium fœderatum contentionibus propè eversum, qvod Hispanis optatissimum, & velut altera *Ostenda* fuit. Belgis contrà miserrimum tristissimumq; hoc accidit: qvod, qvum ante inducias nullâ hostium virtute frangi possent, nunc pactis induciis tam facilè discordiâ in extremum prope discrimen venissent. Committebantur enim eminen-

nentiſſima Reipubl. Capita, & dominatusſtudio Religionis cauſam prætendebant.

XLIV.

Qvid diſertè interim in Tabulis induciarum iſtarum erat cautum?

Cautum ibi erat: *Regem Hiſpaniæ velle cum Ordinibus unitarum Provinciarum tanqvam liberis, ſuiq; juris provinciis ac Statibus paciſci.* Cautio certè eſusmodi erat: ut nunqvam futura vel ab ipſis Belgis olim crederetur, atqve eſſet ſine exemplo, ac admirationi omnibus.

XLV.

Fuitne eadem cautio æq; ab omni æqvivocatione libera?

Diſerta qvidem erat cautio, ſed nec ab omni æqvivocatione libera. Vox enim *tanqvam* varias peperit ſignificationes, Belgis eandem, ceu par erat, interpretantibus, *ut revera liberis*; Hiſpanis verò dicentibus, *ſe cum illis pactum iniiſſe tanqvam liberis, non ut reverà liberis.*

XLVI.

Ad hanc tamen cautionem moderatiorem qvæ potiſſimùm cauſſæ impulerunt Hiſpanum?

Impulerunt (1.) *diuturni & inanes, qvos fecerat, ſumptus*: (2.) *opum Bèlgicarum incrementa*: (3) *Navium Belgicarum circa Indiam potentia.* Inita enim tunc *Societas Indica.* Accedebat *metus*: ne Belgæ ſe potius Galliæ aut Angliæ in clientelam dederent, advertente *Baud. Induc. Belg. L. I.*

XLVII.

Ecqvid longè consultiùs olim fuisset Hispano?

Consultius certè ei fuisset: si in ipsâ herbâ suppreßisset malum, & maturè mitiori dominio correxisset errorem suum Politicum, qvàm ut deinceps, urgentibus angustiis, animos pristinos remitteret, eoq; se perduci pateretur, conditionibus minus se in speciem dignis subscripturus. Cogebatur utiqve tunc Rex, tædio sumptuum, morarumqve fatigatus, rationem honestam qværere: qvâ, salvo jure Majestatico, ad finem devenire posset. Videbat enim opes neqvicqvam insumi, & provinciarum obseqvium desperabat. Nihil igitur magis expetebat, qvàm armorum cessationem, neqve recusabat: qvò minus illa, ad tempus impetrata, prorogaretur: donec veræ induciæ fierent, XII. Annis duraturæ.

XLIIX.

A qvo Rege, & qvanam in re omnium gravissimus error Politicus commissus?

Qvi gravissimum errorem Politicum erravit, est Philippus II. Caroli V. filius. Erravit autem gravissimè hâc in re: *qvòd debitam omisit sciscitationem.* Debuisset enim ille sciscitari: qvid cum Granvellano in Belgio actum fuisset, & scire: *Albanum militiæ qvàm Regimini Belgico aptiorem esse.* Indeqve & factum: ut non stabi-

stabiliverit potentiam suam Philippus, sed infregerit, neqve sopiverit motus, sed auxerit.

XLIX.

Qvas & sinisterrimi ab eodem Rege accepti consilii rationes ac partes vehementer heic mirantur Politici?

Qvi notum habent Philippi II. ingenium atqve prudentiam, qvâ futura solertissimè æstimabat, vehementer mirantur: qvod (1.) *sævo iracundoq; animo virum regendiq; prorsus imperitum Belgio regundo imposuisset:* (2) *qvod plenam agendi ac disponendi omnia potestatem ei concessisset, usq; eò, ut plùs qvàm sorori, Margaretha Parmensi, tribuerit:* (3.) *qvod, qvæcunq; is fecerat, rata habuisset, & postqvam Belgium sævitia suâ commoverat, reducem illum prolixè accepisset, multaq; benevolentiâ amplexus esset.* Nam, qvod Albanus posteà Regis gratiâ excidit, ex aliâ causâ factum scimus: nempe ob stuprum, virgini in Gynæcéo Regio à Friderico filio illatum, & qvod, Patre Albano consilii conscio, paulò pòst è custodiâ, in qvam datus fuerat, elapsus esset.

L.

Rebus verò Hispanicis hoc pacto in Belgio ferè deperditis, induciisq; duodecennalibus jamjam finem suum tangentibus, qvid fiebat?

Magnis

Magnis utrinq; conatibus ad Bellum respiciebant continuandum. Melior tamen Hispanorum qvàm Batavorum incipiebat fieri conditio. Hi namqve excitare voluerant Domui Austriacæ hostem: qvi, turbatâ in visceribus suis Germaniâ, Hispanos qvoqve eò diverteret. Sed contrà res accidit. Eo siqvidem tempore Marchio Spinola victricia per Palatinatum arma circumferebat. Nihilominus tamen Hispanis induciarum prolongationem offerentibus consentire nolebant Batavi: qvorum certè res gravissimè post hæc laborabant: donec in portu Havanâ, Duce Petro Heinio, Classem argentiferam Hispanis Anno 1628. interciperent, inqve ea vel 30. Milliones incipiscerentur. Iis namqve sumptibus posteà usi Sylvam. Ducis, Vesaliam, Trajectum ad Mosam occupare potuerunt. Si igitur respiciamus reliqvum tempus usqve ad Ann. 1648. nihil nisi mutuas clades reperimus, fortunâ modò hunc, modò illum adjuvante. Infelicior verò Hollandis Annus 1638. erat: ubi ad Antvverpiam Hispano præcipuè succubuerunt. Interim, qvum Galli qvoqve in Hispano-Belgas irruerent, & Hulstam Flandriæ occuparent Batavi, eò debilior Hispanorum potentia reddebatur, qvò magis dividebatur. Hinc & Belgæ, nihil magis cogitantes, qvàm qvâ ratione bellum ex bello serererent, ipsiqve ad pacem omnia aspirare videntes, eò res tandem redegerunt suas: ut prius pacem haberet Belgium, qvàm Germania. Pax siqvidem inter Hispanos & Belgas Anno

1648.

1648. Mense Januario coiit. Malebant namq; Belgæ cum Hispano potius pacisci, qvàm Gallum habere vicinum, antiqvi proverbii memores: *Francum amicum habeas, vicinum ne habeas.*

LI.

Tam diuturni utiq; , tamq; ambigui Belli Belgici qvæ læta fuit catastrophe?

In perpetuam, cumq; solemniori omnis in Provincias fœderatas juris abdicatione conjunctam, desiit pacem. Etenim, qvum jam Anno 1609. pactis cum Hispano induciis, *tanqvam liberi, s. qvasi liberi*, declarati essent Belgæ, Anno 1648. renunciato omni dominii jure, *verè, plenè ac reipsâ liberi suiq; juris facti sunt.* Atqve sic fœderatum qvidem Belgium, qvod prius factô suô, qvàm jure liberum evaserat, ab illo tempore, è *Capite justæ ac legitimæ Transactionis*, tale est ac meritò habetur.

LII.

Qvot ac qvænam nominatim Belgii Provinciæ verè, plenè req; ipsâ liberæ suiq; juris tunc factæ?

Septem sunt longè nobilissimæ ac potentissimæ Provinciæ: qvæ, sceptrô Hispanicô post Carolum Cæsarem abjectô, in libertatem se ita asseruerunt: ut simul etiam omne Imperii nostri exuerint obseqvium, tandemq; verè, plenè req; ipsa liberæ pace Monasteriensi declaratæ fuerint: HOL-

LAN-

LANDIA nempe, ZEELANDIA, GELDRIA cum COMITATU ZUTPHANIENSI, WESTFRISIA, TRAJECTINA REGIO, TRANSISULANIA & GRONINGENSIS DITIO. Totidem certè Belgii Provinciæ post annum superioris ævi 81. qvô Hispano primùm se subduxerant, Imperio se qvicqvam amplius debere haud videri voluerunt: suntqve ab eo tempore passim per Orbem terrarum à potentissimis Regibus habitæ & cultæ qvasi sui essent juris, nec ulli Principi superiori obnoxiæ. Unde nec à Cæsare qvidem Titulum *Dilectorum* dari sibi passi sunt amplius. Nec à Principibus Imperii æstimati ullô indiciô in censu eorum, qvi Imperio obnoxii: idqve obtentu vel priscæ ab Imperio exemptionis, vel partæ sibi armis libertatis interim, dum ab Imperio deserebantur.

LIII.

Siccine omnimodâ qvidem VII. istæ Provinciæ libertate hodie fruuntur?

Omninò tali ac tanta libertate fruuntur: posteaqvam & ab ipsis Austriacis, qvi status controversiam ipsis movebant, Monasteriensi Pace manumissæ. Non tantùm namqve ab ipsomet Hispano remissi omnis juris, qvod in VII. illas Provincias qvondam habebat, confessionem tandem impetrarunt; sed & Monasterii Westphalorum claris ac perspicuis verbis in pactis æternæ pacis id pronunciatum est. Qvumqve

&

& Hispanus in iisdem chartis *Capitulo 53.* promisisset, se daturum operam, ut tàm Cæsar qvàm Ordines Imperii amicitiam ac bonam vicinitatem cum Provinciis illis fœderatis se observaturos declararent: Cæsar & ipse talem declarationem ipsô Anno constitutæ Pacis cum consensu procul dubio Ordinum edidit. *Esse autem talem confessionem ac declarationem tacitam simul omnium superioritatis jurium renunciationem*, dudum me *L. de Fin. Imp. c. XXIIX.* magnus docuit CONRINGIUS. *More sanè gentium*, inqvit, *receptum est, vicinitatem & amicitiam colore non nisi cum eo, in qvem nihil tibi superioris juris est.*

LIV.

An &, tanqvam justè sibi partâ, eadem re fruuntur?

Qvandoqvidem armis novam sibi libertatem VII. fœderatæ Provinciæ paraverant: in Controversiam illa abiit, nonnullis, *injustam ejus esse vindicationem*, dicentibus, aliis *justam* pronunciantibus. A parte Hispani sub nomine *Armacani*, sub qvo latet CORN. JANSENIUS, Episcopus deinceps Jprensis, *Commentarius* extat: qvô ille conatur ostendere, *injustam causam esse Belgarum, justissimumq; fuisse Bellum Hispanicum.* Non minùs idem argumentum tractavit solidè & eleganter in *Academ. Lovan.* NIC. VERNULÆUS. *Pro justitia verò libertatis Belgicæ* qvanqvam multi prodierint libelli: ex omnibus tamen præferri meretur MART.

SCHOO-

SCHOOCKII *Liber*: cui Tit. *de Justitia Belli, qvod fœderati Belgæ usq; ad perpetuam pacem gesserunt.* Extat & *ejusdem Autoris scriptum de Pace perpetua Belgarum, Ao. 1650. Amstelodami* editum.

LV.

Eccui citra controversiam tantæ libertatis fundamenta debentur?

Debentur WILHELMO NASSOVIO, *Principi Auriaco*: qvem *Strada Dec. I. L. 9. Delphicum partium, qvæ ab Rege Hisp. defecerant, Oraculum* appellare haud veretur. Wilhelmus hic natus fuit Anno 1533. Patre cognomine: cui cognomen erat *Senior* & *Dives*. Oriundus verò qvum ipse è Nassoviorum gente esset: sciendum heic, eam jam dum Henricorum Cæsarum tempore Bellis Italicis, circa Annum Chr. millesimum, inclaruisse, eâqve ditione donatam esse, in qvâ hodieqve imperat: fuitqve primus *Otto Comes*, ab Henrico IV. Ao. 1079. in Comitem Geldriæ & Zutphaniæ adscitus.

LVI.

Cur jure ea meritoq; laudato Principi debentur?

Ratio, *cur fundamenta libertatis Belgicæ VVilhelmo Nassovio jure meritoq; debeantur*, hæc est: *qvia primus ille, partim justo in Hispanum odiô, partim justô zelô, conatus fuit libertatem patriæ adversus hostes infensissimos asserere. Odium* Strada inde ortum scribit: qvòd & spe administrandi

ſtrandi Belgii per Albanum & Granvellanum Wilhelmus exciderit, & Chriſtiernam Lotharingam Hiſpani, ne filiam VVilhelmo daret, impediverint. *Zelus* verò hinc naſcebatur: qvòd Albanus ſtatim ſub initium regiminis ad deſperationem adigeret VVilhelmum, & reum majeſtatis citra omnem culpam eum pronunciaret. Sic igitur, qvoniam ille in amore Caroli V. fuerat, non tantùm facilè Gubernatoris provinciam ſuper Hollandiam ac Zeelandiam obtinuit; ſed & ad eum optimo jure Belgæ in aſſerendâ libertate reſpicere poterant, primi pro libertate conatus laudem eidem libenter relicturi.

LII.

Qvotuplici ille ratione novæ libertatis fundamenta poſuit?

Poſuit ea *duplici ratione: prudenter* nempe *cunctando*, & *fortiter* deinde *pugnando*. Ægrè utiqve adduci poterat ab initio Auriacus, ut bellô contra Albanum gerendo ſe rectorem daret: (1.) qvia prævidebat, ſe toto vitæ ſpatio bellum illud non confecturum, præſertim contra Regem propoſiti tenaciſſimum ac multò potentiſſimum, qvem omnes extimeſcerent vicini: (2.) qvòd mutabile populi ingenium, qvumqve res adverſæ ingruerent, diſcors contemplaretur: (3.) qvòd iis opibus ſe non innixum ſciret, qvæ tanto bello ſuffecturæ eſſent: (4.) qvòd apud ſe reputaret, majori parte ſuos exhauſtos, plurimos in exilium actos, &, ſi in-

infaustus exitus esset, tantorum malorum molem sibi soli incubituram, ac, qvod defensionis nomine cœpisset, defectionis labe aspersum iri. Propterea, ut agendi pariter ac svadendi gnarus erat, principiô ad patientiam Belgas hortatus est: eò qvòd posset evenire: ut Philippus tandem in se ipsum descenderet, aut, aliô bellô distractus, revocaret Albanum. Institerunt nihilominus Ordines, precibusqve suis, & obtestationibus VVilhelmum cunctatorem tandem vicerunt: qvem nec pœnituerat cunctationis hujus. Siqvidem & unâ operâ Belgarum animos exploraverat, & sibi devinxerat. Factum proinde post hæc: ut vehementiùs insurgeret Princeps, & non modò arma pro libertate fortiter corriperet; sed etiam propter immanitatis Albani ultionem Hispanorum odium in Belgio propagaret. Qvod & ipsum usqve eò omnium animis insedit: ut prius evelli non posset, qvàm æqvali metu crescentis nimium Monarchiæ Gallicæ.

LIIX.

Qvâ re & aliâ inclaruit Wilhelmus Nassovius?

Solus, non repugnante multijugâ invidiâ, Philippi qvoqve, istius seculi potentissimi & prudentissimi Principis, stupendâ potentiâ, *novi insuper status fundatione inclaruit*. Qvum verò multa diversa Membra consolidare is necesse haberet: ea his qvidem conditionibus,

qvas qvælibet Provincia & civitas postulabat, prudenter in unum redegit corpus. Qvoniam namqve in populum inciderat, cui omni tempore libertas magis qvàm vita cordi erat, conditiones, qvibus illum sibi junxerat, mutare potis non fuit.

XLIX.

Novi istius Status Belgici fundamenta ubi initiô jacta?

Jacta sunt ULTRAJECTI *An. 1579.* Unde *Fœdus Ultrajectinum:* in qvo *Conventus* ordinati, qvi tunc dicebantur ORDINUM. De hoc sic qvidem § 9. cautum: *Plurium suffragiis ineundas esse pacis & belli rationes. Si tamen majorum rerum causâ inter se convenire haud poßint, arbitriô Gubernatorum singularum ditionum res committantur, qvorum arbitriô stetur.*

LX.

Consummatior ejusdem Status forma qvando facta?

Facta est tunc, qvum Ordinarius & Assiduus Senatus fuit constitutus: qvi appellatur der Rath von Staten/ *Consilium Status.* Hujus munus erat, Leges à Generalibus Ordd. præscriptas, observandas aliis indicere, inqve negotiis minoribus pro arbitriô decernere.

LXI.

Qvomodo postremò idem Status se habere cœpit?

Reda-

Redactus is est ac reductus in *supremum Conventum* sub Tit. ORDINUN FOEDERATI BELGII GENERALIUM. Est autem is hodiè: ubi *Ordines* dicuntur *Legati singularum ditionum.* Non autem huic imperium est in singulas Provincias, aut earum *Ordines*: sed penes hos *jus summum* manet, penesqve illum *Suprema fœderis est Potestas, non supremum in omnes Imperium. Commune* tractare & *bonum* disponere *omnium* ibi est: *suum* domi agere *singulorum.* Hinc & diversi Tituli. *Ordines singuli* salutantur, Edle / Mögende; *Hollandiæ* autem & *VVestfrisiæ*, Edle Großmögende; *Conventus* iste *Generalium*, Die General Staten der Vereinigten Niederlande/ qvorum Sigillum est *Leo, fasciculô VII. telorum instructus*, Durchlauchtige / Hochmögende. Lat. *Illustres & Præpotentes.* Durchlauchtige tamen ordinariè omittitur.

LXI.

Qvæ nova inde universi Belgii divisio orta habetur?

Dividi novô Rerum Belg. Statu fundatô, eodemqve & firmatô ac consummatô, *meruit Belgium* in *Hispanicum & Fœderatum.* Hispanici *decem*, Fœderati *septem* sunt *Provinciæ.* Illæ *Hispano* subsunt; hæ *sui* sunt *juris*, atqve *Belgicam* constituunt *Rempublicam*.

LXII.

Hispanicum qvidem Belgium qvô hodieq; continetur ambitu?

Con-

Continetur in hunc usq́; diem ambitu Rom. Imperii: illiusq́; ratione Rex Hispaniæ Beneficiarius est & Vasallus Imperatoris è formulâ Transactionis publ. Ao. 1548. confectæ editæq́;. Roborant & aliæ Transactionem hanc Imperii Constitutiones: in qvantum pacem sanciunt publicam. Faciuntqve huc *Acta Comitiorum Ratisbon. Ao. 1667.* Usqve adeò hoc verum: ut Imperator noster teneatur ei de securitate præstanda, qvatenus Imperii Membro, ac suscipere ejus defensionem: si ab hoste appellatur. Vid. *Albericus Gentil. L. 3. de jure Belli c. 18. & Grot. L. 2. c. 25.*

LXIII.

Qvô Belgium Fœderatum?

Ambitu continetur propriô: posteaqvam ab Imp. Pace Monast. manumissum. Constituit enim hodiè specialem Remp. liberam, ab Imperio nostro & Regno Hisp. prorsus separatam.

LXIV.

Fœderatum Belgium unde sic dicitur?

Dicitur *Fœderatum à confœderatione, qvæ primò cœpit Anno 1579. d. 29. Jan. Ultrajecti:* ubi *unio & perpetuum fœdus contra Hispanos* certis legibus fuit initum. Constitutum videl. hoc ipso fœdere fuit: ut communibus sumptibus adversus communem hostem, Hispanum, pugnaretur, isqve perpetuus hostis haberetur: donec pax perpetua obtineretur.

LXV.

Satis ne accuratè FOEDERATUM dicitur?

Non satis accuratè loqvuntur: qvi VII. Belgii Provincias, qvæ arctissimis inter se vinculis sunt colligatæ, FOEDERATAS, indeq; & ipsum Belgium FOEDERATUM ad differentiam BELGII HISPANICI, vocitant. Non enim iniqvô, sed æqvô fœdere Provinciæ illæ coierunt. Nec tantùm unaqvæqve suis legibus vivit; verùm etiam æqvali inter se jure omnes fruuntur. Nulla cæteris est superior, aut tenetur aliarum Majestatem comiter observare. Posses has *Confœderatas* dicere, cum qvadam inter cunctas relatione: nisi multi eam vocem rejicerent, ut Latinis auribus insvetam. Proprio enim nomine *Fœderati* in Latio dicebantur: cum qvibus fœdus impar ictum, indeqve & alterius populi majestatem comiter observare tenebantur, suis tamen legibus relicti. Liberos hos fuisse, omninò intelligendum: sed, etiamsi liberi essent, eò tamen populô inferiores erant, cujus esse fœderati dicebantur. Eratqve libertatis eorum nullum certius signũ: qvàm qvòd eos Romani Magistratus absqve lictoribus adirent. Factum hoc à Tiberio Rhodi, & à Germanico in oppidis liberis ac fœderatis. Si qvis tamen à fœderatis populis Legatus Romam mitteretur, eum in Orchestrâ considere Augustus non permisit: qvum qvosdam etiam libertini generis mitti comperisset, testan-

testante in *Augusto c. 44. Svetonio.* Qvare longè melius *VII. Belgii Provincias UNITAS, Belgiumq́ UNITUM dixerim, ab ea UNIONE, qvæ inter omnes Ultrajecti Ao. 1579. facta fuit.*

LXVI.

Fœderatum hoc sensu, qvem Unio Ultrajectina permittit, Belgium unam, an plures Respubl. constituit?

Septem unitas Belgii Provincias unam constituere Rempublicam, nonnulli, in qvibus *Boxhornius,* putant. Disputat contra hos in *Apologetico Grotius,* & novissimè *Tractatum* scripsit *Martinus Schookius:* cui Titulus, *Respublica Achaica cum Fœderato Belgio comparata.* Credit videl. ille, & statuit eodem Tr. *Rempubl. Belgicam planè esse similem confœderatis Achæorum Rebuspublicis.* Approbat sententiam hanc ὁ πάνυ CONRINGIUS, atqve *septem Belgii Provincias unam propriè Rempubl. constituere,* disertis verbis negat. Est autem præcipua negativæ sententiæ ratio: *qvia VII. fœderatæ Belgii Provinciæ legibus non teneantur communibus.* Qvælibet enim Provincia habet jus ferendi leges sibi utiles. Pertinet qvoqve huc: *qvod jus Sacrorum penes singulas sit Provincias, qvodq́ item jus constituendorum Magistratuum penes eas sit singulas. Nec habent VII. Fœderati Belgii Provinciæ unum commune judicium.* Nam singulæ sibi jus dicunt. *Jus porrò belli & pacis*

Conringio non eſt amplius penes totum Fœdus: qvum ſingulis Provinciis militem alere, ac bellum gerere, inconſultis reliqvis, liceat. *Jus fœderum* etiam ex parte tantùm commune habere Fœderatæ Provinciæ *Magno Conringio* dicuntur: qvanqvam hoc hodie prudenter agant. Etenim, qvum videant, ſe ſingulos non poſſe eſſe ſalvos, in omnibus, qvæ cum Rege Galliæ aut Britanniæ habent, negotiis communi agunt nomine. Sic conjunctis viribus Belgæ Bellum contra Gallum hodieqve gerunt: qvod & ſimul adverſus Anglos communi nomine ante hoc qvadriennium geſſerunt. *Jus etiam indicendorũ vectigalium*, pergit *Conringius*: *ſaltem ex parte ad Fœdus commune pertinet.* Indeqve & ille ipſe iterum concludit: *VII. Belgii fœderati Provincias non conſtituere unam Rempublicam.* Interim tamen, qvam ita homines ſoleant loqvi, ut, qvæ multa publica communia habent, unô nomine in Singulari Numero appellitent (vocabula enim ut nummi valent) non abnuit laudatus Vir: *qvò minus VII. Belgii fœderati Provincias, in qvantum conſtituunt unum corpus, communemq́ reſpiciunt vitæ civilis utilitatem, communia & ipſa, qvæ ad civilem vitam reqviruntur, inter ſe habentes,* Rempublicam Belgicam *in ſingulari dicamus.*

LXVII.

Qvô unicô fulcrô nititur?

Fundamentum & fulcrum Fœderati ſ. uniti Belgii unicum ULTRAJECTINA *eſt* UNIO:

qvippe

qvippe cujus *Articulo I.* VII. Provinciæ perpetuò ſe qvidem fœdere obligant: qvòd ad modum unius alicujus regionis impoſterum regi velint: Sic tamen, ut ſingulis ſarta tecta maneant avita ſua Privilegia: ad qvorum defenſionem ſe invicem pari ratione obſtringunt. Siqvidem fœderis hujus perpetui principalis, ſi non unicus, finis eſt: *ut non tantùm unitæ Provinciæ, ſe defendant contra qvamcunq; vim, qvæ inferri poſſet, aut nomine Regis Hiſp. aut ſub nominis illius prætextu; verùm etiam contra qvoscunq;, ſ. externos, ſ. domeſticos, Principes atq; Reſpubl. à qvibus aut injuriâ, aut bello affici poſſent.* Συμμαχικὸν proinde ſeu *reverà bellicum, fœdus eſt*, adverſus communem hoſtem conſtitutum: *qvô unitum Belgium, ceu unicô fundamentô ac fulcro, hodieq; nititur.* De reliqvo ſalvam ſingulis Provinciis libertatem ſuam, h. e. poteſtatem ſummè abſolutam, qvæ in ſe ac per ſe plenum perfectumqve jus imperandi habet, relinqvit: adeò ut ſingulis Provinciis in ſolidum jura Majeſtatis, qvà prioris, qvà poſterioris Ordinis, adhuc conveniant. Neqve enim exiſtimandum, ſupremam hanc poteſtatem, qvam in Regibus *Majeſtatem*, in Rebuspubl. *libertatem*, ex ordinario uſu loqvendi, vocamus, poſt Ultraject. unionem Provinciis, ſolùm conjunctim ſumptis, tribui cœpiſſe. Sed in ſolidum ea ſingulis adhuc Provinciis competit: prout ipſam multis ſeculis ante confœderationem habuêre.

LXIIIX.

Ipsa hæc unio qvando, ubi, cur, & qvâ viâ arctior evasit?

Arctior Ao. 1651. d. 21. Aug. qvum jam Ao. 1650. *VVilhelmus II. Princeps Auriacus* absqve liberis, sed relictâ uxore gravidâ, qvæ tamen postea *VVilhelmum Henricum* enixa, mortuus esset, *Hagæ Comitum solemniori VII. Provinciarum Consilio facta fuit.* Tria namqve tunc Capita in deliberationem veniebant, UNIO, RELIGIO, MILITIA. Qvod UNIONEM spectat, repetita, confirmata & aucta fuit *Unio Ultrajectina*, septemqve Provinciæ denuò solemni fœdere in perpetuum se obstrinxerunt. RELIGIO, qvæ publicè docebatur, ac Synodo Dordracenâ elucidata habebatur, etiam simul stabilita: qvanqvam, *an Ultrajectina Unio ad Religionis negotium extendi debeat,* non nemo dubitet: qvum Zeelandi formulam precum, à Statibus Hollandiæ sibi præscriptam, assumere noluerint. Præcipua verò de MILITIA fuit disceptatio: inqve eam rem communi Provinciarum consensu leges atqve decreta fuerunt condita.

LXIX.

Rebus igitur Belgicis sic satis bene constitutis atq; firmiter unione Ultrajectinâ stabilitis, qvot qvæso ac qvibus Periodis Belgii uniti fortuna circumacta?

Qva-

Qvatuor ab incunabulis suis in hunc usq; diem Periodis & qvasi Gradibus circumacta fuit. PRIMA PERIODUS ducitur *ab Ao. 1581. ad Annum usq; 1609.* qvô intervallo temporis innumeris cum difficultatibus Reipublicæ Belgicæ fortuna conflictata tandem terrâ mariqve emersit, ac Hispanos ad Pacis conditiones compulit: qvæ, qvum propter multas difficultates tunc temporis non posset concludi, *Induciæ duodecennales* pactæ sunt. ALTERA PERIODUS *incipit ab Anno 1609.* h. e. ab ipsis Induciis duodecennalibus, & *desinit cum Induciis Anno 1621.* qvod spatium temporis, partim *Bellis externis, Juliacensi, Brunsvicensi* & *Palatino*, partim *Discordiis domesticis, in Relig.* & *Regione exortis,* transactum. TERTIA *ab Anno 1621. ad Annum usq; 1648.* ad finem nempe Belli Hispan. *tendit:* qvô spatio etsi nihil nisi mutuas clades factas reperiamus, fortunâ modò huc, modò illuc inclinante: Belgis tamen ea sic favit tandem, ut Hisp. pacem ab his petere coactus fuerit: qvam & perpetuam Monasterii VVestphalorum, ringentibus qvidem Hispanis, impetrarunt. QVARTA *ab Anno 1648. ad nostra usq; tempora procurrit:* qvô ipsô spatiô Respubl. *Belg. gemino Bello Anglico immaniq;* tenus hac *Bello Gallico* mirè exercita, imò & initô novissimi Belli miserè conturbata, ad se tamen, priscis sibi sumptis viribus, rediit, perqve divinam gratiam & faustis Principis sui, dignitati avitæ inter motus ac turbas restituti, auspiciis, caput iterum efferre cœpit.

LXX.

In totidem verò Fortunæ Belgicæ Periodis qvota admodum difficilis ac periculosa Belgis erat Periodus?

Admodum difficilis ac periculosa Belgis erat PERIODUS SECUNDA. Anno siqvidem Seculi hujus XVII. in extremum propè discrimen Respubl. Belg. veniebat, eminentissimis Capitibus, Belgii Camillo *Mauritio*, & Reipubl. suæ Catone *Barnefeldio*, qvi tunc tantùm in togâ, qvantum in bello Mauritius poterat, inter se commissis.

LXXI.

Interna illa diffidia è qvo fundamento profluxisse videbantur?

Videbantur inde profluxisse : qvòd unaqvæq; Provincia, imò unaqvæq; civitas libertatem prætenderet in consultis aliis pro lubitu statuendi, imprimis in iis rebus, qvæ spectarent Religionem. Non igitur ingeniorum heic pugna erat, qvod censuit *Job. de Bussieres Flosc. Histor. ad A. 1618. sed dominandi studiô* Religio prætendebatur.

LXIIX.

Qvis eorundem diffidiorum erat Autor?

Autor erat JOHANNES AB OLDEN-BARNEFELD, *l.* BARNEFELDIUS, *Hollandiæ ac Frisiæ Advocatus.* Is enim cum affeclis suis

ſuis vinculum Unionis Belgicæ rumpere, provincias disjungere, Religionem mutare, & Mauritium Principem ab imperio removere, videbatur. Unde & ipſe in crimen perduellionis vocatus, atqve Anno 1619. ætatis 73. capite truncatus eſt. An juſtè, an injuſtè id factum, diverſis poſtea ſcriptis diſputatum fuit.

LXXIII.

Qvem nominatim complicem Barneveldius iſte habebat?

Habebat Complicem HUGONEM GROTIUM, *Syndicum tunc Roterodamenſem:* qvi, in carcerem Arcis-Leonſteinenſis conjectus, fideli verò operâ uxoris ac felici ſtrategemate ejus ex eodem liberatus, in Galliam, poſtea in Sveciam ad Guſtavum Adolphum ivit, *Librumq; Apologeticum* edidit. Totus hic Liber ad Jus publicum Belgicum pertinet. Diſputat enim ille ibidem, qvò *fœdus Belgicum pertineat*, oſtenditqve, non *ulterius fœdus illud tendere*, *qvàm ut ſit συμμαχικὸν; de cætero Provincias eſſe liberas.*

LXXIV.

Qvâ occaſione is ipſe uſus eſt?

Uſus eſt occaſione, tunc qvidem exſurgentis ARMINIANISMI. Qvum enim poſt Delfenſium fœminarum tumultum, Anno 1616. factum, *Arminiani*, Autore *Jacobo Arminio Veteraqvinate, Profeſſore ac Doctore Th. Leidenſi*, qvem è Calvini Scholâ & Ecclefia egreſſum, per Anagr.

VANI ORBIS AMICUM dixerant, de *absoluto Prædestinationis decreto, de particulari Christi Redemptione, de irresistibili gratiæ Dei operatione in conversione hominis, de perseverantiâ verè fidelium fideiq; inamißibilitate* aliter atqve *Fr. Gomarus* reliqviqve in Belgio Theologi Reformati docerent, seqve *Remonstrantes*, & suos Adversarios *Contra-Remonstrantes* & *Gomaristas* vocarent: BARNEFELDIUS iisdem se associavit, commodaqve hâc occasione usus, sub religionis prætextu, adversus Rempubl. sentire cœpit, aliorum qvoqve animis ad se pertractis.

LXXV.

Malo emergenti qvibus remediis obviam itum?

Obviam itum cùm Barnefeldii suppliciô, tum Nationali Conciliô. Suppliciô enim ultimô ultimæ senectutis Vir affectus est, & SYNODUS DORDRACENA Anno 1618. celebrata: ut interventu ejus Arminii doctrina inhiberetur. Missi igitur & ab exteris Reformatæ Relig. Principibus ac Rebuspubl. Legati eò destinati: sed ita celebrata Synodus, ut conditiones, qvas legitimis Synodis præscripserant *Neostad. in Admonit. Paréus in Iren.* neutiqvam servarint Arminianis Calviniani, qvin contrario potius usi processu, neqve liberam, neqve securam, neqve satis æqvam permiserint Synodum.

LXXVI.

Motibus intestinis diu jam sopitis, reconciliatisq; Hispanis, qvô bellô, qvartâ demum Periodo, commissi sunt Belgæ?

Commissi ipsi sunt bello externo cum Anglis, & qvidem æmulatione commerciorum, atq; ex causâ damni dati aliqvoties infestis, deq; qvibus olim Philippus II. dixerat, cum his pacem, bellum cum omnibus reliqvis velle: *Auctor Scripti de eo, qvod Hollandiæ interest*, causam Belli Anglici acceptam refert Batavorum studio in Domum Auriacam: in qvam alioqvi dicax est & periniqvus *c. 29.* qvanqvam aliàs qvædam olim non provisa notat rectè; sed qvæ enarrasse non semper Belgam deceat: præsertim si inde Reipubl. malorum initium alimentumqve sit: qvod nunqvam non agit iste odiô incautus Autor; jamqve illo tempore non tolerat secretum factionis, qvæ vetera & cum Reipubl. libertate nata, consilia in contrarium Auriacis reiqve publicæ vertit. Nec ea tunc ita restincta, ut nulla scintilla remaneret, qvod proximis annis experti sumus: qvibus *Edictum perpetuum*, qvod *Anno 1667*. sancitum, post sedatum Barnefeldii turbidum, arguitur dedisse materiam novo incendio, qvô optima illa & florentissima Respubl. deflagrare potuisset: nisi mox VVilhelmi III. auspiciis sopitum fuisset, ac compositis pristinâ concordiâ animis externa fœdera contra externas vires affuissent. Pro-

dita sunt hoc nomine scripta publica, *Decretum Seclusionis atq; edictum perpetuum* concernentia, *Deductiones ac Libelli alii, ad abolendam Præfecturam generalem*, eoq; *ad odium Auriacæ domûs comparati*, sed fœdo tunc omine in Rempubl. iisq; rebus apud exteros excitatâ invidiâ, Gallo aperto aditu, & Anglo ulsciscendi occasione datâ, domi autem re militari neglectâ, & nutante jam ferè ejus juris, qvô fœderatæ Respubl. ex pacto Trajectino continentur, æqvalitate: qvum deesset Caput, qvod & prudenter libraret hujus lancem, ac convenienter dirigeret.

LXXVII.

Qvæ Barnefeldianæ factioni factio heic respondet?

Respondet Factio ei Lovesteiniana: cujus principum ducitur ab Anno 1650. *incrementum* collocatur in Anno 1667. *fatalis exitus* fuit Anno 1672. Hæc namq; & ipsa Factio, circa *Militiam, Unionem* & *Religionem* funditus evertendam occupata, in contraria omnia ire statuit. Primùm siqvidem *Pacem Monasteriensem, qvantum potuit, præcipitavit, ac de militiâ exauctoranda pertinax inivit Consilium*, reclamantibus etiam Sociis fœderatis: qvi periculosum censebant, nec dum satis firmatâ pace, cujus securitas in armis fuisset constituenda, inermem objicere Rempubl. primo invasori. *In singulis* deinde *Provinciis nonnullis Potentioribus eadem Factio hoc novæ Politicæ Axioma inspiravit:*

DIVIDE ET IMPERA. Non aliam namqve retinere Provinciarum Societatem cupiebat, qvàm Leoninam, tædiumq; Unionis palam professa variis editis Scriptis publicis, *Unionem sibi damnô potiùs & oneri esse, qvàm commodo & usui*, ibat probatum: qvum *populi jura & libertates concludere & opprimere, nec cives amplius pro concivibus, saltem Aristocratico ritu, sed pro mancipiis & subditis, Regio ac Despotico more, habere videretur: Religionis* deniq; & *Ecclesiæ Statum* qvod concernit: ecce ipsa *hæc Factio de promovendo Sociniantsmo ac Religionis Indifferentismo, de restituendo Remonstrantismo, de fovendis novis & portentosis in Religione monstris unicè laborabat.* Unde & cœptum pluris eos facere, qvi plura in doctrinâ Ecclesiæ novarent, & è contrario eorum vocationi ad Ecclesiasticas functiones intercedere, qvi crederentur illius doctrinæ tenaciores esse, qvæ recepta à Majorum ævo foret, formulas publicarum precum Ministris præscribere, intra qvas necessariò se continerent, ac tandem Plenipotentiarios constituere pauculos, sociis Provinciis inconsultis, qvi cum hoste publico de libertate, de Ecclesia, de Religione sub durissimis conditionibus transigerent, omnia potius proderituri & venditurí, qvàm tyrannicam Oligarchiam non retenturi.

LXXIIX.

Factioni huic Lovesteinianæ qvis Scopus maximè propositus?

Propositum eidem unicum hoc fuit, Domum illustrem Auriacam perdere, & tria illa, qvæ moriendo commendaverat Princeps Henricus Ordinibus Belgii funditus evertere. Seriò verò gloriosæ memoriæ Princeps MILITIAM, UNIONEM & RELIGIONEM commendatum iverat, certus ipse, horum trium curam filio Wilhelmo II. sibi successuro in dignitate & autoritate, qvam per tot annos tantô cum splendore, tantâ cum Reipubl. utilitate sustinuerat, futuram.

LXXIX.

Qvalium hominum eadem erat Factio?

Hominum erat non minus ambitiosorum qvàm ingratorum & astutorum: qvi, Barnefeldii lineis insistentes, omnem autoritatem in Republ. ad se rapere diutissimè studuerant: ut Oligarchiam fundarent, Wilhelmo Principi paternam successionem cassam & inutilem reddituri, atq; hâc ratione Barnefeldianum supplicium vindicaturi, ac unà viam suis Remonstrantibus ad Synodi Dordracenæ suppressionem structuri.

XXC.

Qvæ specialiora horum hominum adversus Domum Auriacam molimina?

Varia ad stirpis Auriacæ oppressionem moliti sunt. Etenim, qvum post Caroli I. Regis Angliæ,

gliæ, avi materni Wilhelmi Henr. Auriaci, parricidium bellum Belgas inter & parricidarum Caput, Cromvvellium, natum esset, deqve pace inter partes transigi cæpisset: Oligarchæ hi, clam sociis Provinciis, imò & eorum tertiô in legatione sociô, de *Articulo seclusionis* cum hoste transegerunt: qvô nihil injustius, nihil iniqvius excogitari potuit: ut Princeps natus Belga citra ullam suam culpam præter & contra merita totius celsissimæ familiæ, irregularis fieret, & inhabilis atq; incapax ullius officii ac dignitatis in Republ. declararetur, jureq; civitatis suæ in Patria excideret. Successit *Edictum perpetuum Suppressionis*: qvod mille nodis plusqvam Gordiis adstrictum, solo urgentis necessitatis gladio resecari potuit. Secutæ sunt *vitilitigationes, restrictiones & inodificationes non paucæ*: qvibus meliorum consilia, ad promotionem Principis posteà spectantia, sufflaminarentur, variis impedirentur remoris, atq; eluderentur.

XXCI.

Qvi nominatim super iisdem moliminibus suspecti habiti?

Valde suspecti WITTIANI FRATRES, *magni aliàs Viri, qvi iis erant instructi dotibus, per qvas magno usui Reipubl. esse potuissent, habiti sunt.* Ipsi namq; odio in Principem litare, affectibus suis vitiosis, ambitionis, avaritiæ, & libidinis dominandi, obseqvi, Artevellanæ apud Gandavenses qvondam similem sibi compa-

parare factionem & potestatem per fas ac nefas maluerunt, qvàm intra Rationis, Legum, Unionis, Religionis & Moderationis cancellos se continere.

XXCII.

Qvid porrò fataliter tunc qvidem Reipubl. Belg. definitum, ut planè terminum suum fatalem attigisse videretur?

Reipubl. Belgicæ inter totidem ambitiosa Loveſteinianæ Factionis molimina fataliter hoc definitum erat: ut centesimô pòst annô à suis Natalibus ea pateretur, qvæ Anno 1672. contigisse adhuc stupemus ac miramur. Rex namq; Galliæ, consiliis & copiis Colon. Archi-Episcopi, Episcopi Monasteriensis, & aliqvot aliorum in German. Episcoporum instar præsteris incumbens Rheno, & qvamplurimas occupans urbes, ex ipsis VII. fœderatis Provinciis, præter annexas in Cliviâ civitates, tres integras, Transisulanam, Geldricam & Ultrajectinam, Provincias sub durissimum misit jugum, nec tamen tam suorum fortitudine & armis, qvàm ipsorum Belgarum pusillanimitate, inertiâ ac proditione usus.

XXCIII.

Qvæ potissima Belli hujusce fatalis ac intima erat causa?

Causa intima ac potissima, qvæ Regem Galliæ, ejusq; Socios ad Bellum, contra Batavos sumendum

dum, impulerat, BELGIUM est HISPANICUM, *Galliæ conterminum & Regiæ propinqvum: unde facillimè regi, inq́ officio contineri posset.* Gens & ipsa sacris moribus ac studiis, Lingvâ qvoq; Gallis similima, rectores Gallos facile passura videbatur: ut toto orbe speciosior triumfus, qvàm de his Provinciis Gallis obvenire neqviret: neq; majore gloria regnaturus Rex esset, qvàm si illæ Galliæ Regno accederent. Nec igitur ullá re magis in se Regis Galliæ iram concitare potuissent Belgæ: qvàm qvod triplici fœdere: Tripel-Allianz Anno 1668. 13. Jan. cum Britanniæ ac Sveciæ Rege inito, ipsius progressibus obviam ire conati. Augebat iram: qvod Batavi hactenus non obscurè sinistros de nimiâ Gallorum potentiâ rumores per Europam sparserant. Simul qverebantur Galli: qvod pactis non stetissent Batavi, sed intempestivè à fœdere ac bello Anno 1635. inito, recessissent, atq; ingratiis suis pacem cum Hispanis Anno 1648. fecissent. Natæ deniq; dudum è jure commerciorum dissensiones fuerant: dum Batavi in mercimoniis exercendis astutiores Gallos circumvenisse aut oppressisse ferebantur.

XXCIV.

Qvi propositus ejusdem Belli finis?

Vero non est simile, opulentissimum Regem, cujus thesauri auro atq; argento exuberabant, divitiarum causâ Bellum Belgicum suscepisse. Neqve etiam, eum debellandæ sibiqve

biqve subjiciendæ gentis Belgicæ spem animo concepisse, credibile est. Etenim, qvum nascentem Rempubl. Belg. universa Hispanorum potentia, qvæ sub Philippo II. erat florentissima, perdomare non potuit, eam nunc adultam Gallorum viribus cessuram nemo sibi persvadere poterat. Nec mercaturæ in tali statu tantus proventus esse Gallo videbatur: utpote qvæ haut pari solertia in servitute ac in libertate exercetur. Qvapropter *probabile est, Gallis in eo stetisse consilia: ut Batavos castigarent, non ut exstirparent, sed ut pacem talem, qvalem ipsi vellent, ab illis extorqverent: qvò imposterum in causis Regum ac Rerumpublicarum paulò moderatiores forent, nec Gallicis conatibus amplius resisterent, alios verò juxta se æqvo jure negotiari sinerent.*

XXCV.

Qvi armorum successus, qvô Rex Christianissimus in Bello hoc Belgico per totum Belgium initiô usus fuit?

Planè insolitus ille armorum est successus: qvô per Belgium prope totum Belli Gallo-Belgici initiô Gallus utebatur, vel abutebatur potiùs. Junctis namq; cum Rege Angl. Electore Colon. & Episcopo Monast. virbus ac consiliis, qvum oppugnare Belgas Gallus cœpisset, tam insolito successu mox omnia in Belgio prostravit, & ad incitas ferè redegit, ut, fœderatorũ Belgarum unitis Provinciis mirâ celeritate bonam par-

partem suppressis, adeoqve potentissimâ illâ florentissimaq; Republ. propemodum subjugatâ, in vicinos qvoq; ac imprimis Imperii nostri Serenissimos Electores ac Principes, victricia arma converteret.

XXCVI.

In tam insolito armorum Gallicorum successu qvæ nova interim & læta sortis Belgicæ, satis miseræ hactenus ac propè desperatæ, contigit revolutio?

Revolutio contigit hæc: ut fortia piorum Civium divinitus excitarentur pectora, per qvæ & populi jura restituerentur in integrum, & Rectorum superciliosa insolentia in ordinem redigeretur, & clavus pessimis naucleris, qvi navem Reipubl. in hos scopulos induxerant, extorqveretur, & Princeps Auriacus avitas dignitates postliminiò reciperet, eas sub providentiæ divinæ ductu ad Rempubl. adhibiturus eô nitore suo redonandam, qvem sui Prædecessores primitùs illi Herculeis laboribus conciliaverant. Nempe ut ante centum annos à Belgis cæpta fuerat sub Wilhelmi Auriaci felici Regimine Reipubl. liberæ institutio: ita Anno 1672. feliciter manus restitutioni ejus sub alterius Wilhelmi Auriaci imperio adhiberi cœpit.

XXCVII.

Qvæ tantæ tamq; felicis revolutionis certissima erat Appendix?

Ap-

Appendix certissima triste qvidem, sed justum, si de re dicendum, non de modô rei, WITTIANORUM FRATRUM erat FATUM. E qvo omninò discere licet, Deum scelera mortalium, ubi ordinarii Judices venales, corrupti, addicti, prosopolepsiæ obnoxii, pro ludo ducunt insontes condemnare, & sontes absolvere, justè extra ordinem vindicare.

XXCVIIX.

Qvod certissimum Conseqvens?

Conseqvens certissimum felicissimæ revolutionis hujus, posteaqvam vix sesqviannus ab occupatione trium Provinciarum Belg. elapsus esset, *liberatio est & restitutio Belgii in integrum: qvam Belgæ eqvidem, primi in hac bellica Tragœdia Actores, ipsiq; & initio à Rege Gall. contra pacta, fas & æqvum, bello immani ac truculento, majoribusq; adhuc sævitiis, stupris incendiis & vastationibus gestô, infestati ac propemodùm deleti, utramq; Opt. Max. Deo ex asse debent.* Is qvippe Gallos, ut tot loca fortia, ac benè munita, maximâ tamen præsidiornm perfidia vel ignavia, paucis diebus qvasi devorata, tot ferè mensium spatiô ultrò qvasi, nisi divinam spectes manum, evomerent, coëgit. At verò, si & humana auxilia in insperata hac liberatione spectemus, nulla certè, totius Belgii fœderati sententia, humana manus plus in hoc negotio operis habuit, nec aliis tribuit, ac Sereniss. Electoris Brandenburgici. Qvàm promptè enim, diligenter ac strenuè ille ad restingvendum

dum hoc incendium bis accurrerit, neminem latet.

XXCIX.

Tam mirabiliter itaq; in hunc Statum, qvô nunc per DEI gratiam gaudet, restituta Resp. Belg. qvem Provinc. sibi redunitarum servat ordinem?

Hunc servat in Conventibus ordinem: *ut primum locum habeat* DUCATUS GELDRIÆ; *secundum* HOLLANDIA, omnium potentissima; *tertium* ZEELANDIA, Comitatûs titulô splendens, sed Provincia existens florentissima; *qvartum* ULTRAJECTINA PROVINCIA; *qvintum* FRISIA; *sextum* TRANSISULANIA, vulgò die Ober-Yssel / *septimum* GRONINGA *cum omni vicinia*, qvæ appellatur Umland / sive das Land umb Gröningen.

XC.

Qvas & alias sibi terras ac urbes ipsa vendicat?

Vendicat sibi Respubl. Belg. graviter hactenus concussa, nihilo tamen minus feliciter jugo Gallico excusso, plurimas validissimasq; in Flandria ac Brabantia, inq; finibus Germ. Civitates. Vendicat & qvasdam sibi in Africa Insulas, ac Castella inq; Indiis nonnulla Regna: qvorum nomine Legatis fœderatarum Provinciarum regios honores tribui constat. Possident utiq; fœderati Belgæ in *Africa* Castellum d' Arqvin in Nigri-

tis

tis, Insulam ad Caput Viride sitam, Castellum S Georgii de Mina in Gvinea, in Insula S. Thomæ sub ipso Æqvatore Panoasan, antè Regnum Congo, Insulam Loandam, & trans Caput Bonæ Spei Insulam Mauritii. In *Asia* Gveldriam, in ora videlicet Goromandelis possident, inqve Insula Zeilan Columbo. In Regno Scani emporium Malacca, in Java InsulaNovam Bataviam, prius dictam Jacatra, tenent. IuMoluccis penè omnes, & in Colonesо Belle Isle ad Sinas arcem insignem possident. In *America* verò Novum Belgium habent, pluresq; Insulas in Sinu Mexicano, & partem Brasiliæ.

XCI.

Qvô juris titulo id facit?

Dum totidem sibi terras ac urbes Belgica Respubl. tribuit: id qvidem post justam acqvisitionem, armis factam, titulo ac jure immediati partim, partim *mediati, Dominii facit.* Qvædam enim terræ & urbes *proximè ac immediatè Fœderi parent,* tenenturqve legibus Fœderis: aliæ *mediatè* VII. unitis subsunt Provinciis. *Prioris classis* sunt: qvæ à Belgis in DucatuBrabantino & ditione Flandriæ, sangvine & bellis parta, possidentur. Interim satis liberè reguntur: potestas tamen summa est penes VII. Fœderatas Provincias. Sunt autem hujus qvidem generis urbes, in ditione cumprimis Brabanticâ, satis multæ, pertinentq; huc præ cæteris *Boscum Ducis*, Hertzogenbusch/ cum Hambur-

burgo, Brema, Coverdia, Herbipoli, Gvelpherbyto, Tonninga, Stralsunda, Ingolstadio, Wismaria, &c. inter fortissima German. loca numeratum, & *Berga ad Somam fluvium, Breda &c.* In Flandria qvoq; eximia qvædam sunt loca, v. gr. *Slusæ*, Saß von Gendt / &c. qvorum eadem est conditio, qvæ Brabantinorum. Subsunt videlicet nominatæ cum non nominatis illis Brabantiæ ac Flandriæ urbibus urbes Ordivum Generalium curæ; nec tamen simul in Fœdere censentur: sed, qvòd posteà accesserint, armisq; subactæ fuerint, velut Provinciæ ap. Romanos habentur. Petiêre qvidem, maximè qvæ Brabantiæ paulatim subtractæ, admitti in supremi regiminis societatem; sed locus illis tenus hac non est factus: tum qvòd magnis impensis subactæ essent, jugoq; Hispan. subtractæ; ad hoc non sufficerent ferendis sufficientibus oneribus pro communis fœderis defensione: tum maximè, qvòd æqvum videretur, Rempubl. constitui ab iis Provinciis, qvæ primæ ad eam fundandam signum sustulerant. *Ad secundam Classem* referri jam merentur omnes terræ, qvas in Indiis Belgæ tenent. Hæ enim illis Societatibus subsunt, qvarum alteram die Ost-Indische / alteram die West-Indische Compagnie / vocant. Possidentur utiq; istarum terrarum Dominia ab illis, sed è peculiari VII. Fœderatarum Provinciarum privilegio: adeoq; ipsæ terræ mediatè VII. fœderatis subsunt Provinciis.

XCII.

XCII.

Estné alia adhuc terrarum Classis, qvæ Reipubl. Belgicæ subsunt?

Est utiq; tertia Classis, earum nempe terrarum, qvæ non illo duplicis dominii jure subsunt: subsunt tamen alio qvodammodo. Accepere namqve VII. Fœderatæ Provinciæ alia insuper in alias terras jura. Alibi videlicet *jura tenendorũ Præsidiorum*, de reliqvo verò nihil; alibi *jus defendendi*, Schutz-Gerechtigkeit habent: alibi & *jus componendarum* ac *decidendarũ Controvers.* acceperunt, s. ita electi sunt ex compromisso, s. aliâ ratione illud jus sibi impetrârunt. Talia & alia jura non sunt pleni Dominii, nec tamen exigua. Jus utiqve præsidii multis in locis Belgæ ante hoc Bellum Gallo-Belgicum tenuêre: *Vesaliæ* scil. in Ducatu Clivensi & *Rhenobergæ* in Archiepiscopatu Colon. in Frisia Orientali id *Embdæ* habent & alibi. Inter loca, in qvæ Belgis jus defensionis competit, omninò & ipsa Frisia Orient. VII. Fœderatis Provinc. est obstricta. Ad hunc modum & credidere Belgæ Ducatum Clivensem sibi obstrictum esse.

XCIII.

Qvæ terræ planè sui sunt juris, anne qvo tamen Canone tenentur?

Sunt *DRENTIA* & *COMITATUS CULENBURG.*

BURG. Penes has scil. terras non est Fœderis potestas, h. e. non annumerantur VII. illis Fœderatis Provinciis, sed sui juris sunt: nihilominus tamen certum Canonem in sumtus bellicos conferre coguntur. Naturam proinde veterum Germanicarum Provinciarum habere τῷ πάνυ *Conringio* videntur: qvæ in Fœdere qvidem, nec tamen sub Fœdere erant, cogebanturq; aut militem, aut pecuniam conferre: qvotiescunq; Germanis belligerandum. De cætero nulla in ipsas Fœderis potestas erat; qvùm semper sui essent juris, vel planè ut Hetrusci olim & antiqvi Latii populi αὐτονομίᾳ sua gaudebant.

XCIV.

E totidem verò hinc inde sitis, vel longè etiam dissitis terris qvid commodi sibi Belgica habet Respublica?

Hoc habet commodi: ut omnium opulentissimos alat Cives, reliqvas & ipsa Respubl. omnes regiâ opulentiâ suâ facilè superans. Maximam autem divitiarum, qvibus per totum Belgium cives affluunt, accretionem Respubl. Belgica per longinqvas accepit navigationes: qvum nulla gens numerosioribus Classibus omnia maria & terras scrutetur, qvàm ipsi Belgæ. Certè non absq; admiratione legi hoc potest: qvod *VVinckelmannus* in der neuen Welt-Beschreibung scribit: *ante aliqvot annos 183. naves,*

ad Indos profectas, navigatione una lucrum 430. Tonnarum auri reportasse, & 20000. mercatores inde victum quæsivisse. Sed auctum posteà cum navigationibus lucrum fuit: scribitq; *Barlæus* Anno 1636. ex Gvinea & nova Batavia valorem 14. Millionum & 600000. fl. in Belgium pervenisse: præterea in Ærarium Societatis prædam redactam 30. Millionum fuisse. Una certè Hollandia per navigationes, in utrumq; orbem institutas, æq; ac creberrima opificia ad tantas opes pervenit: qvantas pro locorum spatiô nullum possidet in Orbe Regnum: feruntur q; reditus unius hujus Provinciæ qvotannis XI. Millionum jam ante aliqvot annos fuisse, à qvo tamen tempore proventus plurimùm aucti habentur. Cæterùm opes unitarum Provinciarum, qvas è totidem terris, cùm domesticis, tum exteris, sibi conqvirunt, facilè aliqvis metietur: si cogitabit sumtus ordinarios menstruos: qvos Bello Hispano-Belgico impenderunt, & hodieq; Bello huic Gallo-Belgico impendunt. Illorum qvidem summam unam *Metteranus L. 25.* conficit-618365-0-8. Nam *Geldria & Zutphania* contulerunt-28286-5.-7. *Hollandia* 337646-4.-8. *Zeelandia*-83029.-4-5. *Ultrajectum* 35131-18-7. *Frisia*-69721.-16-11. *Transisulania*-16770-1. - 8. *Groninga*-39271.-16-2. *Drentia*-5365-4. - *Linga*-2722-6-8. Wedda-350.

XCV.

Qvos ac qvantos ipsa inde sibi annuos capit Reditus?

Nul-

Nullum dubium est: qvin Ærarium Reipubl. Belgicæ ex immensis istis divitiis ingentem reddituum annuorum summam capiat. Consistunt autem *ingentes illi Reditus* (1) *in Canone*: qvem qvotannis singulæ fœderatæ Ditiones pro communis causæ defensione præstant: *Qvotam* vulgò vocant. Sola certè Hollandia, qvùm omnium sit opulentissima, qvotannis qvinqvaginta & octo florenorum millia, Zeelandia novem, & Frisia undecim florenorum millia (qvum ad Hollandiæ opes ditiones hæ propiùs, qvàm cæteræ accedant) conferunt. (2) In *Licentiis*. Sic enim vectigalia vocant: qvæ mercium nomine ab his penduntur, qvi terrâ aut mari è fœderato Belgio in hosticam terram eas exportant. *Licentiæ* nempe vectigalia hæc vocantur: qvòd initiô hujus Reipubl. visum erat, ut id liceret, dispositis eam in rem in portubus ac civitatibus omnibus limitaneis Fœderatorum singularibus Publicanis: Licent-meisters ac Cherchers vulgò appellantur: qvi, excussis ejusmodi mercibus, eorum nomine tantùm exigunt, qvantum legibus publicis definitum. (3) In Pagorum limitaneorum, qvas vocant, *Contributionibus*. (4) In *Tributis*, qvæ in limitaneis Provinciis Brabantiæ & Flandriæ, sub ditionem fœderatorum Belg. redactis, vini, cerevisiæ, salis, ædium deniqve ac fundorum singulorum nomine penduntur, &c.

XCVI.

Qvas & dudum vires sibi indidem ac qvantam acqvisivit potentiam?

Tam incredibiles vires sibi opibus suis peperit Respubl. Belgica: ut nulla gens tam mari, qvàm terrâ potentior sit. Et certè potentiam Reipubl. hujus non ex incredibili tantùm armorum numerô, sed & è validissimarum navium apparatu, qvi uterq; qvidem admodum formidabile Belgium reddit, æstimare licet. Etenim certum est: qvòd Belgæ Fœderati centum instructissimas naves bellicas educere possint. Qvâ in re nullus ferè, præter Anglum, cum illis comparandus est: qvanqvam vires hujus Reipubl. Bellum hoc Gallo-Belg. qvodammodo labefactasse videatur: qvas tamen Belgæ subseqventium annorum spatiô, instauratâ jam pace, facilè reparare poterunt.

XCVII.

Potentiam illam qvid plurimùm juvat?

Juvant potentiam Reipubl. Belg. (*I*) *Munimenta:* qvæ domi qvidem in situ locorum, in beneficiis naturæ & artis, inq; militiâ; foris verò in fœderibus, qvæ cum externis, iisq; vel remotis, vel vicinis Regibus, aut Populis iniit, posita. (*II*) *Mercatura:* qvam Belgæ per universum Orbem exercent. (*III*) *Manufactura*, qvam

qvam vocant, ſive *Artes Mechanicæ*: qvæ miris modis in Belgio florent.

XCIIX.

Quæ ſpeciatim Reipubl. Belgicæ ſunt Munimenta?

Sunt Maria, Flumina, Urbes & Propugnacula. Reſpublica nempe hæc ut ex aqvis nata, ita in aqvis ſubſiſtit. Unde proverbiô dicitur: *Tutandis Belgis natum mare eſſe & flumina.* Præcipuum qvippe robur Fœderatarum Provinciarum in aqva & dominio maris ſecundum illud Ordd. Symbolum conſiſtit: *Imperator Maris eſt Terræ Dominus.* Præter mare nobiliſſimos Belgium habet amnes, *Moſam*, *Rhenum & Iſalam*: qvi ipſi illud propè inacceſſum faciunt. Qvid? qvod & totum Fœderatum Belgium innumeris *Aqvæ ductibus* ita diſſectum ſit: ut ab hoſte extero non facile adiri poſſit. *Extremum* porrò *præſidium* accedit: *qvod perfoſſis aggeribus & laxatis cataractis tota terra inundari, & cuncta campeſtria aqvis tegi poſſint:* Cæterùm qvod urbes & propugnacula concernit: ecce poſita hæc Reipubl. Munimenta non in meditullio tantùm, ſed & in limitibus, in Brabantia, Flandria, Geldria, & Friſia ſunt. Imò & in ipſo Germanici Imperii fundo nonnulla poſita erant, aliaq; in Cliviâ ac Superiorem Rhenum excurrebant. Nominatim firmum Bataviæ Borealis propugnaculum eſt *Enckhuſa*: ubi & multæ naves extruuntur.

XCIX.

Quæ speciatim Reipubl. hujus sunt Fœdera?

Sunt, quæ cum Civitatibus Hanseaticis, Rege Daniæ, Sveciæ, Poloniæ, Russis & Turcis commerciorum gratiâ inita, quæque & armorum gratiâ cum Anglis percussa fuerant, sed morte Elisabethæ abrupta, sæpius tamen iterata. Deinde & *arctissimum armorum fœdus cum Gallo initum huc pertinet:* qvod hodie verò acerbissimo Bello ruptum. Cum Germanici porrò Imperii Cæsare non tam *Fœdus* aliqvod, qvàm observata tenus hac *Amicitia* intercedit. Et inter Imperii qvoqve cives ac Fœderatorum commercia aliaqve officia, qvæ Amicorum sunt, hactenus mutuò exercita: qvanqvam nihilominus, hoc ipso flagrante Bello, cum Cæsare & non paucis Imperii Statibus in mutuum auxilium adversus Gallos ac Svecos fœdus temporarium Fœderati Belgæ inierint. Omninò itaqve *fœdera*, qvæ Respubl. Belgica habet, vel *Commerciorum* sunt, vel *Armorum*, eaq; vel per *Agentes*, vel per *Legatos Ordinarios* sarta tecta servantur. Est autem Legatorum annuum stipendium X. millium fl. solo Legato, qvi in Aulâ Constantinopol. apud Turcam agit, stipendio XII. millium fl. ob majorem pompam, qvæ in sustinendô decore Legationis inter illas ambitiosas, & externa maximè æstimantes, Nationes reqviritur, utente.

C. *Quæ*

C.

Qvæ ipsius militia?

Præter hoc, qvod *militia Belgica terrestris* alia sit, alia *classiaria*, illa utiq; *domestica* partim est, partim *externa*. Sed longè major domesticô milite externi militis est numerus: qvia Fœderatorum Subditi, qvi tenuioris sortis sunt, in remotis potiùs navigationibus sese occupant, qvàm in eâ militiâ, qvæ terrâ administratur. Est & insuper *terrestris Belgii Fœderati militia* partim *eqvestris*, partim *pedestris*. Sed eqvestris numerô multò minor est, qvàm pedestris: adeoqve *exercitus Belgicus maxima parte ex peditatu consistit*: qvippe cujus usus major in urbium obsidionibus esse solet.

CI.

Terrestris illa militia cujus ferè generis est?

Ferè poliorcetica est, sic dicta à πολιορκέω *obsidione cingo*: ut olim *Demetrius, Antigoni filius*, dictus fuit *Poliorcetes*. *Potiùs* enim *in Urbium defensione vel expugnatione, qvàm prœliis campestribus occupatur.* Qvippe qvum Respubl. Belg. arctis terrarum spatiis conclusa, undiqve vel mari, vel fluminibus, vel magnis ac munitis cingatur urbibus: nullus in eâ usus præliorum est campestrium: qvorum neqve victoria, neqve clades magnum ad summam rei momentum afferre potest. *Totius* proinde *militiæ terrestris ratio ad solam Poliorceticam*, s. urbium obsidiones, vel propugnationes, *fuit redacta*.

CII.

Militiam Poliorceticam qvi primi in Belgiô instituerunt?

Instituerunt & excoluerunt eam primi Mauritius & VVilhelmus Nassovii: à qvibus & ipsis omnis militaris disciplina in Belgio proficiscitur. Schola qvippe qv. publica & militiæ & armorum ab eô tempore Belgium fuit, atqve ex totâ ferè Europâ Reges ac Principes tirocinia militiæ suæ in Belgicis castris collocavere. Deducta siqvidem est militia Poliorcetica à Magistris illis ad summam perfectionem, editaqve sunt perfectissima tunc Urbium expugnandarum ac obsidendarum exempla, obsidione præcipuè Sylvæ-Ducis, Grollæ, Bredæ, ac Hulstæ.

CIII.

Post jamjam cognita Reipubl. Belg. Munimenta qvid speciatim de Belgicâ, qvod ordine mihi heic recites, Mercaturâ habes?

Hoc de *Mercaturâ Belgicâ* peculiare habeo: *qvòd non tantùm per totum Belgium, maximè Fœderatum freqventissima sit; sed & variis mercibus in omnibus partibus terræ, per maria, per freta, per fluvios, exportando, importando, non sine ingenti commodô Reip. exerceatur.* Exercetur videl. *major* illa *Fœderati Belgii Mercatura per Fretum Herculeum*, estqve admodùm ampla,

se

se non tantum per totam Italiam, Archipelagum, & Insulas in eô sitas. per Cretam item, per Cyprum, per Ægyptum, Palæstinam melioremqve Africæ partem, sed & per plerasqve regiones, qvæ Ottomannico Imperatori subjectæ extendens. Dirigitur autem Mercatura hæc potissimùm ab *Oratore Ordinum Gen.* qvi Constantinopoli ad portam Ottoman. sedet, nec non à *Consulibus* (sic vocantur qvi nomine Ordd. Gen. mercaturæ sunt Moderatores controversiarumqve, ratione illius occurrentium, Judices) qvi per Imperii Turcici loca distributi, Tuneti item & Algieri in Africâ, aut à Corpore Mercatorum, aut ab ipsis Ordinibus, ut Consul Alipensis, qvi reliqvis dignior ac superior, eliguntur. Exercetur porrò mercatura Belgica per ea *Galliæ loca*, qvæ aut Oceano adjacent, aut non procul ab eô distant, ut sunt Caletum, Cadomum, Rothomagum, Nantesium, Rupella, Marsilia, &c. Exercetur per *portus Hispaniæ*, ut Hispalis est, emporium maximum & augustissimum, Gades & S. Lucas. Exercetur per *Portugalliam*, in urbe maximè Ulysippone, inqve urbe, qvæ dicitur Porto. Exercetur per *Angliam* & *Scotiam*, juxta Decretum Ordd. Gen. de Anno 1591. & 1612. Succedit *Mercatura Orientalis:* qvæ, qvum magni sit momenti, longè lateqve se extendit, complectiturqve præter tres illas celebres Hanseaticas civitates, Lubecam, Wismariam, & Rostochium, universam Dan. Pomeran. Borussiam, Curlandiam, Livoniam & Poloniam. Nec

& deest Belgio *Mercatura Septentrionalis*: nempè qvæ exercetur per Norvvegiam, Sveciam & Lappiam. Velut appendix qvædam huc pertinet juxta Decretum Ordd. Gen. de Anno 1633. *Grönlandica negotiatio*, ipsa tamen à pluribus nonnisi propter Balænas & alia nonnulla monstra marina freqventata. Expetuntur autem monstra illa marina maximè propter sevum sive adipem: è qvô oleosus ille liqvor, saponi excoqvendo præ cæteris inserviens, der Fisch-Tran/ colligitur. Fuit & jam ab Anno 1577. à Belgis *negotiatio Moscovitica*, à Septentrionali distincta, miris modis exercita, exercetur qve hodienum potissimùm in maritimâ Urbe Archangel, ad Mare Album posita, & variis Mercatoribus semper freqventata. Per *fluvios* deniqve qvæ à Belgis exercetur Mercatura, non incelebris est: Suntqve inter illos primi *Rhenus* & *Mosa*: qvi non solum in Bataviæ finibus in mare se exonerant, sed etiam sic navibus freqventantur: ut non necessum sit mare antea trajicere. Non minus reliqvi qvatuor fluvii, *Viadrus*, *Albis*, *Visurgis* & *Amasus* mercaturæ Belg. inserviunt, sed mediante mari: qvod prius trajicere naves debent, qvàm illorum subsidiô mercibus onerentur.

CIV.

Annon & ulteriorem negotiandi rationem in Belgiô cœptam habes, qvam me doceas?

Habeo,

Habeo, præter superiorem negotiandi rationem, *eam*, *qvæ*, *anteà ignota*, *Unitarum Provinciarum* auspiciis primùm cœpta, perqve periculosissima itinera ad Chinas ac Moluccas suscepta. Rectâ tunc & usitatâ per Atlanticum mare usqve ad ipsos Orientales Indos velificatione enavigatum est, eaqve cum incolis ac Regibus istarum provinciarum inchoata, & novis successibus stabilita sunt fœdera: qvæ hodieq; in maximum omnium unitarum provinciarum usum cedunt. Unde nec *Baudius* memorare dubitat, *Hollandos omni apparatu virorum armorumq; & commeatu munitissimis Classibus negotiari cum Auroræ populis: unde ignota vis aromatum aliarumq; mercium devehatur.* Habent enim Belgæ non Novum tantùm in Americâ Belgium, sed & præter partem Brasiliæ plures in sinu Mexicano tenent Insulas: qvas, ut tantò commodiùs cum Americanis negotientur, æqvè magnô apparatu navium freqventant.

CV.

Mercatura hæc major, de qvâ tenus hac compendiosè dixisti, qvot ac qvibus subsidiis utitur, ut feliciùs minoriq; cum damnô exerceri possit?

Tribus his potissimùm *utitur subsidiis*: qvorum prius vocari possit *subsidium securitatis*: alterum *taberna* est *argentaria*, vulgò die Wisselbanck: tertium *institorium* est, die Factorin. *Priori* qvidem *Subsidiô* mercatoribus cavetur,

qvi suas merces transmare aut aliò volunt mittere, de omnibus periculis, qvæ iis accidere possent. Vulgò vocant *Asseurantie*: illiqve, qvi pericula mercium in se suscipiunt, audiunt *Asseuradeurs*. *Posterius* eâ fini maximè institutum habetur *subsidium*: ut monetæ semper sua constet ratio, neve valor illius pro cujusqve arbitriô varietur. Unde & ad tabernam hanc (fidejubente Magistratu loci) mercatores pecuniam suam, tanqvàm in aliqvod Saturni templum, in qvô ap. Romanos sanctius ærarium custodiebatur, deferre solent, in eaq; cambium sexcentis excedens florenis exsolvere: qvod aliunde, ut eô locô exsolvatur, mitti solet. Taberna autem talis, majori mercaturæ inserviens solùm, Amstelodami & Medioburgi erecta habetur.

CVI.

Ad majus verò atq; majus Mercaturæ majoris incrementum qvid inventum?

Inventæ ad id duæ sunt Mercatorum Societates: *Indica* altera, altera *Americana*, vulgò Ost- und West-Indische Compagnie: qvæ & utraq; pro munimentô insigni Fœderatis fuit Provinciis. Etenim *prior* illa bonam partem Regis Hisp. vires in Indiâ Orientali; *hæc* non parum eas in Americâ fregit: idqve triplici modô, *universa* nempe *Brasiliâ occupatâ*, *ditissimâ Hisp. Classe interceptâ, perq; piraticam perpetuam rebus omnibus Hisp. turbatis*, fecit.

CVII.

CVII.

Anne simul & semel Societates hæ Belgio sunt natæ ac datæ?

Non simul & semel natæ sunt ac datæ. Primùm enim *Societas Ost-Indica, s. Indica* potiùs, instituta fuit. Instituta videlicet fuit Anno seculi hujus IIdo. Ex eo enim tempore Societas ista non tantùm commercia instituit, sed oppida etiam ac castella Hispano eripuit: nec minus & Indicas ipsa gentes nonnullas in obseqvium redegit: ita ut hodiè per totam Indiam eadem Societas sit potentissima. Posteaqvàm verò induciæ pactæ essent, institui & ipsa cœpit *Societas VVest-Indica s. Americana.* Eodem scil. modô inqve easdem Leges instituta hæc fuit, qvàm Societas Indica Orientalis: qvanqvam longè graviùs Societati Americanæ onus subeundum foret. Nam, qvum America non ita pateret commerciis, bellô prius loca Regi Hispan. eripienda erant. Eripuerunt igitur huic Belgæ *Brasiliam universam:* qvum paulò ante Classem illam ingentem Hispan. auro & argento onustam, intercepissent.

CIIX.

Qvomodo ipsæ natæ sunt ac datæ?

Auspiciis publicis instituebantur ac confirmabantur hæ privatorum qvorundam Societates: ut solis ipsis, aliis omnibus exclusis, integrum esset suis sumptibus militem conducere, naves

adornare, idoneas deniqve Classes instituere, ad communem hostem, opibus utriusqve Indiæ tot per annos incubantem, possessionibus suis jure belli exturbandum, atqve ex gentium insuper jure cum Indorum nationibus, ab Hispanis nondum subjugatis, fœdera ineunda & commercia qvælibet exercenda.

CIX.

Qvâ occasione natæ ac datæ?

Occasionem instituto huic duo imprimis fecêre. (I.) *Decretum, ab Hisp. Rege promulgatum:* qvô commercia & navigationes Fœderatorum in Hispaniam, è qvâ solâ illis tunc Indicas & Exoticas merces petere licebat, omninò vetabantur. (II.) *Ingens & enorme pretium:* qvod earundem mercium nomine Hispanici mercatores tunc temporis exigebant: utpote Regi suo eorum nomine gravissima portoria pendere coacti: adeò ut unica propè Hispania Monopolium esset opum universi ditioris Orbis: qvibus reliqvum Orbem jugo suæ dominationis submitteret. Qvum itaqve utrumqve hoc ægerrimè ferrent Belgæ, excogitârunt tandem medium: qvô ipsi mercatores Belgici in Indias navigare, atqve insalutatis Lusitanis ac Hispanis aromata ibi mercari possent. Factum hinc, præprimis ubi & ipsa cogeret ad eam rem necessitas: ut privati qvidam mercatores societatem qvandam inirent: donec magis magisq; expeditio hæc, etsi una & altera non æqvè benè cesserat, publicis auspiciis cresceret, ingenti

qvidem

qvidem lucrô multos sic excitante, ut & singuli, prout lubitum, naves instruerent, adeoqve exemplô suô Poëtæ illud comprobarent:

Impiger extremos currit Mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

CX.

Qvô privilegiô munitæ?

Utraq; Societas hoc privilegiô munita: ut solis illis, qvi nomen uni Societatum harum dedissent, in Indiam navigare liceret. Nec tamen perpetuum privilegium hoc est: sed verò intra certum annorum intervallum constrictum, viginti puta aut triginta præter propter annorum.

CXI.

Qvæ instituti hujus ratio?

Etiamsi *gemina ratio* assignari posset: ea tamen, qvæ hodieqve valet, est hæc: *qvòd sic fiat, ut Curatores utriusq; Societatis identidem necesse habeant privilegii ab Ordinibus petere continuationem.* Hâc qvippe occasione pro auctis utriusqve Societatis opibus Resp. identidem sibi, velut redhostimenti loco, ingentem pecuniæ vim potest stipulari.

CXII.

Anne verò duæ istæ Societates plenariam libertatem habent?

Non plenariam habent libertatem statuendi pro lubitu: qvicqvid velint. Iniqvum enim foret

ret injurias, à privatis exhibitas, posteà Reipubl. damnô lui.

CXIII.

Qvum omnimodâ interim libertate non gaudeant laudatæ Societates, à qvô qvæso ipsas dependere putas?

Dependent à communi Fœdere: ita, ut, qvotqvot militant Societati Americanæ & Indicæ, Sacramento obstricti sint Ordinibus Fœderatis. Qvoniam enim Societatū istarum ingens est potentia: hinc in conventu illarum semper adest Legatus aliqvis Ordd. Fœderatorum: ne qvid scil. committatur, qvod Fœderi noceat.

CXIV.

Qvid ergò sunt hæ Societates?

Sunt *Collegia, autoritate Ordd. ad certos annos instituta:* ut bellum & mercaturam in utraqve *Indiâ*, *Orientali*, ut vulgò amant loqvi, & *Occidentali* exerceant.

CXV.

Qvi præ cæteris in utraq; Societate nominantur?

Nominantur *Participantes*, *Participantium* Capita, vulgò Hoofd-Participanten / & *Societatis Curatores*, vulgò Gebiedhebbers. *Illi* sunt: qvi aliqvam pecuniæ summam in hanc rem contulerunt, inde dicti, qvòd participes sint rerum, qvas Societates hæ feliciter, aut infeliciter gerunt. *Isti* sunt: qvi majorem pecuniæ sum-

ſummam in Societates iſtas contulerunt. *Hi* verò ſunt: qvi è Participantium capitibus eliguntur: ut curandis rebus Societatis cum maximâ autoritate præſint.

CXVI.

Electio Curatorum qvibus ordinariè competit?

Etiamſi *Capita Participantium* poteſtatem habeant *Curatores* illos nominandi: *electio* tamen *alibi Ditionis Ordinibus*, *alibi Urbano Magiſtratui competit*: prout nempe diverſis Societatum Collegiis, in aliis atqve aliis ditionibus inſtitutis, aliter atqve aliter viſum fuit.

CXVII.

Qvâ ipſi autoritate pollent?

Pollent autoritate maximâ. Nam qvanqvam Capitibus Participantium qvotannis adminiſtratæ rei impenſarumq; ac receptarum opum rationem reddere teneantur: pro arbitriô tamen, & prout conſultum eſt, expediunt omnia. Neqve cura ea iis niſi cum vita vel lapſu unius & viginti annorum finitur. Accedit: qvòd & ipſi in ſingulis ditionibus certô in locô ac navigationibus commodo *Conventus* inſtituere poſſint: qvi *Cameræ* vulgò appellari ſolent.

CXIIX.

Annon & alius præter Cameras datur Conventus?

Datur omninò, præter *ordinarios* illos *Conventus*, *extraordinarius* qvidam, ipſeqve *ſupremus*,

mus, urgente neceſſitate, *Amſtelodami in Hollandiâ & Middelburgi in Zeelandiâ Conventus: ad qvem ſingularum ditionum Cameræ ſuos mittunt Legatos, ut de rebus arduis & extra ordinem oblatis deliberent.* Vocatur ipſe, ſi Societatis ſit Indicæ de vergaderinghe van Seventhien/ac conſtat Collegiô XVII Virorum. Si verò ſit Societatis Americanæ, vulgò de vergaderinghe van de Negothien appellatur, ſemperqve ibi locum Præſidis Ordinum Generalium aliqvot Legati tenent ac tuentur.

CXIX.

Ita ſcilicet vel ſemel regundæ Societatis utriusq; formâ inſtitutâ, qvæ olim præcipua Lex erat?

Inter initas Societatis utriusq; leges præcipua erat: ut Curatores, collatâ pecuniæ ſummâ in adornandam claſſem idoneam ac comparanda arma neceſſaria ad Luſitanorum Hiſpanorumq; ex Indiis exturbationem coëmendasq; merces, qvæ ad permutationem cum qvibusdam populis inſtituendam, facerent, qvamprimùm uterentur, & qvotannis expenſarum ac illatarum opum accurata ratio redderetur, parte ex lucrô qvotannis factô ac reportatô, ad res & commercia augenda ac confirmanda ſepoſita; parte autem in uſum Participantium, qvos vocant, pro rato ac ſumma pecuniæ creditæ diſtributa.

CXX.

Post præcipuæ Legis hujus lationem semperne æqꝫ valida utraqꝫ fuit Societas?

Non semper æqꝫ validæ in hunc usqꝫ diem Societates hæ fuere. Valde siqvidem *Lusitanorum perfidiâ* Societas illa Americana sive Indiæ Occidentalis debilitata fuit, potioribus in Brasilia ditionibus amissis: ita ut de earum restauratione non semel agitata consilia fuerint.

CXXI.

Americana illa Societas ubi suam habebat sedem?

Sedem Fernambucci in Brasilia habebat, condita ibi splendidissima & inexpugnabili urbe, qvæ vocatur MAURITIOPOLIS, à Mauritio nempe Nassovio: qvi per X. Annos Gubernatoris ibi officium sustinuerat.

CXXII.

Qvis primus ejusdem Societatis consultor fuerat & autor?

Fuerat is Brabantinus qvidam, usqꝫ adeò urgens hoc negotium: ut propè omnes opes suas in consilio tantùm nocendi Hispano impenderet ac prodigeret. Tandem is Regem Speciæ, spe novæ Societatis facta, adiit, emisitq; Librum Titulo, ARGONAUTICA SVECIÆ.. Plenum prudentiæ mercatoriæ Scriptum: in qvo ipso ille interitum Novæ Societatis prædixit, plurimos-

mosq; errores, in Societate Americana commissos, detexit.

CXXIII.

Qvis verò nominatim primus Indicam illam plurimùm promovit Societatem?

Enituit hac in re Barnefeldii, Syndici VVest-Frisii, prudentia. Observans namq; ipse ingens lucrum, qvod è navigatione Indicâ perciperetur, cum cæterarum qvidem Provinciarum Gubernatoribus Anno 1602. de mercatoribus omnibus in unam Societatem componendis laboravit, benè sciens ipse, *Opes sociatas immensam vim habere.*

CXXIV.

Qvi alibi nomen Societati huic dedêre?

Qvum nemo non videret ingentem vim ac usum Societatis Indicæ, *etiam per German. nonnulli Societati illi nomen dederunt:* ita ut sex annorum spatiô Summa Capitalis esset 300000. millionum fl. par etiam toti expugnandæ Indiæ.

CXXV.

E qvânam re deinceps eadem Societas magis magisq; crevit?

Crevit valde ex *Hispanorum ac Lusitanorum dissidio:* imprimis verò qvum Lusitania coacta juvare Hispaniam.

CXXVI.

CXXVI.

Occasione Societatis Indicæ qvæ tandem in India orta Respublica?

QVum Societas Indica paulatim sub potestatem varias terras redegisset, & plus qvàm regias sibi comparâsset opes: constitui tandem cœpit in India Respublica aliqva. Insigni namq; Insula & commodo loco occupato, extructum est novum oppidum: cui nomen NOVA BATAVIA *in Java.* Nova hæc Batavia Metropolis Societatis est Indicæ: residetq; ibi supremus Gubernator, initio qvidem ad vitam, hodiè verò more Hispan. tantùm per triennium constitutus: ut regat ibi consiliumq; suum per reliqvam dispenset Indiam.

CXXVII.

Mercatura ibidem qvomodo exercetur?

Exercetur in Republ. hac Indica per totam Orientalem Indiam mercatura vel pecunia præsenti, *vel* mercium permutatione. *Præsenti pecunia* id fit inter paucas qvasdam ac callidiores gentes, v. g. Japanenses, & qvasdam alias: qvæ qvum pecuniæ usum ante Hispanorum Lusitanorumq; adventum ignorarent, ex horum avaritiâ pecuniam qvoq; æstimare didicerunt. *Permutationi* tamen freqventior est locus: qva merces è Belgio advectæ cum mercibus Indicis permutantur, observato in eo antiqvissimo hominum more: qvi ante pecu-

cuniam inventam nonnisi permutatione inter se utebantur. Merces autem ex Belgio advectæ adeò nullius pretii sunt, mercesq; Indicæ adeò preciosæ : ut plerisq; in locis merx Belgica, qvæ pretio florenorum qvinq; constat, redimatur merce Indica pretii certum plurimq; fl. certo argumento, *pretium rebus non naturam, sed uniuscujusq; populi aliam atq; aliam libidinem posuisse.*

CXXIIX

A qvibus tamen gentibus maximum reportatur lucrum?

Ab iis Gentibus id reportatur : qvæ ex initi Fœderis Legibus Monopolii potestatem Societati huic fecêre. Ita v. g. piperis illic emendi jus soli ferè Batavi habent, proindeq; ei merci, adeò per universum terrarum Orbem necessariæ, pretium constituere possunt, qvod volunt.

CXXIX.

Maximum hoc ac certissimum in Belgio ut sentiatur lucrum, qvæ Indicas illas merces divendendi ratio ibidem obtinet?

Ubi merces Indicæ, qvæ qvotannis in Belgium advehuntur, stato qvodam tempore (qvo ipso etiam, qvantum fieri potest, naves aliæ ex Belgiô in Indiam destinantur,) *delatæ, auctione publica statim divenduntur, proq; majore aut minore vi pecuniæ, ex venditis mercibus acceptæ,* de-

decretum sit de facienda in Participantes distributione lucri, qvod factum. Ita fit: ut, e.g. 100. fl. nomine, qvos qvis ad Societatem hanc constituendam contulit, in eum rarò 20. subinde 30. plerumq; 40. præter propter fl. conferantur: adeò ut reditus annuus propemodum exæqvet sortis dimidiatam partem. Neq; id mirum videbitur: qvi cognoverit merces, ex India qvotannis in Belgium advectas, superare sex auri milliones.

CXXX.

Distributio illa qvotuplici modo peragitur?

Peragitur duplici modo: vel *præsenti pecunia,* vel *mercium in Participantes distributione.* Posterioris hujus consilii ratio interior hæc est: ut illudatur conatibus vicinorum: qvi spe tanti lucri capti de ejusmodi Societate cogitare inciperent, instructisq; aliqvot navibus commerciorum gratia in Indiam Orientalem excurrerent. Consultissimum namq; judicavit Societas Belgica, pecuniæ loco in Participantes suos merces ejusmodi distribuere, qvales ex India vicini populi adveherent. Tanta qvippe copia ejusmodi mercium pariter distributa, earum pretium vehementer accrescit, fitqve ut pro lucro nonnisi damnum reportetur.

CXXXI.

Ubi potissimùm peragitur?

Potissimùm AMSTELODAMI, in opulentissimo

illo

illo non Bataviæ solùm, sed, qvod haut falso dixerim, totius Europæ Emporio, peragitur : qvod ipsum ab amne *Amstelâ* & Teutonico Dam/ i.e. aggere, nomen habet, paucis initio piscatorum tuguriis habitatum : donec, nimium qvantum prolatis pomœriis, ac crescentibus qvaqvaversum per omnes partes Orbis negotiis, crescente fortuna ac populo, ampliaretur aliqvoties. In hac qvippe optima maxima Hollandiæ civitate *Domus Indica*, magnificè extructa, habetur : in qvam merces, ex Indiis advectæ, importantur, & importatæ deinceps distribuuntur.

CXXXII.

Cognitam jamjam satis abundè Mercaturam Belgicam qvid proximè cognoscendum seqvitur?

Cognoscenda seqvitur proximè MANUFACTURA. Belgium namq; terræ qvamvis angulus, debet & Opificibus post Mercaturam incrementa, qvæ admisit maxima. Infestior qvidem *Cicero L. I. Offic.* opificum Ordini videtur fuisse: sed venia facilè ei dabitur. Mercenarios enim opifices atqve mercatores, de qvibus eodem pariter locô agit, ex opinione eorum æstimavit : inter qvos vivebat. Aliter *Plato II. de Rep.* existimat, qvum sic loqvitur : *Pluribus sanè non agricolis tantùm, sed & opificibus est opus.*

CXXXIII.

CXXXIII.

Opifices igitur Belgici cujus sunt Generis?

Sunt Generis Omnis: ita tamen, ut alii *circa qvalitates corporum naturalium*, qvas vocant, *patibiles* occupentur; alii verò *circa ipsa corpora naturalia*. Nulla certè Ars manuaria est: qvæ non magnâ cum solertiâ ac industriâ, ad stuporem usqve, in Belgiô Fœderatô exerceatur.

CXXXIV.

Inter patibiles corporum naturalium qvalitates qvæ heic loci occurrunt?

Occurrunt *color*, *sonus*, *sapor*, *odor*. Circa *colorem* igitur *Ars* versatur *pictoria*, non olim solùm, sed & hoc præsenti seculo â variis præclaris ingeniis per Fœderatas Provincias ita exculta: ut cum Parrhasio, cum Apelle aliisqve ex Annalium memoria repetitis, pictoribus, contendere possit. Immoratur & colori *Ars tinctoria*, maximè heic considerata, qvatenus circa pannos & alia opera lanea occupatur. Tàm feliciter verò jam olim hæc à Provinciarum Belg. inqvilinis exercita: ut eô nomine non solùm per Europam, sed & per totum terrarum Orbem optimè audiat, atqve valdè æstimetur Fœderatum Belgium. Circa *sonum cùm illi, qvi omnis generis instrumenta conficiunt, tùm hi, qvi iisdem scitè canere sciunt*, occupantur.

Utrisqve & ipsum Fœderatum abundat Belgium, præqve cæteris variis artificibus, eximiis in conficiendis Organis pneumaticis, superbit. *Instrumentali* autem *Musicæ* non viri solùm, sed & seqvior sexus ap. fœderatos Belgas vacare solet. Succedit *sapor.* Fœderatis siqvidem Belgis non tantùm familiare est emptas carnes coqvo committere, certô pretiô assandas, & ubiqve *cupedinarii* sunt plurimi, *salgamarii*, aliiqve, qvi conficiendis è saccharo omnis generis bellariis vacant, pariter aut *Aromatarii*, aut *Pharmacopæi.* Ad *odorem* facultas suffiendi & moschum præparandi spectat: cujus & multi periti ubiqve in Belgiô occurrunt.

CXXXV.

Inter ipsa corpora naturalia suum qvæ heic maximè merentur locum?

Merentur locum suum heic præ cæteris pretiosi lapides, ipsum aurum & argentum, æs, ferrum, mediaq; naturæ mineralia: imò & *animata* qvædam cùm *vegetabilia* tùm *sensitiva.* Ne dicam de *homine* ipso, qvæqve ipsius partim *eruditioni promovendæ*, partim *valetudini conservandæ inserviunt.* Verumenimverò plurimi in Belgiô, præcipuè Amstelodami sunt: qvi artem poliendi gemmas miris modis exercent: qvæ qvotannis ex Indiâ Orientali impolitæ afferuntur. Qvò & *Ars Cælatoria* pertinet, in Belgio non infreqvens, ipsaqve in variis figuris itemqve insignibus gemmis insculpendis occupata.

cupata. Circa *aurum* & *argentum Ars aurifabrilis* & *argentifabrilis* occupatur, utraqve varios, eosqve eximios, per totum Belgium cultores habens. Circa *æs rubrum* in Belgio occupari solent plurimi *Sculptores*, iiqve in arte suâ exercitatissimi: qvi laminis æneis, typothetis servituris, sive imagines ad vivum expressas, sive qvascunqve alias figuras insculpere mirâ arte solent. *Ferrum* tractant *Machæropœi*: tractant *ferrum*, qvi *fistulas ignivomas conficiunt*: tractant *ferrum Loricarii*. Referendi huc *Cultrarii*: qvorum qvæstus per Provincias Fœderatas eò est uberior: qvòd utriusqve Indiæ Societas qvotannis magnam cultrorum vim, in regiones, qvas navibus adit, deportare, aliisqve mercibus permutare soleat. Circa *mineralia tres* potissimùm in Belgio Unito occupantur *artes*, *Salaria* nempe, *Figulina*, & *Vitraria*. *Salaria* non tàm qvidem in colligendo ex aqva marina sale versatur, qvàm in crudiori & impuriori sale excoqvendo, sordibusqve suis defœcando: qvi ex Galliâ magnam partem & Insulis qvibusdam desertis navibus magnâ qvantitate cotidiè affertur. Admirandum verò est: *qvantam salis copiam Fœderatæ provinciæ absumant*. Præterqvam enim, qvod butyrum saliatur, ampliùs haleces, aselli, soleæ, aliiqve pisces ingenti qvantitate sale condiri, & per totum terrarum Orbem distribui solent. Ne qvid de *carnis bubulæ* atqve *suillæ copiâ* dicam: qvæ pariter salitur, & ab utriusqve IndiæSocietate in usum militis præ-

 sidia-

fidiarii per latissimas illas regiones qvotannis distribuitur. *Figulina* per Belgium unitum, maximè Roterodami & Goudæ in Hollandiâ, ita hodiè floret: ut pene terminos suos excessisse videatur. Dexterrimè præ cæteris Belgium *porcellana vasa*, qvæ sola China olim suppeditabat, æmulatur. *Vitraria* Amstelodami & Roterodami tantoperè exercetur: ut putes, Te in Insulâ Muranô prope Venetias esse, qvum ibi fueris. Circa *frumentum in usus humanos vertendum Molitoria*, *Pistoria*, *Cerevisiaria* hæret. In Belgio verò Fœderato usus potissimus est *molarum pneumaticarum*: qvas summoporè *Hieron. Cardanus* admiratus: qvum aliqvandò in Belgium venisset. *Cerevisiaria*, ne de *Pistoriâ* dicam, *Bredæ*, *Roterodami*, *Harlemi*, & *VVesopiæ* potissimùm floret, nullaqve in Belgio fœderato ferè civitas: qvæ non cerevisia, è locis dictis importari solita, utatur. Circa *linum* occupantur, qvi id carminando suis sordibus purgant: qvi deinde linum in filamenta contorqvent. Tam subtilia verò filamenta è lino subtiliores Belgicarum fœminarum manus ducere sciunt: ut notatum sit, *unam libram filorum lineorum Harlemi venditam fuisse florenis LXXX.* Accipit ea *Ars Textoria*, & Sindones ex iis conficit: qvæ, qvum *Cameraci* olim potissimùm conficerentur, vulgò Kammerduch vocantur. Inter *vegetabilia* qvum & ipsum numeretur *lignum*: pertinent huc *Naupegi*: qvi in Belgio tàm multi tamqve industrii: ut non æqvè in ullo terrarum angulo.

Perti-

Pertinent huc artificiosissimi *Sellularii*, arcularii, carpentarii, vetores & statuarii. Nec præteriri debent, qvi è *ligni ebeni arboris* omnis generis ornamenta, nigricante politura insignia, dextrè admodùm conficere sciunt: qvibus adjungendi, qvi ex *ebore* varia opera conficiunt: Nec silentio prætereundi sunt *Herbarii*: qvi in exsiccandis herbis & domesticis & exoticis occupantur: apud qvos etiam omnigena medicamenta simplicia invenire licet. Tales potissimùm Amstelodami occurrunt, habentqve ibi officinas instructissimas. Circa *muta animalia, aves, pisces, pecudes & feras*, alii atqve alii mirâ solertiâ occupantur. Sunt enim in Belgio *Anatarii, Aucupes*, *Columbarii & Fartores solertissimi* varii generis: sunt *laboriosissimi piscatores*: sunt optimi *venatores*: sunt *laniones*, per tribum in majoribus urbibus distributi: sunt *peritissimi eqvisones*, qvibus *ephippiarii, calcariarii & clitellarii* magno numero inserviunt.

CXXXVI.

Qvæ circa hominem potissimùm in unitò Belgiô hærent opificia?

Primo loco heic Opificia occurrunt: qvæ, investiendô homine occupata, alia *materiam vesti præparant*, alia *formam eidem addunt. Illa* vel circa *pannos laneos*, vel circa *fila bombycina* versantur. Sunt, sunt utiqve præter Tinctores celebriores, in Belgio celeberrimi panni serici-

ve *Tonsores*, sunt *Carminatores* & *Lanifices*: sunt elegantissimi *Textores* & *Fullones*. Omnium horum ingens est numerus per Fœderatas Provincias: utqve illorum qvæstui meliùs consuli qveat, cautum speciali Ordd. Gen. Decreto est: *ne cui aut liceat pelles ovillas cum lanâ extra provincias deferre, aut in eas lanam carminatam præparatamq; afferre.* Præprimis autem immensa copia *Textorum lanariorum* Leidæ in Holl. occurrit: suntqve *panni Leidenses* (Leidisch-Tuch) jam ab Ao. 1400. per totum terrarum Orbem celebrati. Nec minùs & è bombycinis filis in Belgio pretiosi panni conficiuntur, abundatqve illud omnis generis Artificibus: qvi non tantùm pannorum in Italiâ confici solitorum elegantias imitari sciunt, sed & omnigena varietate superant. Commodè huc *Tapetarii* referuntur: qvi in tapetibus ac peripetasmatibus elegantissimis & pretiosissimis occupantur. Eodem *Coriarii* pertinent; *qvi coria variô opere aurato ingeniose in peripetasmatum usus dispungere sciunt, impetratoq; ad hoc privilegio omnis generis figuras exprimere.* Qvi tenias atqve fascias conficiunt, huc pertinent, machinis textoriis minoribus utentes. Sunt & qvidam, qvi molas majores invenerunt: qvarum subsidio leviqve impensa expeditissimè omne teniarum genus possunt conficere. *Capiti hominis* porrò in Belgio prospiciunt *Pileones*, non cedentes his, qvi aut in Galliâ, aut in Angliâ eandem exercent artem, capitisqve munimina & ornamenta, à se confe-

 cta,

cta, extra provincias qvoqve mittunt. Et ne de iis dicam: *qvi capillos assatos componere affabrè sciunt:* ut mittam *Chirothecarios* & *Calcearios:* paucis & *Sartores*, sive *Vestiarii* memorandi sunt, qvi vestiariæ materiæ cuilibet suam formam dexterrimè addere norunt, in Belgio non minus qvàm in Galliis, perpetuæ curiositatis hominum, aut verius vanitatis, discipuli. Ut Gallicanam igitur novitatem imitari qveant illi, qvi haberi volunt Roscii, singulis prope mensibus pupas, ad recentissimum modulum amictas, Parisiis accipiunt. *Globularii* (Knöpffmacher) his annumerantur, & Ligularii (Nestelmacher) qvorum utrorumqve & magnus est numerus in Belgio.

CXXXVII.

Humanæ eruditioni promovendæ qvi ibidem maximè inserviunt?

Inserviunt huic rei tanqvàm ministri Bibliopolæ potissimùm, Bibliopegi & Typographi. Bibliopolæ in omnibus propè urbibus, nominatim verò Amstelodami & Leidæ occurrunt plurimi, eorumq; nõ pauci Officinas habent omnis generis libris instructissimas. *Bibliopegi*, in libris compingendis occupati, ut Bibliopolis Belg. ita tùm his, tùm multis aliis opificibus illi, qvi gluten conficiunt, qvales qvàm plurimi Lugduni Bat. sunt & alibi, inserviunt. *Typographiæ* qvoq; occurrunt qvàm plurimæ, hodieqve prela Belgica majorem librorum omnis generis copiam

 sup-

ſuppeditant, qvàm ullæ aliæ regiones, longè licet ampliores. Utut verò Decreto Ordd. Gen. d. 3. Octobr. Anno 1639. repetitum, ne cui libellos famoſos, aut carmina famoſa, Typographis, qvò Typis ea exſcribant, offerre liceat: utut & Typographis ipſis non ſemel interdictum ſit: *ne qvid à ſe excuſum ante divulgent, qvàm aut Ordd. illius Provinciæ, in qvâ habitant, aut Ordinum illorum delegatis Originalem copiam, ut loqvuntur, obtulerint*: certè tamen, ſi ulla Lex in Belgio negligitur, hæc ipſa cotidiè multis modis ex incuriâ & negligentiâ executorum violatur, Typographis ſuo maximè qvæſtui invigilantibus, eaqve & ipſa, qvæ curioſum hominum ingenium efflagitat, temerè vulgantibus. Exemplo nobis luculento præ innumeris peſtilentiſſimis Scriptis aliis, in Belgio editis, non *Exercitatio* tantùm *PEYRERII de Præadamitis ad v. 12. 13. & 14. Cap. V. Ep. ad Rom. in Belgiô Annô Salutis 1650. impreſſa*: ſed & injurioſiſſimus in ipſos Reformatos QVIRINI KULMANNI *Libellus* eſto, *Leidæ ap. Lucam de Haes An. 1674. exſcriptus*, cui *Tit.* Neubegeiſterter Böhme / zu Betrachtung allen Geiſt- und Weltl. vorlegende CL. Weiſſagungen auß dem 10. Cap. Gen. und mehr als 1000000000. Theoſophiſche Fragen: deren keine eintzige ſonder Gottes Erleuchtung zu beantworten.

CXXXVIII.

Qvæ humanæ deniq; valetudini è Belgicis Artibus plurimum inſerviunt?

In-

Inserviunt huic post Medicinam Pharmaceutica & *Chirurgia*. Ubiqve verò per unitum Belgium experientissimi Chirurgi occurrunt: in qvorum omnium gratiam passim Theatra Anatomica instituta habentur, inqve his definitis temporibus convenientes demonstrationes exhibentur: ut & minus in Medicinâ ac Chirurgia exercitati cuncta qvàm diligentissimè explorare qveant. *Pharmacopæi* per Hollandiam aliasqve Provincias, ferè *Aromatarii* sunt: interim tamen ob copiam & electionem simplicium omnis generis, qvæ facillimè per Belgium nancisci possunt, medicamenta probæ per omnia notæ temperant: nec tantùm Galenicas compositiones, sed & apud multos ex iis Chymica medicamenta sincerè præparata invenire est. Non dicam de *Lithotomis*: qvales ingenio ac experientia præcellentes per Belgium inveniuntur, & alicubi etiam à Magistratu, qvò & pauperibus suppetias ferant, publico stipendio ornantur. Nec de viris peritis dicam: qvi è publico in plerisqve urbibus stipendium accipiunt: ut medicinam pestilentiâ aut aliis contagiosis morbis laborantibus faciant. Unde *Læmocomia* non tantùm, sed *Nosocomia* passim convenientissimè ordinata habentur: in qvibus ægris tenuioris sortis cubare licet: donec impensis publicis valetudini restituti sint.

CXXXIX.

Anne verò totidem tamq; varii Opifices per Tribus distributi in Belgio habentur?

Habentur omninò plerique per distinctas Tribus distributi: alii verò plures numero distinctasque artes exercentes ad Tribum aliqvam constituendam concurrunt. Et sanè jam olim opifices per Tribus distributos fuisse, è variis Diplomatibus, jam ab Anno 1300. scriptis, patet. Porrò ut plurimùm illi, inter qvos aut ratione artis, qvam exercent, aut ratione materiæ, circa qvam versantur, aliqva cognatio intercedit, in una Tribu conjunguntur. Nulli tamen suam artem exercere licet, si ejus cultores Tribum habeant, nisi solemniter in illam receptus fuerit, cogunturq; novitii antè Tyrocinium suæ artis (ein Meister-Stücke) edere: secus qvi fecerint, per ipsum loci Magistratum multantur. Ne dicam: qvòd non tantùm legibus, partim communi Collegii suffragiô, partim à Magistratu latis vivant Opifices, sed & qvotannis è communiori observatione qvosdam qvasi Præsides habeant: qvibus Assessores & qvidam qvasi operis Censores adjuncti.

CXL.

Post tantam hanc Opificum aeq; ac Mercatorum Belgii Fœderati freqventiam qvi tertiam sibi heic faciunt paginam?

Tertiam sibi *paginam* in iis, qvi plurimum ad Fœderati Belgii magnitudinem conferunt, *Nautæ, Agricolæ* & *Piscatores* faciunt.

CXLI.

Nautarum qvidem Belg. qvanta copia, qvis ordo, qvæ differentia, qvæq; & ipsius rei nauticæ ratio?

Certè qvod *Florus L. 2. c. 7.* de *Rhodiis* dicit, vocando eos *Populum nauticum*, maximè in Batavos & Zeelandos convenit. Apud hos qvippe *tanta nautarum copia est, qvanta propè muscarum, qvando caletur maximè.* Ipsi interim in *duas* distingvuntur *Classes*, estqve prima *nautarum, qvi extra Provincias Fœderatas armis instructis navibus longè abeunt:* altera *nautarum, qvi in Fœderatis Provinciis* varia loca adeundo manent. *Generalissima illorum distinctio* hæc est: *qvâ in nautas* distingvuntur, *qvi cum imperio sunt, inq; nautas, qvibus obseqvii solùm gloria relicta. Cum imperiô sunt reliqvisq; digniores Navarchus,* vulgò per excellentiam der Schipper dictus, *Navis gubernator,* der Steuermann/ *Consiliarius nauticus* der Hochbootsmann/ *Proreta,* vulgò Schinmann dictus, *Pylota* der Pyloot/ qvi vada explorat, *Naupegus,* Schiffs-Zimmermann/ *Præfectus tormentorum,* Busch-schieter/ *Præfectus penuario,* Bottelier/ *Coqvus.* Qvod ad *nautarum vulgus* sive *socios nauticos* attinet: vocantur illi inter Belgas Mantrosen/ aut Boots-gesellen. In navibus verò penè æqvali locô ac ordine censentur, præqve cæteris obseqvium

Præfectis nauticis, potissimum verò Navarcho debent: qvanqvam & ipsi sæpe inæqvale stipendium ob majorem aut minorem navigandi peritiam ac experientiam accipiant. Cæterùm, *qvi extra provincias navibus suis vix abeunt, nautarum* alii *homines & merces simul vehunt, aut merces tantùm.* Ubiqve aut *majoribus,* aut *minoribus* utuntur *navibus. Minores naves* sive *scaphæ* aut *remis aguntur* & *contis potissimùm,* aut etiam *velô ordinariô cursum promovent,* aut deniqve *eqvis trahuntur*, dictæ Treck-schuyten. Ejusdem ferè generis sunt illæ planæ, similes ratibus, Vlot-schluyten / inserviuntqve vini potissimùm, olei & similium rerum doliis deportandis. *Naviculæ minores*, qvæ ventô qvoqve ordinario utuntur, inter vicinas Frisiæ civitates & pagos tantùm commeant. In Hollandiâ verò eqvorum subsidiô potissimùm trahuntur, tàm convenienti ordine, ut qvis definitè prænosse possit horam, qvâ in hunc illumve locum pervenire possit domumqve redire. Ut igitur viatoribus melius consuli possit: hora certa definita est: qvâ naves minores, qvæ hominibus solis devehendis inserviunt, solvere debeant: pretium qvoqve definitum est, pro diversa anni tempestate varium plerumqve, qvod à singulis viatoribus solvitur.

CXLII.

Qvæ qvantaqve rei agrestis æqve ac rurestris ratio in Belgiô habetur?

Magna certè Agricolarum ac Rusticorum per *Belgi-*

Belgium ratio habetur. Est enim ingens illorum ibi cum ob pagorum multitudinem, tùm ob freqventia culti soli jugera, multitudo, ipsiq; nullibi majori fruuntur libertate. *Duplex* autem in Belg. unito *ager* est, qvi coli solet in Belgiô, *compascuus* alter, Weidlandt/ alter *restibilis*, ut *Columella* loqvitur, Bauland: qvi qvidem frugis omnigenæ ferax est, nec tamen incolis suis alendis sufficiens. *Compascuus* ad miraculum usq; lætus ac luxuriosus in Hollandia, Frisia, Omlandia &c. est *ager*, indeq; & ob hunc ipsum graminis lætioris proventum, maximus armentorum in Fœderatis Provinciis numerus occurrit, præ cæteris verò vaccarum: qvarum non solùm incredibilis ibi invenitur copia; sed & major qvàm in ullo alio terræ angulo fœcunditas, à qva admiranda illa lactis abundantia provenit, qvo bis cotidiè ingentia vaccarum ubera distenduntur.

CXLIII.

Res Sylvestris per omnes fœderatas Provincias qvomodo se habet?

Sylvis totum destituitur Belgium fœderatum: unde & lignum, qvod cum ad ædificandas naves, tùm ad extruendas ædes adhibeatur, aliunde, è Norvvegia nempe, affertur. Nec & Belgis sunt: qvæ contra frigus sufficientia præsidia, suppeditare qveant. Admirabili interim ratione regionibus hisce Deus succurrit, terram sic præparando: ut ex ea glebæ erui possint: qvæ tessellatim divisæ, & dein aut ven-

to, aut sole siccatæ abundè alendo igni in omnium, etiam tenuiorum, focis sufficiunt. Ustibiles hæ glebæ, qvum earum materia non tantùm bitumine terreo, sed & sulphure constet, non inconvenienter à doctis Viris *cespites bituminosi*, vulgò Torffen aut Turffen/vocantur. Vide sis singularem *Martini Schoockii de Torffis Libellum*, omninò dignum, qvi legatur. Expectationi siqvidem Lectoris sui omni ex parte satis facit.

CXLIV.

Qvanta porrò rei hortensis ibidem cura?

Tanta certè illius cura in Belgio est Fœderato: qvanta vix ullibi. Tã spaciosa namq; & ampla ibi occurrunt *Pomaria*: ut paria cum iis facere possint: qvæ Alcinous possedisse perhibetur. Maximè autem inveniuntur in *Betua*: ubi æstivô tempore per aliqvot milliaria contiguæ arbores pomisq; omnis generis refertæ notari possunt. Qvantum ad *Hortos*: plurimi omninò in Fœderatis Provinciis inveniuntur. Ecce enim & ipsi privati homines per Hollandiam ac Zeelandiam Hortos ostentant: qvi ferunt, qvicqvid herbarum, florum, seminum, bulborum edulium & non edulium, arborum, fruticum, & vitium totus Orbis suppeditare potest. Præ cæteris verò multos admodùm flores juvant: ut non sine ratione aliqvis existimet, ipsam Floram inter Reip. hujus fines sedes suas constituisse. Integri hinc in-

indices Tuliparum atq; hortensium cariophyllorum, secundum diversa nomina Belgica distinctorum extant: unde facilè studium Belgarum circa florum culturam cognoscere licet.

CXLV.

Qvid obiter heic in Belgis notari meretur?

Meretur in ipsis notari insignis illa Tulipomania: qvæ ab Anno 1635. ceu Epidemicus qvidam morbus, omnis ordinis homines, ipsos cerdones & textores qvoqve, per fœderatas Provincias ita occupaverat, ut in variis Urbibus, Alcmariæ maximè, Harlemi, Goudæ, Medioburgi, Ultrajecti, cauponæ qvædam, ceu mercatoriæ bursæ constitutæ haberentur: in qvas lepidæ hujus insaniæ mystæ convenirent, floremq; anno demùm subseqventi nasciturum, aut tuberculum bulbo adnasciturum, ratione etiam ponderis habita, ingenti pretio venderent, uno elegantiorum florum bulbo duobus aut tribus florenorum millibus æstimari solito.

CXLVI.

Tulipa cujus est nominis?

Nominis est Turcici. E Turciâ enim hic flos allatus gentis nomen retinuit: qvod & *pileum* notat *Turcicum*, & hunc *florem, qvi pileum Turcicum, Tulipantum* Turcis dictum, *refert.* Uti verò flos, qvi in Thracia maximè proprias habuit sedes, & à Turcis ipsis studiose cultus pretioq; æstimatus apud *Busbeqvium Ep. 1. Legat. Turc.* legitur, à similitudine pilei Turcici; ita pile-

pileus Turcicus à figura globosa, qva refert πολύπλω, h. e. *lanam purgatam inq; globos compositam, ut colo adoptetur, Tulipant* vocatus videtur. Qvicqvid sit: nec tamen sine ratione nonnemo Eruditorum dicit: *fortè & nomen Tulipam habere ab antiqva voce Belgica Tulpe, aut Tulpisch: qvomodo vocatur homo stolidus & bardus.* Facta enim Tulipa est, qvum modus non servatus in ejus cultura fuerit, in Belgio *herba stultitiæ.*

CXLVII.

Sed, missâ, præter agrestem pariterq; Sylvestrem, re hortensi, qvid de piscatu jam Belgico rogatus mihi referes?

Fluviatilium piscium majores salmonibus non occurrunt: qvi qvidem qvanqvam mari vernaculi sint, inq; eo se multiplicare soleant, fluvios tamen ingrediuntur, aqvæq; dulcioris beneficio pingvescunt, caroq; illorum mollior & delicatior redditur, tam copiose præ cæteris ad Mosæ ostium & in Lecca capi solent, ut pauperiores vilissimo pretio eos comparare qveant. Marini pisces multi sunt, & varii admodum, eminentq; præ aliis magnitudine aselli majores: qvi in maxima copia in Oceano capiuntur, & ab Insulanis qvoqve maximè Zeelandis, sale condiuntur, perq; totum terrarum orbem deportantur, vulgò dicti Abbendauen. Qvantum ad *piscatum peregrinum:* ecce is, præter *balænas, haleces* potissimum concernit, occupatq; per Hollandiam ac

ac Zeelandiam amplius qvàm 20000. hominum: si præter piscatores, qvi pisciculos hos capiunt, ampliùs Inspectores piscatus hujus, item eos, qvi retia, qvibus capiuntur, & dolia, in qvibus condiuntur, conficiunt, aliqvis computet.

CXLIIX.

Qvum omninò qvæstuosissimus in Belgio Harengorum sive Halceum sit piscatus, ubi qvæso ille instituitur?

Instituitur in *mari Britannico*: idq; fieri ajunt è tacito Regum M. Britanniæ indultu. *Horum qvippe subditi, ut Cambdenus* loqvi amat, *honorem piscandi sibi reservârunt, utilitate exteris qvasi per desidiam* resignata. Nec minus & in *mari Norwagico* idem qvotannis à Belgis institui solet piscatus. Sed fidem omnem superare videbitur: si de Harengis dixero, qvod, qvum numerum Romano ore heic eloqvi non liceat, characteribus hisce is exprimendus veniat, 1480000000. Tot namq; Harengos qvovis anno soli Batavi, à Festo D. Johannis ad Natalitia Christi expiscantur, partim in Norvvagico, partim in Britannicò mari. Qvod si verò numerus hic immanis esse videatur: minorem tamen justo aliqvis facilè colliget, si ipse attendat, qvotannis in eum finem ex Hollandia 1400. circiter naves solvere: præter grandiores 40. probè armatas pro illarum tutela: deinde qvòd singulæ domum 20. ad mini-

nimum onera (Lasten) referant. Sunt enim, qvæ 45. onera vehant. Unumqvodq; autem onus continet 12. dolia, h. e. XII. millia harengorum. Et sanè ter ut plurimum è Norvvagico mari onustæ domum naves redeunt; ter item ex Britannico.

CXLIX.

Qvando instituitur?

Retia non licet cuiqvam exponere nisi post diem 24. Jun. qvi Johanni Baptistæ sacer esse solet pisces q; vendere demum, nisi minimum per decendium sale conditi fuerint. Ante decendium hoc, secundum stylum novum computari solitum, si qvi compendium ex distractione harengorum captent, legi fraudem faciunt.

CL.

Qvamdiu instituitur?

Totis XXVI. hebdomadibus & usq; in finem Novembris ferè Belgæ subsistunt: nec adversa tempestate aut alius periculi metu dimoventur: qvum Angli è contrario nonnisi VII. hebdomadibus rem hanc exerceant, & mense qvidem Octobri ac Novembri, meliore piscaturæ parte à Belgis jam finita.

CLI.

Qvomodo instituitur?

Initio Junii mille & amplius naves majores è Belgio fœderato emittuntur: qvas *Buyssas & Bussas* vocant, qvarumve plurimæ centum & viginti, aliæ centum, sexaginta, qvinqvaginta Tonnarum sunt, impositis singulis 24. 18. 16.

ho-

hominibus: qvibus olim 30. vel 40. naves bellicas in defensionem ab Ostendanis & Duynkerkanis adjungebant: sed sumptibus his hodiè parcitur: nec nisi 4. vel 6. ejusmodi naves in securitatem ac defensionem à piratis adjiciuntur. Naves hæ deinde Hitlandiam versus pergunt, & usq; ad 24. Jun. ibi subsistunt: Hinc porrò piscationem incipiunt, ac è regione Scotiæ & Angliæ Yarmoutham usqve, h. e. totis CC. milliaribus progrediuntur: qvò circa festum San-Bartholomæanum, perveniunt, ac tempore interjecto bis, vel ter etiam Harengis replentur: qvos aliæ naves ipsis obviam venientes excipiunt, acceptosq; Harengos in alias Regiones statim exportant.

CLII.

Qvanto cum lucro instituitur?

Lucrum, qvod ex hoc piscatu trahunt Belgæ, est maximum, singulæq; naves, una vice repletæ, MMD. Imperiales putantur lucrari: qvod jam si bis, terve instituatur, summam tantò majorem efficit. Unde & tutores orphanis non melius prospicere possunt: qvàm si pecuniam eorum in Bussas ejusmodi impendant.

CLIII.

Qvæ optima tamen atq; uberrima Harengorum est captura?

Est ea, qvæ fit à medio Augusto ad Novembrem usqve. Etenim haleces, qvod mirandum, circa solstitium æstivum ex alto litora Scotiæ petunt: qvo tempore qvoq; maximè expeti & sta-

& statim vendi solent: Inde Anglica littora adeunt, fitq; tunc optima illa ac uberrima captura à Scharborrouch usq; ad Tamisis ostium. Postea procella aliqva vehementiori in mare Britannicum deferuntur, inq; eo usq; ad Natalitia Christi offerunt se piscantibus. Hinc Hiberniam utrinq; pernatantes in septentrionalem Oceanum se transferunt, & ad Jun. qvasi subsistunt.

CLIV.

Post qvæstuosissimum Harengorum piscatum qvomodo Balænarum se habet piscatus?

Per omnia is & ipse est mirandus. Vastæ siqvidem & portentosæ planè moils bellua marina harpagonibus sive trisulcis talis tàm secure ac ingeniose capitur: ut in Batavis completum esse videatur: qvod, tanqvam Jobi, viri patientissimi, vires excedens, ipse Deus ad eum dicebat *Job. 40. 20: An extrahas balænam hamo, aut fune, qvem demerserit lingva ejus? &c.* Qvanqvam *Sam. Bochartus Tom. II. Hierozoici L. V. c. 16.* Leviathanis nomine, non balænam heic, sed Crocodilum significari velit.

CLV.

A qvibus nominatim ille suscipitur?

Operam rei huic præ cæteris locant Biscajenses: qvi, si eminus belluam, caput suum extra mare tollentem, conspexerunt (agminatim namq; ad ad littus Grœnlandiæ sæpe ludere deprehen-

di-

ditur) *lembo adnavigant, unumq; aut alterum harpagonem, funi alligatum, tanta agilitate infigunt: ut bellua non animadvertat, se vulneratam esse, nisi postqvam longè lateq; sangvine suo undas tinxerit.* Ut autem, qvi vulnus inflixerunt, tutò se subducere possint: tamdiu belluam sibi relinqvunt, qvàm cum sangvine animam effuderit: protracto dein ad littus cadavere viscera & carnem omnem coqvunt, indeq; materiam oleosam excoqvunt: qvam, vasis commissam, deinde in Patriam referunt.

CLVI.

Qvando & ubi ipse suscipitur?

Suscipitur ac instituitur in Grœnlandia, in Ursorum Insula & propè *Spitzbergam, appetente nempe Solstitio æstivo;* qvando per tres qvatuorve menses dies istic est continua.

CLVII.

Qvanto cum commodo suscipitur?

Etiamsi non tanto cum commodo balænarum piscatus suscipiatur, qvanto cum commodo halecum ille piscatus instituitur: nec parvus tamen qvæstus est, qvem è piscatu hoc faciunt Belgæ. Oleoso siqvidem liqvore, qvi è balænarum carne excoqvitur, ac colligitur, Belgico idiomate vulgò Traen dictus, non tantùm Smegmatopœi per Fœderatas Provincias in Smegmate, more Batavico conficiendo, utuntur; sed & is ipse longe lateq; doliis inclusus per Orbem terrarum pro axungia, à restiariis exinde confici-

ficienda, vehitur. Qvæstuosum qvoq; ossium balænarum usum in conficiendis variis ornamentis ad mundum maximè muliebrem pertinentibus, Angli nonnulli, privilegio ad hoc ab Ordinibus Gen. impetrato, ostenderunt.

CLIIX.

Tam bene itaq; omnibus ac singulis ad juvandam atq; ac conservandam Reipubl. Belg. potentiam constitutis, qvæ ipsa qvidem regiminis Belgici est ratio?

Supremum negotiorum fœderis ab Ann. 1587. aut præter propter apud Ordines est Generales supremumq; eorum Senatum: qvi, qvoniam constat VII. Provinciarum delegatis, non tantùm eminenter Superioritatem, sed etiam non pauca ratione fœderis peculiariter complectitur. Nam (1) Supremus hic Senatus solus exterorum Principum ac Rerumpubl. Legatos, ad fœderatos Belgas missos audit, ac viciſſim Legatos pro communi omnium Provinciarum bono suo nomine ad exteros mittit: (2) Bellum suis gerit auspiciis, curatq; ut omnia terra mariq; convenienter administrentur, ad hoc ut disciplina sarta tecta sit: (3) Ei militare sacramentum primo loco, ut & Imperatori supremo secundo loco, dicitur. (4) Ex hoc supremo consessu tempore belli perpetuo qvidam delegantur: qvi cum supremo Imp. in expeditionem abeant, atq; de rebus majoris momenti cum ipso deliberent. (5) Suos qvoq; Delegatos in supre-

ſupremis Societatis utriusq; Indicæ conventibus habet. (6) Poteſtate ſupremum terra mariq; Imp. eligendi, eumq; ad juramentum adigendi gaudet. (7) Salvum Conductum cæteris, qvi Regiones fœderatas tranſituri, concedit. (8) De importandis & exportandis mercibus pro bono publico ſtatuit. (9) Transfugis, qvando viſum, pro ſuprema ſua poteſtate veniam promulgat. (10) In ſubditos partium Brabantiæ atq; Flandriæ reliqvosqve, qvi extra Fœderatas Provincias in locis, jure belli acqviſitis, degunt, omnes actus ſupremi Imperii exercet. (11) Operam dat: ut Fœderatæ Provinciæ mutuam inter ſe amicitiam & conſenſionem colant, tùm ratione eorum, qvæ fœdus concernunt, tùm ratione aliorum qvoqve: qvod tamen ſvadendo & conſulendo potiùs, qvàm pro imperio præcipiendo agit. (12) Omnia procurat: qvæ aut per ſpecialia mandata, aut ex formula ei, tanqvàm omnes Provincias fœderatas repræſentanti, ſpecialiter commiſſa. Hæc, hæc ſcil. Regalia illa ſunt: qvæ, qvum à ſingularum Provinciarum Ordd. expediri neqveant, Supremus Ordd. Gen. Senatus pro re nata exeqvi ſolet. Potiſſimum tamen penes eundem Senatum ſumma eorum eſt poteſtas, qvæ ad Fœdus pertinent: ut ſunt, *novum inceptare bellum, pacem & inducias facere, tributa, Unionem in commune ſpectantia, imponere, juxta Artic. Un. IX. per ſe fœdus cum vicinis facere, juxta Artic. X. Un. de valore pecuniæ pro ſe ſtatuere, Leges ferre, juxta Artic. Un. XII.*

CLIX.

Quod vulgare nomen huic est Senatui?

Vulgare nomen *Supremo Ordd. Gen. Senatui est*, die General-Staaten der vereinigten Niederlanden/ Lat. *Ordines Generales Fœderatarum Provinciarum*, vel etiam *Status Generales Fœderati Belgii*, solemniq; ipse *Illustrium* ac *Præpotentum* Titulo subinde gaudet.

CLX.

Quibus eundem mihi Senatum describes verbis?

Est ordinarius Delegatorum Belgii Fœderati consessus, suprema fœderis aliorumq; nonnullorum, quæ specialiter commissa sunt, potestate gaudens : qva & ipse, in militaris imprimis rei ordinaria administratione, in fœderum cum exteris initorum curâ & observatione, in excipiendis ac audiendis Legatis, nec non singulorum fœderatorum desideriis querelisque, qvatenus hæc etiam commune fœdus concernunt, inq; aliis omnibus agendis ac decernendis, qvæ vel legibus fœderis definitæ, vel speciali concessione attributa ipsi sunt, ad libertatem æq; ac salutem Patriæ communis, ubiq; sartam tectam conservandam utitur.

CLXI.

Ubi ipse habetur?

Habetur in nobilissimo totius Europæ multisq; Urbibus præferendo vico, HAGÆ-COMITUM, vul-

vulgò Graven-Haag *dicto: qvi Comitum olim Hollandiæ, nunc universalis Concilii Fœderatarum Provinciarum sedes est.* Huc nempe per Delegatos suos universæ Provinciæ conveniunt: qvi qvondam Ultrajecti, ubi unionis fœdus ictum fuerat, conveniebant.

CLXII.

Qvando habetur?

Conveniunt Ordd. Gen. *ordinariè singulis trimestribus, intermediis etiam nonnunqvam temporibus, si necessitas efflagitet:* perinde ac iisdem fere temporis intervallis Comitia provincialia passim celebrantur; Geldrica nempe nunc Zutphaniæ & Arnhemii, nunc Neomagi; Zeelandica Middelburgi; Frisia Leovardiæ; Transisulana Vollenhaviæ; Ultrajectina etiam & Groningensia in urbibus cognominibus.

CLXIII.

An fixus is & assiduus est?

Ut communi saluti Belgarum consuleretur, antehac Legati Ordd. singularum Provinciarum in provincialibus Comitiis aliqvoties convenêre: qvi Tit. *Ordd. Generalium Fœderati Belgii* adepti, qvibus & *Consilium Status* additum: ut leges, à Generalibus Ordd. præscriptas, observandas aliis indiceret, inq; minoribus negotiis pro arbitrio decerneret. At verò, qvum cresceret deinceps Respubl. indeq; & Fœderatorum res magis magisq; confirmarentur, Comesq; Licestriæ, Elisabethæ Reginæ

Angl. Vicarius, in Provinciis Fœderatis redux expectaretur, sed jure meritoq; metueretur, ne, qvemadmodum antea, aut ipse, aut qvis nomine ejus Delegatus, sedendo in Concilio Status, tùm arcana Status rimaretur, tùm sua præsentia tragulam multis deliberationibus injiceret, placuit, præter *Concilium Status, supremum Ordd. Generalium Consilium, Hagæ-Comitum perpetuò sedem habiturum, constitui, Consilioq; Status, veluti subsidiario hujus, minora duntaxat negotia expedienda relinqvere.* Omninò igitur *Status & fixus Ordinum Gen. Senatus* esse cœpit: qvi ante *mobilis* erat.

CLXIV.

E qvibus constat?

Constat è Delegatis Generalibus: qvi singuli ab Ordinibus earum Provinciarum delegantur, qvas repræsentant, numero indefinito, qvibusdam Provinciis binos aliis ternos, pluresve delegantibus: qvòd non per capita, sed per provincias, (pluribus Provinciæ Delegatis unum, solùm votum habentibus,) suffragia colligantur, singulæq; Provinciæ suis Delegatis stipendia solvant.

CLXV.

Delegati illi Generales qvot sunt Classium?

Duarum sunt *Classium: Nobilium* alii, alii *Civitatum Delegati.* E Nobilium Classe sistere se consveverunt assiduò in Ordd. Gen. Comitiis non pauciores tribus;

CLXVI.

Qvis ordo inter ipsos servatur?

Idem inter Delegatos Provinciarum singularum ordo servatur ratione sessionis: qvi in qvâvis Provincia est receptus. Et in Geldria qvidem Ordo Eqvestris civitatum Delegatos præcedit, ac viciſſim in illo Neomagenſium Delegati reliqvos. In Hollandiâ qvoq; civitatum Delegati cedunt Nobilibus: pariter in Zeelandiâ illi, qvi ab urbibus delegati qvondam Delegato Marchionis Veriæ & Fliſſingæ, qvi totam Nobilitatem repræſentavit, ceſſerunt. In diœceſi verò Ultrajectenſi Delegati Electorum præcedunt delegatos ordinis eqveſtris, itemq; civitatis Ultrajectinæ ac IV. minorum oppidorum. In Friſia Delegati agrorum, vulgò dicti *Gœn ende VVolden*, priores cenſentur Delegatis Urbium. In Tranſiſulania Nobilium Delegati pariter præcedunt Delegatos trium majorum Urbium: qvemadmodum & Nobiles reliqvos, qvi è Zeelandia delegati ſunt. Ut verò Groninga præcedit Omlandiam, ita Delegatus illius Delegatum Omlandicum.

CLXVII.

Anne ſunt perpetui?

Tempus ipſis non eſt definitum, qvibusdam Provinciis in *biennium*, aliis in *triennium*, nonnullis in *ſexennium*, paucis verò *ad vitam* poteſtatem adeundi Comitia Delegatis ſuis prorogantibus,

CLXIIX.

Idemne jus singulis competit?

Idem certè Delegatis singulis jus competit. Nec enim uni Provinciæ alteri per Delegatos suos imperare fas est. Et qvanqvam Hollandia, reliqvis potentior, è consvetudine qvosdam ex aliis provinciis non rarò in suas partes pertrahere soleat, maximè si qvando ei adhæret Zeelandia: nec vires tamen & dignitas, qvibus inter se multùm discrepant Provinciæ, impediunt, qvo minus in Collegio hoc supremo omnes pari jure gaudeant.

CLXIX.

Num verò pro suâ autoritate ipsi ubiq; statuere possunt?

Nihil Generales Ordines, qvi repræsentant Ordines earum Provinciarum, à qvibus delegati sunt, statuere ultra ea possunt, ad qvæ exeqvenda mandata acceperunt. Si qvæ igitur nova negotia emergant, novis mandatis ab iis, qvi jus delegandi habent, instrui debent: si à supremo Gubernatore, aut certæ alicujus Provinciæ Delegatis, aut à Fœderatorum Regum ac Provinciarum Legatis, aut à privato etiam aliqvid proponatur, qvod in commune salutare videatur, illudq; majoris res sit momenti, singularum Provinciarum Delegatis in mandatum datur: ut scribant ad Provinciæ suæ Ordd. secundum qvorum decreta, habita ratione prævalentis assentientium numeri, dein commune decretum Ordd. Gen. nomine conditur, pluraq;

raq; ſuffragia prævalent ſemper: niſi agatur aut de Tributis, aut de iis, qvæ ſummam Reip. ejusq; ſalutem concernunt. In his qvippe unanimis omnium Provinciarum conſenſus reqviritur.

CLXX.

Qvid inde liqvet?

Liqvet è dictis, Delegatos Ordines nonniſi fiduciaria ac delegata poteſtate gaudere. Eorum ſiqvidem Edicta ac Leges aliter non valent, qvàm qvoad Ordinibus ſingularum Provinciarum, à qvibus delegati ſunt, placeant. Ad hos itaq; Edicta ac Leges, qvô publicentur, non diriguntur per *modum imperii*, ſed *Supplicationis potius*. Unde in Diplomatibus ordinariis hæc occurrit formula: *VVy entbyeden ende verſoecken onſen lieven ſeerbeminden de Staten, Stadthonderen, Gecommitteer de Raden, ende Gedeputeer de Staten van de Provincien reſpectivè, van Gelderlandt, &c.*

CLXXI.

Qvæ ſuffragandi heic obtinet ratio?

Ratio ſuffragandi in Supremo Ordd. Gen. Senatu hæc obtinet: ut primò rogetur Geldria, dein Hollandia, tum Zeelandia, ac poſtea Ultrajectini, Friſii, Tranſiſulani, atq; noviſſimè Groningani cum Omlandis. Omnium ſententiis auditis, breviter iisdem repetitis, qvi præſidet pro tempore, & ſecundum hoc, qvod plures Provinciæ probant, concludit: niſi tùm arduum ſit negotium, ut ampliandum fuerit, Dele-

gatiq; ProvinciarumOrdines provinciales suos consulere voluerint. Qvod igitur conclusum est, mox Graphiarius in scriptum redigit, cui nomen deinde suum subscribit Præses, & post eum Graphiarius.

CLXXII.

Qvis præsidet?

Non semper unus idemq; Supremi hujus Senatûs est Præses: Sed singulis octiduis mutatur, ejusq; personam constituunt, vicibus recurrentibus, nunc Geldriæ, nunc Hollandiæ, tandem etiam aliarum omnium Provinciarum fœderatarum Legati.

CLXXIII.

Qvod Præsidis officium est?

Officium Præsidis est: (1) *suffragia*, non qvidem viritim, h. e. secundum numerum Personarum, sed membratim, h. e. secundum numerum provinciarum, *colligere:* (2) *collectis eisdem ac* repetitis *concludere:* (3) *conclusis subscribere.*

CLXXIV.

Qvis ipsa dirigit Comitia, indq; iis disponit omnia?

Comitiis prudenter dirigendis præest qvàm augusta appellatione ADVOCATUS PROVINCIALIS: qvi & PENSIONARII Titulo venit. Is Hagæ habet domicilium, nec alio vel in Hollandia, vel alibi, qvàm qvod impositum, fungitur munere, apud civitates, pagos, collegia,

gia, privatosq; omnes incolas cùm Hollandiæ, tùm aliarum Regionum neutrarum se gerens partium, nemini obligatus, ipseq; curare, qvantum fieri potest, solitus: ut Jura, Privilegia & Consvetudines Provinciæ Ordinumqve Autoritas illæsa servetur.

CLXXV.

Qvæ propria tanti directoris sunt munia?

Sunt (1) *omnia Ordd. Comitia probè observare isq; stato tempore*, nisi morbus aliave causa impediat, *interesse*: (2) *congregatis Ordd. prima Comitiorum die brevibus ea, de qvibus agendum, cum vivâ voce, tùm ex scripto commemorare, de singulis Nobilium Civitatumq; Delegatos sententias rogare, easq; fideliter notatas summa silentii fide legere, &, qvæ prævaleant, indicare*; ut, qvod facto opus, fiat: (3) *omnium Actorum catalogum conficere, Constitutiones omnes, idqve genus alia*, qvæ alicujus ponderis, *extendere, intra octavum post singula Comitia diem Nobilibus & Civitatibus singulis Actorum omnium, qvæ præteritis nata Comitiis, ut exscripta mittantur, curare*.

CLXXVI.

Cujus tibi jam Gentis Senatui respondere Supremus ille Ordd. Gen. Senatus videtur?

Videtur is aliqva ex parte Senatui Gentis Romanæ respondere: utut Respubl. Romana simplex

& numero una esset. Verumenimverò, qvemadmodum *Polybius*, graviſſimus Hiſtor. R. autor, oſtendit, non penes Senatum ſummam fuiſſe Imp. R. dignitatem: ita ſummum Imperium non eſt penes illos Ditionum Legatos, qvi Generales Ordd. dicuntur; ſed penes uniuscujusq; ditionis Ordd. qvi ad opem mutuam arctiſſimo fœdere connectuntur: adeò qvidem, ut in Generalium Ordd. poteſtate ea ſint omnia, qvæ ad communem ſpectant defenſionem, manentibus rebus cæteris penes Ordd. ſingularum ditionum. Itaq; exemplo heic etiam ſunto magnæ illæ Græciæ urbes, v. g. Athenæ, Thebæ, Corinthus. Iis namq; ſingulis in ſe unum erat Imperium: neq; tamen eò minus adverſus vim Perſarum inter ſe colligabantur, atq; ad communia fœderis negotia inſtitutus Conventus Amphictyonum.

CLXXVII.

Qvandoqvidem ita ſe Supremus Ordinum Gen. Senatus habet, qvos tamen nævos in eodem Conringius obſervat?

Hos duos præprimis *nævos* alter *Germ. noſtræ Goldaſtus* in Supremo Senatu Belgico obſervat: qvod (*1*) *non iidem ad illum mittantur*: (*2*) *qvòd qvôvis octiduo mutent Præſidem, cumq; eo conſilia.* Mittuntur eò ſæpè: qvi eorum, qvæ ad fœdus pertinent, exiguam habent notitiam, aut eorum, qvæ antehac conſtituta, prorſus ſunt imperiti. *Nec & parum intereſt*, inqvit *Conringius*, *qvalem habeas Conſiliorum Directorem. Poteſt enim*

enim fieri: ut altero octiduo sit Præses prudens, altero imprudentior. Longè itaq; consultius foret, Oldenburgeri judicio, si ambulatorii Præsidatus longiùs extenderentur, ad minimum in tempus annuum: tùm etiam, si Pensionarius, qvi Senatui interest, summa dicendi libertate, ut & admonendi, gaudere deberet. Hoc enim *modo fore*, ille sibi persvadet, *ut res longè feliciùs sæpenumero expedirentur.*

CLXXIIX.

Qvô eosdem remedio nævos corrigere Belgæ laborant?

Laborant datos nævos corrigere SENATU PERPETUO: qvi socius Supremo Ordd. Gen. Senatui additus, ipse verò longè seriùs qvàm ille alter, ex consilio optimi deq; fœderatis Provinciis optimè meriti Principis, Wilhelmi Auriaci, institutus solet appellari der Raeth van Staten/ (qvasi *Consilium Statq Fœderatarum Provinciarum* dixeris) obtinetq; pariter cum Ordd. Gen. Collegio *Hagæ-Comitum* in eadem Arce locum.

CLXXIX.

E qvibus Consilium hoc Status constituitur?

Constituitur ex singularum Provinciarum Delegatis, Præside perpetuo existente, qvando occurrit, & adest, qvi & ibi jus suffragii habet, *Supremo militiæ Imperatore.*

CLXXX.

Qvot Assessores sive Senatores habet?

Habet Senatores è Provinciis delegatos XII. è Geldria scil. *duos, ex Hollandia tres, è Zeelandia duos, è Frisia totidem, atq; è tribus reliqvis Provinciis singulos.* Duodecim hi Viri, si Supremus militiæ Gubernator abfuerit, per vices viritim præsident: qvemadmodum qvoq; viritim suffragia ferunt: ita ut tot suffragia numerentur, qvot sunt Capita, valeantq; instar omnium ea, qvæ numero prævalent.

CLXXXI.

Qvi & insuper in Consilium hoc Status admitti solent?

Solent & admitti illi, qvi Supremo militiæ Imperatori Successores sunt destinati: qvò sic in tempore Reipubl. curandisq; rebus adsvescant. Ita Principis Henrici filio admodùm adolescenti ad hoc Consilium aditus factus legitur. Laudabile utiq; institutum hoc est, exemplo Romanorum: qvi filios suos in Curiam ducebant.

CLXXXII.

Qvæ negotia eò pertinent?

Pertinent ad Consilium Status omnia ordinaria & extraordinaria negotia minora, per Ordd. scil. Gen. delegationem commissa: qvæ commune fœdus ac militiam spectant. Posteaqvam enim *ordinaria & extraordinaria majora ejus speciei negotia* cum Republ. ita crevissent, ut omnibus expediendis non par esset Supremus Sena-

tus,

tus, hujus demum auspiciis Consilium illud institui cœpit.

CLXXXIII.

Qvæ ejusdem Collegii est ratio?

Ratio hæc est: ut ordinariè per se solùm congregetur, extra ordinem verò aliqvando coëat, & congregetur una cum superiori Ordd. Gen. Collegio. Hoc qvotiescunq; fit, si accedat Supremus militiæ Præfectus, ipse non inter Senatores hòsce aut Collegii hujus Assessores considet, sed inter eos, qvi Ordd. Gen. nomen ferunt, honoratissimum locum in Superiori parte oblongæ mensæ occupat, assessoribusq; Consilii Status dimissis, ipsi fas est adhuc manere, atq; ulterioribus Ordd. Gen. deliberationibus interesse. Qvotiescunq; verò ordinariè Senatus hic solus congregatur, duo ei, *voto* solummodo *deliberativo*, neutiqvam *decisivo* gaudentes, *Supremus Rationum Magister*, qvem vulgò Thesaurarium vocant, & *Qvæstor Generalis* assident.

CLXXXIV.

Qvæ differentia?

In Conventu hoc non ita feruntur vota, ut in Conventu supremo: solet deinde conventus hic habere, & antehac habuit, perpetuum Præsidem, Imperatorem scil. *Bellicum: qvum Senatus Supremus Præsidem habeat ambulatorium, nec verò Imperatorem Bellicum, sed per vices unum è Delegatis Ordd.* Accedit: qvòd illi, qvi in hoc Collegio versantur, non sint ita mobiles, & di-

gnitatem, si non perpetuam, per multos tamen annos habeant. Secus verò in Supremo fit Conventu.

CLXXXV.

Qvâ pollet dignitate?

Dignitate non nisi magistrali pollet. Reverà enim Magistratus est Conventus hic, habetqve suam potestatem dependenter.

CLXXXVI.

Præter ordinarios hosce, eosdemq́; majores, Hagæ notari solitos, Consessus, qvod amplius occurrit Concilium?

Occurrit Concilium Magnum, vulgò de Groote Vergaderingh/ *extra ordinem Hagæ-Comitum ob negotia graviora taliaqve, qvibus expediundis non videntur sufficere ordinarii Assessores, cogi solitum.* Non coit verò: nisi in congregationem omnes consenserint Provinciæ. Hæ certè non solùm tempus condicunt, & spectabilem aliqvem Delegatorum numerum eligunt; verùm etiam in Comitiis antè discutiunt omnia ea capita: de qvibus deliberabitur: ut suis Delegatis certa ac definita mandata dare qveant. Etiamsi igitur Concilium hoc, qvamdiu congregatum est, Ordd.Gen.consessu superius censeri debeat, adeò, ut ab eo exterorum Legati audiri soleant: nec tamen pro arbitriô qvæcunq; negotia expedire potest, iiqve, qvi Delegati sunt, sæpè necessum habent, ad suos, à qvibus delegati, scribere, aut ad eosdem excurrere: qvò

qvò in Comitiis ac amplioribus Conventibus certi qvid definiatur.

CLXXXVII.

Cujus verò rei in tribus istis, ordine recensitis, ac definitis Collegiis, imò & per totum Fœderatum Belgium, maxima ac præcipua est cura?

Cura præcipua ac maxima ut in Collegiis prædictis, ita per totum Belgium, REI *est* MARITIMÆ. Qvoniam enim Batavi arctis terrarum limitibus includuntur, defectum crebris & amplissimis navigiis compensant: ita qvidem, ut si numerum Belgarũ computare velimus, plures reperire liceat, qvi undis innatent, qvàm qvi agros ac continentem incolant. Non proinde est mirum: *qvod præcipua ac maxima cura ap. Belgas, inq; eorum Collegiis, sit rei maritimæ.*

CLXXXIIX.

Herine demùm, aut nudius tertius demum res maritima apud Belgas floruit?

Floruit jam à multis Seculis apud Belgas res maritima. Et certè indicia suppetunt jam Carolingorum tempore Belgas navigationis ac negatiationis studiosissimos fuisse. Qvid? qvòd legere sit in Tabulis publicis: ipsis Friderici qvoqve Imi ævo cum transmarinis populis commerci fuisse.

CLXXXXI.

In eandem rem qvæ Consilia ab Ordinibus Gen. electa hodiè ac constituta habentur?

Habentur electa ac constituta diverſa per Belgium fœderatum Conſilia maritima, qvæ totius communitatis fœderatæ nomine res maritimas tractent, vulgò COLLEGIA ADMIRALITATIS dicta. *Tria* nempè in *Hollandiâ* ſunt conſtituta, *Amſtelodami* puta, *Roterodami* & *Hornæ*, qvod interdum *Enckuſam* transfertur; *unum* in *Zeelandiâ*, *Middelburgi* puta; *unum* & in *Friſia*, *Doccumi* puta & *Harlingæ*. Singula hæc è VII. Senatoribus conſtare dicuntur, Caputqve & Præſes eorum omnium ſupremus Gubernator eſſe ſolet.

CXC.

Qvod præcipuum eorundem Conſiliorum eſt munus?

Munus præcipuum eſt providere: ut (1) *libera ſint maria & navigationes*: ut (2) *Claſſes & naves bellicæ omnibus rebus neceſſariis ſint inſtructæ*: ut (3) *Controverſiæ nauticæ decidantur*.

CXCI.

Publicæ illæ naves qvæ imprimis curare debent?

Curare debent: ut (1) *naves mercatorias contra hoſtes tueantur*, qvod vocant Convoyern qvaſi *comitari* dicas: ut (2) *mare ab hoſte ac piratis purgent*, qvod vocant Kruyſſen (Kreutzen) qvaſi *diſcur-*

discurrere dicas: (3) ut *aditus provinciarum maritimos custodiant*, qvod vocant Wachten/ qvasi *in statione esse* dicas.

CXCII.

Qvæ sunt propriè naves publicæ?

Sunt, qvæ impensis publicis instruuntur atq; adornantur: qvum *privatæ* illæ *naves*, vel *in bellicis hostium navibus, in proximo mari perseqvendis*, vel *in capiendis diripiendisq; iis occupatæ, auspiciis qvidem publicis, sed privatorum saltem hominum impensis, instruantur*. Nam statim ab initiô Reipublicæ hujus consultissimum existimatum fuit, præter vim maritimã, qvæ omnis maritimo imperio conservando impenditur, inqve idoneô armatarum navium numerô consistit, privatos qvoqve, propositis præmiis publicis, ad rem maritimam invitare: cui & ipsi plurimi se partim ob spem prædæ amplissimæ, partim etiam, ut propositis præmiis fruerentur, dediderunt.

CXCIII.

Navibus cùm publicis, tùm privatis qvis cum maximô præest imperiô?

Præest illis omnibus cum maximô imperiô ARCHITHALASSUS, *vulgò* Admirael Generael: qvi Supremus Fœderatarum ditionum Gubernator aut Imperator est. Neqve tamen ille se præsentem sistit in maritimis expeditionibus: qvum ejus præsentiâ res, domi ac terrâ administrandæ, haut possint carere. Ideoqve vices ejus *Vicarius Supremus*, qvi vulgò Luytenant Admirael appellatur, supplet.

CXCIV.

Admirael *qvi vulgò vocatur, sive Admiralius, in genere qvid rei est?*

Est *Præfectus ac Custos maris, Græco vocabulo* Thalassiarcha *vocandus.* Unde & ADMIRALLATUM *Præfecturam maris* explicant: qvæ *Ahasvero Fritschio in supplementô Speidelio-Besoldiano notabiliorum verborum, rerum, antiqvitatum, clausularum & terminorum Juridico-Polit. p. 8.* nihil aliud *qvàm jus est tuitionis & defensionis maris, qvæ adeò juribus regiis adhæreat, ut Angli* ap. Selden. L. 2. de Mari Clauso c. 27. *conqvesti fuerint: qvod Rex Franciæ propriô ausu Admiralatus officiô ac titulô uteretur: qvem tamen justâ de causâ Anglus sibi tantùm vindicaret.* Sic igitur *summa* illa *maris custodia*, vulgò *Admirallatus* dicta, insignis majestatis nulli subditæ, nec nisi Deum & ensem recognoscentis, indicina est.

CXCV.

Qvid & nominis ipse est?

Nominis est peregrini, qvi vulgò vocatur ADMIRALIUS, *rectiùs,* si originem vocis spectes, *AMIRALIUS dicendus.* Omninò enim est ab Arabico אמיר *Amiras*, Turcicè *Emir*: qvod *dominum, imperatorem, Principem absolutum* significat, à Rad. אָמַר *præcepit, jussit, constituit, regnavit. Qvatuor Prætores,* scribit *Sigebertus in Chron. in Regnô Saracenicô statuit, qvi Amiræi vocabantur, ipse verò Amiras vocabatur.* Ivo Carnotensis *in Chron. Arabum Amiras, missus*

sus ab Humaro cepit Cæsaream Palæstinæ. Matth. Parisius ad Annum 1203. *Procurator civitatis, qvi Lingvâ Turcicâ Emir dicebatur.* Similiter Scriptores Græci. Nam apud *Zonaram* in *Michaële Paphlagone legas, Calipham dictum esse Amiram.* Ab *AMIRAS* igitur rectè à *M. VOSSIO*, Seculi nostri Varrone, *L. II. de Vitiis Serm. Lat. c. 2. AMIRALIUS* esse creditur ac dicitur: pro qvô, qvi etymon ignorarent, qvasi ab *admiratione* esset, ADMIRALIUS dixêre, vel ADMIRALUS, ut est in *Chron. Cassinensi L. 3. c. 44.* & alibi. Imò & *Admiratus*, vel *Admiraldus* vitiosè ap. *Rogerum de Hoveden T. II. Annalium*, & *Turpinum de vitâ Caroli M. c. 17. & 20.* legitur. Longissimè verò abit ab origine *Admiravisus*: qvod ap. *Matth. Parisium in Hist.* legere est. Proximè contra ea ad veram originem vocis accedit *Fr. Junius Not. ad Codinum de Offic. Amiralii* vocem hybridam esse censens, eamqve conflari ex Arabicô *Emir* sive *Amira*, *dominum* aut *Principem* signante, & Græco Ἅλιος *marinus*, qvasi *Dominũ marinum* dicas.

CXCVI.

Qvum crebra jam supremi Reipubl. ac militiæ Belg. Præfecti, sive Gubernatoris mentio facta sit, ecqvis is ipse est?

Est certè communis Imperator bellicus, qvem Ordines Gen. solent constituere, confirmare, inqve sacramentum VII. Provinciarum adigere: ut supremus sit Reipubl. & militiæ Præfectus, respectu

qvidem Reipublicæ Tit. *Excellentiæ* GUBERNATOR; respectu verò militiæ CAPITANEUS GENERALIS dictus.

CXCVII.

E qvâ nominatim Familiâ in hunc usq; diem supremus hic Reipubl. ac militiæ Præfectus constitutus est?

Supremi Gubernatoris ac militiæ Imperatoris dignitas in Illustrissimam Nassoviorum Familiam in hunc usq; diem ab Ordd. Gen. collata est, primo Gulielmo, deinde Mauritio, Friderico Henrico, & præterea Gvilielmo hujus filio eo honore fungentibus: nisi qvod inter Gvilielmi I. & Mauritii Præfecturam *Robertus Dudlæus* Anglus, Lycestriæ Comes, qvòd tum & adolescens admodum Mauritius esset, & Anglorum Regina Elisabetha ingentes suppetias eâ lege, ut Anglorum aliqvis summâ Præfecturâ ornaretur, tulisset Fœderatis, intercesserit. Hodiè post varia impedimenta, ab Adversariis objecta, in eundem tandem dignitatis gradum emersit GVILIELMUS, sive, ut vulgò scribitur, WILHELMUS III. *filius VVilhelmi II. posthumus*, perpetuo qvidem Edictô, qvô Gubernatoris in Hollandiâ munus extinctum fuerat, eodem, qvo sancitum ante paucos annos fuerat, fervore ejurato.

CXCIIX.

Cur verò è Nassoviâ, nec ex aliâ qvâcunq; Familiâ, constituere placuit Supremum Præfectum?

Tri-

Triplex hujus rei causa est. Prima sunt *Familiæ Nassovicæ in Rempubl. Belg. merita.* Primus siqvidem VVilhelmus, Princeps Auriacus, fundamenta libertatis posuit. Ejus verò filii, Mauritius ac Frid. Henricus, eam ad summum potentiæ ac majestatis fastigium duxerunt. *Altera causa* est: *qvòd Familia hæc amplißimas in Belgio fœderato ditiones & opes poßideat. Tertia* est: qvòd *Nassovii imprimis, Belgarum moribus assueti, qvàm optimè illud temperamentum norint, qvo populi hi maritimi gubernandi essent:* Familiaritatem puto Procerum & amorem ac benevolentiam populi, duo firmissima felicioris in Belgio gubernationis fulcra.

CXCIX.

Qvâ ipse, vel semel constitutus, autoritate in Ordinum Comitiis pollet?

Ut supremus ditionum & militiæ terrâ mariq; Imperator nullum in supremô Ordd. Gen. Senatu sententiæ dicendæ locum habet: ita nec ullâ in Comitiis Ordinum vel Generalium vel Particularium, nisi consulendi, autoritate pollet. Qvare & nunc moribus receptum est: ut Ordinum, qvi Hagæ agunt, Syndici Præsidesqve cotidiè ante horam, Conventui indictam, Gubernatorem conveniant, ejusqve sententiam perrogent de iis, qvæ in deliberationem ventura sunt. Est & publicarum privatarumqve Controversiarum, qvæ inter totos singularum ditionum Ordines, vel inter Ordd. & qvosdam subditos graviter exoriuntur, Arbiter.

CC.

CC.

Qvam tamen remotiores Indorum Nationes ac Reguli eidem autoritatem tribuunt?

Tribuunt in literis fœderibusq; cum Belgis fœderatis initis summam huic Præfecto ac liberrimam autoritatem, absolutumq; in omnia dominium, Reipubl. hujus prorsus ignari. Nec verò formulas illas Ordines repudiant: eò qvod illæ Gentes summo unius imperio assvetæ, nullas Respubl. æstiment, nisi in qvibus penes unum vis Majestatica.

CCI.

Qvas ipsas interim togatus officii sui potestativi partes gerit?

Poteſt (1) *eximere pœnæ capitalis reos: (2) in Provinciis, ubi sunt Curiæ judiciales, præsidere potest*, nomenq; ac titulus suum omnibus actis decretisqve, ibi dein conditis, præmittere: (3) pro *suô absolutô arbitriô*, & ubi receptum antiqvitus, *sive ex numerô certô nominatorum singulos eligendo Magistratus constituere potest*. Poteſt (4) *in suis propriis causis ad exteros Principes ac Respubl. Legatos mittere: (5) ea, qvæ ab Ordinibus provinciæ illius, cujus Gubernatorem agit, aut aliàs ab iisdem approbata sunt, executioni mandare potest: (6) majorum deniq; controversiarum esse potest Arbiter.*

CCII.

Sagatus qvid potest, qvid non potest?

Cogere

Cogere militarem Senatum, è castrensibus Ducibus qvi constet, ibiq; in medium consulere, & leges militares, qvæ faciant ad meliorem castrorum atqve expeditionis disciplinam, *summus Præfectus condere potest.* Cæterùm, *suscipere expeditionem, castra movere, urbes hostiles obsidere, in agrum hosticum excurrere, aut aliqvid majoris operis moliri*, sine expresso Fœderatorum consensu, *non potest.*

CCIII.

Qvid in ipsô tunc temporis præprimis est magnificum?

Magnificum præprimis *hoc est: qvòd*, ubi in castris summus Præfectus agit, inqve ipsâ est expeditione, *omnes vacuas factas militares dignitates, in qvoscunq; vult, conferendi liberrimam habeat & absolutissimam autoritatem.*

CCIV.

Qvi in expeditionem abeunti adduntur Comites?

Adduntur summo huic Præfecto, sive Imperatori, in expeditionem abeunti tres qvatuorve, aliqvando plures è Fœderatorum Ordinum Senatu comites: qvi & in castris referant Reipubl. majestatem, & in arduis negotiis à consiliis sint Imperatori, inqve iis, in qvibus id necesse est, decretis Imperatori autoritatem concilient.

CCV.

Num unum verò eundemq; semper Præfectum universa Respubl. confœderata habuit?

Hor-

Hornius eqvidem in *Orbe* suo *Politico* de Provinciarum Fœderatarum Præfectis ita loqvitur, ac si omnes VII. unum eundemqve Gubernatorem habuerint. Verùm heic inter *supremum militiæ trrrâ mariq; Capitaneum* & *Supremum Reipubl. Gubernatorem* distingvendum, puto. *Ille certè unus idemq; à Mauritii tempore cunctis fuit provinciis: hic verò non omnibus unus fuit.* Nam Frisia, cui Groninga etiam cum Drentia nonnunqvàm adhæsit, peculiarem semper & ab eo, qvi reliqvis provinciis præfuit, distinctum Gubernatorem habuit. Ita hodiè plerisqve qvidem Provinciis Gubernatoris Titulo præest *VVilhelmus Henricus*, Princeps Auriacus. Frisiam verò *Henricus Casimirus*, ex illustri item Nassovica domo oriundus, gubernat.

CCVI.

Anne Gubernatorum horum præsentia adq; necessaria Provinciis Belg. ut ea destitui neutiqvam possint?

Ita existimant qvidem nonnulli extranei Script. sedetqve eadem sententia adhuc per ipsum Belgium in qvammultorum animis: qvi nesciunt distingvere *inter ea, qvæ in Unione Ultrajectina haberi debent tanqvam essentialia*, & *illa, de qvibus, tanqvam accidentaliter se habentibus*, ratione diversarum temporis circumstantiarum, *dispensari potest.* Qvum superioritas nunqvam ulli Gubernatori delata fuerit, atqve aliqvis possit esse alicujus, imò plurium provinciarum, Gubernator, qvi non pariter fit

fitSupremus exercitus Imp. *præsentia utiq; Gubernatorum tàm absolutè non est necessaria.* Per se enim omnia ea exeqvi possunt Ordines: qvæ nomine suo præcedentibus annis exeqvi solet Gubernator, omnia ex delegatione agens.

CCVII.

Qvam tu mihi jam nunc post tàm curiosam Regiminis Belgici inqvisitionem Reipubl. Belg. dabis Formam?

Alii aliter sentiunt, imò & inter se graviter gravissimi Autores in Reipubl. Belgicæ definienda Forma dissentiunt. *Forma administrationis est Aristocratica*, disertè scribit *Metteranus.* Qvi verò Reipubl. Belg. hostes sunt, *Fœderatarum Belgii Provinciarum regimen Democraticum esse*, spargunt. Alii *Aristocraticum* qvidem *regimen* heic agnoscunt; sed *temperamentum aliqvod à Monarchiâ aliqvandò accepisse*, tradunt, ratione nempe *Supremi militiæ Præfecti*, qvi vulgò der Stadhalter vocatur. *Gvicciardinus Diatriba de Statu Reipubl. Bat.* censet: *Batavorum Remp. salutariter temperatam esse è triplici genere laudabili, Regali, Optimate, Populari. Primi qvidem notas esse*, vult, in *summô exercituum Ductore:* utpotè cujus arbitriô ac nutu omnia, post acceptum Imperium, militiæ terrâ mariqve gubernentur: *Secundi signa esse*, ait, *in ipsis Ordinibus:* qvi de omnibus rebus agendis consilia ineunt, viasqve ibi benè feliciterqve perficiundis cum curâ diligentiâq; struunt. *Tertii* deniqve *indicia Gvicciardinus*

in

in ipsis civitatibus ponit: utpotè qvibus non præconsultis majora negotia insolens sit tractare, nefas pertractare. MARCUS ZUERIUS BOXHORNIUS *in brevi & accuratâ Reipubl. Belg. Descriptione* cum aliis Scriptoribus Belg. nihil qvidem certi heic definit. Liqvet tamen, si ea, qvæ ille habet, cum his conferantur, qvæ tenus hac de *Regimine Belgico* curiose interrogatus respondi: *Statum in Belgio Unitô Aristocratico-Democraticum esse.* Optimatium nempe Regimen hodiè Statu Populari temperatur, atqve hôc ipsô qvidem pactô ad veterem Rempubl. Punicam *Boxhornii L. 2. Institut. Polit. c. 5. & Lentuli in Taciti c. 9.* qvin & ad Spartanam, qvatenus ejus Supremus Præfectus consideratur, cujusmodi est, repetitis hodie auspiciis, declaratus *VVilhelmus III. Auriacus Princeps,* idemqve Belgii Fœderati felicissimus Servator. Certè enim qvemadmodum jure meritoqve post violatum Reipubl. Statum Philippus II. Hollandiæ Comes, judicatus est Principatu suo excidisse: ita suprema Reipubl. administratio continuò ad Ordines devoluta fuit omnis, sic qvidem, ut *duæ* horum *Ordinum* essent *Partes. Primam* siqvidem *Ordo eqvestris* h. e. *Nobiles Batavorum, secundam Civitates,* de Ridderschap ende Edelen & de Steden/*constituit.* Nobiles jus primi heic suffragii habent primæq; sententiæ: ita tamen, ut omnium Nobilium, qvi ad Ordinum Comitia vocati, omnia suffragia nonnisi unius & simplicis locô sint. Civitates qvod spectat: illarum qvidem Delegati, qvi Consules ferè & Scabi-

Scabini ſunt, ad publica Ordinum Comitia vocatis, ſententiam dicunt: omnes tamen, ſi plures ex una civitate, unius tantùm ſuffragii capaces. Sic itaqve omninò *mixta Reſpubl. eſt Belgica*, reſpectu qvidem *Ordinis Eqveſtris Ariſtocratica; reſpectu verò Civitatum Democratica.*

CCIIX.

Qvem juxta hæc Reipubl. Belg. dabis mihi Scopum?

Finis Rerumpubl. externus ſolet eſſe varius: nec omnes Respubl. unum eundemq́; habent Scopum; ſed differunt ratione Finis. Nam aliæ Respubl. *communem* habent *ſcopum*: aliæ *non communem* habent *Scopum*, ſed ita compoſitæ ſunt: ut primariò qværatur ſalus imperantium, ſecundariò felicitas ſubditorum. In aliis Rebuspublicis ex æqvô ſalus dominantium ac ſubditorū; in aliis plus ſubditorum qværitur. Multum igitur intereſt noſſe, *qvalem Scopum Reſp. habeat, Dominantium, an verò totius populi felicitatem.* Qvod autem ad ipſam *felicitatem* attinet: *differunt & in eâ vehementer Respubl.* qvum aliæ illam in *magnâ potentiâ*, aliæ in *honoribus*, aliæ in *opibus*, aliæ in *voluptatibus*, aliæ in *rerum ſufficientiâ*, aliæ in *virtututum operatione* ponant. Rempubl. igitur Belgicam ſi reſpiciamus: certum omninò eſt, *propoſitam huic communem eſſe utilitatem:* eſtq; & vinculum ipſum totidem Rerumpubl. ſitum in communi utilitate. Nec tamen utilitatis hujus eadem ſunt tempora, ſed alia atqve alia. Qvum primò initum fœ-

dus esset, flagitabat necessitas virium conjunctionem: videnturqve primi fœderis cultores spectâsse honestatem: qvia religionem & libertatem, qvam unam defenderent, curæ sibi cordiqve habebant: eoq; & fundamento videntur saltem sub initio fœdus Belgicum subnixum. Nec tamen omnis hodiè honestas in unitô Belgiô exulat. Hoc enim vult Conringius: *non eam superesse ampliùs in Belgiô honesti curam, qvæ antehac fuit.* Multum enim degenerarunt Belgæ per res secundas, nec æqvè hodiè ac olim veram æstimant pietatem. Imò nec utilitas illa communis & necessitas fœderis, qvæ antehac erat, semper hactenus æstimata fuit: posteaqvam scil. coactus Hispanus perpetuam pacem, qvam bello diuturno flagitaverant, concedere Belgis. Certè ut, remoto Carthaginis metu, via Romæ aperiebatur luxuriæ aliisqve vitiis: ita & in Belgiô Fœderatô ejus rei imaginem multi observarunt. Orto tamen Bello hoc Gallo-Belgico, qvando Hannibal non semel ante portas fuit, immutari iterum rerum facies cœpit, atqve Provinciæ unitæ libertatem nonnisi cum animâ ponere decreverunt. Cæterùm si qvæ unqvam Respubl. potissimam felicitatis suæ partem in magnis divitiis collocavit, *ita* certè *semper animata est Respubl. Belg. ut non tam in lato imperio, qvàm in magnis divitiis civium suorum felicitatem collocet.* Nihilominus tamen & ipsa post nummos *operationem secundum virtutem, cum omnium rerum sufficientiâ conjunctam,* curat: ut se tueri adversus vim omnem

omnem externam possit, adeoqve planè nihil desit, qvod ad defensionem sui æqvè ac ad conservationem vitæ pertinet.

CCIX.

Qvam præcipuam mihi Reipubl. Belgicæ dabis Rationem Status?

Præcipua curæ Reipubl. Belg. est defendere libertatem maris, neq; pati ut mercatura vectigalibus opprimatur, aut à Regibus in privatum qvæstum convertatur. Neqve vero acriùs studium hoc in Belgis exardescit: qvam ubi de maribus purgandis & aperiendis agitur. Sensit hoc CHRISTIANUS IV. Rex Daniæ, qvum, nescio qvibus consiliis actus, liberam per mare Balticum navigationem turbaret, neqve ad justas Belgarum instantias, prout exspectabatur, responderet. Repentè enim fulminis instar oppressus, qvum de suô statu periclitaretur, mare Balticum liberum esse jussit. Atqve studium hoc Belgarum jam per multa duravit secula. Qvippe qvum Civitates Hanseaticæ sive Vandalicæ aliqvando Hollandis navigationem Balticam vellent præripere: soli Hollandi contra Osterlingos, ut vocantur, Bello suscepto, totum illud mare brevi tempore ita à Piratis purgarunt, ut secum navigantibus ubiqve tuta essent itinera. Qvem & in finem singularium navium malis scopas præfixerunt, innuentes se mare velúti scopis ab omnibus vexationibus purgaturos.

CCX.

Qvæ ulterior est Ratio Status?

Ulterior Reipubl. Belg. Ratio Status est (1) cum vicinis & validis Rebuspubl. fœdus atqve amicitiam inire: (2) omnes merces exoticas pluribus oneribus, qvàm Batavicas gravare: (3) Commerciorum & piſcationum (qvibus duabus rebus Belgium carere nunqvàm poteſt) commoda qværere: (4) paci potiùs, qvàm bello ſtudere: (5) Hiſpani amicitiam propter commercia potiùs, qvàm ſperanda hinc ſubſidia colere: (6) cum Angliâ tàm ob potentiæ metum, qvàm ob exhibitum antehac beneficium pacem conſervare: (7) probè illud antiqvum Hollandorum Symbolum cuſtodire: CONCORDIA RES PARVÆ CRESCUNT.

CCXI.

Omnis Ratio Status Reipubl. Belg. in qvô principali conſiſtit fulcro?

Conſiſtit in hoc: *ut Reſpubl. Belg. libertatem tot civium ſangvine partam tàm contra externos omnes hoſtes, qvàm internos factionum metus inviolatam conſervet ac tueatur.*

CCXII.

Qvot ac qvibus animi bonis ad libertatem ſuam conſervandam ac tuendam Respubl. Belgica maximè opus habet?

Ad libertatem ſuam ſartam & integram omnibusq. modis inviolatam tàm ſtabiliendam qvàm ad

ad posteros transmittendam duo præcipua animi humani & Statûs hujus bona maximè necessaria habet. Illa sunt *concordia civilis ac mutua utrinq; animorum conjunctio*, tùm verò *cum vicinis Regnis ac Rebuspubl.* qvæ potentiâ & autoritate hodiè florentissimæ, *inita arctissima fœderum amicitia*. Ex his aliæ duæ fluunt: (1) scil. *ut libera maris ubicunq; Batavis sit navigatio & mercaturæ exercendæ inconcussa libertas:* (2) *ne unius alteriusve fœderatæ ditionis vel civitatis potentia invidendis rerum incrementis eò excrescat, ut aliis affectati in reliqvas imperii suspecta esse possit.* Accedit & hoc: ut omnes in hunc Statum Principum prætensiones juriumqve allegationes, qvæ in præjudicium communis libertatis vergere possent, in herba suffocentur, & maturè extingvantur.

CCXIII.

Qvibus legibus se Belgica Respublica munit?

Legibus se munit cùm particularium Provinciarum, tum iis, qvæ aut ab Ordinibus Generalibus, aut ab iis & Consilio Status, aut etiam ab hoc solo per Provinciarum singularum Delegatos, communi qvasi omnium Provinciarum consensu latæ. In has certè ut omnes Provinciæ consentiunt, ita per omnes illas valent, atqve observari debent. Nec tantùm per provincias, qvæ in fœdere sunt, sed etiam per eas urbes & districtus, qvi subsunt imperio atq; curæ Ordd. Gen. valent & observantur. Amplius aut plu-

res provinciæ, aut plures urbes unius alicujus Provinciæ suos cives atqve subditos utrinqve obligant ad observationem legum communi consensu latarum: qvod potissimum observare est circa vias publicas, aggeres, currus atqve naves, ultrò citroq; inter vicinos commeantes.

CCXIV.

Qvos cives habet, qvibus se defendat?

Habet *indigenas*: habet & *peregrinos magnâ numero*. Nam nullibi terrarum benigniùs habentur peregrini, majoribusqve gaudent privilegiis, qvàm in fœderato Belgio. Et qvanqvam alibi peregrinis non statim ad honores & ipsos Magistratus aditus concedatur: in Belgio tamen, postqvàm inter cives, sive ex gratiâ, sive per soluto certo pretio, allecti, evolutis dein paucis annis aut ipsi eôdem jure cum vernaculis civibus censentur, aut saltem liberi, qvos post impetratum jus civitatis genuerunt. Unde & Respubl. hæc tum demùm florere cœpit: qvum aliqvot familiarum centuriæ è viciná Brabantia, Flandria, Artesia, Hannon. &c. in vicinam Hollandiam ac Zeelandiam migrarent: maximè qvum Antvverpia, celeberrimum olim Orbis terrarum Emporium, post longam obsidionem anno 1585. Principi Parmensi sese permittere cogeretur.

CCXV.

Qvot illi utriq; sunt Classium?

Cives in fœderato Belgio sunt Classium IX. Dividere

videre enim illos pro præsenti Reipubl. Statu in *Nobiles, Patricios, Mercatores, Opifices, Piscatores, Nautas Sociosq́ nauticos, Agricolas, Operarios* & *Aurigas* licet.

CCXVI.

Cujus sunt Indolis?

Natura Belgis ingenium sagax & ad qvasvis artes, tàm qværendas, qvàm excolendas idoneum concessit: ideoq́ & ad pacis belliq́ tempora satis apti reperiuntur. Iidem & injuriarum immemores & ad pacem atqve amicitiam prompti sunt: vestitu mediocres, parco ac parabili victu ad implenda naturæ desideria funguntur. Otium plusqvam Atticâ severitate multant, nec ulli ad vilium etiam artium industriã meliores Belgis, pauciqve in mendicitatis veterno acqviescunt. Pueri ipsi in tirocinia publicô, si necesse, sumptu distribuuntur, virginesq́; ad filum lanamqve erudiuntur. Omnem ætatem idoneus sudor exercet & à puero familaris labor ignotam segnitiem, vel ipsa consvetudine, nescit amare. Deniqve & inter Belgas eximiæ qvædam mentes omni seculo dignitatem literarum sustinuerunt, aut ad Principum Rerumqve publicarum secreta admissi, commissas res digna solertia curaverunt, juxta Barclaji in Icon. anim.

CCXVII.

Cujus sunt Religionis?

Religionis sunt variæ. Omnis enim generis Religiones in Belgio fœderato hodiè permittuntur;

Sic jam ab initio fœderis Belgici per conniventiam tolerati sunt *Anabaptistæ*, privataqve eorundem conventicula, vel maximè eam ob causam: qvod ferè eandem cum Reformatis ab inqvisitoribus Hisp. persecutionem paterentur, atqve uni eidemqve cum illis periculo expositi pecunia sua juvarent primos libertatis Belg. conditores. Mirum verò qvàm hi homines, ferè omnes illiterati, per varias sectas in Belgio fœderato distributi: è qvibus tantùm tres præ cæteris spectabiles: *VVaterlanders*, *Vlamingen*, *en ende VViesen*. Omnes verò à qvodam *Mennone Simonis Menonistæ* audiunt, atqve alibi qvoqve *Tibben*, à qvodam idiotâ *Tebbone*, deliriorum horum nimis qvàm pertinaci cultore. Juxta hos *Judæi*, Amstelodami maximè tolerantur; ubi & suas Synagogas habent, sibiqve vendicare propriam jampridem cœperunt Typographiam. Tolerantur & cum privato Religionis suæ exercitio *Romano-Catholici*: qvanqvam de non tolerandis Jesuitis, Sacerdotibus, Clericis, & Monachis novum decretum Anno 1641. factum. Tolerantur & Sectæ aliæ, *Sociniani*, *Arminiani*, ipsi etiam *Qvakeri* cum privatis suis exercitiis. *Evangelicis* verò *A. C.* liberum ac publicum Amstelodami ac Leidæ Religionis permittitur exercitium. Adeoqve nemini hodiè in Hollandiâ concessum in alterius conscientiam inqvirere, aut privata Religionis exercitia scrupulosè scrutari. Qvin permissum omnis Religionis hominibus in Hollandiâ nominatim vivere ac com-

commercia exercere per pacificationem Gandavensem: Anno 1576. 8. Nov. conditam.

CCXIIX.

Quæ tamen Religio summas in Republ. Belgica tenent?

Summas tenet RELIGIO REFORMATA: qvæ & in ipso Belgio, incunabula sua *Zwinglio* ac *Calvino*.debens, tanto cum plebis, ceu vocant, reformatæ furore radices egit: ut, admissis passim repurgatæ religionis præconibus, omnes imagines, è Zvvinglii ac Calvini dogmate, è templis passim locorum per tumultum dejicerentur, & vel 300. templa diriperentur, nonnulla etiam incendio conflagrarent.

CCXIX.

In Reformatâ Relig. qvæ feralia per Belgium unitum nata habentur dissidia?

Habentur nata hoc Seculo feralia illa inter Remonstrantes & Contra-Remonstrantes dissidia: qvæ, ut omnium rerum parva sunt exordia, maxima verò exodia, creverunt subinde: donec tandem in *factiones Politicas* degenerarent, civitatibus qvibusdam, qvas inter Trajectum, Lugdunum, Harlemum, non ultimæ, novis molitionibus apprimè studentibus.

CCXX.

Remonstrantium & Contra-Remonstrantium nomen unde adscitum?

Remonstrantes, qvi Arminii partes seqvebantur, *nomen* à *Remonstrantiâ*, i. e. declaratione, sive libello supplice, Hollandiæ & VVest-Frisiæ Ordinibus ab Arminianis exhibito, (sicut à protestatione, Spiræ facta, Protestantes dicuntur) acceperunt. *Contra-Remonstrantes*, qvi receptam in Ecclesiis Belgicis doctrinam sectabantur, aliàs *Gomaristæ*, à Fr. Gomaro, Theologo Leidensi, Arminii collegâ, postmodùm sene grandævo in hac contentione, cognominati, *ex eo dici meruere: qvod illis contravenerint.*

CCXXI.

Remonstrantiæ illius qvæ summa erat?

Summa erat gravaminum circa revisionem Confessionis & Catechismi Ecclesiarum Belgicarum, ut & circa dogma Prædestinationis expositio, cum annexa petitione vel *Synodi Nationalis*, in qvâ pressiùs prædictæ doctrinæ Capp. examinarentur, vel *mutuæ tolerantiæ*, qvoad controversa dogmata, *suspensionis* etiam *censuræ Ecclesiasticæ* interea, dum de hisce dogmatibus nihil statueretur.

CCXXII.

Qvod ejusdem Remonstrantiæ erat consequens?

Synodus Nationalis, qvam ipsi Remonstrantes in Remonstrantia sua sibi inter alia petierant, *vergente anno 1618. seqvebatur, decennio post Arminii obitum, crebriùs erroribus Remonstrantium auctis, coacta, ipsaq; à Dordraco, Hollandiæ*

landiæ urbe, in qvâ instituebatur, Dordracena dicta.

CCXXIII.

Qvis Synodi hujus exitus?

Exitus erat: *ut functionibus exuerentur ac loco moverentur Remonstrantes: nonnulli etiam carceribus compescerentur: imò & propter delicta enormia capitis supplicio afficerentur.*

CCXXIV.

Anne ita simpliciter in Synodô hac damnandus erat Remonstrantismus?

Qvod ad doctrinam indolemqve propriam *Arminianismi*, qvem & *Remonstrantismum* vocant, attinet: distingvendum omninò inter *Arminianismum priorem*, qvalis sub initia & ferè usqve ad Concilium Dordracenum, qvantum publicè constabat, fuit, & *posteriorem*, qvalem se deinceps prodidit. De *Arminianismo priori* certum est: qvod in illis *de Prædestinatione cum Reformatis controversis qvæstionibus Arminius* non tàm *segregationis*, qvàm *reductionis Reformatorum ad veram Ecclesiam ejusq; doctrinam autor* extiterit, indeqve nec damnandus fuerit. Qvod verò ad *posteriorem* attinet *Arminianismum: rectè is damnatus fuit.* Vel in Thesi enim ipse cum Socinianis in qvibusdam dogmatibus conspirat: vel certè dogmata Sociniana ceu tolerabilia nec fundamentum fidei tollentia venditat.

CCXXV.

Qvis vel præcipuus Remonstrantismi Antesignanus heic est habendus?

Habendus est Antesignanus Remonstrantismi SIM. EPISCOPIUS. Siqvidem is & Confess. Remonstrantium & Apol. eorundem Autor creditur, nec non Apolog. Catechef. adversus Heidanum: qvæ & Episcopii nomine publicata. Ex his sanè Scriptis ceu publicis Tabb. potissimùm æstimanda doctrina Remonstrantium, ipsismet etiam postulantibus ac reqvirentibus.

CCXXVI.

Qvem tu mihi qvidem post feralia hæc inter Ecclesias Reformatas Belgicas cognita dissidia Statum Belgii dabis Ecclesiasticum?

Olim sub Episcopis Belgium erat, Provinciæq; Fæderati Belgii ratione Ecclesiasticæ jurisdictionis secundum varios Episcopos diversimodè considerabantur. Hodiè verò à Reformatis paßim Ministris res Ecclesiæ administrantur, annuis reditibus, qvibus illis satisfiat, ferè ubiq; è Bonis, qvæ vulgò Ecclesiastica dicuntur, collectis. Modum administrandi qvòd heic concernit: ecce is in Synodo Dordracena maximè præscriptus habetur. Habentur utiqve Doctrinæ Reformatæ formulæ constitutæ: habetur Confessio Belgica & Catechesis Palatina: habentur Synodi

Dor-

Dordracenæ Canones: ſimul & Canones Eccleſiaſtici pro Belgicis Eccleſiis tunc comprobati habentur.

CCXXVII.

Qvem dabis Statum Belgii Scholaſticum?

Qvum inſtitutio juventutis plus ad Reipubl. conſervationem, qvàm Leges conferre ſoleant, juxta Ariſtot. l. 5. Polit. c. 6. ideò *Belgæ Fœderati ejus tantam gerunt curam, ut qvàm pauciſſimi in utroq; ſint ſexu, qvi rudes ſcribendi ac legendi.* In ſingulis certè pagis minoribus conſtituti ſunt Ludi: qvorum ſupremus Inſpector loci eſt Eccleſiaſtes. Nec tamen cuiqvam per totum Belgium fas eſt Ludum aperire: niſi qvi publicam Reformatæ Relig. confeſſionem ediderit. In urbibus qvidem ac municipiis diſtinctiùs ad Scholas à Magiſtratibus attenditur. Nam ferè in omnibus municipiis Lingva qvoq; Latina, eruditorum propria docetur. In Urbibus minoribus qvoq; plures ordinatæ ſunt Scholæ: in qvibus uti complures ſunt Collegæ, ita & ſuum Caput Rectoris nomine habent. Nec juventuti ſolùm in ejusmodi Gymnaſiis Latinæ, Græcæ, & alicubi qvoq; Ebr. Lingvæ, verùm amplius Philoſophiæ rudimenta inſtillantur: qviq; è talibus Gymnaſiis exeunt, capaces exiſtunt Inſtitutionis Academ. Sunt &, qvi utrumqve, ſumptibus alicubi publicis, ſexum Lingvæ Gall. cognitione qvàm gnaviter in pleriſq; municipiis imbuant: qvum ejus ſummus

per Belgium ſit uſus. Ampliùs curæ ſummæ eſt Fœderatis Belgis, qvàm nitidè literas pingere: Mercatoresq; ſummo ſtudio liberos ſuos Arithmeticam docent: ut tùm rationes feliciter & expeditè ſubducere ſciant, tùm etiam Librum Calendarii, in qvem accepti & expenſi rationes referuntur, & cui ex conſvetudine plurimum fidei tribuitur, fideliter diſpungere. In qvem finem honeſtiſſimo ſalario à plerarumq; urbium Magiſtratibus qvamplurimi, in utraq; arte admodum induſtrii, ſuſtentantur ac foventur.

CCXXIIX.

Præter tot inferiores Scholas qvæ ac qvot ſuperiores in Belgiô fœderatô occurrunt Scholæ?

Occurrunt pro anguſtiâ Reipubl. hujus Academiæ & Scholæ illuſtres complures. De *Scholis* qvidem *illuſtribus*, *Dordracenâ, Amſtelodamenſi, Bredanâ, &c.* videantur *Schoockius* & alii. Inprimis *Schoockius de Collegiis Rhetorum* conſulendus. *Academias* verò qvod attinet, *numerantur earum qvinqve: Leidenſis, Franeckerana, Gröningo-Omlandica, Ultrajectina, Harderwicena.*

CCXXIX.

Qvæ Academiarum Belg. & antiqviſſima & celeberrima?

Antiqviſſima ac celebritate nominis jure meritoq́ præſtantiſſima ACADEMIA, eſt LEIDEN-

SIS

SIS, Anno 1575. d. 18. Febr. erecta : gaudetq; in eâ sub Rectore Magnificô Studiosa Juventus qvàm plurimis Immunitatibus, à vectigalibus præprimis, qvæ pro cerevisiâ ac vinô solvi solent, libera. Curatores Academ. tres ferè ab Ordd. Hollandiæ ac West-Frisiæ constituuntur, eorundemq; uti sunt IV. Urbis Consules, ita Syndicus Urbis iisdem est à Secretis, Provinciæ Gubernatore Supremo Academ. Moderatore existente : qvi & Rectorem Magnificum annuatim constituere solet. In eâ verò ab aliqvot annis qvaterni in singulis Facultatibus superioribus, in Artibus ac Lingvis modò plures, modò pauciores docuerunt. Prætereà, qvo illustrior foret Academ. Præpotentes Hollandiæ Ordines, oblatis eximiis conditionibus, è Galliâ exciverunt *Josephum Scaligerum*, & posteà *Cl. Salmasium* : qvò nominis sui celebritate & Scriptis Academiæ plus splendoris fœnerarentur. Cæterùm per omnes Facultates ibidem celeberrimi Viri fuêre qvàm plurimi. In Theologia namq; Leidæ docuerunt *Lamb. Danæus, Fr. Gomarus, Andr. Rivetus, Ant. VValæus, Ant. Thysius, Frid. Spanhemius*, & novissimè ibi docuit *J. Fr. Gronovius*. In jure celebres heic fuêre *Hugo Donellus, Eduardus Bronckhorst, P. Cunæus, Bernh. Schotanus, Arnold. Vinnius, Jacob. Mestertius*. In Medicâ Facultate nominandi præ cæteris sunt *Franciscus de le Boë Sylvius, Joh. van Horn, Carolus Drebincomtius, Florentin. van Schuyl, & Ant. Deusingius*. Historias cum summa laude profes-

si sunt

si sunt *J. Lipsius*, *P. Merula*, *P. Cunæus*, anteqvam Jus profiteretur, *Domin. Baudius*, & *Gerhard. Joh. Vossius*. Ornamento qvoq; universæ Acad. Leid. fuerunt *Dan. Heinsius*, *M. Zuerius Boxhorn. Joh. Meurs.* In Orientali Literatura celebres extitêre *Th. Erpenius*, *Constantinus L' Empereur*, *Jacobus Golius*. In Professione Philosoph. se Orbi literato probârunt, si qvi alii, *Petrus Molinæus*, anteqvam in Galliam ad Profess. Theolog. discederet, *Gilbertus Jachæus*, *P. Bertius*, post Papista & ad Gallos transgressus, *Casp. Barlæus*, *Fr. Burgersdicius*, & *Adr. Hereboord.*

CCXXX.

Qvæ ampliùs notatu digna in Academ. hîc spectare licet?

Spectare licet ampliùs in Academ. Leid. qvæ exteros qvoq; in admirationem rapere possunt, (1) *Theatrum Anatom. consummatissimum.* (2) *Bibliothecam admodum amplam, multisq; libris MSS. diversorum Autorum conspicuam.* (3) *Ordd. Hollandiæ ac VVest-Frisiæ Collegium*, erectum Anno 1592. (4) *Collegium Gallicum*, auspiciis potissimum Ecclesiæ Gallo-Belg. Anno 1605. erectum.

CCXXXI.

Post utrumqve, Ecclesiasticum & Scholasticum Reipubl. Belg. Statum, qvem & mihi dabis Statum Curiæ?

Qvod

Qvod *Magiſtratus Belgii* attinet, initio occurrunt ipſa *Corpora*, ſive *Magiſtratuum Conſesſus*, præ cæteris *Urbanorum*: qvem ordinariò uſitatiſſimèq; vocare ſolent **den Raedt** / voce derivata *à conſulendo*: ſiqvidem officium eorum eſt, qvi in hoc Conſeſſu apparent, ſuo conſilio adeſſe Reip. Deinde in uſu eſſe ſolet hæc form. **Berger-Meesters en Raedt**: qvo diſtinctè exprimatur, à qvibus ſupremum hoc Collegium conſtituatur. (3) Antiqviſſima voce Belg. idem Ordo dicitur **Vroedschap**: qvâ ſignificari ſolet *Sapientia*. Patres enim Conſcriptos præ cæteris ſapientes eſſe oportet. (4) Eadem ferè ſignificatione gaudet vox Belg. **Wet**. Nam uſitate idem Patrum Conſcr. Collegium & ſupremus Ordo dici ſolet **de Wet**/ à **Weten** videl. ſive *ſciendo*: qvod omnes Patres Conſcr. ſcire debeant Leges. Qvo & pertinet hæc Belgarum locutio **de Wet versetten** / pro *mutare Magiſtratum*, & **Wet-Banck** pro tribunali. Conſtat verò Collegium Ampliſſimum *Conſulibus, Senatoribus & Scabinis*: qvorum origo ad Carolum M. refertur. Is enim primus Weſtphalis Judices hoc nomine dediſſe ab *Æn. Sylvio* memoratur, optimeq; *Rhenanus L. 2. Rer. Germ.* vocem Scabini à veteri nomine Francicô **Schoff** derivat, qvod *Judicem* ſignificat. **Schoff** autem ex Ebr. שֹׁפֵט primam fortè ducit originem à שָׁפַט *judicavit*. Seqvitur in Magiſtratu Belg. *Scultetus*, **Schultes**: à qvo parum aut nihil diſtat *Balivius*: niſi qvod hic ferè in

agro

agro aut municipio aliqvo exeqvi soleat, qvod alter in urbibus exeqvitur. Succedit *Drossardus*, non tantùm Judex loci, à qvo denominatur, sed etiam Præfectus per Belgium ferè rerum capitalium ac civilium. Neutiqvam & *publici Curatores pupillorum*, Weesen-Meester prætereundi: siqvidem in plerisq; urbibus Holl. ac Zeelandiæ distinctum Collegium, suo Secretario instructum, constituunt, estq; supremum arbitrium penes Magistratum loci. Inter honoratiores qvoq; qvi munera civilia gerunt, *Commissarii rerum matrimonialium*, non ita qvidem in omnibus, sed in aliqvibus tantum urbibus occurrentes, censeri solent. Sunt & *Bancæ Curatores*. Ad Magistratus deniq; Belg. ex parte qvoq; *Syndici*, Ministri qvasi Collegii Magistratuum, referuntur: qvi solùm Noviomagi, in Geldriâ, in Hollandiæ Zeelandiæq; civitatibus item Gröningæ notantur, atq; *Pensionarii*, qvod pensionem, h.e. annuum stipendium à civitate, cui inserviunt, accipiant, vocantur.

CCXXXII.

Qvem dabis Statum Fori?

Tribunal ordinario constituitur è Consulibus pro tempore, Scabinis & Prætore. Utq; Prætor Consessus illius qvasi Præses ac Caput censetur, ita Consules, licet ante Scabinos considere consveverint, hactenus tamen his æqvales esse censentur. In qvibusdam verò locis Geldriæ, in Transisulania & Groninga distincti hi non

cen-

censentur: sed Tribunal juridicum ab iisdem constituitur: qvi Corpus Magistratus Politici constituere solent. Ferunt & in qvibusdam Belgii locis Scabinorum nomen soli Judices: qvi causas sive civiles, sive criminales judicant, deductam in judicium qvæstionem decidunt, qvæstionibus ac tormentis adsunt, crimina excutiunt, deniq; vitæ necisq; potestatem habent.

CCXXXIII.

Qvomodo jus in Belgio dicitur?

Dicitur id secundum leges ac consvetudines loci. Ubicunq; v. causa proposita per Leges & cõsvetudines Provinciæ non est determinata, ad *Jus Romanum* Batavi recurrunt, ipsosq; casus omissos è Regulis illius dijudicant, nihilominus & ipsis causarum Patronis Leges Romanas, ob earum præstantiam passim allegantibus.

CCXXXIV.

Romanum jus qvando obtinuit in Belgio?

De tempore, qvo Batavi receperint Romanas Leges, ipsi hæsitant. Alii conjiciunt cœpisse Legum harum usum à Constitutione Antonini Pii: per qvam omnes in Orbe R. cives Rom. facti, atq; ita ipsos, ut cæteros cives Rom. eorum Leges amplexos fuisse. Alii putant, ipsos justitia ac pulcritudine Legum R. incitatos easdem recepisse: postqvam Imp. Justinianus ordine eas pulcro concinnaverat. Alii li-

ben-

bentiùs referunt originem Legum Rom. apud Batavos ad tempora Gvilielmi Hollandiæ Comitis filii: qvi Imperator Imperii Occident. ab Electoribus creatus voluerit, ut Batavi jure Romano deinceps uterentur. Alii arbitrantur, Batavos paulatim & tacitè Romanas Leges recepisse. Qvicqvid verò sit: prædicanda interim Batavorum est gloria: qvòd fortitudine ac constantia sua Leges Rom. suasq; ad remotissimas Orbis terrarum partes, in Asiâ, Africâ, & Americâ, propagârint.

CCXXXV.

Qvæ reliqva laudabilis Reipublicæ Belgicæ est cura?

Laudatissimo certè exemplo Respubl. Belgica, sit orphanorum, pupillorum, pauperum domi sedentium, ægrorum, item seniorum, qvi laboribus impares sunt, sedula ratio habeatur, Nosocomia, Lœmocomia, Ptochodochia, Gerontocomia, Ergasteria marium, Zucht-Häuser / *Ergasteria fœminarum* (Spinn-Häuser) *instituit.* Præprimis *Orphanotrophia & Gerontocomia* à Magistratu cujuslibet loci sustentantur, parte redituum ex Legatis piis pro illorum sustentatione impensa. Peculiari verò pueri illi puellæq; utuntur vestitu, ipsisq; ordinatus est Præfectus, der Weesen-Vater dictus.

CCXXXVI.

CCXXXVI.

Siccine ergò Belgica Reſpubl. omni ex parte ad perennitatem eſt inſtituta?

Cardinalis *Bentivoglius*, aliqvamdiu Romani Pontificis Nuncius in Belgio Hiſpanico, *Opere Italico*, qvod Tit. *Relationum Polit.* ſcriptum ac editum habetur, allatis nonnullis rationibus, qvæ pro perpetuitate Reipubl. Belg. facere videri poterant, tandemq; & contrariis in medium adductis rationibus, in eam propendet ſententiam, *Rempubl. Belg. non fore diuturnam.* At verò, ſi Inſtitutionem fœderatæ hujus Reipubl. videamus, ſi cauſam præprimis inſtitutæ Reip. hujus cogitemus, qvæ *vindicatio oppreſſæ & conſervatio recuperatæ libertatis*, cujus immotus amor omnibus gentibus, maximè ſub Septentr. agentibus, imprimis autem Belgis eſt innatus, *perpetuam fore, haut ſine ratione augurari licet.* Hæc ſiqvidem Reſpubl. tam præclaro temperamento ſecundum genium populi ſui eſt inſtituta: ut nunqvam ab externo hoſte humanitus deſtrui posſit. Eſt aliàs unicum omnibus Rebuspubl. & Imp. commune malum DISCORDIA INTERNA. Sed qvoniam hunc morbum ejusqve conſeqvens, mortem non ignorant Belgæ, ſufficientibus remediis ſe illi opponunt, ſanctisſimo hoc Symbolo utentes: *Concordiâ res parvæ creſcunt &c.* Eendracht meckt Macht. Qvid? qvod & huc Leo VII. ſagittas, uno vinculo con-

constrictas, repræsentans spectet. Qvamdiu enim hæ manent unitæ, nulla vis Reipubl. hujus qvassare potest fundamenta.

CCXXXVII.

Annon verò tanti sunt Bentivoglii rationes, ut secus sentientes stringant?

Qvanqvam idoneæ illæ sint ad sententiam contrariam probandam: nec tamen tanti sunt, ut nos stringant. Opponit qvidem (I) *Bentivoglius nimiam populi libertatem*, qvæ ex se licentiam, è licentia verò inæqvalitatem, & sic unius Imperii desiderium facilè pariat, haut secus ac Romani post expulsos Reges amplissima usi libertate, deinde inæqvalitate Ordd. inter se commissi, postremò sub unius potestatem, Cæsaris nempe, venerant. (II) *Nimiam Supremi Gubernatoris autoritatem.* (III) *Majorem unius & alterius Provinciæ* v. g. *Hollandiæ, potentiam*: qvæ facilè in dominationem desinere possit. (IV) *Plurimam Religionum diversitatem.* Sed disputans contra *Bentivogl. M. Zuerius Boxhorn.* respondet ad Argumentum *I. inficiando, mutationis Reipubl. Rom. exemplum commodè adduci*: qvum nata sit ex ita constitutâ Reip. R. forma, in qva æqvabilitati Ordd. non satis provisum: qvod de Republ. Belg. non possit affirmari. Ad II. respondet *largiendo*, magnam qvidem Gubernatoris Supremi esse autoritatem; longè majorem tamen, imò ac summam esse Ordinum, habereq; illum in iis

iis, qvæ summam Reipubl. concernunt, svadendi saltem, hos verò imperandi potestatem. Ad III. *excipiendo*, qvia in illâ potentiæ dissimilitudine, qvoad res fœderis curandas, unicuiq; eadem vis sit auctoritatis, sed & altera in alterius ditionis singularibus rebus nunqvam misceatur. Ad IV. *reponendo*: singulis interim de Religione diversa sentientibus eandem datam esse & manere omnibus gratam conscientiæ libertatem.

CCXXXIIX.

Qvos tamen in certissimâ hac perennitatis suæ spe Respubl. Belg. habet, à qvibus sibi perpetuò metuat?

Habet vicinos potentiores, Gallum & Anglum, præ cæteris: qvos politicè metuat. Nec immeritò. Qvantum enim hi possint adversus Rempubl. Belgicam, ex hodierno Gallo-Belgico Bello patet. Næ vix qvadriennium elapsum; è qvo, junctis cum Rege Angliæ, Colon. Electore & Monasteriensi Episcopo viribus ac consiliis, Gallus Belgas oppugnavit, insolito successu omnia prostravit, atq; ad incitas ferè illos redegit. Et conclamatum tunc qvidem fuisset: si fortunæ ac rerum suarum feliciter gestarum cursum plus ultra extendisset Rex Galliæ, atqve, jamjam 34. captis urbibus Belgicis, *AMSTELODAMUM, uniti Belgii Clavem*, cepisset. Constitit itaq; insigni hoc exemplo, *nihil pactis & fœderibus, in qvibus Belgæ fidu-*

duciam suam collocabant potissimam, esse infirmius: licet de nullo magis qvàm de Principe de jure promissorum observantia præsumi possit, debeat. Namq;

Non decet in labiis versari lubrica Regis:
Non decet ore sacro mendacia cudere Regem:
Sancta & plena suo sint regia pondere verba;
Dicta semel nullum patiantur jure recursum.

CCXXXIX.

Qvicqvid sit, tunc mihi tandem certos Fontes per omnia momenta rerum Belg. dare poteris, è qvibus adhuc uberiorem, eq; ac ulteriorem Reipubl. Belg. notitiam haurire liceat?

Varios Belgium & inferior Germania accepit Scriptores. Acceperunt & varios Scriptores motus illi Belgico-Germanici, hosq; in variis Lingvis, alios magis, alios minus eruditos. Accepit & novissimum Bellum jam suos Scriptores. Nec minus ipse Status Fœderati Belgii suos Autores domesticos & exteros habet. Primus itaq; Batavæ Historiæ inter Christianos Scriptor est *JOH. de BEKA:* qvi vixit Seculo XIV. & ex mente *Bernh. Furmerii* fontes præbuit *Chronico:* qvod *Johannem de Leydis*, Carmelitam Auctorem præfert. Seculo XVI. res originesq; Batavicis scripsit *GVILHELMUS ab HEDA:* qvi apud *Joh. Isaacium Pontanum* merito suo audit Vir haut vulgariter eruditus. Non minori laude à *Jano Dousa*, Nordvvizi Dynasta, & Batavarum rerum gnarissimô, ornatur. Nihilo-

hilominus de *Galliæ Belgicæ Antiqvitatibus* Librum ſcripſit P. DIVÆUS Lovanienſis. Proſtant & alii multi Scriptores in *BATAVIA ILLUSTRATA*, è Muſeo *P. Scriverii* edita: ubi tamen qvædam antiqvitatis laudem, qvædam etiam reprehenſionem merentur. Compoſuit & Libellum de *Antiqvitate Reipubl. Batavicæ HUGO GROTIUS*: qvem tamen magis nationis ſuæ, qvàm veritatis ſtudioſum fuiſſe, vel ex hoc uno patet: qvòd demonſtrare c. V. voluerit, *Bataviæ Comites ſupremam, & nullatenus è jurisdictione Impp. Teutonicorum pendentem, poteſtatem habuiſſe.* Qvod ad *motuum Belgicorum Hiſtoriam* attinet: ecce *primos* illos ad tempora usq; Albani ſingulari prudentiâ & inſigni eloqventiâ proſecutus eſt *NIC. BURGUNDUS*, cum qvôvis veterum ob prudentiam & eloqventiam comparandus: qvanqvam nimis partibus faveat Pontificiis, & in multis Principi Auriaco Wilhelmo ſit iniqvior. *Poſteriores motus*, qvos Albanus in Belgiô dedit, ſingulatim & peregregiè perſecutus eſt *JO. MEURSIUS*. Illuſtravit & ipſe: qvæ deinceps Wilhelmo Auriaco vivô geſta ſunt, *inſigni Commentario*: niſi qvòd in nonnullis paulò iniqvior eſſe videatur Hiſpanis. Idem bellum ſcriptorem accepit Italicum Jeſuitam, *FAM. STRADAM*: qvi qvidem non tantùm laudari à prudentiâ & eloqventiâ; ſed & ipſe notari meretur: qvòd pleraſq; Conciones finxiſſe videatur, & qvod interdum in ſcribendo mordax, in excuſando frigidus, in judicando præceps, ac verbo tàm

ſtudioſus partium : ut, qvi operæ pretium facturi legendo, cum eô meritò *Emman. Metteranum, Janum Douſam, & Joh. Meurſium* conjungant : qvanqvam & *Joh. Reidano in Annalibus*, Batavicè primùm ſcriptis, *à Dionyſio* verò *Voſſio* Latinè verſis, concedat *Metteranus*, & redarguat qvoq; hunc *Aub. Miræus*, *doctiſſimus Faſtorum Belgicorum & Burgundicorum Autor*. Ad *Stradam*, qvi & ratione Styli ſcuticam magni Critici, *Gaſp. Scioppii*, Comitis Claræ-Vallæ, in Librô famoſô, cui Tit. *INFAMIA FAMIANI* meruit, ut redeam : is certè Hiſtoriam Belli ad obitum usq; Alexandri Parmenſis, Ducis Belg. Regis Hiſp. perſecutus eſt, res illius accuratiſſimè recenſens. De *EMMANUELE* verò *METTERANO* ſeorſim qvid dicam ? Scripſit is *Hiſtorias Belgicas* Belgicè, verſaq; ejus Hiſtoria in Gallicum, Italicum & Germanicum ſermonem habetur. Agit autem *Libro I. de generalibus Rebus Belg. usq; ad Carol. V.* & qvæ ſub eo in Belgio acta ſunt. At *Liber IIdus & ſeqventes prolixè tractant res ab Anno 1566. propter Relig. geſtas, usq; ad principium Anni 1614. in ſertis ſimul rebus aliis, qvæ in toto contigerunt Orbe.* Liber XXXI. & ſubſeqventes, ſicut & ex parte 30. usq; ad Librum 55. ad Annum 1637. ab aliis ſunt adjecti. Nam ipſe Metteranus deceſſit jam Anno 1612. *Optima Belgicorum motuum Hiſtoria* ſeqvitur, *à PETRO BERTIO* grandi Volumine conſcripta : qvam *HUGO GROTIUS* accuratiſſimè omnium ad inducias Belgicas usq; perſecutus eſt. Et qvanqvam

qvam Libris prioribus paulò ſit obſcurior, affectatione ſtyli Taciti: in reliqvis tamen Libris ſatis eſt perſpicuus, facitq; plurimùm ad Rerum Belgicarum cognitionem, æq; ac ad prudentiam & eloqventiam civilem comparandam. *Induciarum Belgicarum Hiſtoria* duabus Orationibus, una ſub *Latini Pacati*, altera ſub *Juliani Rosbeci* nomine, poſteà retecto, deſcripta *à DOMINICO BAUDIO* habetur: De qvô & argumento ſatis doctum Librum *JOH. MEURSIUS*, Vir uti priſcæ Antiqvitatis, ita rerum Batavarum præcipuè atqve inſigniter gnarus. Cæterùm *originem rerum ſuperiorum motuum Belg. Epiſtola ad Philipp. II. Hiſp. Reg.* attingit: qvam è ſermone Belg. in Latinum converſam, non ita pridem *Conr. Sam.* Schurtzfleiſch recenſuit, ipſe nos docens, *ex eâdem Epiſtola omnes ferè Scriptores Batavos, ipſum imprimis Metteranum Grotiumq; accepiſſe pleraqve, ſuæq; Hiſtoriæ auxiſſe fidem. Noviſſimi* verò *Belli hujus hiſtoriam* ſi pernoſſe cupias lineamenta legito, qvæ *HENR. BREUVERUS in Deſcript. Expedit. Chriſtianiſſimi adverſus unitum Belgium* dedit: cujus recenſio ſi veras belli cauſas & interiores rationes attingeret, imprimis ex uſu foret: qvanqvam & illæ deſumi atq; judicari è literis publicis poſſint atq; inſtrumentis pragmaticis ſubjunctis. Extatq; eò ſcriptum, veluti actorum belli apud Fœd. Belgas Diarium, Vernaculâ Lingvâ editum & aliqvoties continuatum ſub *Tit. inqvietati Leonis Belgici. Statum* deniq; *ipſum Fœderati Belgii* qvod concer-

nit: eum certè deſcripſit tibi in *Deſcriptione Belgicæ*, ſive *inferioris Germaniæ* LUDOVICUS GUICCIARDINUS, Nobilis Florentinus. Edita illa cum regionis & oppidorum Iconibus Amſtelodami Anno 1660. habetur, in *tres partes* diſtincta: qvarum *prior* generalem omnium Belg. Regionum deſcriptionem; *altera*, qvicqvid Hiſpanorum Regi; *tertia*, qvid Belgicæ Fœderatæ Ordinibus paret, complectitur. Proſtat & *Liber Leonis ab Aiſſema* de *Fœdere redintegratô*, lectu iis dignus, qvi Statum Bataviæ accuratè ſibi cognitum volunt reddere. Idea totius Politiæ in FœderatiBelgii Provinciis nobis Liber eſſe poteſt *JOH. ISAACI PONTANI. M. ZUERI* qvoq; *BOXHORNII* elegantiſſimus & ad poſteritatem manſurus, Liber de *Republicâ Belgicâ* nobis hâc in parte inſervit. Inſerviunt plurimùm circa Belgium Fœderatum *Excerpta Miſcellanea*, qvæ cum *Conringianô de Republ. Belg.* ut in *genere*, ita & *in ſpecie Textu* in *Theſaurô Rerumpubl. P. III. Tit. III.* juriſpublici fecit *PHILIPP. ANDR.* Oldenburg. Non dicam de *LÆTII Belgiô*, de Belgiô *BOTERI*. Nam hîc in calce mihi cùm *Liber Anonymi, de ſtatu Fœderati Belgii* nuper impreſſus, tum *Pauli Merulæ* de *Statu Reipubl. Belg.* Opuſculum ſuccurrit: è qvô utrôq; penitior Statûs Belgici notitiâ hauriri poteſt.

SOLI DEO GLORIA.

IN-

INDEX RERUM ET VERBORUM.

A.

B.

Belgicæ

Borussia

C.

Con-

D.

Floren-

Gal-

Gene-

Ge-

H.

Hel-

Hel-

Ita-

N.

O.

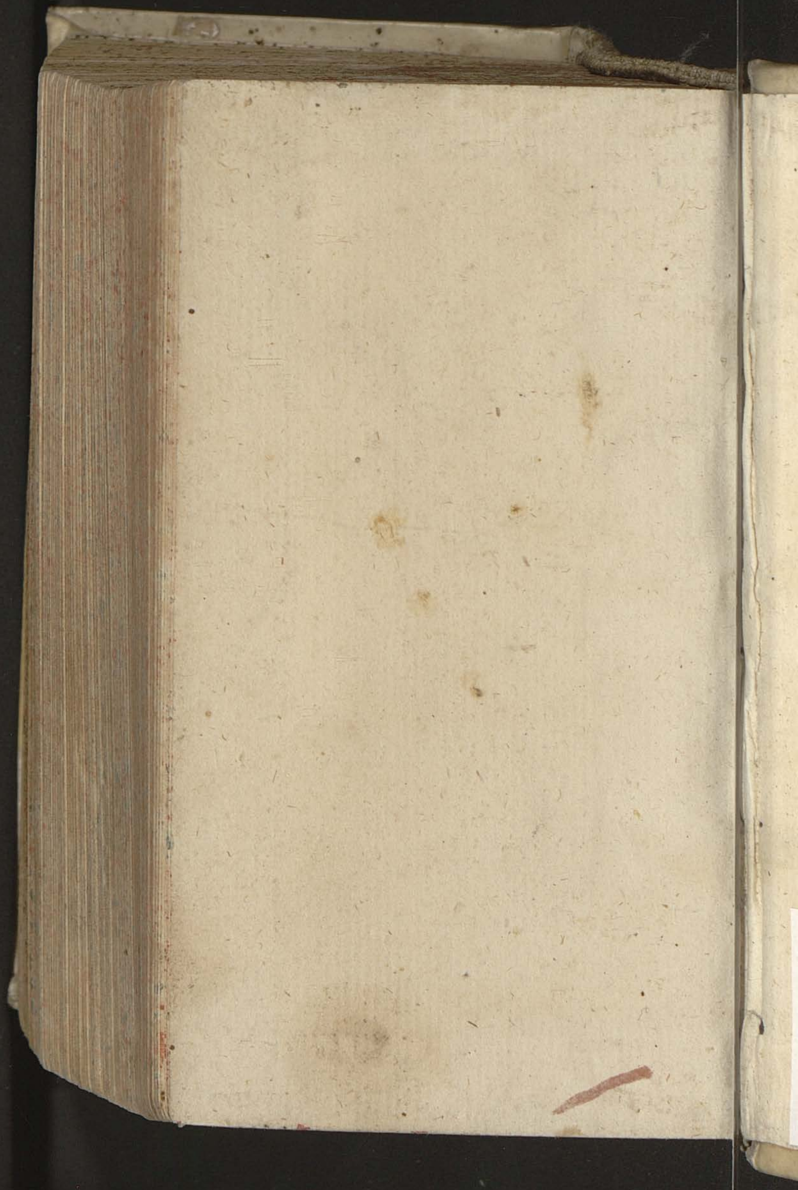
Servi-

Svvit-

Ve-

an

FINIS.

G

Geograf. Lat.

[illegible]